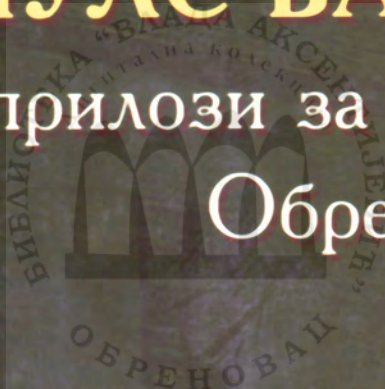

ПУЛС ВАРОШИ 3

прилози за монографију

Обреновца

ПУЛС ВАРОШИ 3

прилози за монографију
Обреновца

Библиотека „Влада Аксентијевић“
Обреновац
2010.

Мр Адам Н. Црнобрња
Музеј града Београда

ЗНАЧАЈ ПОЗНОВИНЧАНСКОГ НАСЕЉА НА ЦРКВИНАМА У СТУБЛИНАМА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ФИНАЛНОГ ПЕРИОДА ВИНЧАНСКЕ КУЛТУРЕ

Апстракт: У уводном делу рада дат је историјат истраживања неолитских локалитета на територији општине Обреновац. Посебна пажња поклоњена је историјату истраживања позновинчанског насеља на локалитету Црквине у селу Стублине. Досадашња истраживања овог насеља и његове околине (археолошка регноскопирања и ископавања, као и геофизичка испитивања) указала су да на том простору постоје изузетне могућности за проучавање начина живљења и друштвеног организовања у периоду самог краја винчанске културе на овим просторима, и то на више нивоа: појединачне куће, домаћинства, групација кућа, насеља и међусобног односа више насеља.

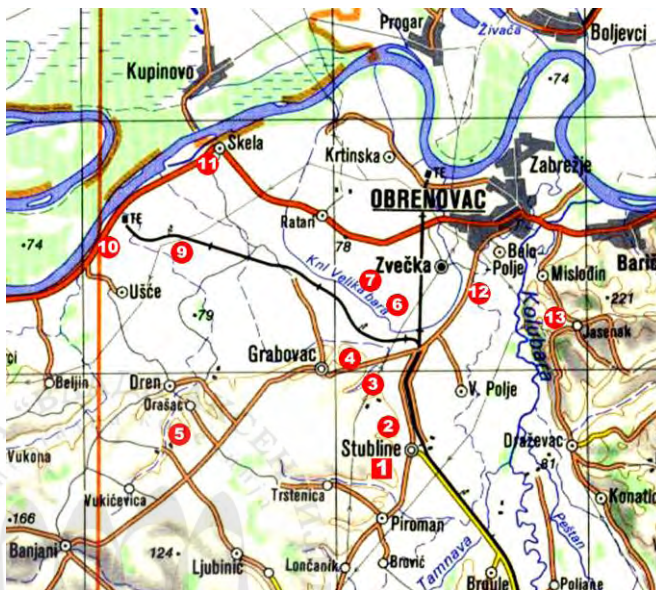
Кључне речи: неолит, винчанска култура, неолитско насеље, фигурине, Црквине, Стублине, Обреновац

Први помени неолитских локалитета на територији данашње општине Обреновац, потичу с почетка двадесетог века. Тадашњим истраживачима, истина они су били етнологзи, не археолози, било је јасно да се ради о материјалним остацима људи из неких давних времена (Павловић 1912: 495). Међутим, они нису располагали знањима која би им помогла да се одреде хронолошка и културна припадност тих локалитета. Почеци озбиљнијих археолошких истраживања на овој територији везују се за Витомира Радовановића, наставника из Обреновца. Он је предано обилазио локалитете из свих, па и неолитског периода, прикупљао материјал са површине, истовремено развијајући квалитетан однос према наслеђу код ђака који су му помагали, али и успостављајући односе и сарадњу са археолозима из Народног музеја у Београду, Музеја града Београда и Археолошког института. Осим успостављања низа школских

збирки, његов рад је резултирао и формирањем Археолошког музеја у Обреновцу, који је радио до 1961. године након чега је део материјала (свега стотинак предмета) пренето у Музеј града Београда (Црнобрња 2001). Један мањи преглед археолошких локалитета у Обреновцу В. Радовановић је објавио 1963. године (Група аутора 1963).

Прва права археолошка истраживања неолитских локалитета на територији Обреновца започеће низом мањих ископавања Музеја града Београда, крајем 1960-их. Први локалитет који је истраживан мањим сондажним ископавањима био је Луг у Звечкој, када је констатовано постојање насеља старчевачке културе на обали Тамнаве, које хронолошки припада средњем неолиту (Todorović 1966). Већ наредне године ископавања мањег обима предузета су и на Црквинама у Стублинама (Todorović 1967a), као и на локалитету Јасење у Вукићевици, код сеоског гробља (Todorović 1967b). На оба су пронађени остаци насеља из финалног периода винчанске културе, односно самог краја неолита. У периоду од 1967. до 1969. године, кроз три кампање и на укупној површини од око 300 m² вршена су ископавања на локалитету Ђурића виноградима у Грабовцу, где је утврђено постојање два хоризонта насеља – старијег, старчевачког, са полуукопаним земуницама и млађег, позновинчанског, са надземним кућама грађеним од плетера и лепа (Todorović, 1969). Интензивно истраживање неолитских локалитета окончано је мањим ископавањима на локалитету Ново село у Стублинама где су, као и на Ђурића виноградима, констатовани хоризонти живљења из периода и старчевачке и винчанске културе (Todorović 1970). Након паузе веће од 30 година, Музеј града Београда покренуо је пројекат *Систематског археолошког рекогносцирања територије општине Обреновац*, којим руководи аутор овога текста (Црнобрња 2005; Црнобрња и Лазих 2007; Црнобрња 2008; Црнобрња и Лазих 2008). Током прве две године истраживања, површинском проспекцијом евидентирано је постојање још седам неолитских локалитета: Три хрста у Звечкој, на обали некадашње Велике Баре (Црнобрња 2005: 71); Нурча 2 у Звечкој (исти: 72); Гола бара у Скели (исти: 73); обала Саве код Скеле (исти: 75); обала Саве код Ушћа (исти: 77); Шарена чесма у Стублинама (исти: 77) и на делу Бачевице у Мислођину (Црнобрња и Лазих 2007: 81) – слика 1.

Слика 1. Неолитски локалитети на територији Обреновца (у заградама су објашњења којој култури/културама су припадала насеља на њима):
1 - Црквине (винчанска); 2 - Шарена чесма (винчанска); 3 - Ново село (старчевачка и винчанска); 4 - Ђурића виногради (старчевачка и винчанска); 5 - Јасење (винчанска); 6 - Три храста (винчанска); 7 - Нурча (винчанска); 8 - Учино поље (винчанска); 9 - Гола бара (винчанска); 10 - Ушће (винчанска); 11 - Скела (винчанска); 12 - Воденични брег (старчевачка); 13 – Бачевица (винчанска)

Позновинчанско насеље на Црквинама

Последње четири године обављају се систематска археолошка истраживања на локалитету Црквине у Стублинама. Иако је доста тога већ урађено, овај период се може сматрати тек почетком вишедеценијских истраживања, која овај локалитет захтева како својом величином, тако и високим степеном очуваности могућностима које може пружити за разумевање организације живота у позном неолиту. За њега се слободно може рећи да је по истраживачким потенцијалима које пружа јединствен у Европи.

Место

Позновинчанско насеље на Црквинама налази се у селу Стублине, око 40 km југозападно од Београда, односно 14 km од Обреновца. Смештено је на платоу уздигнутом изнад околног терена, дугачком око 500 m и широком од 380 m на западном, до 130 m на источном делу, са севера и југа омеђеном потоцима који

се спајају испод његовог ужег краја. У непосредној околини налази се и више извора питке воде.

Време

Насеље на Црквинама припада периоду касног неолита, односно завршној фази винчанске културе која је трајала од око 5250. до око 4600. године п.н.е. Њени носиоци запосели су широка пространства на централном Балкану. До сада је евидентирано више стотина насеља винчанске културе. Насеља из касног неолита трајала су генерацијама, што значи да су знања о обради, плодореду и ђубрењу земље била знатно унапређена. Остаци животињских костију показују да су узгајани говече, коза, овца, свиња. Гајено је и више врста житарица (једнозрна и двозрна пшеница, јечам), као и сочиво, грашак, лан. Алат је прављен не само од камена из непосредне околине већ и од сировина донетих из места удаљених више стотина километара. Све то нам показује да су људи у то време живели у веома добро уређеном друштву, у коме је мало тога било препуштено случају, што је вероватно и био предуслов да запоседну тако широк простор. Крајем винчанске културе, на основу више параметара, могу се претпоставити чак и претече градова. На територији Обреновца за сада је регистровано 12 насеља из винчанске епохе.

Истраживања 2006–2010. године

Јесен 2006. године – Завод за заштиту споменика културе града Београда (у даљем тексту Завод) и Музеј града Београда (у даљем тексту Музеј) предузели су мања заштитна ископавања ради провере података о постојању средњовековне цркве и утврђивања карактера већ раније регистрованог касновинчанског насеља (Симић и Црнобрња 2008). Црква није пронађена, али је установљено да су остаци неолитских кућа изузетно добро очувани, за разлику од мишљења које је изнето након истраживања 1967. године (Симић и Црнобрња 2008).

Имајући то у виду, одлучили смо да систематска истраживања позновинчанског насеља на овоме локалитету морају бити што темељније осмишљена, а то је подразумевало исцрпљивање свих недеструктивних метода истраживања пре приступања самим археолошким ископавањима.

Зима 2006. године – Обављена је детаљна површинска проспекција, у сарадњи Музеја, Завода и Археолошке збирке Филозофског факултета у Београду. Одређене су густине

површинских налаза на локалитету и урађене су статистичке анализе по врстама материјала (керамика, камен). GPS уређајем евидентиране су повишене концентрације керамике и лепа. Детаљна проспекција обављена је на око 20% површине локалитета (која је била доступна због усева) али су одређени и оквирни габарити насеља (16 ha), на основу крајњих граница пружања површинских налаза.

2007. године – Обављена су и прва геофизичка истраживања (геомагнетска снимања) на површини од 1.64 ha, која су указала на изузетно добро очувано позновинчанско насеље, са јасно уочљивом правилношћу у просторном распореду објеката унутар насеља (Crnobrnja and Simić, in press).

2008. година – Настављено је са геомагнетским снимањем локалитета на површини од још 1.64 ha.

Јесен 2008. године – Ради провере резултата геомагнетских снимања предузета су заштитна истраживања 2008. године. Једна кућа је истражена само до прве површине лепа, а друга у целости, и њој ће бити посвећена посебна пажња у даљем тексту (Crnobrnja 2009; Crnobrnja, Simić and Janković 2010).

2009. година – Настављено је са геомагнетским снимањем, а предузета су и геоелектрична снимања ради добијања вертикалне стратиграфије локалитета.

Лето 2009. године – Предузета су мања заштитна ископавања ради подизања и измештања жртвеника због његове даље конзервације.

2010. година – Настављено је са геомагнетским (тренутно снимљена површина од 6.08 ha) и геоелектричним снимањем, а у току су припреме за наставак систематских ископавања ове године.

Позновинчанско насеље на Црквинама

Геомагнетним снимањима за сада је истражена површина од 6.08 ha, што чини готово половину простора који је насеље заузимало. Истражени део насеља, по величини и просторној организацији, подсећа на протоурбано средиште, односно град, пре него на село. Иако су у Србији познате стотине винчанских локалитета, за сада ни на једном није сагледана овако велика површина. Северна страна насеља на Црквинама била је окружена са два паралелна рова, док се на јужној страни налазио само један. На снимљеној површини констатовано је постојање

око две стотине кућа површине од 40 до 120 m². Да би се у таквим условима живот несметано одвијао, била је неопходна и добра организација, која се уочава у груписању кућа око празних простора који подсећају на мале тргове. За сада се уочава шест таквих "тргова" окружених са 8 до 12 кућа. Растојање између кућа износи свега 1.5–3 метра, што значи да нису имале окућницу, већ су становници били упућени на заједнички јавни простор, односно трг, и на њему су обављане све делатности које су превазилазиле могућности домаћинства у једној кући. Величина неолитског насеља на Црквинама, како по површини коју је заузимало тако и по броју становника које је могло имати (најмање 2000, а можда и до 3500), правилан распоред кућа и тргова, као и претпоставка да је са више насеља у непосредном окружењу било друштвено и економски тесно повезано, наводе на помисао да се ради о протоурбаном друштву. У плану је да се током ове године геомагнетском методом сними и преостала површина насеља, чиме би се добила комплетна слика организације једног неолитског града.

Кућа истражена 2008. године

Током кампање 2008. године, истражена је једна од регистрованих кућа. Њене димензије су биле: 9.15 x 4.80 m, а површина око 44 m² (слика 2).

Слика 2. Изглед остатака куће истражене 2008. године

Све винчанске куће биле су грађене готово на исти начин, те и ова кућа по том питању није одступала од уобичајеног. Укратко, поступак градње био је следећи: у уске и плитко ископане темељне ровове побадано је коље пречника 10-20 cm, на растојању од 20 до 50 cm; око коља су затим преплетани пруће и тање гране, чиме је добијан костур зида који је, на крају, облепљиван смесом глине, земље и плевe. Кров је вероватно био на две воде и прекриван је трском или сламом. Приликом прављења подова кућа, најчешће су на земљу полагане дрвене облице, а преко њих је наношена смеса слична оној за зидове. Осим облица, понекад је коришћена и ломљена грнчарија, као у нашој кући, но крајњи резултат био је исти – газило се по поду од набијене земље. Зидови наше куће били су очувани до висине од око 40 cm, али само у северном делу, док су се на јужној страни једва препознавали.

Будући да су резултати истраживања куће 2008. године већ објављени (Црнобрња 2009; Crnobrnja, Simić and Janković 2010), овом приликом даћемо само основни преглед налаза и њиховог распореда унутар куће (слика 3).

Слика 3. Тлоцрт основе куће са позицијама налаза: 1) велика пећ; 2) платформа са фигуринама; 3) жртвеник; 4) жрвањ; 5) зона са керамиком (потконструкција?); 6) остаци мање пећи; 7) група керамике 1 – место грнчарске радионице?; 8) букранион; 9) отисак греде; 10) питос.

Битнији налази

Велика пећ (слика 4)

Слика 4. Велика пећ

Пећ димензија 1.30 x 1.10 x 0.50 m у великој мери је оштећена укопом гроба из 17. века. Њен облик је уобичајен за период касног неолита – основа је облика потковице, зидови јој се сужавају ка врху, имала је раван свод и уско пепелиште испред отвора. Смештена је уз сам источни зид куће. Сличне пећи су до недавно коришћене за печење хлеба у ваљевском крају.

Група фигурина (слика 5)

Слика 5. Група фигурина

Налаз групе од 46 фигурина говори нам и о начину размишљања и организовања у позновинчанском периоду. Оне су биле распоређене у групама од по 3 до 10 фигурина, са највећом у центру средишње групе. На свакој се налази рупица у коју је уметана држаљница за ношење минијатурних алатки (или оружја?), али је нађено свега 11 алатки. Да ли се ради о предметима везаним за култ, симболичној поворци ратника или „обичном” комплету за игру, биће предмет расправа и у будућности. Оно што знамо јесте да ова композиција указује на пројектовање система размишљања или веровања са нивоа заједнице на ниво култне радње или игре. Њихов распоред нам најдиректније указује на постојање јасне хијерархије у друштву у коме су настале. Ова група фигурина представља јединствен налаз у неолиту Европе.

Жртвеник (слика 6)

Слика 6. Жртвеник.

У самом северозападном углу куће, наспрам велике пећи, пронађен је овај објекат од глине који смо прелиминарно назвали жртвеником (димензија 0.90 x 0.60 x 0.37 m). Поред њега је била мала глинена посуда са изливником, а испред обредни хлеб од глине пречника 20 cm. У лето 2009. године, овај жртвеник је пренет у Музеј града Београда ради конзервације и рестаурације. Сличан објекат није познат са других винчанских локалитета.

Жрвањ (слика 7)

Слика 7. Жрвањ

У централној просторији, уграђен у конструкцију источног зида, налазио се овај жрвањ за ручно млевење житарица, пречника око 80 cm. У њему смо затекли и посуду којом су житарице захватане. Жрвањ и део зида куће су комплексним захватом, заједно са блоком земље, премештени у Музеј града Београда где је у лабораторијским условима настављено њихово микроископавање, након чега је конзервиран и рестауриран. Ово је тек други налаз конструкције жрвња од глине из винчанске културе.

Зона са керамиком (слика 8)

Слика 8. Зона са керамиком (потконструкција?)

У централном делу куће, откривена је велика група изломљене керамике. Распоред уломака може се двојачо тумачити. Једна је могућност да се ради о супструкцији пода од набијене земље. Друга је да се ради о керамици палој са неке врсте полице, јер је и пронађена у неколико паралелних трака на различитој висини. Подробна анализа керамике показаће која је опција вероватнија.

Букранион (слика 9)

Слика 9. Букранион

Наш букранион представља умањени модел главе бика. Израђен је од непечене земље и био је причвршћен за зид у унутрашњости куће. Претпоставља се да су ови предмети у неолитским кућама имали култну намену.

Питос (слика 10)

Слика 10. Питос

Испред остатка поднице мање пећи откривен је велики земљани суд (питос), делимично укопан у под, у коме су чуване житарице, чије смо трагове затекли на његовом дну.

Посуде иза пећи (слика 11)

Слика 11. Посуде пронађене између велике пећи и зида куће

Између задње стране велике пећи и источног зида куће, пронађене су три керамичке посуде. Безбедно место на коме су се налазиле омогућило је да остану потпуно целе.

Могућности истраживања организације домаћинства и урбанизације у позновинчанском периоду¹

Истраживања на Црквинама Стублине 2006–2010. године указала су на велики значај овог локалитета и вишеструке могућности које могу пружити његова даља истраживања. Ту пре свега мислимо на могућности проучавања друштвеног

---

¹ Разматрање у нешто ширем обиму изнету у: Crnobljaja, Simić and Janković 2010: 21-23.

организовања у периоду самог краја винчанске културе на овим просторима, и то на више нивоа:

- Појединачне куће
- Домаћинства
- Групације кућа
- Насеља
- Међусобног односа више насеља.

Ниво појединачне куће

Основни ниво јесте проучавање појединачне куће, што је и био циљ ископавања 2008. године. Добијени резултати су, поред до сада познатих података о појединачним кућама из тога периода донели и неколико новина. За проучавање начина градње, интересантне су индиције о постојању горње конструкције изнад једног дела куће. Наиме, зона изнад жртвеника, као и изнад простора између њега и пећи 2, била је прекривена јако запеченим слојем земље у којој су препознати угљенисани комади житарица, као и лепом са отисцима дашчица измешаним са зидним лепом који је имао отиске пружа. На основу геомагнетног снимка управо у поменутом простору евидентиран је и траг најјачег горења, јачи чак и од оног који је емитовала пећ 2. Тако висока температура могла је бити проузрокована сагоревањем житарица, али и другог висококалоричног органског материјала (сушени плодови, језгасто воће). Све то можда указује на постојање горње конструкције над овим делом куће, која је служила као додатни складишни простор. Кућа 01/2008 на Црквинама код Стублина доноси нам и два неуобичајена налаза, у претходном делу текста већ описана, жртвеник и композицију фигурина.

Намена и распоред пронађених фиксних делова ентеријера (две пећи, жртвеника и жрвња), групе фигурина и букраниона намеће и питање о намени ове куће. Приликом проналазака више артефаката претпостављене култне намене унутар неолитских кућа, аутори су често одлучивали да такве куће назову светилиштима или култним објектима. Иако у кући на Црквинама имамо јасну зону која би могла да буде опредељена као култна (просторија уз северни зид – пећ са фигуринама и наспрам ње "жртвеник" са пратећим предметима), не сме се пренебрегнути ни постојање евидентно профаног простора у централној просторији (конструкција жрвња, претпостављена полица са керамиком, питос са остацима житарица, још једна

пећ). Такође је неопходно истаћи и физичко прожимање сакралних и профаних елемената у оквиру ове две просторије. Изнад северне просторије може се претпоставити и постојање складишног простора у поткровљу, као и сасвим профана употреба пећи, док се у централној просторији на западном зиду налазио букранион, али и налаз још једне фигурине, другачије од оних пронађених код пећи. Све то одговара и закључцима Ц. Чепмена о међусобном преплитању свакодневних и религијских активности, који се управо и односи на фазе С и D винчанске културе (Chapman 1981, 62–68).

Ниво домаћинства

Следећи ниво би био проучавање једног домаћинства, које могу чинити једна или више надземних грађевина са пратећим објектима (ватриштима, јамама, сконцентрисаним отпадом) (Трипковић 2007, 10–11). На овом месту бисмо подсетили на групу керамике 1 за коју се може претпоставити да је депо сировина грнчарске радионице. Морамо напоменути и да се источно од куће, на раздаљини од 1, односно 2.5 m, налазе још два објекта. Они су уочени геомагнетном проспекцијом, а приликом ископавања су и потврђене њихове позиције. Међусобни однос ових објеката није нам познат, али се не сме искључити ни могућност да је и неколико њих заједно могло чинити једно функционално домаћинство. Овакве ситуације би можда требало тражити на местима где се непосредно уз објекте уобичајене оријентације налазе и они који од исте одступају, а неколико таквих ситуација је већ забележено геомагнетским снимањима.

Ниво групације кућа

Геомагнетном проспекцијом је на овоме локалитету уочено да постоји више група кућа које су сконцентрисане око тзв. слободних површина, чија је величина од 5 до 9.5 ари. Евидентно понављање оваквих структура указује на јасно планирање, које може, али и не мора, да буде условљено одређеним социјалним факторима. Градња кућа у редовима, на малом међусобном растојању, позната је са касновинчанских локалитета: Опово (Tringham et al. 1992, 366), Гомолава (Petrović 1982, T. VIII), Бањица, (Тодоровић и Цермановић 1961, 10-16) Винча (Тасић 2008, 28-29). На Црквинама, међутим, по први пут можемо видети да се ти редови кућа не понављају непосредно један за другим, већ да творе више већих празних површина (тргова?).

Управо те слободне површине указују и на постојање простора на којима су могле бити обављане заједничке активности (профаног или сакралног карактера), али и које су једина могућа места свакодневног окупљања заједнице унутар насеља, будући да је простор између самих кућа и сувише мали (Црнобрња 2009, 8–9).

Ниво насеља

Досадашња геомагнетна истраживања дозвољавају претпоставку о извесној урбанизацији овога насеља. На основу добијених резултата постаје јасно да основни модул који гради текстуру насеља нису ни поједнична кућа, ни разуђено домаћинство, већ јасно издвојене групације 5–12 кућа које затварају заједнички празан простор (трг?). Оно што такође можемо уочити јесте и постојање ровова који су окруживали насеље. На основу високих геомагнетних вредности, поређених са налазима приликом ископавања, може се констатовати и да је већина кућа на Црквинама страдала у јаком пожару, што је такође карактеристика насеља у овоме периоду, и о чему је већ детаљно расправљано (Stevanović 1997, Tringham 2005). Требало би указати и на депресију која се налази на западној граници локалитета. За њу је Ј. Тодоровић претпоставио да је била место са кога је узимана земља за изградњу кућа, а та појава се бележи и на оближњем позновинчанском насељу у Вукићевици (Todorović 1967b), што одговара и претпоставкама М. Стевановић о просторној организацији каснонеолитских насеља (Stevanović 1997, 354–355). Планирани наставак геомагнетних снимања свакако ће допринети даљем сагледавању целине насеља.

Ниво међусобног односа више насеља

На ободу Дренског вуса налазе се још четири локалитета са позновинчанским хоризонтом (Ђурића виногради, Јасење, шарена чесма, Ново село; упореди слику 1). Степен њихове истражености не дозвољава прецизно хронолошко опредељење прекида живљења на свим локалитетима, али је неоспорно да се на више њих у одређеним периодима истовремено живело. На поменутом простору још увек није извршена екстензивна површинска проспекција која би исцрпела могућност постојања још неког винчанског насеља, односно донела дефинитивни негативни резултат. Имајући у виду разматрања о густини насељености у време позног неолита на територији Високог у Босни и Херцеговини (Müller 2007), присуство више великих насеља, на релативно малој површини, у међуречју Саве, Тамнаве

и Колубаре, отвара и низ питања о устројству које је омогућавало њихову коегзистенцију (Црнобрња 2010).

Библиографија

Група аутора

1963 *Обреновац и околина*, Београд: Народна књига и Општинска скупштина Обреновац.

Müller, J.

2007 Demographic Variables and Neolithic Ideology, in *A Short Walk through the Balkans: the First Farmers of the Carpathian Basin and Adjacent Regions*, eds. M. Spataro and P. Biagi, Quaderno 12, Trieste 2007, 161-169.

Павловић, Љ.

1912 Антропогеографија Ваљевске Тамнаве, *Насеља српских земаља VIII*, Београд: Српска краљевска академија.

Petrović, J.

1982 Gomolava, Hrtkovci – višeslojno nalazište. *Arheološki pregled* 23: 15-22.

Симић, З. и Црнобрња, А.

2008 Сондажно ископавање локалитета Црквине у селу Стублине, *Археолошки преглед н.с.* 4 (2006), 44-46.

Stevanović, M.

1997 The Age of Clay: The Social Dynamics of House Destruction. *Journal of Anthropological Archaeology* 16: 334–395.

Тасић, Н.

2008 Винча – метропола касног неолита, у *Винча-праисторијска метропола*, ур. Д. Николић, Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, Народни музеј у Београду, Музеј града Београда, Српска академија наука и уметности, 15-39.

Todorović, J.

1966 Lug, Zvečka, Obrenovac – naselje starčevačke kulture. *Arheološki pregled* 8, 10-12.

1967a Crkvine, Stubline, Obrenovac – naselje vinčanske grupe. *Arheološki pregled* 9, 17-18.

1967b Jasenje, Brdo (grobље), Vukićevica, Obrenovac – naselje vinčanske grupe. *Arheološki pregled* 9, 16-17.

1969 Grabovac, Đurića vinogradi, Obrenovac – naselje starčevačke i vinčanske grupe. *Arheološki pregled* 11, 12-13.

1970 Novo Selo, Stubline, Obrenovac – naselje starčevačke i vinčanske kulture. *Arheološki pregled* 12, 12-14.

Тодоровић, Ј. и Цермановић, А.

1961 Бањица – насеље винчанске културе. Београд: Музеј града Београда.

Tringham, R.

- 2005** Weaving house life and death into places: a blueprint for a hypermedia narrative, in *(Un)settling the Neolithic*, eds. D. Bailey, A. Whittle and V. Cummings, Oxbow Books, 98-111.

Tringham, R. et al 1992

- 1992** Excavations at Opovo, 1985-1987: Socioeconomic Change in the Balcan Neolithic, *Journal of field archaeology*, Vol. 19, No. 3: 351-386.

Трипковић, Б.

- 2007** *Домаћинство и простор у касном неолиту: винчанско насеље на Бањици*. Београд: Српско археолошко друштво.

Chapman, J.

- 1981** *The Vinča Culture of South East Europe: studies in chronology, economy and society*, Oxford: British archaeological reports, BAR international series 117.

Црнобрња, Н.

- 2001** Археолошки музеј у Обреновцу 1952-1961. године, *Гласник Српског археолошког друштва* 17, 249-258.

Црнобрња, А.

- 2005** Археолошка налазишта на територији Обреновца (1), *Годишњак града Београда* LII: 59-95.
- 2008** Ревизионо рекогносцирање општине Обреновац 2004. године, *Археолошки преглед н.с. 2/3 (2004/2005)*, 121-123.
- 2009** *Неолитско насеље на Црквинама у Стублинама – истраживања 2008. године*. Обреновац: Музеј града Београда.
- 2010** Кратки транзит у позном неолиту – студија случаја Дренског васа, *Српско археолошко друштво, XXXIII годишњи скуп - Природне комуникације и популациона кретања у праисторији, антици и средњем веку на подручју централног Балкана*, Ниш 2010, 21-22.

Црнобрња, А. и Лазих, Ђ.

- 2007** Археолошки локалитети на територији општине Обреновац (2), *Годишњак града Београда* LIV, 71-99.
- 2008.** Ревизионо рекогносцирање у Обреновцу. *Археолошки преглед н.с. 4 (2006)*, 84-87.

Crnobrnja, A. and Simić, Z. (in press)

Archaeological Survey of the Eneolithic Settlement Crkvine at Stubline, Serbia, In: *Circumpontica in prehistory: Western Pontic studies* (ed. L. Nikolova). BAR International Series. Oxford: J&E Hedges, 221-227.

Crnobrnja, A, Simić Z. and Janković M.

- 2010** Vinča Culture Settlement at Crkvine in Stubline : Household Organization and Urbanization in the Late Vinča Culture Period, *Старинар* 59, 9-25.

Лепосава Цвијетић

ОБРЕНОВАЦ НА ПРЕЛАСКУ ИЗ XIX У XX ВЕК Становништво и привреда

Развој становништва и привреде Обреновца у току последњих деценија XIX и почетком XX века посебно је интересантан, јер је у том интервалу становништво вишеструко повећано, а робно-новчана привреда постала доминантна, што је позитивно деловало и на околна насеља.

За време своје краткотрајне друге владе кнез Милош је у току само десет месеци донео три одлуке које су се тичале будућег развоја Обреновца. Кнез Милош је имао у виду ранију помоћ и наклоност овог становништва према њему. Прво кнежево решење односило се на отварање панађура у Палежу (1859). Становници Палежа су упутили молбу, 14. јула 1859, кнезу Милошу да се промени назив њиховог насеља и да се среска канцеларија премести са Уба у њихово место.² На основу указа кнеза Милоша

---

² Архив Србије (АС), Министарство унутрашњих дела (МУНД), 1859, П, дел. прот. број 4486.

од 7. децембра 1859, дотадашње насеље Палеж променило је своје традиционално име у Обреновац.³ Наредне године, 10. маја 1860, кнез Милош доноси наредбу о пресељењу среске канцеларије са Уба у Обреновац и канцеларије Среза тамнавског из Ваљева на Уб.⁴ Отварање панађура и наредба о проглашењу Обреновца за среско место Среза посавског имали су веома позитивно дејство на даљи успешан развој Обреновца.

I СТАНОВНИШТВО

Први попис српског становништва обављен је 1834. године. Пре тога вршени су пописи пореских обвезника 1818–1831. када су пописана и сва насеља по капетанијама у оквиру нахија. У Уписнику за 1818, наводи се да је Палеж

---

³ АС, МУнД, 1859, Пф XIV, 34.

⁴ Зборник закона Кнежевине Србије, XIII, 72.

Указ
Почаснимъ епископу Вукојерин дѣла.

На молбу Палежана
зашао самъ се зобудити рѣш
и да се варошъ Палежъ од
сада зове Обреновацъ.

Почаснимъ епископу Вуко
јерин дѣла напомињемъ да
указъ овај објави и извр
ши.

Милошъ Сербскій

В. № 5371.

7 децембра, 1859,
у Београду.

Кнезъ Михаилъ
Почаснимъ епископу дѣла,
Покровскимъ, Кавалѣр,

Указ кнеза Милоша о промени назива насеља Палеж у Обреновац
од 7. децембра 1859. године

имао 56 домова и 119 обвезника харача (мушкарци од 7 до 80 година).⁵

Од 1834. до 1910. године обављено је 15 пописа становништва у Србији. Све пописе до 1874, изузев поменутог пописа 1834, као и делимично пописа 1863, карактерисала је непотпуност и непоузданост. Тек су пописи 1890, 1895, 1900, 1905. и 1910, обављани саобразно захтевима савремене статистике.

⁵ М. Петровић, Финансије и установе обновљене Србије, II, Београд, 1898, 469.

Међутим, публиковани званични резултати обављених пописа 31. децембра 1905. и 31. децембра 1910. дати су као претходни резултати и садрже најосновнија обележја становништва.

Попис становништва 1834. обухватао је веома значајна обележја српског становништва. Нажалост постоји веома мали број пописних књига за тадашње капетаније, па ни за Капетанију посавску у Округу ваљевском где се налазио Палеж. Сачуван је Сумарник – збирни преглед, овога пописа по насељима, капетанијама и окрузима, који садржи податке о броју кућа, пореских обвезника, лица способних за војску, броју становника и њиховој непокретној имовини (оранице, ливаде, виногради и шљивари).⁶ Палеж је тада имао 61 кућу, 121 способно лице за војску, 200 мушких и 135 женских становника, тј. 335 српских становника. У Капетанији посавској уписано је 41 насеље, а 15 насеља имало је више становника од Палежа. У тефтеру спахијског прихода од новца за 1834. годину у касабџи Палеж пописано је 66 домаћинстава са именима домаћина.⁷

Попис становника и имовине 1863. пружао је први пут у Србији податке о именима свих домаћина и чланова њихових породица, сродству, годинама старости, занимању, непокретној имовини и месечним приходима. Тако је, поред броја становника, омогућена анализа њихових биолошких, породичних и социоекономских карактеристика. Циљ овог пописа било је утврђивање пореске основице према Закону о плаћању пореза по имућности од 17. августа 1861, који је имао да замени дотадашни неправичан порески систем у Србији. Закон није никада ступио на снагу, али су остале делимично сачуване пописне књиге са наведеним подацима и побројаној и процењеној непокретној имовини (мада је касније процена имовине сматрана непоузданом) свих домаћинстава и њиховим месечним приходима. Сва домаћинства су по два горе наведена основа подељена у по седам класа. Сачувана је ова драгоцену књига за Обреновац.⁸

Обреновац је тада имао 830 становника и то 59,5% (494) мушких и 40,5% (336) женских становника. Старосна структура указује да је становништво било младо, јер је просечна старост износила 22 године и 7 месеци. Младо становништво (до 19 година) учествовало је са 40,5%, а млађе средовечно (од 20 до 39

⁶ Оригинал Сумарника пописа становништва 1834. налази се у Архиву Србије, Министарство финансија, (МФ), Главно казначејство (ГК), нефасцикулисано, а објављен је у публикацији Историјског института у Београду, Мешовита грађа, XIII, 1984.

⁷ АС, Зборник тефтера (ЗТ), 120.

⁸ АС, МФ, Пописне књиге за попис 1863, 151.

година) са 45,1%, односно ове две старосне групе чиниле су 85,6% становништва Обреновца.

У пописној књизи било је 346 редних бројева пописаних (самци, породице, општина обреновачка и црквена општина). Највише је пописаних самаца (46,5%), а међу њима најбројније су слуге, калфе, затим занатлије, баштовани, надничари и други. Породична домаћинства је карактерисао мали број чланова, јер је 78% имало само 2 до 4 члана, а 22% са 5 до 7 чланова. Већих домаћинстава од 7 чланова није пописано.

У варошици која је тада постала среско место и тек се формирала, сиромаштво становништва било је једна од њених карактеристика. Без икакве непокретне имовине било је 210 пописаних (61%), а међу њима најбројније су биле слуге, занатлије и калфе. Од 98 пописаних кућа 72 су биле у власништву по једног домаћина, по две куће имало је девет домаћина, а по четири куће два домаћина. Део становништва поседовао је од непокретне имовине још и њиве, ливаде и дућане. Највећу непокретну имовину поседовало је неколико трговаца и срески начелник. Подаци о процењеној имовини сведоче да је најбројнија била прва класа (најмање процењене вредности непокретне имовине) са учешћем од 79,8%. Међу пописаним лицима која су имала да плате порез на месечни приход била је такође најбројнија прва класа (71,4%) са најмањим месечним приходом.

Попечителству Внутренњи Дѣла.

Имајући у виду вышестручне потребе, Я самъ на предложенїѣ Попечителства Внутренњи Дѣла одъ 21. пр. м. П. № 2530. сагласно са заключенїемъ Совѣта одъ 5. т. м. № 901. нашао за добро да наредимъ, и наређуемъ :

1., да се канцеларія среза посавскогъ у окр. валѣвскомъ, изъ варошице Уба премести у Обреноваць.

2., да се канцеларія среза тамнавскогъ изъ Валѣва премести на Убъ.

3., да се срезови Посавскій, Тамнавскій и Подгорскій образу овако као што е у приложеномъ подъ % списку означено.

4., да савъ народъ среза тамнавскогъ, кои га садъ пре овога распореда сачинява, неизключуюћи села, кои бы се срезу подгорскоме додала, и нерачунајући опетъ она, кои бы се одъ посавскогъ среза узела, прирезомъ између себе покуплѣнимъ по вредности исплати кућу срезку на Убу, кои новци да се у свое време употребе на подизапѣ или куповину куће за смештанїѣ канцеларіе среза посавскогъ у варошици Обреновцу.

Попечителство Внутренњи Дѣла да ово наређенїѣ изврши.

В. № 1302.

11. Мая 1860 год.
у Београду.

Милошъ Обреновићъ Првїй
Князь Србскїй.

Заступникъ Княжескогъ Представника и
Попечителя Иностранн Дѣла,
Коста Цукнићъ с. р.

Наредба кнеза Милоша о премештању среске канцеларије са Уба у Обреновац

Овим пописом уписано је занимање за 344 лица, тј. 41,4% тада пописаног становништва. У економској структури становништва највеће учешће су имале занатлије. У оквиру 24 заната радио је 81 занатлија. Најбројније су биле ћурчије (11), затим опанчари (10), терзије (8), абације (5), пушкари (5), ковачи (4), бербери (3), колари (3), папуције (3), пинтери (3), бојације (2), кујунџије (2), молери (2), циглари (2), чизмари (2) и по један асурџија, грнчар, касапин, налбантин, сапунџија, сарач, тишлер и фишегџија. Другу скупину чинили су трговци, бакалари и шпекуланти (36), затим механџије и кафеџије (23). Пописани су

земљорадници (27), баштовани (11), кочијаши (3) и кантарџија (1). Тако заступљене занатлије и трговце пратила је бројна помоћна радна снага: слуге (64), калфе (32), шегрти (21), надничари (11) и слушкиње (4). Затим је наведено занимање за још 27 лица: срески и општински службеници и помоћно особље, срески лекар, учитељ, учитељица и свештеник. Дати су подаци о наследницима (удовице и деца без родитеља), али без занимања оних које су наследили.

Нажалост ниједан каснији званичан публикован попис становништва до 1910. не садржи тако детаљне, а веома интересантне податке о местима, на основу којих би могла да се изврши анализа значајних демографских обележја.

**БРОЈ СТАНОВНИКА ПАЛЕЖА – ОБРЕНОВЦА
1834–1905. године**

Година	Број становника		
	мушки	женски	укупно
1834.	200	135	335
1863.	494	336	830
1866.	751	562	1.313
1874.	826	654	1.480
1884.	1.147	864	2.011
1890.	1.299	1.004	2.303
1895.	1.389	1.064	2.453
1900.	1.537	1.196	2.733
1905.	1.808	1.342	3.150

Извори: За 1834. и 1863. вид. нап. 5 и 7; Државопис Србије, III, IX и XVI; Статистика Краљевине Србије I, XII, XXIII и Попис становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 1905. године.

После седам деценија, од 1834. до 1905. године, очигледан је јак демографски развој, јер се становништво повећало за скоро десет пута. Запажа се бржи раст у последњој деценији XIX века који је настављен и даље.

Са 2.733 становника Обреновац је 1900. по броју становника био на осмом месту међу тадашњих 58 варошица у Србији. Само пет година касније (1905.) налазио се на петом месту међу 61 варошицом.

У полној структури становништва још 1834. преовлађивала је мушка популација, што је било карактеристично и за Србију. Учешће женске популације постепено се повећавало, али је

изразита разлика у корист мушке популације у старосној групи која чини радни контингент, што је иначе карактеристично за варошко становништво.

Становништво Обреновца било је и даље младо, јер је 83% становника имало до 45 година, при чему је популација између 16 и 45 година, која је представљала највећи део радног контингента, учествовала са скоро половином (49%) у целокупном становништву. Но у односу на четрдесетак година раније (1900, према 1863.) учешће популације старије од 46 година знатно је поправљено, јер је повећано са 6,6% на 17,1% што сведочи о бољим условима живота и дужем животном веку становништва.

Обреновац је 1900. имао 381 кућу и 619 домаћинства.⁹ Број кућа је знатно порастао у току четрдесетак година, јер их је 1863. било само 98. У њима је 1900. становало 34,6% власника, у 20,5% кућа становали су власници и закупци, а 44,9% кућа користили су закупци. Најбројнија су била домаћинства до 5 чланова (79,6%), непуна петина (19,9%) домаћинства са 6 до 9 чланова и само три домаћинства са 11 до 15 чланова.

Православне вероисповести било је 95% становника, српских држављана 92,6%. Мање од половине становника (47,8%) било је писмено, али и то је, мада незнатно, више од просека писменог варошког становништва у Србији (47,5%). Обреновац је био привлачан за долазак људи рођених ван Србије, јер је 1900. више од једне четвртине (25,8%) чинило такво становништво.

О економској структури становништва Обреновца много се више зна 1863. него у каснијим годинама. У попису становништва 31. децембра 1900. за Обреновац се дају само глобални подаци о издржаваном становништву од пољопривреде и непољопривредних делатности за две старосне групе (до 20 и преко 20 година). Од непољопривредних занимања тада је живело 93,8% становника, док је 1863. њихово учешће износило 85,4%. Без сумње да су, поред општег привредног полета у Србији у том интервалу, развој градске привреде и коришћење географског положаја Обреновца са својим пристаништем у Забрежју, утицали на побољшање економске структуре становништва Обреновца.

О двема најважнијим групама занимања, занатлијама и трговцима, у литератури се налазе непотпуни и различити подаци. У три издања Трговачко-занатлијског шематизма (за 1900–1901, 1902–1903. и 1905. годину) дају се подаци о именима

---

⁹ Статистика Краљевине Србије, XXIII, Београд, 1903, Попис становништва 31. децембра 1900. године.

и врстама занимања трговаца и занатлија Србије.¹⁰ Према овим изворима у Обреновцу је 1900. било 80 занатлија, 51 трговац, 16 механџија и 10 гостионичара; 1902. године 93 занатлије, 52 трговца, 18 кафеџија и 6 гостионичара; 1905. занатлија 105, трговаца 60, кафеџија 18 и 7 гостионичара. Али у истом Шематизму за 1905, у прегледу еснафа у Србији, за Обреновац се наводи да има у занатлијским еснафима 133 члана, трговачком 122 и кафеџијско-механско-берберском 46 чланова, тј. укупно 273 члана еснафа. У литератури се налази и податак да је у Обреновцу 1900. било 329 чланова свих еснафа, при чему у занатлијским еснафима 162 члана.¹¹

Поред бројних занатлија, трговаца, кафеџија и гостионичара 1900. Обреновац је имао: учитеље (4), учитељице (4), лекаре (2), марвеног лекара, апотекара, свештеника, шпедитере (3), предузимаче (3), раднике у радионици платна (8), службенике у срезу, општини и пошти (11), у два новчана завода службенике (2) и једног служитеља, школске служитеље (4) и 339 ђака уписаних у шк. 1900/1901. години.

Међутим, приказана економска структура становништва Обреновца 1900. године је непотпуна, јер недостају подаци о запосленим у два млина, црепани и циглани, радионици за израду плугова, зидарима, лицима која су се бавила углавном превозом (кочијаши и рабације), пољопривредницима, надничарима и бројној помоћној радној снази.

Извесну допуну о радно активном становништву Обреновца даје попис становништва из 1895. године.¹² У одељку о занимању становништва наводи се да је у свим делатностима тада било 599 предузимача, 233 помоћника и 144 слугу, односно да су у укупном броју становника они учествовали са скоро 40% (39,8%). Од осталог варошког становништва у Ваљевском округу ова групација је учествовала у Ваљеву са 45%, Убу са 38,9% и Мионици са 24%, док је просек за вароши и варошице у Србији био 36,4%, па је тако Обреновац био изнад просека Србије. Карактеристично је да је у Обреновцу учешће предузимача из непољопривредних делатности у односу на укупно становништво било веће од Ваљева, Уба и Мионице.

¹⁰ Трговачко-занатлијски шематизам Краљевине Србије, за 1900–1901, 1902–1903. и 1905. годину. Сва три шематизма саставио је и издао према званичним службеним подацима Св. Р. Христић – како пише на корицама све три књиге.

¹¹ Н. Вучо: Распадање еснафа у Србији, I, Београд, 1954, с. 44, табела „Еснафи у Обреновцу 1900. г.“

¹² Статистика Краљевине Србије, XIII, Београд 1899, Попис становништва 31. децембра 1895. године.

Поред различитих података може да се констатује да је у Обреновцу у последњој деценији XIX и првој деценији XX века тенденција пораста броја занатлија и трговаца, као и уопште побољшаној економској структури становништва, што сведочи о убрзанијем развоју градске привреде.

II ЗАНАТСТВО

Занатство се у Обреновцу убрзаније развија у другој половини XIX века, а таква тенденција се наставља и почетком XX века. Према непотпуним подацима у Палежу је било 1831–1832. године 11 занатлија: мутавџија (3), дунђера (3), чаругџија тј. опанчара (2) и по један ћурчија, калајџија и ковач.¹³ А према Тихомиру Ђорђевићу, Палеж је 1836. имао 22 занатлије: чаругџија (5); по четири ћурчије, туфегџије и ковача; абације (3) и по једног терџију и бардагџију.¹⁴

После доношења Еснафске уредбе (1847.) у Палежу је основано неколико мешовитих еснафа, а касније се један број еснафа издваја из мешовитих еснафа у самосталне или заједничке и са сродним занатима формирају нове еснафе.¹⁵ Ћурчијски мајстори су још 1843. тражили да оснују свој еснаф, али им Министарство унутрашњих дела то није дозволило, пошто се припремало доношење Еснафске уредбе.¹⁶ Поред постојећих еснафа, касније се упућују молбе за оснивање нових еснафа. Молба фијакериста да оснују свој еснаф 1891. није прихваћена, као ни молба месарско-сапунџијског еснафа 1892. и 1894. да оснују свој посебан еснаф, јер молиоци углавном нису имали еснафско писмо, па сходно Еснафској уредби нису исправљали услове. Ни цигларима и црепарима није дозвољено 1902. да оснују свој еснаф.

Са порастом становништва и развојем привреде, посебно занатства и трговине, повећао се број занатлија у Обреновцу.

БРОЈ ЗАНАТЛИЈА У ОБРЕНОВЦУ 1900–1905. ГОДИНЕ¹⁷

Врста заната	1900–	1902–	1905.
--------------	-------	-------	-------

¹³ АС, ЗТ, 562 и 598.

¹⁴ Т. Ђорђевић, Архивска грађа за занате и еснафе у Србији, САНУ, Етнографски зборник 33, Београд, 1925, табела у прилогу.

¹⁵ Н. Вучо, н.д, 43.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Према Трговачкозанатлијском шематизму за 190–01901, 1902–1903. и 1905. годину.

	1901.	1903.	
абације (вид. абац. и терз.)	3		
терзије (вид. абац. и терз.)	3		
абације и терзије		6	7
бербери	3	4	
бојације	2	2	2
бравари	1	2	2
воскари	2	3	4
грнчари (лончари)	2	2	2
јорганџије и памуклијаши	1	2	2
казанџије	1	1	1
качари	3	2	2
ковачи (вид. ковачи и колари)	8		
колари (в. Ковачи и колари)	3		
ковачи и колари		7	9
кројачи	3	4	4
кујунџије	1	1	1
лимари	3	4	4
месари (касапи)	3	5	7
молери и фарбари	2	1	1
обућари	7	6	6
опанчари	13	14	17
поткивачи		4	4
сапунџије	2	3	5
сарачи		3	4
столари	3	3	3
стругари (дреери)	1	1	1
ткачи		2	2
ћурџије и кожухари	7	5	7
ужари	2	2	2
хлебари		4	6
часовничари	1		
Укупно	80	93	105

У претходном тексту је указано да су подаци у литератури о броју занатлија почетком XX века непотпуни и различити, јер се наведени број занатлија у времену од пет година креће од 80 у 1900. до 105, односно 133 и 162 у 1905. години. Колико су подаци у Трговачко-занатлијском шематизму били непотпуни, види се из овог Шематизма за 1905. годину. У току припрема за штампање

затражена је интервенција Министарства народне привреде (даље МНП) да преко окружних начелстава прикупи од еснафа у Србији спискове свих чланова еснафа, што је и учињено. Међутим, подаци достављени крајем 1904. са именима из шест сачуваних спискова обреновачких еснафа и оних штампарских у Шематизму разликују се у неким случајевима, јер у Шематизму није укључен један број занатлија или су наведена имена других занатлија који се нису налазили у списковима послатим од стране одговарајућих обреновачких еснафа¹⁸. У списковима су дата имена за укупно 77 занатлија из следећих шест еснафа: ћурчијског 5, абацијског 10, опанчарског 16 (од тога 6 са непротоколисаном радњом), лебарског 6, шмитовско-коларског 23 (од тога 11 са непротоколисаном радњом) и сапунцијско-воскарско-касапског 17 (од тога 9 са непротоколисаном радњом). Међутим, у истом Шематизму за 1905. годину даје се посебан списак „Еснафи трговачко-занатлијски у Србији“ у коме се за Обреновац наводи да има седам занатских еснафа са 133 члана и то: коларско-шмитовски (са 29 чланова), зидарско-столарско-шлосерско-молерски (12), обућарско-сарачко-ужарски (17), абацијско-терзијско-кројачки (12), опанчарски (28), месарско-сапунцијско-воскарско-лицидерски (20) и бојацијско-коларско-кујуцијско-лончарско-лимарски (15). Очигледно је да је овај списак несређен и непоуздан, јер се, поред осталог, исти занати наводе у различитим еснафима.

Мада је тешко утврдити тачан број занатлија у Обреновцу почетком XX века, чињеница је да су оне бројно јачале, јер су потребе повећаног варошког и околног сеоског становништва постајале све веће. Али промене се запажају у броју заступљених занатлија по врстама занатске делатности, што је условљено измењеним захтевима становништва за појединим врстама занатске робе. Из тих разлога опада број занатлија у неким занатима или се стари занати сасвим гасе, а развијају сасвим нови занати. Почетком XX века, не помињу се занатлије старих заната: туфегџије, асурџије, мутавџије, папуџије, чизмари, пушкари, фишегџије и сикириџије. Опада број занатлија у следећим занатима: обућарском, качарском, молерско-фарбарском и др. По броју занатлија запажа се стагнација у бојацијском, грнчарском, казанџијском и столарском занату. Насупрот претходним занатима бројно се повећава учешће опанчара, затим кројача, воскара, месара, бербера, лимара и сарача. А јављају се нови занати као: сајџијски, ткачки и стругарски (дреерски).

---

¹⁸ АС, Министарство народне привреде (МНП), 1905, Тф. VI, 121.

И обреновачке занатлије, као и остале занатлије у Србији, трпеле су конкуренцију домаће индустријске робе, неправног рада, увоза стране робе, одумирања старих заната, што је све доводило до сиромашења и пропадања једног дела занатлија. С друге стране, јавља се појачана тражња за другим врстама занатске робе и услуга, из чега је следила имовинска диференцијација међу занатлијама. У

Печат еснафа хурчијског

Печат еснафа опанчарског

*Печат еснафа абацијског, терзијског
и кројачког*

*Печат еснафа месарског,
сапунцијског и свећарског*

Печат еснафа лебарског

великој акцији опанчара у Србији против фабрика кожа Клидиса, Барловца и комп. из Београда, учествовао је 1893. године и еснаф опанчара из Обреновца.¹⁹ Жалбе и протести опанчара Србије повољно су окончани и та конкуренција је била сузбијена.²⁰ Качари Обреновца жалили су се 1901. против Илије Луцикаса, фабриканта буради из Крагујевца.²¹ А обреновачке сапунције тражиле су 1903. да се одузме повластица „Друштву хемијско-техничком“ из Београда, сматрајући да се повластица не односи на производњу простих пераћих сапуна, већ само на производњу миришљавих и бољих сапуна. Међутим, повластица се односила на производњу сваковрсног сапуна, па жалба сапунција није усвојена.²² Еснафи су упућивали молбе Министарству народне привреде да се забрани рад мајсторима који су бесправно радили или да се поништи неправилно дато мајсторско писмо или, пак, обавештавали о мајсторима који нису протоколисали своје радње.

Почетком XX века тужбе еснафа против конкуренције нису имале ефекта, јер је развој индустрије представљао значајну покретчку снагу привредног развоја Србије. Чињеница је да локални развој индустрије, који је тек био у настајању, није представљао конкуренцију обреновачким занатлијама, већ роба коју су допремали трговци на локално обреновачко тржиште.

Поред рада у занатским радионицама у Обреновцу је, у оквиру домаће радиности, била заступљена и ткачка делатност. Према анкети МНП почетком 1898. у Обреновцу је било 50 разбоја на којима се ткало платно за потребе самог домаћинства. Такође се у анкети додаје да у Обреновцу има и финих ткачких разбоја Кромптон-Живковић на којима се израђује платно на механичким разбојима „Србија“²³. Свакако да је реч о ткачкој радионици платна Боже Живковића у Обреновцу.

Део обреновачких занатлија, поред учешћа у акцијском капиталу, активно је радио на оснивању и раду оба обреновачка локална новчана завода.

Обреновачки занатски радници делили су судбину осталих занатлијских радника у Србији. Дуго радно време, ниске најамнине, непостојање социјалног осигурања, нехигијенски услови рада и одсуство законске заштите до 1910. године, утицали су на тешке услове рада и живота уопште.

---

¹⁹ АС, МНП, 1893, П. дел. прот. бр. 4393.

²⁰ Вид. опширније: Н. Вучо, н.д, 408–409.

²¹ АС, МНП, 1904, Тф. VIII, 2.

²² АС, МНП, 1905, Тф. XIV, 15.

²³ АС, МНП, 1898, Тф. III, 46.

У циљу побољшања свог материјалног положаја основали су потпорно друштво за помоћ у случају болести и смрти – Слогу обреновачких радника. Године 1895. Слога обреновачких радника, као и још нека слична друштва у Србији, закључила је споразум о међусобној сарадњи са београдским Опште радничким друштвом.²⁴ Слога обреновачких радника била је 1902. штедиша Обреновачке задруге за међусобно помагање и штедњу са улогом од 3.019,60 динара.²⁵

У доба формирања модерног радничког покрета у Србији основано је Обреновачко радничко друштво 26. (13) јула 1903, а радило је и 1904. године.²⁶ После формирања Радничког савеза (1903.), ова бројна друштва престала су са радом током 1904. и 1905, а Обреновачко радничко друштво 1904. године.²⁷ Уместо њих отпочело се са оснивањем струковних синдикалних организација по многим местима у Србији. Оне су биле окупљене у Радничком савезу који је имао улогу руководећег центра радничког покрета у Србији. Од 1904. и даље до 1914. године у Обреновцу се оснивају пододбори и повереништва струковних синдикалних савеза или се њихов рад обнавља. Струковне синдикалне савезе имали су радници: опанчарски, грађевински, обалско-надничарски (на Забрежју), абацијски, кожарско-прерађивачки, металски, дрводељски, келнерски, кројачки, берберски и ткачки.²⁸ Синдикално веће отпочело је са радом октобра 1905. године.

Према подацима у литератури у Обреновцу су забележена три штрајка занатских радника.²⁹ Августа 1902. започиње дванаестодневни штрајк кројачких радника и успешно је окончан; 6. јула 1909. штрајковали су абацијски радници и штрајк је завршен са делимичним успехом и 16. марта 1910. поново штрајкују кројачки радници, али је 21. марта штрајк окончан без успеха.

---

²⁴ М. Вукомановић, Радничка класа Србије у XX веку, Београд, 1972, 189; М. Топаловић, Хронологија радничког покрета у Србији до 1919. године, Београд, 1964, 63.

²⁵ АС, МНП, 1907, гр. 13, вр. 2, р. 21.

²⁶ М. Топаловић, н.д, 65 и 82.

²⁷ Синдикални покрет у Србији 1903-1919, Београд, 1958, 140.

²⁸ М. Топаловић, н.д, 79, 80, 91, 102, 106, 107, 136, 145, 162, 170, 172, 174, 183, 184, 189, 218, 223 и 232; Синдикални покрет у Србији 1903. достављени 1919, Београд, 1958, 275.

²⁹ Синдикални покрет у Србији 1903-1919, Београд, 1958, 353, 384-387 и 425; М. Топаловић, н. д, 59 и 160.

Прослава Првог маја 1894. одржана је у Београду и малом броју места у Србији, а међу њима у Обреновцу.³⁰ Првوماјским прославама придружују се Обреновчани 1904, 1906. и од 1909. до 1914. сваке године.³¹

Тако су обреновачки занатски радници пролазили кроз све фазе радничког организовања од потпорног друштва до модерног радничког покрета.

III ТРГОВИНА

Трговина је са занатством представљала, током посматраног периода, две најважније привредне гране. Број трговаца се стално повећавао, а врсте њихове трговачке делатности мењале и проширивале. Тако је после Другог српског устанка, а посебно од 30-тих година XIX века, поред трговине стоком и расположивим сировинама, велики значај имала трговина храстовом шишарком.³²

Године 1863. у Обреновцу је било, како је забележено у попису становништва, 36 лица која су се бавила трговином. У Трговачко-занатлијском шематизму за године 1900-1901, 1902-1903. и 1905. наводе се имена трговаца и врсте трговачке делатности. Од 51 трговца 1900. највише их је имало мешовите радње (21), затим бакалске (6), трговине за продају гвоздене, стаклене и порцеланске робе (4), књижаре (2), мануфактурне робе (2), потом трговци марвом (5), као и шпекуланти и трговци који су се бавили купопродајом свиња (11). Године 1905, када је било 60 трговаца отворене су две нове радње за трговину грађом и дрвима, по три мануфактурне и мешовите робе, као и још једна књижара. Један број трговаца уступао је трговачку радњу другим члановима своје породице, а формирао нове трговачке радње. Било је имућнијих трговаца који су свој капитал ангажовали у више трговачких делатности: Марко М. Марковић имао је поред бакалнице и књижару, Матић и Тешић поред трговине гвожђем, стаклом и порцеланом такође књижару, Настас Тодоровић поред трговине мешовитом робом бавио се и сточном трговином. Трговци стоком или другом робом били су и шпекуланти: Игњат Гудурић, Сава Мићић, Тимотије Новаковић и Данило Томић.

---

³⁰ М. Вукомановић, н.д, 303.

³¹ М. Топаловић, н.д, 75, 105, 147, 162, 186, 205, 215 и 231.

³² Опширно о значају трговине храстовом шишарком, а посебно на улогу Палежа, вид: Д. Милић, Трговина шишарком у ваљевском крају, Гласник Историјског архива Ваљева, 30, 1996, 98–115.

Такође су удруживали свој капитал и деловали под заједичком фирмом: Вукајловић и Ружичић, Живковић и Миленковић или Матић и Тешић. Као и код броја занатлија у 1905. години, дају се у Трговачко-занатлијском шематизму различити подаци о броју трговаца, јер се у табели „Еснафи трговачко-занатлијски у Србији“ за Обреновац наводи да је трговачки еснаф имао 122 члана.

Пошто је у Еснафској уредби било дозвољено оснивање трговачких еснафа у Обреновцу је овај еснаф основан 1865. године.³³ Еснаф је, поред редовних послова, водио борбу против нееснафских трговаца и торбарења. Године 1896, донето је упутство према коме су у Србији могли да се оснивају еснафи трговаца извозника да би се боље организовали и појачао извоз, а из ове трговине одстранили агенти и сензали који су нелегално трговали. Крајем исте године, образован је еснаф извозника у Обреновцу на челу са Игњатом Гудурићем, старешином еснафа.³⁴

За развој трговине, како локалне тако много више извозне, обреновачки панађури одигравали су значајну улогу. Панађури као место на коме се одређених дана у години обављала трговина имали су да помогну развоју трговине и радиности, а од 13. јула 1839, када је донета Уредба о држању панађура, у Србији се још више шири постојећа мрежа панађура. После двадесет година, тек након повратка кнеза Милоша, 7. јула 1859. кнез доноси решење којим се, поред осталог, установљава панађур у Палежу.³⁵ Први панађур одржан је наредне 1860. године на Видовдан у варошици, са промењеним називом, Обреновцу. Како је поменуто кнежево решење, после великих протеста домаћих трговаца и занатлија, садржавало забрану продаје стране робе и истовремено нејасну одлуку о продаји домаћих занатских производа, првих година на обреновачком панађуру обављана је купопродаја стоке, а у званичним извештајима називан је тродневни марвени панађур. Касније су датуми одржавања овог панађура померени на месец јул, а од 1870. одржавана су два пута годишње са почетком 29. јуна и 15. септембра. На панађуру 1863, који је био бољи од претходног, волови и краве су дотеривани из округа ваљевског и београдског, а поред домаћих трговаца из Обреновца, Шапца, Београда и Јагодине, долазили су купци из Земуна, Карловца и Руме.³⁶ Поред тога, значајна је била и купопродаја коња.

---

³³ Н. Вучо, н.д., 44.

³⁴ АС, МНП, 1897, Пф XXIII, 2 и 1898. Пф. I, 65.

³⁵ Зборник закона Кнежевине Србије, XII, 57–58.

³⁶ АС, МФ, 1863, Еф. V, 64.

Са законским изменама, новим уредбама и прописима, у Србији долази до све веће либерализације промета разном домаћом робом на панађурима. На обреновачком панађуру од 1865. продаје се и домаћа занатска роба, али у почетку скромних размера. Тако се поред продаје стоке и пића, која се обављала од почетка постојања панађура, отварају и дућани за продају занатске робе: по један дућан за продају робе опанчара, сарача, мутавџија и кожухара.³⁷ Године 1889. има 82 дућана на јунском и 63 на септембарском панађуру, а 1900. на првом 39 и другом 186 дућана. Међутим, по вредности продате робе кроз цео посматрани период продаја стоке има апсолутно доминантан значај. Овај промет на оба панађура је од 1890. у осетном порасту. Од 1894. до 1900. учествује са више од једне петине (21,24%) по вредности продате стоке на панађурима у Ваљевском округу. Посебан значај за трговину на обреновачком панађуру имали су чувени колубарски и посавски гојазни волови и крупни посавски коњи за рад, приплодне кобиле и ждребад, као и ситна домаћа стока: овце, јагањци и свиње – бележи се у тадашњој штампи.³⁸ Знатно мањег обима била је и даље продаја одећа, опанака и друге обуће, разних пољопривредних алатки, сечива, тканина, посуђа, лимарских производа, вуне, вина и ракије. На обреновачке панађуре долазили су купци из Пеште, Београда, Шапца, Ваљева, Уба, Паланке, Крагујевца, самог Обреновца и осталих места.

Да би се створили бољи услови за формирање недељног сточног трга, обреновачка општина је крајем 90-тих година XIX века предузела мере за калдрмисање тог трга, подизање ваге, потребних обора за ситну стоку, баријера за везивање говеда и друго.

Велики значај за трговину, посебно за извоз стоке, сувих шљива и других пољопривредних производа из области Посавине и Колубаре имало је пристаниште на Забрежју недалеко од Обреновца. Феликс Каниц је пловећи паробродом поред Забрежја септембра 1888. године забележио: „Забрежје је у пуном процвату и данас је то главно стовариште за извоз српских шљива, који у многим годинама достиже и 80.000 метарских центи. На пристаништу се виде велики магацини познатих фирми Косте Параноса, Ковачевића и безбројни сандуци пуни шљива, затим стовариште зоби Ђурића и других београдских трговаца“.³⁹ Стога је, поред друмског превоза који су обављале рабације, транспорт

³⁷ АС, МФ, 1865, Еф. VI, 39.

³⁸ Дневни лист, Београд, 162, 18. јула 1897.

³⁹ Ф. Каниц, СРБИЈА земља и становништво, I, Београд, 1985, 350.

бродовима и дереглијама представљало велику предност за извоз робе.

Због све већег значаја који је имао извоз сувих шљива, а посебно њихов квалитет, МНП је 1905. прописало посебна правила за преглед сувих шљива, па су формиран специјални тржишни одбори у Београду, Ваљеву, Обреновцу, Крагујевцу и Лозници који су морали строго да контролишу квалитет сувих шљива намењених извозу. У току три месеца (септембар–новембар) 1905. комисија је констатовала да је на обреновачком тржишту исправно 1.460 тона, а у савском пристаништу на Забрежју 9.277 тона сувих шљива намењених извозу. Да би се побољшао квалитет и повећала количина сувих шљива намењених извозу, исте године је на обреновачком тргу на општинском земљишту подигнута упрошћена Главинићева сушионица, а комисија је предложила да се подигну државне етиваже за досушивање шљива на Забрежју, посебно стога што се тамо допремају шљиве из Мионице, Лазаревца и других места.⁴⁰

Обреновачки трговци били су веома активни у оснивању и раду оба новчана локална завода. Неколико трговаца издвајало се по уложеном капиталу, али истовремено и у вишегодишњем вођењу оба новчана завода. У таквој делатности посебно су се истицали трговци Игњат Гудурић у Обреновачкој штедионици и Митар Симовић у Обреновачкој задрузи за међусобно помагање и штедњу. Трговци су се такође веома ангажовали у оснивању Посавске банке (1910) као прве банке у Обреновцу.

Трговина у варошким дућанима, на панађурима и посебно у трговини намењеној извозу, знатно је допринела јачању трговачког капитала. Тако акумулиран капитал поред послова у трговини и новчаним заводима, отпочео је са ангажовањем у младу, тек настајућу, обреновачку индустрију.

IV ПРЕЛАЗАК НА ИНДУСТРИЈСКУ ПРОИЗВОДЊУ

За разлику од класичних занатских радионица крајем XIX века у Обреновцу настаје неколико објеката који су се заснивали на кооперацији ручног рада уз делимично коришћење машинске опреме, а изузетно парне снаге. Ти производни објекти су у области: млинарства, производње грађевинског материјала, производњи платна и преради метала.

Идеја да се подигне парни млин јавља се 1891. године. У недостатку довољно акумулираног капитала код појединаца чине

---

⁴⁰ АС, МНП, 1906, Тф. II, 126.

се покушаји да се оснује „Обреновачко млинско удружење“ чији је циљ било подизање парног млина за потребе Обреновца и околине. Чланови привремене управе, осам обреновачких трговаца, поднели су 21. септембра 1891. године Правила овога удружења на одобрење Министарству народне привреде. Правилима је, поред осталог, било предвиђено да акцијски капитал износи 100.000 динара са 2.000 удеоница, али до реализације није дошло.⁴¹

Према Трговачко-занатлијском шематизму за 1900–1901. годину у Обреновцу су постојала: два млина чији су власници били Аврам Симић и Петар Костић; власници циглана и црепане Деспот Дамјановић, Илија Нешковић и Никола Лукић; ткачке радионице Боже Живковића из Београда и радионице плугова Андрије Завишића, ковача. Неки од ових објеката називани су фабрикама у званичним публикацијама, мада то нису били.

Уместо воденог кола, у Србији се крајем XIX века отпочиње са применом турбина и парне снаге тако да је део старих воденица с применом савременије технике прерастао у парне млинове или, пак, у вештачке млинове – тако називаних стога што нису користили парну снагу. У 1900. години наводи се за млин Аврама Симића да потиче из 1870, а Петра Костића из 1873, што указује да су оба власника првобитно имали воденице. У анкети МНП почетком 1898. Аврам Симић наводи да је његов млин основан 1890, са парном снагом од 6. ПХ, вредност зграде износила је 1.000 динара, а машина 6.000 динара и да су запослена два радника. Док Петар Костић, потписујући се као индустријалац, наводи да је његов парни млин основан 1893. са погоном од 12 ПХ, да вредност зграде износи 5.000 динара, а машина 20.000 и да има три запослена радника. Први власник се жали на мали рад, а други подвлачи да тешкоће у раду представљају воденице и да стога треба укинути поточаре.⁴² Према овој анкети тада је у Округу ваљевском постојало 9 објеката за које се шаљу попуњене анкете и то: 7 млинова парних и вештачких, пивара у Ваљеву и рудник бакра.

Постојање повољног сировинског материјала на подручју Обреновца за производњу цигле и црепа успешно је коришћено. У попису становништва из 1863. године, пописана су два цигларска

---

⁴¹ АС, МНП, 1891, Пф. IX, 6; чланови привремене управе били су обреновачки трговци; Љуб. Јоксимовић, Коста Хаџи Петровић, Јоца Михаиловић, Дејан Васић, Никола Тошић, Ђорђе Д. Христић, Светозар Цветковић и Михаило В. Михаиловић.

⁴² АС, МНП, 1898, Пф. III, 46.

мајстора и четири цигларске слуге. Почетком XX века циглане и црепана радиле су и даље уз коришћење ручног рада.

Крајем XIX века у ткачкој индустрији Србије приступа се увозу модерних ткачких разбоја.⁴³ Од посебног значаја био је увоз ткачких разбоја енглеске фирме Хатерслеј и Кромптон. Повереник ове фабрике био је у Београду Божа Живковић, трговац, који је 1895. добио државну повластицу за бесцарински увоз ових разбоја за фабрику платна у Београду коју је подигао 1896. под фирмом „Фабрика тканина Кромптон–Живковић“. Истовремено је добио право да те разбоје продаје у Србији „по приватним кућама, школама и другим заводима за наставу ткачку и рад“.⁴⁴

На основу ове повластице, отворио је ткачку радионицу у Обреновцу у којој су 1897. године била инсталирана два ткачка разбоја Хатерслеј, названих „Србија“, са намером да наредне 1898. прошири ову радионицу.⁴⁵ У званичној статистици за 1900. наводи се да у Обреновцу постоји фабрика тканина у којој је израђено 10.000 метара платна у вредности од 4.000 динара и са 8 запослених радника.⁴⁶ Наредних година било је запослено од 8 до 10 радника, а изаткано је годишње по 8.000 до 15.000 метара платна.

Уз постојање ковача и поткивача, који су своју делатност обављали у својим радионицама, од 1895. оснива се радионица за производњу плугова Андрије Завишића, ковача који је својом скромном производњом снабдевао тржиште.

У првој деценији XX века, Обреновац добија два индустријска предузећа. Године 1905, Андра Т. Николић основао је комбиновано предузеће парни млин са стругаром, које је касније прешло у власништво Бранка П. Ђурића и комп.⁴⁷ А парну стругару на оближњем Забрежју оснива Митар Симовић, трговац, који је 1909. добио значајну државну повластицу.⁴⁸

V ПРИВАТНИ ЛОКАЛНИ НОВЧАНИ ЗАВОДИ

Године 1900, у Обреновцу су постојала два новчана завода: Обреновачка штедионица и Обреновачка задруга за међусобно

⁴³ Вид: Н. Вучо, Развој индустрије у Србији у XIX веку, Београд, 1981, 218–221.

⁴⁴ АС, МНП, 1897, Пф. VIII, 54.

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ Статистички годишњак Краљевине Србије, V, Београд, 1904, 283 и 286.

⁴⁷ Н. Вучо, н.д, 321.

⁴⁸ Исто, 290.

помагање и штедњу.⁴⁹ Поред два постојећа приватна новчана завода отвориле су своје филијале у Обреновцу Српска кредитна банка и Извозна банка. Пре првог светског рата, Обреновац добија своју прву банку – Посавску банку. Правила су одобрена 25. новембра 1910, а управни и надзорни одбор чинили су, са једним изузетком, обреновачки трговци. Посавска банка била је затворена од 18. септембра 1912. до 15. октобра 1913, управо пред Први балкански рат и током ратова укључивши неколико месеци после завршетка Другог балканског рата. Марта 9. године 1914. одржала је своју редовну Трећу годишњу скупштину на којој је поднет Годишњи рачун са стањем на дан 31. децембра 1913. године.⁵⁰

Године 1900. у Србији је, поред Управе фондова и седам државних штедионица, у оквиру приватних новчаних завода постојало 10 банака (6 у Београду, 2 у Шапцу и по једна у Крагујевцу и Смедереву), 2 кредитна завода (Београд и Крагујевац), 38 задруга за међусобно помагање и штедњу и 31 штедионица.⁵¹

Почетком 80-тих година XIX века међу Обреновачанима се покреће мисао о оснивању своје локалне штедионице. До 1882. у Србији су постојала само четири приватна новчана завода: Београдски кредитни завод (1871), Смедеревска кредитна банка (1871), Ваљевска штедионица (1871) и Шабачка штедионица (1880). Није се могла очекивати никаква озбиљнија помоћ од Управе фондова, а у Ваљевском округу није постојала државна штедионица. Стога је идеја о удруживању индивидуалног капитала, до тада растуреног и прикривеног, одмах наишла на подршку. На скупу заинтересованих грађана 7. фебруара 1882. одобрена су Правила ОБРЕНОВАЧКЕ ШТЕДИОНИЦЕ (у даљем тексту Штедионица), изабрана је привремена управа на чијем

---

⁴⁹ Извори за део „Приватни новчани заводи“, уколико нису посебно наведени у тексту, коришћени су из архивских фондова Архива Србије. Ради лакшег праћења текста наводимо коришћене изворе: 1) за Обреновачку штедионицу: АС, МНП, 1897, Пф. XIV, 91 и АС, МНП, 1906, Тф. 32, бр. 32, бр.31; 2) за Обреновачку задругу за међусобно помагање и штедњу: АС, МНП, 1896, Пф. XVI, 4 и АС, МНП, 1907, гр.13, вр.2, р.21.

⁵⁰ АС, МНП, 1914, Т.2258. Годишњи рачун поднет III редовној годишњој скупштини 9. марта 1914. потписали су Драгољуб К. Павловић, као председник Управног одбора са члановима: Вујаном М. Недељковићем, Мил. Ж. Чолићем, Костом М. Петровићем, Драгутином М. Алексијевићем и Стев. М. Ђорићем; затим Влад. С. Здравковић, председник надзорног одбора са члановима: Светозаром Тришићем, Анастасом Јовановићем и Јоханом Хенслоу; изузев учитеља Свет. М. Ђорића сви остали су били трговци.

⁵¹ Статистички годишњак Краљевине Србије, V, Београд, 1904, 419–421.

челу је био Игњат Гудурић, трговац и осам чланова: Радосав Стојисилевић, Бохар де Мајо, Настас Тодоровић, Гајо Кованџић, Лазар Алексић, Петар Матић, Коста Павловић и Михајло Ж. Марковић. Надлежно министарство је 18. фебруара 1882. потврдило ова Правила. Њима је предвиђено да основни капитал износи 50.000 динара са 1.000 безимених удеоница од по 50 динара. Основни задатак био је прикупљање штедње, кредитирање и есконтовање меница. Менице нису могле бити мање од 100 динара, ни веће од 1.000 динара, а наплата меница, у оквиру законског рока, највише до три месеца. Изменом и допуном ових Правила 1888. године, основни капитал је, издавањем још 1.000 удеоница од по 50 динара, имао да буде повећан на 100.000 динара. Износ на меници је измењен и износио је од 50 до 6.000 динара, са истим роком наплате до највише три месеца.

Тек пошто је МНП, 9. фебруара 1888, упозорио Штедионицу о обавезном обавештавању овог Министарства о својим годишњим скупштинама, она је за своју Шесту редовну годишњу скупштину, одржану 31. марта 1888, извршила ову обавезу, обавештавајући Министарство да је до тада одржано пет редовних годишњих скупштина на којима су удеоничари обавештавани о пословању и бирани надлежни органи. Од почетка су, додаје се даље, обавештавали Министарство финансија о својим скупштинама, а њима је присуствовао и одређени чиновник. Према записнику са ове скупштине, на крају 1887, било је 50 удеоничара, док су скупштини присуствовала 24 удеоничара са 101 правом гласа.

Према годишњем извештају за 1889, основни капитал је постигао износ од 100.000 динара које је поседовало 59 удеоничара са 2.000 удеоница. Промет је стално повећаван и од 1887, када је износио 476.739 динара, повећан је на крају 1889. на 737.649,50 динара.

Успешном пословању Штедионице, допринело је добијање кредита од Привилеговане народне банке (у даљем тексту ПНБ), основане 1884, као највеће банкарске установе у Србији, која је, поред осталих банкарских послова, одобравала кредите другим новчаним заводима у циљу помагања њихове кредитне делатности отварањем кредита по текућем рачуну. ПНБ обезбеђивала је покриће депоновањем меница из портфеља својих дужника. Из годишњих биланса види се да је на крају 1888. године Штедионица имала по текућем рачуну код ПНБ одобреног кредита од 3.000,50 динара, а на крају 1891. године 60.812,85 динара. Као покриће дато је ПНБ на реескорт меница у износу од

81.320 динара, односно непуних 35% целокупног меничног портфеља на крају 1891. године. Закључно са 1889, добит није дељена у готовом новцу, већ је коришћена за куповину непродатих удеоница.

Године 1890. остварена је до тада највећа добит која је удеоничарима исплаћена у готовом новцу од 6,40 динара по удеоници, тј. 12.8% дивиденде на уплаћени капитал, што је тада представљало високу добит. Касније, толика добит није никада исплаћена удеоничарима Штедионице. И наредна 1891. била је година успешног пословања. У односу на 1889. на крају 1891. улози на штедњу су скоро удвостручени (повећање за 88%), нешто мањи је пораст укупног стања на рачуну меница (за 81%), а разлика у корист позитивне камате незнатна, јер је камата по текућем рачуну чинила скоро једну трећину исплаћене камате.

До марта 1893. Штедионица је, према извештајима на годишњим скупштинама, успешно пословала. Улози на штедњу од краја 1889, када су износили 56.792,73 динара, непрекидно су повећавани, а 22. марта 1893. достигли су ниво од 133.482,55 динара, док је менични портфељ у међувремену скоро удвостручен. Приходи од камата су такође били успешни, јер је позитивна разлика на каматама износила 1889. динара 12.715, а 1892. године 18.424. Међутим, на XI годишњој скупштини, одржаној 31. марта 1893, обелодањена је ванстатутарна делатност Управног и Надзорног одбора која је дуже оспоравана. Прикривању недопустиве делатности у овом малом новчаном заводу

РАЧУН ДОБИТКА И ГУБИТКА

Дугује		Потрагује	
Рачуну Камате на улоге за исплаћ. и узелтл. камату	8994,20	Од Рачуна Камате од есконтов менница за исплаћ. камату на есконт. меннице	18770,76
Камате на дуг по тек. рачуну за исплаћену камату на дуг Н. Банци и К. Лутрије	1982,74	Камате од зајма на залог за исплаћ. камату од зајма на залог	1600,95
Државне порезе за исплаћ. порезу Штедионич. за 1904 г.	2172,76	Кирисе са непокретног имања штедион. за прина. кирису са имања штедион.	1125
Плата за исплату плату чинов. и служит.	3720	Писарине за исплаћ. писарину од менница и залог	900
Станарине за исплаћ. станарину за 1904 год.	400	Различ. прихода за добицање од протест., купова, акције, провиције и т.д.	1198,35
Канцелар. трошкове за исплаћ. канцелар. трошкове	597,35		
Резервног фонда за додатак 10% од чисте добити	890		
Дивиденде за 1904 год. за чисту добит коо дивиденду на 2000к акц.	5040		
	23507,03		23507,05

РАЧУН ИЗРАВЊАЊА

Имаовина		Дуг	
Благајна	1870,45	Главнина	1000,00
Меникс у високим " " " " " " " " " " " "	47810	Резервни фонд	2124,95
" " " " " " " " " " " "	5530	Улоге	3151,77
код суда за исплату	1904,85	Народна Банка	33907,40
Зајмови на залог	15243	Класна Лутрија	4420,70
Хартисе од преломости	3520	Дечница Штедиња	1858
Полупростно имање Штедионично	15915,80	Полупростно имање	7000
Кованице	7000	Неподимугте амвнансе	96,40
Парнични трошкови	3087,50	Порезе од камате на улоге	50,85
Просте оставе	100	Извољна Банка	345
Нирале нових акција	91,40	Остале протсти оставе	100
Четири дујинке	1023,30	Дивиденде за 1904 год	8000
	24899,97		24899,97

Члан управе: **Радо М. Машид с.р.**   31 Децембра 1904 год.   Лицтовина: **Олиг Ј. Лодовић с.р.**
 Обр. новца
 Председник: **Ж. Гудурић с.р.**
 Миловак Урошевић с.р. Челебад Јамодж с.р. М. Ж. Маричковић с.р. Алек Црковић с.р. Јефто Ј. Радовановић с.р. Вукмиро Лукић с.р.
 Овај Рачун Добитка и Губитка и Рачун Изравњања сави са сице испитана и исплаћ да је потпуно исравњао у износу
 Чланови извршног одбора: 24 Фебруара 1905 год.   Председник извр. одбора: **Масиса Јовановић с.р.**
Милушан Ј. Марковић с.р.   Обр. новца
Јешокије М. Мешид с.р.

Рачун губитака и добитака и Рачун изравњања Обреновачке штедионице на дан 31.XII 1904. године. Прилог из ИЗВЕШТАЈА Обреновачке штедионице о раду у 1904. години

ишла је на руку добра тадашња политичка позиција у Београду неких чланова руководства Штедионице, посебно председника управног одбора Игњата Гудурића, који је био члан Надредњачке странке и током неколико година народни посланик за Срез посавски.

Наиме, на X годишњој скупштини 30. јануара 1892. поднет је извештај о раду у току 1891. у коме се подвлачи да је пословање у 1891. исто тако добро као и 1890, али је предложено да се, поред објашњења о повећаним трошковима у односу на 1890, део дивиденде не дели удеоничарима, већ да се, тада први пут, установи преносна камата, тако да је подељена дивиденда износила само 4 динара по удеоници. Скупштини је тада објашњено да је после изненадне смрти дотадашњег благајника

Петра Остојића комисијски установљен вишак у благајни од 658,15 динара и да ће се даље то исплатити, а удеоничари уверавани да су тадашњи гласови о стању штедионичке благајне лажни. Истовремено је на скупштини одлучено да се породици умрлог благајника да једнократна помоћ од 600 динара. Одбијена је као неоправдана примедба новог благајника, који је у међувремену отпуштен, о неисправном пословању Управног и Надзорног одбора. Само неколико дана после одржавања X годишње скупштине, МНП, на основу мишљења свог инспектора који је прегледао материјале са ове скупштине, упућује примедбе које су се односиле на неправилности у раду Штедионице, али председник Управног одбора Игњат Гудурић у своме одговору побија све оптужбе. Тада МНП ништа не предузима.

Током 1892, Штедионица је наставила са дотадашњим пословањем. Међутим, јула 1892. откривена је проневера од 2.000 динара када је Суд општине обреновачке по једном послу поднео своју штедну књижицу и упоређивањем са књигом штедних улога констатовано да је тадашњи благајник примљени новац од 2.000 динара 18. маја 1891. унео само у штедну књижицу, а убрзо потом изненада умро. Тако је после више од годину дана утврђена ова проневера. Управни одбор Штедионице касније је одлучио да се накнада изврши на тај начин што ће се из касе умрлог благајника тражити наплата од 600 динара дата као помоћ његовој породици, затим да се користи пронађени вишак у благајни са каматом, а да се остатак до 2.000 динара надокнади из резервног фонда. Али повод за испољено неповерење у исправност пословања Управног и Надзорног одбора није била само проневера бив. благајника, већ извесно сазнање о злоупотребама штедионичког руководства.

Пред XI годишњу скупштину, која је имала да се одржи 14. фебруара 1893, а односила се на рад током претходне године, министру народне привреде писмом се обраћа срески начелник Среза посавског наводећи да постоје сумње о злоупотребама и крађама у Штедионици и моли да министар одреди свог чиновника као изасланика на заказану скупштину, а не њега као што је то учињено. Уједно напомиње да овим писмом унеколико допуњује молбу неких грађана који су се већ обратили министру народне привреде због неправилности у раду Штедионице. Тек тада се МНП активно укључује и шаље Јована Зађина, шефа књиговодства Управе фондова као изасланика министра да присуствује овој скупштини и претходно прегледа службене податке Штедионице и провери да ли су оптужбе тачне.

После тродневног прегледа документације, Јован Зађина је констатовао кршење Правилника Штедионице и незаконит рад. Утврдио је да је 17 чланова Управног и Надзорног одбора међусобно одобравало велике кредите који су премашивали износе предвиђене Правилником Штедионице. Незаконитост се односила на обавезу плаћања пореза, приреза и других дацбина. Контролом дневника касе наишао је на издатак од 2.000 динара из резервног фонда, а објашњење да је на тај начин Управни одбор одлучио да надокнади губитак настао због проневере благајника, откривене јула 1892, сматрао је ванстатутарним. О неправилностима у раду Управног и Надзорног одбора Зађина је на скупштини 18. фебруара 1893. обавестио присутне удеоничаре и потом распустио скупштину до коначног прегледа књига Штедионице и вратио се у Београд ради даљег упутства и овлашћења. Истог дана чланови Управног одбора Штедионице потписали су писмо у коме моле министра народне привреде да пошаље ново стручно лице које ће да прегледа пословање Штедионице, пошто је, по њиховом мишљењу, Зађина несавесно поступао те су незадовољни његовим радом. Да би представили рад Зађине пристрасним, као последицу његовог политичког става, они у писму наводе да је јавно критиковао неке политичке партије, што је вређало део присутних. Затим је уследила и лична интервенција у Београду двојице челника Штедионице – Игњата Гудурића и Радосава Стојисилевића, потпредседника Управног одбора, који је обављао и дужност благајника. Исцрпан извештај Јована Зађине, упућен министру народне привреде два дана после повратка у Београд, био је једно време затурен. Веома брзо уследило је опозивање Јована Зађине, а од ПНБ тражено је 19. фебруара да предложи стручно лице које ће бити изасланик министра народне привреде на XI годишњој скупштини и да претходно прегледа пословање Штедионице. На тај посао одређен је Бранко Бошковић, заменик директора и шеф књиговодства ПНБ.

После неколико одлагања XI годишња скупштина заказана је за 31. март 1893, а након више од месец дана од повратка Зађине из Обреновца у Београд, стигао је нови изасланик. Преглед документације обавио је за три дана и констатовао да је стање у Штедионици исправно, изузев неколико грешака за које је објашњено како да се отклоне. Прихватио је објашњење Игњата Гудурића о начину како је извршена проневера од 2.000 динара од стране бив. благајника и упозорио да део покрића ове проневере не може да се надокнади из резервног фонда без одобрења Скупштине, што је Гудурић прихватио. Правелима

Штедионице предвиђено је да се из резервног фонда пормирују непредвиђени издаци, али је очигледно, што је Зађина у свом извештају констатовао, да је проневера уследила због неодговорног рада Надзорног, а и Управног одбора. Прегледајући књиге о кредитима Б. Бошковић је утврдио да је члановима Управног и Надзорног одбора одобрен кредит од 465.000 динара који је далеко превазилазио укупан фонд којим је Штедионица располагала у те сврхе. Одобрене кредите они су користили за себе (77.040) и као потписници на другим меницама (202.345 динара), али да у извесним приликама могу да употребе сав свој кредит „и онда за остале зајмотражиоце не би било ништа“ – додаје у свом извештају Б. Бошковић. Позвао је све чланове Управног и Надзорног одбора „у коме се налазе најбоље газде обреновачке“ да што пре одобрене кредите знатно смање. Очигледно је да је за тако благонаклон став новог изасланика према члановима руководства Штедионице Зађина имао основа у сумњи коју је изрекао поводом свог смењивања, да се не противи својој суспензији, али да разуме да су господа из Обреновца потпуно незадовољна његовим радом „јер се тиче њихових цепова, а сем тога и одговорности и зацело би волели да преглед изврши лице које би по њиховом укусу и жељи посао извршило“.

Дуже времена скривана, а затим обелодањена, ванстатутарна делатност чланова Управног и Надзорног одбора пољуљала је кредибилитет Штедионице. Од 1893. током наредних година бележи се непрекидан пад појединих делатности. Тако је обрт од 7,462.930,62 динара у 1893. опао на 4,963.004,48 у 1900, улози на штедњу од 133.481,55 на 62.438,42 динара. И менично пословање било је у опадању. На рачуну меница на крају 1894. износ од 241.605 динара (у лисници 75,8%) смањен је у 1900. на 186.810 (у лисници 66,5%). Исплаћена дивиденда по удеоници у 1894. од 5,80 динара није више достигнута. У годишњим извештајима на скупштинама избегава се признање о правим резултатима рада. Тако се у извештају за 1894. каже да је рад много слабији него 1893, али су резултати ипак сјајни. За годину 1896. наводи се да није тако добар као 1895, јер је ПНБ смањила кредит и морао је да јој се врати део дуга. За годину 1897. истиче се задовољство успехом, мада је ПНБ одбила захтев за одобравање кредита. Током 1898. улагачи на штедњу су подигли своје улоге у износу већем од 20.000 динара и тиме се објашњава пад добити по удеоници. Добијање кредита од Класне лутрије од непуних 8.000 динара у 1899. и одређивање ванредног кредита од ПНБ у 1900. имали су да потпомогну кредитну способност Штедионице, а уведена је и „дечја штедња“, која је била веома скромних

размера. За 1899. и 1900. у годишњим извештајима написано је да је рад у те две године био сјајан. Есконтна стопа је у другој половини 1900. повећана са 9% на 10%, а камата на зајам износила је целе године 10%. Према годишњим извештајима укупан обрт у 1900. у односу на 1899. је смањен, позитивна разлика на каматама је мања, а повећан износ дат на реесконт ПНБ и код суда. Сходно таквом пословању и дивиденда је смањена са 5,5 на 5 динара у 1900. години.

У току 1901–1903. није се битније поправило пословање. Био је повећан укупан обрт; забележено је колебљиво кретање на текућим рачунима и на рачуну меница и зајмова на залоге, али је знатно повећан салдо на уложима на штедњу када је управни одбор донео одлуку да се улагачима са већим уложима повећа камата са 6% на 7%. Разумљиво да је овако диференцирана камата на штедне улоге одговарала само већим штедишама. Сходно оваквом пословању и дивиденда по акцији 1901–1903. износила је 5,4 и 4,5 динара. На крају 1904. у односу на претходне три године забележен је пад укупног обрта, а затим исто тако на текућим рачунима, на рачуну меница, зајмова за залоге, смањена је и позитивна разлика на каматама, па је следио и пад дивиденде по акцији на 4 динара. Управа је у своме извештају оправдавала ове неповољне резултате исплатом повећане камате на 7% за веће штедне улоге, али као главни узрок истиче повећану конкуренцију обреновачких експозитура Српске кредитне банке и Извозне банке које су „новчано подмиривале како веће, тако и мање трговце, а нарочито оне који су са овоземаљским производима радили“.

Тек је 1905. и 1906. наступила стабилизација и успешан рад. У свим активностима следили су много бољи резултати. Повећан је укупан обрт, а прикупљена средства преко штедних улога и текућих рачуна знатно успешније. Такође је повећана активност кредитирања есконтовањем меница и одобравањем зајмова на залоге, па је остварена још већа разлика у корист позитивне камате. Есконтна стопа и камата на зајмове на залоге и даље је износила 10%, а на штедне улоге била је диференцирана и износила је 5%, 6% и 7%. Такви резултати допринели су повећању дивиденде на 4,5 у 1905. и 4,9 динара у 1906. години. Али конкуренција другог обреновачког новчаног завода – Обреновачке задруге за међусобно помагање и штедњу, посебно од 1898, потискивала је значај Штедионице.

ОБРЕНОВАЧКА ЗАДРУГА ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ (у даљем тексту Задруга) основана је 23. фебруара 1894, управо у време када се јавно знало за проневеру благајника и

ванстатутарну делатност чланова Управног и Надзорног одбора Обреновачке штедионице и пољуљаног поверења у њу. Правила су потврђена 24. фебруара, а рад отпочет 9. маја исте године. У првом Управном одбору били су: Богољуб Јовановић, апотекар, а чланови трговци: Митар Стефановић, Митар С. Симовић, Настас Тодоровић, Спира Димитријевић, Алекса И. Јовановић и Светозар М. Цветковић, као и Стојан Р. Антоновић, кафеџија и Михајло Јанковић, опанчар. Председник надзорног одбора био је др Станислав Новаковић, лекар, а чланови: др Платон П. Костопулос, лекар и трговци Коста Хаџи-Петровић, Ђока Христић и Мијаило Јуришић. Основни капитал имао је да износи 200.000 динара од уплаћених 2.000 удеоница по 100 динара. Да би се привукле штедише са малим уплатама, Правилима је предвиђено да недељно може да се уплати по 0,50 динара на уложну књижицу све док се не уплати 100 динара по удеоници. Слична је била пракса и код још неких новчаних завода који су желели да омогуће штедњу и ситним штедишама.

Основни послови Задруге били су прикупљање штедне и давање зајмова, а Задруга је могла да посредује за своје клијенте у кредитним пословима код других банака. У оквиру пасивних послова прикупљала је средства преко улога на штедњу, добијањем кредита по текућем рачуну код Српске кредитне банке у Београду и Београдске задруге. Активне послове обављала је есконтовањем меница, затим путем простих остава, а одобравала је зајмове на залог, обвезнице, удеоничарске књижице и монополске хартије, као и текућих рачуна потраживања.

На Другој редовној годишњој скупштини 26. фебруара 1895. поднет је извештај о пословању у 1894. у току првих осам месеци рада. У извештају Управног одбора се подвлачи да је, упркос неповољним привредним приликама и непријатељским акцијама неких грађана, посебно представника Штедионице, који су предвиђали ликвидацију Задруге за 3-4 месеца, делатност ипак била повољна. За првих осам месеци од 2.000 удеоница продато је 1.870 и оне су према Правилима Задруге скоро редовно уплаћиване, тако да је на крају 1894. године 210 удеоничара уплатило 28.200 динара. На овој годишњој скупштини од 141 удеоничара који су лично или преко заступника присуствовали скупштини, 83,4% били су удеоничари који су имали по 10 удеоница и учествовали са 55,2% у основном капиталу. Једино је тада председник Управног одбора Богољуб Јовановић, апотекар са 123 удеонице поседовао највише удеоница. Оваква структура удеоничара указује да је Задруга окупљала и ситне штедише и на тај начин установљавала штедњу код широког круга

становништва. У току почетних 8 месеци Задруга је остварила укупан промет од 340.268,30 динара, позитивна разлика на каматама донела је приход од 1.594,66 динара, а добит од 146,65 динара уписана је у резервни фонд.

Даљем повећању обима пословања допринело је кредитирање од стране два београдска новчана завода отварањем текућих рачуна. Године 1898, Српска кредитна банка повећала је кредит са 20.000 на 30.000 динара, а Београдска задруга од 30.000 на 60.000.

Одобрена су нова Правила 4. фебруара 1899. која су морала да буду саображена са Законом о акционарским друштвима, па је предвиђена и шира делатност, установљена је кауција у вредности од по пет удеоница за сваког члана Управног и Надзорног одбора док су на тим дужностима. На крају 1899. према 1895. укупан обрт је повећан са 1,475.278,26 на 7,138.388 динара, а чиста добит која је припадала удеоничарима од 2.856,85 на 16.780,80 динара. Према годишњим билансима на дан 31. децембра 1898, 1899. и 1900. на текућим рачунима код Српске кредитне банке стајало је на располагању 19.725, односно 28.816 и 29.907 динара, а код Београдске задруге 17.121, односно 58.386,35 динара и 58.990,90 у 1900. години. Јуна 1899. прихваћен је предлог о проширењу пословања са Српском кредитном банком, која је отворила своју експозитуру у Обреновцу. Понуда је садржавала, поред одобравања кредита, заједнички посао са извесним суделовањем у куповини робе на обреновачком тржишту. На крају 1900. остварена је добит на име провизије у износу од 2.854,30 динара од експозитуре Кредитне банке за разна посредовања. Следеће године укњижена је провизија од 5.638,10 динара за разна посредовања код експозитуре и других. Мада су се од почетка јављале сумње у оправданост и корисност овог посла, после неколико обнављања, раскинут је уговор у току 1903, управо у време када је Задруга запала у знатне тешкоће.

Године 1900. и 1901, према годишњим билансима и извештајима Управног и Надзорног одбора, остварено је успешно пословање упркос неповољним условима, повећаним трошковима и стога смањеној добити. Укупан обрт повећан је 1900. на 10,192.550,80 динара, а 1901. на 15,870.000; на крају ових година на рачуну меница било је 258.780 динара (у портфељу 51%), односно 290.270 (у потрфељу 63%); на зајмове по више основа дато је 71.590, односно 57.143 динара; улози на штедњу повећани су са 68.344,30 на 77.248,15 динара; на текућим рачунима код Српске кредитне банке и Београдске задруге смањен је салдо од

88.897 на 71.794 динара; разлика на каматама у корист позитивне камате од 20.914 повећана је на 21.377

ОБРЕНОВАЧКА ЗАДРУГА ЗА МЕЋУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ.

ИЗВЕШТАЈИ

УПРАВНОГ И НАДЗОРНОГ ОДБОРА

О РАДУ И РАЧУНИМА ЗАДРУГЕ.

ЗА 1894 ГОД.

ПОДНЕСЕН

II. РЕДОВНОЈ СКУПШТИНИ УДЕОНИЧАРА

ДРЖАНОЈ 26. ФЕБРУАРА 1895 ГОД.

У ОБРЕНОВЦУ.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЌА (ГОРЊА ЈОВАН. УЛИЦА БР. 53.)
1895.

Корице штампаног „Извештаја Управног и Надзорног одбора“ Обреновачке задруге за међусобно помагање и штедњу 1894. године

динара. Године 1900. постигнут је жељени износ од 200.000 динара уплаћеног основног капитала. Мада ови резултати у 1900. и 1901. показују успешност у пословању дивиденда по једној акцији смањена је у односу на 1899. када је износила 10 динара на 7 динара у 1900. и 8,42 динара у 1901. години.

Међутим, у Задрузи, као и Штедионици, чиновници оба завода нанели су штету овим заводима због неискуства, незнања и небриге чланова Управног и Надзорног одбора, али и великог поверења које су они гајили према својим књиговођама и благајницима.

Задруга је у неколико махова на кратко време мењала своје благајнике, па су ту дужност обављали и чланови Управног одбора. Значајне послове, који не припадају књиговођи, присвојио је Никола Костић, књиговођа, који је од 27. марта 1902, када је отпуштен, обављао не само послове књиговође, већ и руковање са разним вредносним папирима, а повремено је вршио и послове благајника.

На VII годишњој скупштини 19. марта 1900, када је поднет извештај о раду у току 1899, захтеви једног дела улагача да се изврши ревизија рачуна нису прихваћени. На тражење управе Задруге 1900. да ПНБ, Српска кредитна банка и Београдска задруга пошаљу своје чиновнике који би извршили ревизију Задругиних књига и стања, одговорено им је, према извештају на VIII годишњој скупштини 22. марта 1901, да ће се ревизија извршити онда када и у другим новчаним заводима. На IX годишњој скупштини 27. марта 1902, удеоничари су обавештени о извештајима изасланика Београдске задруге и Српске кредитне банке у којима је констатовано да је, изузев мањих грешака које су према упутствима чланова комисије отклоњене, пословање у току 1901. било у реду. Али после ове IX годишње скупштине сумње у исправност рада Задруге биле су веома изражене и код чланова управе, посебно због великих трошкова и начина живота свог књиговође Николе Костића, па је отпуштен са посла 1902, после IX годишње скупштине. Стога су чланови Управног и Надзорног одбора затражили од министра народне правде 2. јула 1902. да пошаље комисију која ће да прегледа пословање Задруге. Убрзо је формирана комисија од чланова ПНБ и МНП. Први резултати су указали на неисправност у раду књиговође. Управа је молила да јој се одобри одржавање ванредне скупштине 17. јула, али то није дозвољено док комисија не заврши свој посао. Према допису МНП од 7. новембра 1902. комисија је нашла да је за 1899. удеоничарима подељено 2.200 динара више у виду подељене дивиденде, а поред тога даљим прегледом књига констатован је

мањак од 21.102,65 динара које је починио тадашњи књиговођа Никола Костић, који је руководио вредносним папирима и благајном, па је поред утаје извршио и дело фалсификата у Задругиним књигама. Министар народне привреде је наредио да чланови Управног одбора, стога што је мањак настао само због њиховог лабавог рада, како стоји у допису, тај мањак накнаде солидарно у року од 15 дана од саопштења, а да поведу приватну тужбу за утају и фалсификат против бив. књиговође. Чланови Управног и Надзорног одбора положили су своје менице и део у готовом новцу ради допуне дефицита. На X годишњој скупштини 16. марта 1903, на захтев министра народне привреде, прочитан је извештај комисије која је 1902. прегледала пословање Задруге и утврдила мањак од 21.102,65 динара. Скупштина је одлучила, на предлог управе, да се сваке године од зараде одваја по 2.000 динара до допуне дефицита. У међувремену је покренута тужба против бив. књиговође.

Сумње у исправност пословања Задруге, појачане током 1902, изазвале су неповерење њених коминтената па је уследило осетно опадање Задругиног пословања. Као у сличним ситуацијама, када новчана установа западне у тешкоће, прво реагују штедише. Повлачење улога на штедњу отпочело је пред долазак комисије јула 1902, а потом је појачано, тако да је на крају 1902. у односу на 1901. стање улога на штедњу показало пад за 30%. Током 1902. примљено је на штедњу мање од 40.000 динара, а исплаћено више од 63.000. У истом интервалу укупан обрт је преполовљен, стање на рачунима меница било је у благом паду, па је подељена добит износила само 3 динара по удеоници, а корисници тантијеме и припадајуће дијурине (дневнице) одрекли су се ових примања.

Захваљујући сачуваним деловима извештаја комисије која је прегледала књиге Задруге, може да се реконструише структура власника штедних улога, залога за зајам, вредносних папира и остава на дан 23. јула 1902. године.

ОБРЕНОВАЧКА ЗАДРУГА ЗА МЕЂУСОБНО ПОМ. И ШТЕДЊУ

ГУБИТАК РАЧУН ГУБИТКА И ДОБИТКА на дан 31. децембра 1904 г. ДОБИТАК

Рач. Камате на улоге	4068 60		Рач. Камате на ескон. мен.	23458 85	
• Камате по тек. рачуну	2314 55	6382 15	• „ „ вај. од влог.	2872 96	26331 80
• Плате		1700 —	• Писарине		1122 70
• Порезе за 1904. год.		2362 20	• Станарине		584 —
• Деф. отп., према реш. Х. ред. скупшт.		2000 —	• Протестних такса		504 10
• Днев. упр. и нада одб.		964 —	• Таксарије		387 90
• Адвокатских трошкова		300 —	Рачун разних прихода		
• Равни трошкова		300 —	Добик. од пров. и акције		289 15
• Огрева и осветљење		150 45			
• Електрич. материјала		104 25			
• Поштарине		50 70			
Добитак дин. 11904 40					
10% унето у рев. ф. (чл. 106)	1190 40				
8% на име талг. (чл. 106)	857 —	2047 40			
Чиста добит за поделу		9857 —			
		29219 15			29219 15

ПРАВНА РАЧУН ИЗРАВЊАЊА на дан 31. децембра 1904. год. ДУГ

Рач. Благајне			Рач. Глинице		200000 —
Само готов. за 1. јануар		1822 65	• Улога на штед. у сребру		85736 —
• Мењца:			• Текући рачуни		
• у портељу сребро	208755 —		Дуг код Беогр. Задруге	21214 —	
• „ „ злато	910 —		• „ „ разн. друг. понер.	11530 75	32744 75
на остави код Б. Задруге	25000 —		Рач. Резервног фонда	13702 75	
на извршењу код суда	3245 —	257910 —	прва 10 од сто (чл. 106)	1190 40	14593 15
Рач. Зејма на валоге			• Полагача кулџа		12500 —
• Непокретности		28342 —	• Полагача гарација		7765 —
• Удеошчара задруге		31136 90	• Зејма на зва. код Н. Бан		3370 —
• Деошчине		20000 —	• Преносне камате		2555 —
• Каупије		15261 65	• Остав. остале меница		1800 —
• Супер гаранције		12500 —	• Дивиденде недоплаћене		
• Намештај		7765 —	за г. 1902 и 1903		1007 65
• Остале меница		6400 —	• Танџијеме		857 —
• Предуних харџија		1800 —	Чиста добит за поделу		9857 —
• Текући у сребру		1020 —			
• Равна валпата		1483 —			
• Књиге и харџије		402 15			
• Парничних трошкова		800 —			
• Израде удеошца		170 30			
		172 —			
		4730 65 65			3730 65 55

У Обреновцу, 31. децембра 1904. год.

Исправност и тачност горе изведених рачуна својим потписом утврђујемо.

Књиговода

Чланови Управног Одбора:

Председник Управ. Одбора

Митар С. Симиновић с. р.

Носта Зега с. р.

Саша С. Милић с. р., Рада Обреновачки с. р., Стојан Р. Антоновић с. р., Раста Јанковић с. р., Васа Вујић с. р., Милан Штрбић с. р., Спире Грујић с. р., Милајко Дмитријевић с. р.

На основу члана 65 Задругиних правила, Надзорни Одбор прегледао је рачун „Добитка и Губитка“ и „Изравњања“ слично из си главним и споредним књигама и изшао до су у свему тачни и исправни, што овим тврди.

Чланови Надзорног Одбора:

Председник Надзорног Одбора

Дејан Васић с. р., Валд. М. Савковић с. р., Миланко Тузликовић с. р., Милош П. Марковић с. р.

Милош Р. Недељковић с. р.

72 1—

Рачун губитака и добитака и Рачун изравњавања на дан 31. XII 1904. Обреновачке задруге за међусобно помагање и штедњу. Прилог уз XII ГОДИШЊИ РАЧУН ГУБИТАКА И ДОБИТАКА СА РАЧУНОМ ИЗРАВЊАВАЊА ОБРЕНОВАЧКЕ ЗАДРУГЕ ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ за 1904. годину

Од 118 власника до тада неповучених штедних улога 43,8% имало је до 70 динара улога на штедњу, а учествовали су само са 1,5% у целокупном износу улога на штедњу; 38,9% власника са улозима до 100 динара располагало је са 25% целокупног улога на штедњу; 11,3% са улогом од 1.000 до 5.000 динара са 35,7% и 1,5% власника са улогом преко 5.000 динара учествовало је са 37,8% у целокупном улогу на штедњу. Према овим подацима око 13% власника штедних улога располагало је са непуних 75% вредности штедних улога. Међу тадашњим највећим власницима штедних улога били су: црква вуковска (13.100 динара), Станислав Новаковић, лекар (7.089) и Ђурађ Максимовић (5.090,30). Своје штедне улоге имали су: четири еснафа, Слога обреновачких радника, Ловачко удружење и други. Међутим, од 14 чланова управног и надзорног одбора на списку штедиша налазе се само три имена и то са мањим улозима. Без сумње да се ради о већ повученим штедним улозима пре 23. јула када је комисија завршила преглед стања на штедним улозима. Као залог за добијени зајам служиле су акције више кредитних установа (банака, штедионица и штедионичких задруга), затим државни, лутријски и дувански лозови, као и акције Српског бродарског друштва.

Ни у току 1903. године стање се није битније поправило. Укупан обрт био је испод нивоа 1902. Кретање улога на штедњу, као изузетно значајног извора за прикупљање новачаних средстава, било је посебно незадовољавајуће, јер је током 1903. био незнатан пораст уплаћених према исплаћеним штедним улозима. Посебну тешкоћу представљала је обавеза да се Српској кредитној банци врати дуг од непуних 40.000 динара, па је за време исплате овога дуга потпуно био обустављен рад Задруге. После исплате дуга прекинута је сарадња са овом банком. На XI годишњој скупштини 22. фебруара 1904. није прихваћен предлог да се прода непокретност Задруге чија је вредност у билансима износила 31.136,90 динара. Захваљујући мањим расходима у односу на 1902. удеоничарима је подељена дивиденда 5,40 динара по удеоници.

Године 1904. забележен је благ опоравак захваљујући, пре свега, појачаном улагању на штедне улоге и мањим трошковима у односу на претходу годину. Задруга је смањила своје дуговање по текућем рачуну код Београдске задруге за половину, јер је камата од 7% била неповољна. Добит подељена акционарима била је већа само за 10 пара у односу на 1903. годину.

Тек у 1905. и 1906. задруга се опоравља и креће стабилнијим развојем. Томе је допринео знатан пораст

прикупљених средстава у пасивним пословима. Пре свега, повећано је поверење штедиша, па су улози на штедњу били у осетном порасту у односу на претходне три године. Од ПНБ добијени су кредити по текућем рачуну од 40.000 динара, од којих је враћена половина, а 1906. добијена су још два кредита и после враћања дела кредита остало је на крају године 50.000 динара на располагању за даље коришћење. Током 1906. добијен је нови кредит од Београдске задруге у износу од 10.000 динара. Прибављањем кредита, Задруга је повећала и послове кредитирања есконтовањем меница и давањем кредита на залог. Тако је после три године Задруга повратила своје значајно место у штедно-кредитним пословима на обреновачком тржишту и повећала укупан обрт од 6 милиона 1904. на 9 милиона динара у 1906. години. И повећање подељене добити по удеоници од 5,50 на 6 и 7 динара (1904–1906), уз сталну годишњу отплату ранијег дефицита, унело је више наде код њених акционара.

Анализирајући рад оба новчана завода може да се констатује да је Задруга успешније пословала и пружала више користи својим бројним коминтентима. У интервалу од 1898. до 1906. године, за које постоје упоредни подаци, Задруга је у односу на Штедионицу непрекидно остваривала већи обрт, имала двоструко већи основни капитал и окупљала скоро четири пута више акционара. Била је много успешнија у прикупљању новчаних средстава путем улога на штедњу, изузев 1902. и 1903. када је запала у тешкоће због проневере свог књиговође. Пружала је непрекидно већу помоћ у кредитирању есконтовањем меница и давањем зајмова на залог. Током целог посматраног периода остварила је већу позитивну разлику на каматама. Резултат повољнијег пословања огледа се, поред наведеног, у већој дивиденди, са изузетком 1902, коју су бројни акционари Задруге примали. Године 1905, камата на штедне улоге износила је код Задруге 6,5%, а код Штедионице 5% и 6%, а за штедише са највећим улозима 7%. Код оба новчана завода есконтна стопа и камата на залог била је 10%.

Постојање и делатност ова два новчана завода имала су вишеструк значај. Знатно су побољшани услови за бржи привредни развој. Повољно кредитирање омогућило је даљи развој занатства и посебно трговине као најзначајнијих привредних делатности. И остали Обреновачани, као и део околног сеоског становништва, користили су кредите, што је утицало на сузбијање зеленаштва. Али највећу корист имали су извозници због значаја који је Обреновац са околином имао у извозу пољопривредних производа. Добијање кредита из

локалних новчаних завода, посебно за време јачег извоза пољопривредних производа, побољшао је позиције обреновачких трговаца у конкуренцији са извозницима из других места. Не постоје подаци о годишњем меничном обрту који би сведочио о значајној помоћи у кредитирању Обреновчана. Једино се у годишњем извештају Задруге за 1899. наводи да је тај обрт износио преко 1,500.000 динара.

Организована штедња такође је представљала новину и корист. На крају године од 1898. до 1906. било је на штедњи код оба новчана завода од 127.369 до 234.944 динара. У томе интервалу исплаћено је штедишама Штедионице 36.419, а Задруге 39.852 динара, односно штедише су за ових девет година добиле укупно 76.271 динар од камате. И овај износ указује на значајну корист коју су имале штедише, а поред тога стварана је добра навика за неговање организоване штедње.

Формирање првих локалних акционарских друштава унело је посебну новину у овој варошици. Релативно рано уверење дела привредника (трговаца и занатлија) да им даљи успешан развој зависи од удруживања појединачног капитала говори о озбиљности схватања предности организованог кредитирања и штедње. Оба новчана завода окупљала су заједно значајан број акционара који су са својим члановима породица будно пратили како успешно пословање, тако и пропусте који су се збивали у њиховим новчаним заводима.

Без обзира на слабости које су имала оба новчана завода, њихова делатност донела је значајну корист Обреновчанима.

VI ШКОЛСТВО

Године 1900, Обреновац је имао више школа: основну мушку школу, народну основну женску школу, грађанску школу, забавиште и радничку женску школу. Пошто је грађанска школа обухватала само мушку децу учињен је покушај да се отвори и девојачка школа. Стога је народна обреновачка школа молила Министарство просвете (у даљем тексту МПс) 19. септембра 1899, да се у Обреновцу, чији су грађани, наводи се у молби, углавном варошани и труде се да у њиховом месту подигну и установе које воде културном напретку, отвори и девојачка школа да би и женска деца стекла више образовање. Као пример тога напретка наводи се да у Обреновцу постоји лепо угледно пољопривредно добро, основна школа, грађанска школа, радничка женска школа

Женске подружине, певачко друштво „Обреновић“ и др.⁵² Али на предлог школског надзорника Округа ваљевског, који је сматрао да би отварање девојачке школе у Обреновцу угрозило опстанак радничке школе Женске подружине, није прихваћен предлог о отварању девојачке школе.

У литератури се наводи да је Палеж добио основну школу 1824. године.⁵³ Јоаким Вујић бележи да је 1826. у Палежу била школа у црквеној порти и да је имала до 15 ученика са учитељем Георгијем Николићем.⁵⁴ Децембра 1835. комисија Државног савета, која је обилазила основне школе у Србији, известила је да у Палежу постоји школа са лепим школским здањем, али да нема учитеља.⁵⁵ Али у наредној години у „Списку учитеља у свим правитељственим и општинским школама“ у првом полугодишту 1836. године забележено је да је у школи у Палежу учитељ Димитрије Ђорђевић и 19 ученика.⁵⁶ Наредних година мењали су се учитељи и повећавао број ученика. Године 1847. било је у I и II разреду 35 ученика, а 1859. у I, II и III разреду 47 ученика.⁵⁷

Основну школу са учитељем Милошем Концулићем похађало је 1862. и 12 ученица, па је МПс 25. августа 1862. донело решење о отварању основне женске школе, јер је обавештено да би женску основну школу похађало 30 ученица.⁵⁸ Међутим, женска основна школа отпочела је са радом 1863. са првом учитељицом Маријом Јовановић, јер је претходне године учитељица Персида Јовановић из Београда одбила да дође у Обреновац, мада су, према извештају начелника Округа ваљевског, школа и квартир за учитељицу били обезбеђени. И у женској основној школи све већи број девојчица похађао је ову школу. Тако је 1865. било 25 ученица, 1869. године 35, а 1877. достигнут је број од 40 ученица.⁵⁹

Према извештају о упису ђака у Обреновцу у свим школама у шк. 1900/1901. годину било је уписано 339 ђака.⁶⁰ У две основне школе уписано је 226 ђака. Мушка основна школа са 123 уписаних ученика имала је четири разреда, при чему је III разред подељен

---

⁵² АС, Министарство просвете (МПс) 1899, XXXI, 82.

⁵³ М. Ђ. Милићевић, Кнежевина Србија, Београд, 1874, 409.

⁵⁴ Ј. Вујић, Путешествије по Србији, Београд, 1902, II, 62.

⁵⁵ М. Петровић, н.д., 767.

⁵⁶ АС, Кнежева канцеларија, XXXVIII, 140.

⁵⁷ Вид: Б. Перуничкић, Град Ваљево и његово управно подручје, Ваљево, 1973, 634 и 763.

⁵⁸ АС, МПс, 1863, VI, 1094 и 1100.

⁵⁹ Вид: Б. Перуничкић, н.д., 198, 946 и 968.

⁶⁰ АС, МПс, 1900, ф. XXIII, 196.

на два одељења (први разред 38 ученика, други 31, трећи 21 и 11, а четврти 22). У женској основној школи, која је такође имала четири разреда, биле су уписане 103 ученице (први разред 26, други 24, трећи 25 и четврти 28 ученица). Број уписаних ђака стално се повећавао, па је у шк. 1905/1906. годину уписано укупно 323 ђака (183 у мушку и 140 у женску основну школу).⁶¹ Повремено су отворана одељена V и VI разреда, али су се та одељења гасила, јер су уписани ђаци одлазили у друге школе или напуштали школу због одласка на занат и трговину или других разлога. Било је случајева када су отворана мешовита одељења првог разреда.

У духу тадашњих прописа у женским основним школама предавале су само учитељице, а у мушким основним школама учитељице су могле да предају само у првом разреду. Тако је мушка основна школа имала 1900. два учитеља и једну учитељицу, а женска основна школа две учитељице. Према извештајима школског надзорника Округа ваљевског у коме се, поред осталог, пише о грађевинама основних школа, женска основна школа у Обреновцу долазила је у малобројну групу најбољих школских зграда у округу.⁶² У целом округу ваљевском само основне школе у Ваљеву, Обреновцу и Поћуту имале су засебно уређена одељења школских књижница, јер остале основне школе нису имале таква одељења, потребне ормане, а негде ни уређен инвентар.⁶³

Исте године када је донет Закон о народним школама, у коме је предвиђено отварање виших народних школа и забавишта као нижих народних школа, донета је одлука да се у Обреновцу отворе обе школе. На веома свечан начин, уз присуство бројних грађана Обреновца и околине, 5. новембра 1898. отпочела је са радом грађанска школа, као једна од првих, како стоји у извештају школског надзорника.⁶⁴ Ова школа је имала у шк. 1900/1901. години 39 уписаних ученика (први разред 19, ученика, други 12 и трећи 8). Отворене су у њој радионице за плетарство, картонажу и дрворез, а 1901. имала је да се отвори и радионица за столарство. Наставу су тада обављала два виша учитеља. Забавиште је отпочело са радом фебруара 1899. са једном пензионисаном

---

⁶¹ АС, МПс, 1906, ф. 69, р.52.

⁶² АС, МПс, 1899, ф.XL, р.110.

⁶³ АС, МПс, 1900, ф.XXXVII, р. 85.

⁶⁴ АС, МПс, 1899, ф.XL, р.110.

учитељицом из Обреновца.⁶⁵ У шк. 1900/1901. години било је уписано 31 дете.

Београдско женско друштво основало је у више места у Србији подружине женских друштава, а 1896. и у Обреновцу. Обреновачка женска подружина имала је приватну женску радничку школу у којој је у шк. 1906/1907. години у четири разреда било уписано 46 редовних и 18 ванредних ученица са једном наставницом.⁶⁶ Подружина је приређивала забаве у корист своје радничке школе.

У буџету за обреновачке школе за 1900. годину, који је износио 17.340 динара, скоро 98% прихода потицало је из приреза обреновачких житеља, док су остале приходе чинили приходи од законом утврђене казне за родитеље чија деца нису долазила у школу и од прихода од светосавске забаве. У расходима су биле предвиђене плате учитељима и учитељицама, огрев и стан за њих, набавка материјала за школске радионице, набавка књига за школску књижницу, затим набавка књига и одеће за сиромашне ђаке, плате служитеља и други мањи издаци.⁶⁷

Интересантан је покушај да се становницима Обреновца књига учини што приступачнија и кориснија. Године 1906, управитељ основне школе Дим. Стојановић предложио је и школски одбор прихватио да се замоли МПс да одобри да се при основној школи отвори Грађанска књижница са читаоном и да одобри предложена правила. У молби се наводи да школа располаже са веома сређеном књижницом од преко 560 дела и комплетираних часописа и да то благо не треба да буде закључано у школским орманима, већ да се свим Обреновачанима и гостима обреновачке бање омогући коришћење књига у школској читаоници. Међутим, министар просвете није одобрио да се при школи отвори читаоница, „јер, стоји у одговору, Обреновац као већа варошица има могућности за установљење одвојене читаонице од школске књижнице“.⁶⁸

Свакако да су рани развој основног школства и све већа обухватност ђака утицали на стално повећање писменог становништва. Док је 1866. у Обреновцу само 20% писмених, године 1895. њихово учешће у укупном броју становника порасло је на 46,5%, а ако се обухвате само становници старији од 7 година

---

⁶⁵ АС, МПс, 1899, ф.V, р.2.

⁶⁶ Извештаји поднети Министарству народне привреде за 1907, Београд, 1908, табела IV.

⁶⁷ АС, МПс, 1900, ф. II, 146.

⁶⁸ АС, МПс, 1906, ф.VII, р.5.

било је 55% писмених. Поред развоја писмености и основног образовања и стручне школе омогућавале су бољу квалификованост обреновачке омладине.

VII САОБРАЋАЈ

Посебан значај има саобраћај као привредна грана која је важан фактор у привредном развоју. За Обреновац је била важна његова саобраћајна повезаност због превоза путника и посебно извоза робе. Крајем прве деценије XX века (1908), када је Обреновац добио железницу, употпуњена је његова саобраћајна повезаност. Веза Обреновца, односно Палежа, са осталим местима обављала се кроз тадашње фазе комуникација: од поштанског, друмског, воденог до железничког саобраћаја.

Палеж је међу 20 споредних поштанских постаја са мензуланом (1834) добио пошту и нову мензулану (1843) на главној поштанској линији која је повезивала Београд преко Палежа и Шапца са Лозницом. Затим је (1862) установљен телеграфски вод између Обреновца и Ваљева. Класичан друмски саобраћај је временом поправљен и повезивао је Обреновац са осталим местима.

Највећи значај за Обреновац имао је водени саобраћај Савом, и према потреби даље Дунавом. Преко пристаништа на Зобрежју, Обреновац је био повезан са Београдом, док је незнатна пловидба обављана са другим српским пристаништима. Водени саобраћај бродовима и шлеповима имао је изузетан значај за превоз робе и путника. Два паробродарска друштва: Прво српско-краљевско повлашћено бродарско друштво и Прво цесарско-краљевско дунавско паробродарско друштво обављали су превоз робе и путника. Године 1900. у односу на 1899. Прво српско бродарско друштво удвостручило је превоз робе. Тако је 1900. из Обреновца транспортовало 6,166.243 товара робе (40% разне робе и 60% хране) и превезло 8.120 путника. А Дунавско паробродарско друштво, које се највећим делом бавило извозом и у мањој мери увозом робе, исте године извезло је 181.291 товар и увезло 7.723 товара робе, док је у саобраћају преко пристаништа на Зобрежју са осталим пристаништима у Србији транспортовало 11.302 тона робе из Обреновца и допремило у Обреновац 3.066 товара робе. Тада је бродовима овог Друштва допуновало у Обреновац 5.447 путника и отпутовало 5.996 путника. Каснијих година транспорт воденим путем из Обреновца и обратно кретао се са успонима и падовима, а највећи значај имало је Прво српско

бродарско друштво.⁶⁹ Ово друштво је 1908. године превезло двоструко већу тонажу робе из Обреновца у односу на 1900. годину.

Мада је још 1898, Народној скупштини био поднет и тада усвојен предлог о изградњи нове железничке мреже у Србији према коме је имала да се изгради, између осталих, пруга уског колосека Београд – Обреновац – Лајковац – Ваљево, тек је 8. (20.) септембра 1908. године пуштена у саобраћај железничка пруга која је повезивала Обреновац са Ваљевом. Истовремено је ова пруга била повезана са већ постојећом пругом Младеновац – Аранђеловац – Лајковац до Забрежја. Тако је Обреновац скоро две и по деценије од изградње прве железничке пруге у Србији (1884) железницом био повезан са осталим местима у Србији, што је у сваком случају представљало већу могућност за даљи привредни развој. А након још 20 година, 1928, завршена је и пуштена у саобраћај пруга уског колосека Београд– Обреновац. Тада је Обреновац дефинитивно био укључен у железничку мрежу Србије.

VIII ЗАКЉУЧАК

Обреновац је на преласку из XIX у XX век постао типична занатско-трговачка варошица у којој се спорадично јављају индустријски објекти. Само 6,2% становника живело је од пољопривредних делатности, што је била реткост за тадашње варошице у Србији. Имао је значајан демографски раст и од мале касабе са 335 становника (1834) прерастао у варошицу која је по броју становника међу 61 варошицом Србије био на петом месту (1905). Мењале су се биолошке, породичне и социо-економске карактеристике становништва. Настала је позитивна промена њихове економске структуре.

Занатство и трговина, као најважније привредне гране, пратили су тадашње нове захтеве потрошача. У погледу заступљености врста заната већ је извршена селекција, тако да стари занати нестају, а развијају најновији занати. Слично је и у варошким дућанима: јављају се нове врсте специјализованих трговачких радњи којих није било. Постојање два локална новчана завода и две филијале београдских банака указује на значај који је тада имао Обреновац у трговини и то посебно извозној. Обреновац се тада, као мало која варошица у Србији, истицао постојањем пет школских установа, а ранија дуга

---

⁶⁹ Статистички годишњак Краљевине Србије, књ. IV–XII.

традиција у основношколском образовању допринели су да је у погледу писмености био изнад просека писменог варошког становништва Србије. Отварање стручних школа омогућило је бољу квалификованост обреновачке омладине. Развој комуникација остварен је кроз три фазе саобраћаја: поштанско-телеграфског, друмског, воденог и железничког.

Обреновац је као једна од највећих варошица у Србији имао Срески расадник, затим подружнице Српског пољопривредног друштва, Женског друштва, Трговачке омладине, а такође Одбор занатлијског савеза, бројне струковне синдикалне организације занатских радника, певачко друштво „Обреновић“, а од почетка XX века постаје све значајнија лековита обреновачка бања.

Милан Ђурђевић

ЗАБРЕШКА ШПИРТУЉА

Пољопривредна фабрика шпиритуса и дестилација воћа Сава С.
Мићић

А.Д. – *Забрежје* од 1931. до 1946.

Апстракт: У раду је на основу необјављене архивске грађе, објављених докумената и књига представљен привредно-финансијски развој *Обреновца* у првој половини XX в. Детаљно је обрађен постанак и развој "Пољопривредне фабрике шпиритуса и дестилације воћа Сава С. Мићић" А.Д. са седиштем у *Забрежју*.

Кључне речи: *шпиритус, алкохол, дестилација, Обреновац, Забрежје.*

Индустријски развој Србије крајем XIX века добио је изванредан помет још 1873. године доношењем Закона о потпомагању индустријских предузећа, који је имао за циљ да подигне домаћу индустрију давањем широких повластица, царинских ослобођења за увоз машина, оруђа и справа. Како је развој индустријских предузећа зависан од сировина за прераду, највише се развијају млинарска, пиварска, текстилна, месно-прерађивачка, дрвно-прерађивачка и друге гране индустрије, јер је сировина за те гране било највише.

Законодавна иницијатива као и повољан географски положај омогућили су снажан индустријски развој *Обреновца* са околином још на самом почетку XX века. Град је био центар Среза посавског у оквиру Округа ваљевског. Са Ваљевом је био повезан железницом још од 1908. године, која је ишла од *Забрежја* до Ваљева. Само село *Забрежје* било је погранично место 2,5 до 3km удаљено од *Обреновца* и простирало се на самој десној обали Саве. Имало је своју луку, царинарницу, складишта јер је преко њега вршен извоз пољопривредних производа у Аустрију и Угарску још у XVIII веку. Колики је значај овог места за увозно-извозне послове говори и чињеница да је 1915. године аустро-угарска власт направила пругу од Бољеваца до Батајнице, тако да је роба из Краљевине Србије сада још брже и ефикасније могла да се транспортује. Како су Бољевци место на левој обали Саве, преко пута *Забрежја*, а с обзиром да није постојао мост, то су тадашње власти направиле дереглију која је могла да превезе преко Саве два железничка вагона и тако се транспорт железницом настављао и у Аустро-Угарској. У самом *Забрежју* је постојала фабрика за прераду облове грађе као и млин за прераду житарица под називом "Парна стругара и аутоматски млинови Митра С. Симовића и синова", док је у *Обреновцу* постојала слична фабрика "Индустријско-трговачко А.Д. Суворор". Обе фабрике

радиле су и пословале изузетно успешно. У "Сувобору" ће 1924. године бити направљена прва електрична централа тако да ће Обреновац имати електрично осветљење међу првим градовима у Србији. У Обреновцу је била изузетно развијена индустрија цигле и црепа јер је било осам циглана чији је укупни капацитет био до 5.000.000 комада цигле и до 4.000.000 комада црепа. Ово говори да је Обреновац снажно помогао развој грађевинарства у тадашњој Краљевини СХС. У самом граду живело је доста људи који су се бавили увозно-извозним пословима, највише је било трговаца житом, кукурузом и стоком, па се јавила потреба за финансијским институцијама које ће пратити развој привреде. Прва институција такве врсте биће "Обреновачка задруга А.Д. Обреновац", основана 1894. године. Задруга ће до 1925. године пословати са променљивим успехом и њен први председник биће Коста Хаџи-Петровић. Ова институција ће касније у свом деловању проширити делатност, па ће у свом власништву имати јавна складишта и етиважу⁷⁰ на Забрежју, а бави се:

1. примањем новца на текуће рачуне и уложне књижице,
2. давањем зајмова: а) на залог покретних добара
б) на хартије од вредности,
3. вршењем наплате и исплате за другога,
4. есконтовањем и реесконтовањем меница,
5. вршењем свих других банкарских и мењачких послова.

После 1918. године, долази до новог полета у пољопривредном и индустријском развоју који се огледа у проширењу производње и повећању погонске снаге фабрика. Парне машине су веће и снажније и имају од 250 до чак 500 коњских снага. Развој ће бити успорен због економске кризе светских размера 30-тих година XX века, али ће предузимљиви и инвентивни појединци тражити могућност за даљи напредак и просперитет.

У такве људе спадају и чланови породице Мићић, Сава и његов син Стеван. Сава је рођен 1868, а умро је 1942. године. Стеван је рођен 1898, а умро је 1970. године. Отац је био познати извозник жита, свиња и сувих шљива.

---

⁷⁰ Етиважа је објекат у коме су се сушиле шљиве. Налазио се уз саму обалу Саве на простору између данашње Кајакашке шупе и тзв. Агенције. Шљиве су се сушиле ислључиво уз помоћ дима од букових дрва, и то само температуром коју даје дим. Биле су изузетног квалитета и веома тражени артикал. Паковале су се у специјалне гајбице које су биле обложене масним папиром. Биле су тражене у целој Европи.

Економско имање Саве Мићића налазило се на простору данашњег насеља Дудови укључујући и простор где се налазе Основна школа "Посавски партизани" и обданиште. На самој обали Купинца, били су изграђени свињци за узгој товљеника, док је осталу земљу изнајмљивао за башту, чему је доприносила вода из тада незагађеног Купинца, која се извлачила долапом. Познати закупац био је Илија звани Бугарин који је својом робом снабдевао пијацу и Обреновца, и Београда.

Породична стамбена кућа у којој је Сава живео и данас се налази у улици Милоша Обреновића 159. Син Стеван С. Мићић био је директор "Обреновачке задруге" дуго низ година, а задруга ће бити смештена у улици Краља Петра Великог Ослободиоца бр. 96. Изнад просторија задруге налазиле су се стамбене просторије Стеванове породице. Данас је ту смештена Управа за трезор (бивши СДК и Беобанка).

Стварањем Краљевине СХС, проширењем граница само Зобрежје више неће бити погранично место и то је чињеница која ће свакако у почетку утицати на смањење трговине. Како је срез посавски изразито пољопривредно подручје, то се јавила идеја да се у Србији отвори још једна фабрика за производњу алкохола и шпиритуса. Подсећамо да је до тада у Краљевини Србији постојала само једна фабрика за производњу алкохола и шпиритуса "Вштетка" Д.Д. у Београду и да јој је капацитет био свега 30 хектолитара алкохола и шпиритуса.

Значај производње шпиритуса и алкохола

Код пољопривредних производа веома је значајно да се прераде у трајне производе, што се може постићи искључиво индустријским начином. Производња шпиритуса и алкохола спада у индустријску пољопривреду. Алкохол је поред воде најважније средство које служи као растварач за разне органске материје. Он служи за производњу сирћета, парфема, за прављење лака и других хемикалија. Важан је и у медицини и фармацеутској индустрији. Ратна индустрија, тзв. наменска индустрија, користи га за производњу експлозива (бездимног барута), а може се користити и као гориво за моторе са унутрашњим сагоревањем.

Слад и скроб настају у биљци деловањем сунчеве енергије и хлорофила и има их највише у кромпиру, кукурузу и шећерној

репи⁷¹. Као резервни материјали, они су заправо акумулирана сунчева енергија.

Претварањем те енергије у алкохол долази до веома малог губитка енергије од 4% које се претвара у топлоту, до 96% калорија прелази у алкохол и џибру. Џибра представља одличну сточну храну, а још 1921. године научници W. WÖLTZ и N. ZUNTZ утврдили су да краве музаре које се прехрањују са 100 литара џибре дају 2 литра млека више. За целу фабрикацију алкохола потребна је мала количина енергије и то углавном за грејање различитих справа за њихов погон. Рачуна се да је за један хектолитар алкохола потребно 100–120 килограма доброг угља који даје око 6.800 калорија. Задњи отпадни продукт ове производње је меласа у којој има највише шећера, али није рентабилно из ње вадити шећер.

За период о коме говоримо законом је било прописано да се по техничкој опреми индустрија шпиритуса јасно дели у две категорије, и то: индустријске фабрике и пољопривредне фабрике или пецаре. Прве су могле да прерађују сировине ма одакле долазиле, док су друге биле подигнуте у циљу прераде сировина са сопственог газдинства. Пољопривредним фабрикама је био максимиран контингент на 40.000 литара, па је подигнут на 80.000 литара апсолутног алкохола. Од 1929. године, дошло је до забране подизања индустријских фабрика шпиритуса на 10 година ван територије Србије, Црне Горе, Далмације и Словеније, што сведочи да је на овим просторима било јако мало или никако фабрика за производњу шпиритуса⁷². Имајући у виду све наведене чињенице, као и то да је Обреновац са околином изразито пољопривредно подручје, дошло се на идеју да се отвори нова пољопривредна фабрика за дестилацију воћа и производњу шпиритуса. На иницијативу предузимљивих Обреновчана, Краљевина Југославија Кр. банска управа дринске бановине Одељење за трговину обрт (занатство) и индустрију под бројем 12313/31 од 2. децембра 1931. г. дало је следеће одобрење "Мићићу С. Сави извознику из Обреновца и друговима да могу приступити оснивању новог акционарског друштва под именом Пољопривредна фабрика шпиритуса и дестилација воћа Сава С. Мићић А.Д. са сједиштем у Забрежју код Обреновца, а са предвиђеним акцијским капиталом од дин. 600.000

⁷¹ Др инг. Виктор Коуделка: Индустрија шпирита у Краљевини Југославији. - Београд, 1930, стр. 15.

⁷² Инг. Новак Поповић и Др. Душан Мишић: Наша ДОМАЋА ПРИВРЕДА фактори стање унапређење. – Београд, 1929. г.

расподјелим у 600 комада акција свака по дин. 1.000 номиналне вредности“.

Фотографија фабрике шпиритуса на Забрежју

На основу чл. 9 Закона о акционарским друштвима
из 1898 год. и § 42/I тач. 18 Закона о Банској управи

О Д О Б Р А В А М

Мичићу С. Сави извознику из Обреновца и пруговина
да могу приступити основи новог акционарског друштва под име
мом "Пољопривредна фабрика шпиритуса и дестилација воћа Сава С.
Мичић а. д." са сједиштем у Забрэжју код Обреновца, а да предви
ђеним акцијским капиталом од дин. 600.000 расподјелим у 600
комада акција свака по дин. 1000 номиналне вредности.

Уједно одобравам подвзети ми пројекат правила о
тима да се у тим правилима изврше следэће измене:

1/ у чл. 9 и то у 3 и 4 ретку мјесто рјечи "Мини
стар трговина и индустрија" треба ставити "Банка дринске бановине";

2/ у 4 ретку истог §-а мјесто "једну трећину" ста
вити "једну четвртину";

3. - у 5 ретку истог §-а мјесто речи "Министарству
трговине и индустрије" ставити "Кр. Банској управи Дринске банов
ине";

4/ чл. 11 треба ~~аналогно~~ исправити као и чл. 9
под 1 под 3;

5/ чл. 13 сувишан је, ако остане при томе да се
за пуноважност сваке друштвене редовне и ванредне главне скуп
штине по чл. 12 тражи, да буде заступано 3/4 друштвене главнице
стога се препоручује да се у чл. 12 за ваљаност обичних редов
них и ванредних главних скупштина узме мањи део друштвене глав
нице н-пр. 1/2.;

6/ у чл. 14, 35 и 37. треба рјечи "Министар тргов
не и индустрије" замјенити са рјечима "Бан дринске бановине".

По чл. 10 Закона о акционарским друштвима ово је

./.

Фотокопија одобрења Дринске бановине

Из увида у Правила пољопривредне фабрике шпиритуса
можемо констатовати да акције нису дељиве, да су снабдевене
дивидендним купонима и талоном, сувим печатом и својеручним

потписом председника и једног члана Управног одбора. Акције су гласиле на доносиоца, а морале су се одмах при упису потпуно уплатити. У члану 6. стоји да акционари имају право и дужност на чисту годишњу добит сразмерно свом броју акција, а у истом односу и на друштвену имовину када друштво престане да постоји. Они одговрају за друштвене обавезе једино својим улогом у друштвеној главници.

Фотокопија акција Обреновачке задруге

Сва права акционара извршавају сви акционари на Збору редовном или ванредном. Збор сазива управни одбор. Датум седнице и дневни ред морају бити објављени у Службеним новинама Краљевине Југославије најмање 30 дана пре почетка седнице. Биланс стања ставља се на увид акционарима у друштвеним просторијама 8 дана пре почетка седнице.

Пуноважно решавање на зборовима је када је на њима заступљено 1/2 друштвене главнице, а питања се решавају простом већином гласова. За важна питања потребна је 3/4 друштвене главнице депонованих акција, а свака акција значи један глас. Управни и Надзорни одбор подносе годишње извештаје о свом раду. Збор акционара бира 4 члана Управног одбора сваке пете године и бира 3 члана Надзорног одбора сваке године. Сматрамо такође битним да је у резервни фонд сваке године уплаћивано 10% добити, а у амортизациони фонд 5%. За тантијеме Управни одбор је добијао 10%, а Надзорни одбор 5%. Остало је припадало акционарима. Дивиденде се исплаћују после

збора, а неподигнуте дивиденде у року од 3 године прелазиле су у резервни фонд.

О самом процесу производње у периоду од 1931. до 1946. године у архивама нисмо нашли релевантну грађу. Из разговора са мештанима Обреновца, знамо да је за целокупну производњу, покретање и обуку радника био задужен Иво Миховиловић, који је вероватно живео на простору Славоније или Војводине, али је сигурно да је био врхунски стручњак који је производио беспрекоран 96% алкохол и око 72% денатурисани шпиритус.

Такође, није нам познато која је количина угља трошена у том периоду, а знамо да су као гориво користили и огромне количине пиљевине која се налазила у Симовићевој стругари, а која је од фабрике удаљена свега 500 метара и која је сасвим сугурно била изузетно јефтина. У фабрици је било запослено од 15 до 20 радника.

Поред јечма и кукуруза као сировине користиле су се и све врсте воћа које се гајило на територији среза посавског, значи шљиве, јабуке, крушке итд. и то без обзира на квалитет и класу. Такође, фабрика је куповала и сву пшеницу или кукуруз који су били оштећени ватром и димом и нису се могли користити ни за сточну, ни за људску употребу. Ове чињенице нам говоре да су и потребне сировине могле бити набављене по изузетно повољним ценама. О величини и обиму саме фабрике потпуну информацију имамо из Записника о конфискацији која је извршена 30. маја 1946. године у Забрежју (посл. бр. Зок-23/46).

1. Одузета је парцела бр. 101/1, кућа кбр. 58., кућа кбр. 60. са кућиштем и двориштем површине од 13,80 ари и четири парцеле укупне површине 29,29 ари;

2. Фабричка зграда у дужини од 18х12х6 метара од тврдог материјала, фабрички ошак у висини од 30 метара, фабричка ложионица 14,80х5,60х3,60 метара од тврдог материјала, купатило дужине 3,60х2х2,60 од тврдог материјала, једна отворена шупа за угаљ 60м² површине, затим магацин клијалиште од 120м² чија је висина била 4,3 м, затим још једна магацинска шупа од 80м², а висине 3,5м од тврдог материјала; затим магацин са шталом и гаражом под једним кровом, димензија 54х8,50х3 м, затим један кућерак: одељење за становање од тврдог материјала 12х4,60х2,80м, затим базен за цибуру 7х5х0,80м;

3. Целикупно фабричко постројење са све машинским уређајима у фабричкој згради, резервоари за *шпиритус* са спољним цевима, везама и инсталацијама;

4. Фабрички алат са материјалом у радионици;

5. Денатурисаног *шпиритуса* 10.243 хектолитара, сировог *шпиритуса* 47.016,96 хектолитара, рафинаде 2.348,03 хектолитара, предњег и задњег токе 1.947 хектолитара, паточног уља 2.651 литар односно 442 хектолитара;

6. 16.450 килограма окруњеног кукуруза, 1.430 килограма клијавог јечма у клијалишту, 5.043 килограма сувог јечма у клијалишту, 100 килограма машинског уља, 3 бурета гвоздена од по 200 литара машинског уља, 5 балона од по 50 литара сумпорне киселине;

7. Скроман канцеларијски материјал и много остале опреме као што су епрувете, ваге, пумпе, алкохолometri, термометри, сахорометри, кофе, лонци, буради, не бих до детаља набрајао, али нас импресионира да набројимо да је било каца запремине 12.000 литара, 3.000 литара, затим 1.500 литара, 1.000 литара, да је у великом магацину било 200 комада буради од 250 литара. И овлашним сабирањем свих каца, буради и балона види се да су у питању хиљаде хектолитара;

8. Треба напоменути да је машинска радионица била технички веома добро опремљена, да је имала дребанг, бор машине, разне кључеве, клешта и сву потребну опрему која је служила за беспрекорно функционисање фабрике. Процену алата и опреме вршио је Вукашин Митровић, електроинжењер, чиновник Министарства индустрије Народне републике Србије, Београд. Чини нам се интересантним, његов завршни извештај, па га у целости наводимо: "Још једном напомињем да за процену машина у овој фабрици нисам био стручан јер сам електроинжињер, иако се жели прецизнија процена треба позвати инжињера технолога или машинског који је радио у фабрикама ове врсте. Ја сам се трудио по мом знању и умењу прегледајући сваку машину и уколико је то било могуће да дам што приближнију процену." За све наведено процењена вредност је око 1.200.000 динара предатних.

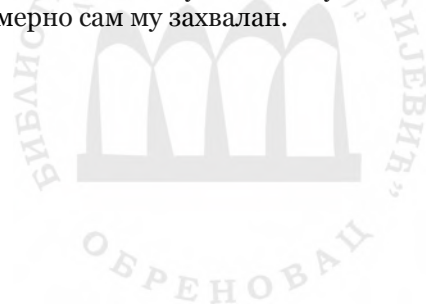
Конфиксацији имовине није присуствовао Стеван Мићић јер је био на издржавању казне у Пожаревцу. Зашто, није нам познато, већ његов син Сава који је име по деди добио. Наведена фабрика радила је до седамдесетих година XX века. Главни мајстор је био ученик Иве Миховиловића, Станаћевић Макса. Данас је то пословни простор фирме "Србоекспорт".

Извори и литература:

1. Лепосава Цвијетић – *Обреновац* на преласку из XIX у XX в.: становништво и привреда – Ваљево 1998.г.

2. Виктор Коуделка – Индустија *шпирита* у Краљевини Југославији – Београд 1930. г.
3. Новак Поповић и Душан Мишић – *Наша ДОМАЋА ПРИВРЕДА: фактори, стање, унапређење* – Београд 1929. г.
4. Необјављени извори:
  - 4.1. Архив Југославије-А.Ј.65-1354-2338
  - 4.2. ИАВ ОНО Ваљево Привредно одељење кутија 10 група Ј

П.С. Овај рад посвећујем господину Свети Станађевићу, рођеном у Новом Милошеву, у Банату 1920. године. У вишегодишњим разговорима са њим, поред бројних чињеница и детаља, сазнавао сам и "атмосферу" и "дух" предатног Обреновца, социјална кретања, друштвене односе... Чини ми се да сам, уз чика Светину несебичну помоћ, наслутио живот у мојој малој вароши. Неизмерно сам му захвалан.

Снежана Радић

Међуопштински историјски архив Ваљево

**ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ, ЛЕКАРИ
И АПОТЕКАРИ ПОСАВСКОГ СРЕЗА
у периоду 1944–1947.**

После Другог светског рата, у јесен 1944. године, за део западне Србије, формиран је Окружни народни одбор Ваљево који је обухватао административну, територијалну и привредну целину са градом Ваљево и пет срезова, међу којима је и Срески народни одбор Обреновац или Посавски срез са седиштем у Обреновцу. У саставу Ваљевског округа, Посавски срез је остао до

априла 1947. године.⁷³ Имао је 53.900 становника у 24 месна народна одбора, а Обреновац око 5.500.⁷⁴ Према неким другим подацима, Обреновац је тих година имао око 7.100 становника, а Посавски срез око 37.500. становника.⁷⁵ Разлике су велике, али тачан број становника било је немогуће утврдити због великих миграционих кретања.

Тих месеци, свуда и на сваком месту било је приметно сиромаштво, разорена привреда, путеви и пруге, разорене породице, глад, неухрањеност, незбринуте, болесне, рањени, затварани и прогањани, једном речју, немаштина. С друге стране, ентузијазам је искрио на све стране. У првим месецима по ослобођењу, Обреновчани су сваки празник или значајан датум НОБ-а прослављали на најсвечанији начин. Цела варош била би искићена заставама; народ би пристизао са свих страна носећи заставе, пригодне пароле, транспаренте и слике Тита, Стаљина, Рузвелта и Черчила. Скупови су се спонтано претварали у народна весеља на којима се најчешће играло Козарачко коло. Манифестације су увек завршаване говорима, обично председника СНО Обреновац Станоја Бабића, Радмиле Јовановић – Кеке, Србољуба Јосиповића и других. Радост због освојене слободе осећала се у свим приликама, па и при извршавању „ударничких“ задатака (нпр. утовар 50 вагона на шлеп у Забрежју). Радило се весело и уз песму. Посавци су у Ваљевском округу предњачили у свим акцијама. У Светској омладинској недељи (јули 1945. године) омладина Посавине однела је победничку заставицу, захваљујући томе што су дали 2.938 радних дана, обрадили преко 257 ha кукуруза, репе и другог поврћа и покупили сено са више од 48 ha.⁷⁶

Организација Здравственог одељења ОНО

Од оснивања 1944. године, Санитетски одсек ОНО Ваљево се залагао да изврши задатке које је наметала поратна ситуација,

---

⁷³ Закон о административно-територијалној подели НРС, Сл. Гласник НРС бр. 17, од 24. априла 1947.

⁷⁴ Међуопштински историјски архив Ваљево (у даљем тексту: МИАВ), фонд: А.1.15. Округни народни одбор Ваљево – Ваљево 1944-1947 (у даљем тексту: ОНО Ваљево), Одељење за просвету ОНО, Попис становништва, урађен је ради прикупљања података о броју неписмених у Округу, дел. бр. 564, од 26. марта 1945, кут. инв. бр. 2.

⁷⁵ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о постојању зубне амбуланте у Обреновцу, дел. бр. 1726, од 24. јануара 1947, кут. инв. бр. 10.

⁷⁶ Недељник „Све за победу“ (касније „Напред“), бр. 5, од 15. марта 1945. напис „Дописи из Посавине – Сабирна акција за рањенике“ и бр. 6, од 22. марта 1945. напис „Округни акциони одбор за хитну помоћ рањеницима“

која је била слична или иста у свим срезовима Ваљевског округа, а у исто време да изврши организацију здравствене службе и да створи базу за даљи рад. Требало је оспособити зграде за прихват рањеника и смештај војника који су пролазили кроз Обреновац, а у условима када је владала немаштина нахранити рањенике и болеснике. Почетком 1945. године, покренута је „утакмица“ хитне помоћи рањеницима. Тадашње јавно гласило, лист „Све за победу“, помно је пратио и бележио све акције. Иако најмањи по броју становника, Посавски срез је у овом такмичењу доспео на прво место у Округу, пре свега места Ратари, Дрен и Забрежје. Носиоци овог посла су ЈНОФ⁷⁷, АФЖ⁷⁸ и УСАОС⁷⁹. Дирљиви су примери начина пружања помоћи коју је указивао и сам осиромашени народ. У цепаће џемпера стављане су пресоване гранчице рузмари-на, а у чарапе писма жена и омладинки упућена незнатим борцима наглашавајући да ће и оне у позадини неуморно радити „за фронт – за победу“.⁸⁰

Организовање и деловање здравствене службе на територији Ваљевског округа додатно је било отежано због лоше сарадње између војних и цивилних власти, пре свега због мобилисања појединих лекара и њиховог слања на фронт. Зато је прва предузета акција Здравственог одељења ОНО била мобилизација лекара који нису отишли на војну дужност и организација рада на четири групе послова.⁸¹

1. *Организација Санитетског одсека ОНО* (од 1. јануара 1945. године носи назив Здравствено одељење ОНО) и обезбеђивање кадрова поверена је др Василију Јовановићу, који је у исто време био и референт одсека, касније одељења. После пар месеци на његово место је дошао др Дејан Орлић. Задатак повереника био је да руководи целокупном здравственом службом у Ваљевском округу и врши надзор на спровођењу свих потребних мера у погледу лечења, чувања и здравствене заштите грађанства предвиђених постојећим прописима. И при среским народним одбо-

---

⁷⁷ ЈНОФ – Јединствени народноослободилачки фронт.

⁷⁸ АФЖ – Антифашистички фронт жена.

⁷⁹ УСАОС – Уједињени савез антифашистичке омладине Србије.

⁸⁰ Исто, бр. 5, од 15. марта 1945. напис „Дописи из Посавине – Сабирна акција за рањенике“ и бр. 6, од 22. марта 1945. напис „Окружни акциони одбор за хитну помоћ рањеницима“.

⁸¹ МИАВ, ОНО Ваљево, Здравствено одељење ОНО, Извештај о раду Санитетског одсека ОНОО Ваљево од оснивања до 31. октобра 1944, и Извештај о раду Санитетског одсека ОНОО, од 27. новембра 1944, кут. инв. бр. 1

рима лекари су обављали послове референата у здравственим одсецима.

2. *Хигијенско-профилактички рад и хигијенска служба* остваривани су кроз мрежу станица за дезинфекцију и депедикулацију у Округу (Ваљево, Уб и Обреновац). Препоручено је да се у местима где се врши прихват војника, а нема купатила, направи тзв. „српско буре“. Овом службом руководио је др Панта Јанковић.

3. Установе

Народне амбуланте у Округу, скоро све, основане су 1944. године, од октобра до децембра (у Ваљеву 1. децембра, Мионици 13. октобра, Убу 24. октобра, Ваљевској Каменици и Обреновцу 18. октобра), изузев у Лајковцу где је основана 1. јануара 1945. године.

Народна амбуланта у Обреновцу почела је са радом 18. октобра и имала је интерно, дечје, кожно-венерично одељење и превијалиште. У њој су радила три лекара. У исто време, привремено је отворена прихватна болница која је имала 75 постеља. Обе установе биле су смештене у истој згради.

У целом округу радиле су само две болнице: у Ваљеву и Обреновцу, а крајем 1944. године почела је да ради болница (прихватилиште за рањенике) на Забрежју, која је расформирана јула 1945. године.

Развој здравствене службе у Обреновцу и Посавском срезу после Другог светског рата

Из Извештаја среског санитетског референта у Обреновцу др Ристе В. Пурића о раду здравствених установа од ослобођења, 14. октобра, до 20. децембра 1944. године,⁸² сазнајемо следеће:

1. Само неколико дана по ослобођењу Обреновца, тачније 18. октобра 1944. године, основана је по наређењу ОНОО Ваљево, Народна амбуланта са одељењима: интерно, одељење мале хирургије, дечје, маларично и кожно-венерично. За рад у амбуланти ангажовани су сви месни лекари и за кратко време, како пише,

---

⁸² МИАВ, ОНО Ваљево – Здравствено одељење ОНО, Извештај среског санитетског референта у Обреновцу о раду здравствених установа, од ослобођења, до 20. децембра 1944, кут. инв. бр. 1.

успели су да ову установу популаришу и да прикажу народу да је ова установа створена за народ, тј. најшире слојеве којима је до тада често лекарска помоћ била неприступачна.

У прво време, она је била смештена у неподесним просторијама, да би касније била премештена у зграду болнице, у чему је велику помоћ пружио НОО Обреновац.

У амбуланти је, за два месеца 1944. године обављено 8.842 прегледа.

2. Због доласка рањеника са оближњих фронта, уз помоћ среског и општинског одбора, основана је болница са 60 кревета, која је служила и војним и цивилним лицима. Просечно је дневно заузето око 40 кревета, што значи да су за ово време пацијенти ту провели 6.000 болесничких дана.

3. Здравствени одбори, са циљем да подигну здравствену културу, основани су у свим местима. Рад није био задовољавајући и требало је да се ангажују омладинци (хигијеничари) који би преузели улогу ових одбора.

4. Рад среских хигијеничара био је успешан – радили су активно на сузбијању заразних болести, вршили депедикулацију,⁸³ спроводили пропаганду и друго.

5. Осим епидемије пегавца у селу Дрен и откривених случајева код пролазеће војске (око 50), друга заразна обољења су се појављивала спорадично (дифтерије – 6, еризопела – 7, скарлатина – 2, и туберкулозе абдомена 1). Присутан је оправдани страх због великог проласка војника и рањеника, цивилних лица који путују са војском у потрази за рођацима који су у војсци, као и због лоших хигијенских, комуналних и стамбених услова. Све то је било погодно тло за избијање заразних болести. Одржавање минимума чистоће било је, такорећи, немогуће.

Што се тиче туберкулозе, тешко је одредити проценат оболелих, али је сигурно био велики, како пише др Пурић, јер је туберкулоза, као социјална болест узимала све више маха. Оцена је да ће то бити највећи проблем послератног здравства.

Процент венеричних обољења, „на сву срећу није велик“. Сви су лечени бесплатно и упознати су са ризиком који представљају за околину.

---

⁸³ Уништавање вашију и гњида (прим. аутора).

6. Здравствена пропаганда није била нарочито жива. Одржано је свега неколико краћих предавања о заразним болестима и хигијени уопште. У циљу обавештавања становништва о заразним болестима лепљени су леци и плакати.

7. Највећу тешкоћу у раду здравствених установа представљало је финансирање. Ове установе нису „буџетирене“, већ се издржавају од добровољних прилога.

8. Што се тиче инструментарија и намештаја у болници „стање је бедно“ јер недостаје најпотребније. И набавка лекова је ишла доста тешко.

Пажљивом анализом извештаја из 1945. године може да се сагледа укупна слика здравственог стања становника Обреновца, али и Посавског среза. Најчешћа обољења су тзв. социјалних болести, забележена код великог броја становника, што се објашњава рђавим хигијенским приликама, лошим условима живота и рада, као и лошим материјалним стањем. Биле су то директне последице тек завршеног рата. Оно што је специфично за Посавски срез су услови за појаву маларије. Због тога се интензивно радило на одбрани од изливања реке Саве, подизању одбрамбеног насипа и исушивању мочварног терена изградњом Посавског канала.⁸⁴

---

⁸⁴ Од стране ОНО Ваљево донета је одлука да се у сезони јул–септембар 1945, када је ниво подземних вода најнижи, изврши прокопавање главног канала. Да би се посао завршио, било је потребно око 300 људи из Ваљевског округа, где би се осим омладинаца учествовали и заробљеници. Посао је поверен инжењеру Ђоки Срњи. Послови су настављени и наредног лета. У 1946. години, радови су почели на Титов рођендан и учествовале су радне бригаде из 10 округа Србије и Војводине. Није сувишно подсетити да су посебно била угрожена села Уровци, Кртинска и Бргулице чији су становници самоиницијативно 1937. године оформили Посавску водну задругу и приступили трасирању и подизању великог одбрамбеног насипа који је завршен 1940. године у дужини од 12km. Полазио је од села Скеле, низводно десном обалом Саве до засеока Бреска, општина Уровци. Овај насип штитио је територију од 6.000ha. Дугорочно планиран је ободно-гравитациони канал Грабовац–Скела у дужини од 15km са задатком да прихвати спољне бујице и одведе у реку Саву. Завршетак радова био је планиран у 1946. години, што је и остварено: завршен је 1. октобра 1946. године. У Кртинској су омладинци, градитељи Посавског канала, прославили завршетак радова на исушивању 4.000ha, прокопавању мреже од 17 канала дугих 41km. Својим радом, држави су уштедели су око 8 милиона динара. Прослави је присуствовао је и председник владе др Благоје Нешковић. Технички руководилац је био инг. Ђурђевић. Видети: недељник „Све за победу“ (касније „Напред“) бр. 23, од 19. јула 1945. напис „Радови на исушивању посавских мочвара“; исто, напис „Богатство и здравље стварају четири бригаде добровољних радника“, бр. 73, од

Здравствене прилике у срезу су у 1945. години побољшане. Редовно је вршен преглед свих радњи и локала (кафана, пиљарница) са животним намирницама, као и дворишта у вароши Обреновац. Чистоћа вароши по улицама и двориштима је била доста добра: ђубре се износило ван вароши. Срески дезинфектор Грубешкић обишао је све општине Посавског среза где се сумњало на присуство вашљивости и заразних обољења.

Ипак, општа је оцена да је становништво у хигијенском погледу много заостало. Предложен је систематски рад на образовању и здравственој пропаганди од стране стручних и просветних радника. Последице су огромне: велики број смртних случајева, раширеност туберкулозе, сталне појаве заразних и венеричних обољења, пребрзо старење и губљење радне способности пре времена...⁸⁵ Зато су, само у току ове године, одржана четири санитарска течаја за сеоске хигијеничаре и оспособљено је 200 младих људи из целог округа.

Крајем 1946. године, Министарство народног здравља доставило је распис којим је тражен извештај о случајевима маларије на територији округа и мерама предузетим у циљу њеног спречавања. У том смислу, Здравствено одељење ОНО је доставило извештај.⁸⁶ Најугроженији крај Ваљевског округа заражен маларијом био је Посавски срез, и делом, Тамнавски срез, јер су се због изливања Саве, Колубаре и Тамнаве огромне површине земљишта налазиле под водом преко целе године. Терени погодни за ширење маларије су биле стајаће воде, напуштени канали и баруштине. Ове баруштине су преко лета представљале легло анофелеса. На асанацији ових крајева радило се нешто мало пре рата, а и за време окупације копани су мањи одводни канали. Резултати су и поред тога били занемарљиви, јер су сви ти канали поново замуљени и затрпани и о њиховом одржавању и чишћењу нико није водио рачуна. Током 1942. и 1943. године, вршено је запрашивање стајаћих вода са прилично добрим успехом. Иначе, сав остали рад на сузбијању маларије сводио се на дељење кини-

---

7. јуна 1946; исто, напис „ Омладина Србије извојевала велику радну победу – Завршени су радови на прокопавању Посавских канала“, бр. 89, од 6. октобра 1946.

⁸⁵ МИАВ, ОНО Ваљево, Здравствено одељење ОНО, Извештај референта санитета о хигијенско-здравственим приликама у Округу ваљевском, дел. бр. 1361, од 17. септембра 1945, кут. инв. бр. 1945.

⁸⁶ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о сузбијању маларије на територији Ваљевског округа поводом расписа – наредбе Министарства народног здравља НР Србије, дел. бр. 2493, од 31. децембра 1946, кут. инв. бр. 6.

на и осталих лекова. Уједно, Посавски срез је једини срез где је донекле спроведен систематски преглед и испитивање и установљено је да број маларичара износи од 13 до 15% становништва. Места Обреновац, Забрежје, Звечка, Уровци, Кртинска, Ратари, Скела, Грабовац, Велико Поље, Стублине и Пироман су највише изложена зарази, а највећи проценат оболелих забележен је у селима Кртинска, Ратари, Звечка, Забрежје и Бело Поље. У 1946. години, евидентирано је 228 оболелих лица, а највише јуна – 85. На сузбијању маларије за време окупације и до 1. октобра 1946. године, радила је Анти-маларична станица. У духу првомајских такмичења, стављено је у задатак месним одборима да исуше баре у непосредној близини насеља. Свакако највећи подухват, обављен је у лето 1946. године, када је вршено копање великог Посавског канала, од стране омладинских радних бригада. На тај начин исушен је велики део посавских бара и у току кишне сезоне вода је отицала кроз канале у Саву. Канал је требало да допринесе смањењу маларије, поготову када се буду прокопали мањи, доводни канали. Уз то, оспособљено је за коришћење 4.000 ha одличне зиратне земље.⁸⁷

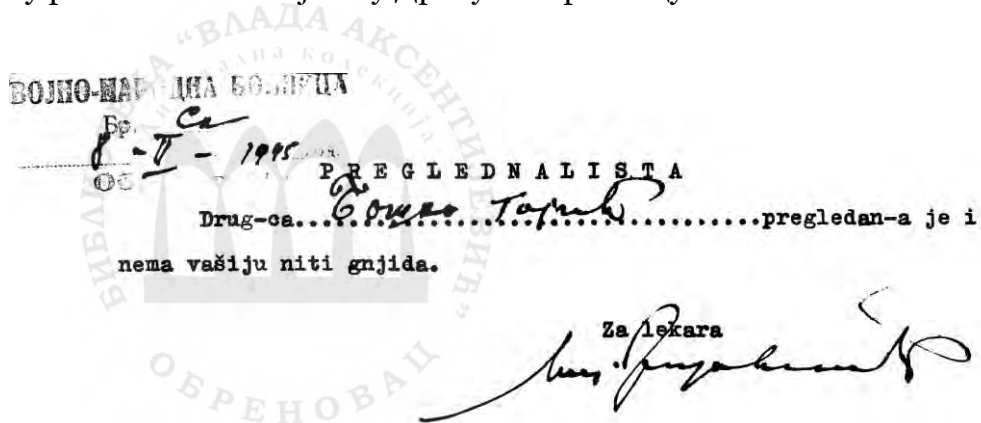
И даље је редовно вршена санитарна контрола (обилажење и преглед) јавних локала, школа, зграда у којима су смештене разне установе, приватних зграда за становање, радничких станова и колонија, свих дворишта, тргова и улица и предузећа у Обреновцу. Због детаљног санитарног прегледа, у пролеће 1947. године, формиран је одбор од 4 члана са среским санитетским референтом.⁸⁸ Констатовано је да је чистоћа примерена, осим појединих неуређених приватних дворишта која су са доста ђубрета и препуних клозета од надошле воде. Из извештаја добијамо и неке друге податке, као на пример: да се две месарске продавнице одржавају чисто, али да је радионица још хигијенски неуређена; продавнице хлеба и пекара су исто доста чисте и хлеб се меси помоћу машине која је набављена у току јануара, али „хлеб није укусан, тежак је јер се меша са пројиним брашном“; да је у току јануара у Обреновцу отворена задружна млекара; да су Дечији дом у Забрежју, Дом старца и Интернат у Обреновцу добили нову постељину. Санитарна контрола у извештају наводи да се у ђачкој кухињи хране деца из интерната и већи део друге школске

---

⁸⁷ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о сузбијању маларије на територији Посавског среза у 1946. години, дел. бр. 2649, од 26. децембра 1946, кут. инв. бр. 6.

⁸⁸ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Месечни извештаји о санитарној контроли јануар – април 1947, кут. инв. бр. 10.

деце и да се храна припрема по одређеној табели, али да недостаје умиваоник за прање руку и да је „слаб инвентар и потребних ствари у кухињи“. Породилиште АФЖ у Обреновцу, минерално купатило, среска менза, продавнице са животним намирницама су чисте. Прегледано је и особље које ради у њима. Преглед животних намирница и пијаће воде није вршен, док је преглед меса обавио срески ветеринар. Зграда среског затвора је окречена и три пута је вршено запрашивање код затвореника. Уопште, вашљивости има доста код школске деце, по радничким становима и у ромским колонијама у Дрену и Обреновцу.

Прегледна листа за утврђивање вашљивости

Здравствене установе у Посавском срезу

Највећи проблем рада здравствених установа у првим месецима по завршетку рата, током 1944. и 1945. године, био је рад у више него бедним условима. Нова власт их није финансирала (осим неких помоћи у материјалу добијеног из иностранства), већ су се издржавале од добровољних прилога. Недостајао је основни инструментаријум, инвентар, санитетски материјал... Недостајало је и лекова и тешко су набављани, пре свега зато што су их установе набављале из властитих прихода.

Среска народна амбуланта у Обреновцу

Само четири дана по ослобођењу Обреновца, 18. октобра 1944. године, по наређењу ОНОО Ваљево основана је Народна амбуланта у Обреновцу.

У прво време, била је смештена у неподесним просторијама, да би касније била премештена у зграду бивше Болнице у

Обреновцу, у чему је велику помоћ пружио НОО Обреновац.⁸⁹ Зграда је била у државном власништву, веома руинирана, а имала је пет просторија: чекаоницу, собу за преглед, канцеларију и две просторије које су служиле за становање особља. Просторије су одговарале потребама амбуланте. Чистоћа просторија је била примерена, што се није могло рећи за двориште амбуланте, поготову у зимским месецима. Амбуланта је имала два одељења – опште и интерно.

Зграда у којој је била смештена Народна амбуланта

(данас: улица Милоша Обреновића бр.)

Организација рада Народне амбуланте у Обреновцу, 1945. године, проширена је на одељења: интерно, дечје, венерично, одељење за општу медицину и антимаљаријску станицу. Запослена су три лекара.⁹⁰ У тој години обављено је око 20.000 разних прегледа, од којих је 7.000 било бесплатно. Треба подсетити да су, до 20. фебруара 1945. године сви грађани имали бесплатан преглед, а од тог датума изузети су од таксе само војници, сиромашни и деца.

---

⁸⁹ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Попуњени обрасци о здравственим установама у Округу за 1946, од 24. фебруара 1947, кут. инв. бр. 10.

⁹⁰ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Годишњи извештај о раду Санитетског одељења ОНО Ваљево и здравствених установа у Округу ваљевском, дел. бр. 1890, од 21. децембра 1945, кут. инв. бр. 3.

Амбуланта је, скоро стално, оскудевала у санитетском материјалу (завојном), није имала скоро никакав инструментаријум и шприцеве. То се најбоље види из пописа инвентара урађеног по захтеву Министарства народног здравља Србије, маја 1945. године.⁹¹ Амбуланта је имала: 4 чаршафа, 10 пешкира, 5 столњака и 4 мушеме, 2 стола, 2 клупе, 1 сто за преглед болесника, 1 ормар за рубље, 1 огледало, 1 чивилук, 5 завеса за прозоре, 1 пљувачницу, 1 умиваоник, 1 термометар, 1 стерилизатор, 1 добош за стерилизацију материјала, игала разних за шприцеве (2 туцета), 3 шприца од 5, 10 и 20 cm³, 1 ормар за лекове и 1 хируршки сто. И број запослених је био недовољан, имајући у виду величину територије. Тако су, у октобру месецу 1945. године, у амбуланти радили доктори: Милица Марковић, Драгољуб Стојшић и Риста Пурић и дезинфектор Стеван Грубешић. Такође, у амбуланти су прегледани и лечени оболели немачки и италијански ратни заробљеници који су се налазили на раду при СНО Обреновац. Да би амбуланта несметано радила, била су неопходна још два лекара, допуна инвентара, набавка неопходног инструментаријума и санитетског материјала.

Средином 1946. године, укупно је радило 5 лица: управник, лекар и три помоћника. Управник је био др Риста Пурић.⁹² Просечан број месечних амбулантних прегледа, у периоду 30. јун 1945 – 30. јун 1946. године, био је 1.089 пацијената.⁹³ До краја године извршено је 9.798 прегледа. Дијагностиковано је „осталих болести“ – 8.378, а посебно су дати подаци о броју оболелих од туберкулозе и венеричних болести. Туберкулоза је забележена код 282 особе, а гонореја код 22. Највеће тешкоће у спречавању појаве венеричних обољења било је проналажење извора заразе.

Управник амбуланте је био др Риста Пурић, истовремено и срески референт санитета. Кратко је, 1945. године, радио и као лекар у војно-цивилној болници у Обреновцу, када га мења др Драгомир Стојшић. Др Риста Пурић, поред свих послова, обављао је и просветни рад са ударном радном групом у срезу и облизи села где је држао предавања о маларији и пегавом тифусу. Уједно је вршио и бесплатне прегледе (Уровци, Кртинска, Рата-

---

⁹¹ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Попис инвентара здравствених установа на територији Ваљевског округа, дел. бр. 591, од 30. маја 1945, кут. инв. бр. 1.

⁹² Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Подаци о Среској народној амбуланти у Обреновцу, дел. бр. 1370, од 5. августа 1946, кут. инв. бр. 5.

⁹³ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Подаци о Среској народној амбуланти у Обреновцу, дел. бр. 1370, од 5. августа 1946, кут. инв. бр. 5.

ри, Скела...). Такође је свакодневно обилазио и водио бригу о здрављу ратне сирочади смештене у Дому.

У току априла 1946. године, Среска народна амбуланта је од Црвеног Крста добила 200 литара рибљег уља, разних витамина у таблетама што је бесплатно подељено школској и сиромашној деци по свим школама у срезу којој је био потребан (малокрвној, рахитичној и деци са увећаним жлездама). Дечјем дому у Забрежју издато је 5.000 таблета витамина Ц.

У истом месецу, др Пурић је обишао у Скели станове у којима су смештени немачки ратни заробљеници који су радили на копању канала у Скели. Констатовао је да је стање задовољавајуће, да вашљивости нема, да се чистоћа одржава, „само исхрана им је једнолична“.⁹⁴

Рад у амбуланти обављао се сваког радног дана, али је био отежан због честих одлазака лекара на терен. Осим тога, лекар амбуланте морао је да обавља порођаје, пошто у Посавском срезу није било бабице, а лекар Дечјег дома је скоро свакодневно одлазио у Забрежје ради прегледа деце, јер је дом пресељен у Забрежје. У мају 1946. године, када су отпочели радови на прокопавању Посавског канала, сваког другог дана лекар је обилазио омладинце на радној акцији. Уз све то, амбуланта и даље није имала потребне инструменте и довољно санитетског материјала.

У попуњеном обрасцу о здравственим установама на територији Ваљевског округа о раду Среске народне амбуланте у Обреновцу⁹⁵ током 1946. године написано је да је смештена у згради која је државна својина и има 6 просторија које одговарају потребама амбуланте. Поново се наглашава нечистоћа дворишта амбуланте, нарочито зими, када се услед кошаве у дворишту ствара велики смет снега и ђубрета које ветар нанесе. Чим се плато осуши, особље амбуланте уређује и двориште. Амбуланта није имала ни довољно уређаја, ни медицинског инвентара, а ни апотека није била добро снабдевена. Ипак, у амбуланти је просечно месечно прегледано око 840 пацијената. Имала је 7 запослених: 3 лекара, бабицу, болничарку, дезинфектора и лаборанта. Да би амбуланта несметано радила била су неопходна још два лекара, допуна инвентара, набавка неопходног инструментаријума и са-

---

⁹⁴ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Месечни извештај о раду Среске народне амбуланте у Обреновцу за април 1946, кут. инв. бр. 7.

⁹⁵ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Попуњени обрасци о здравственим установама у Округу за 1946, од 24. фебруара 1947, кут. инв. бр. 10.

нитетског материјала. Тешкоће у раду настале су и када је бабици Ружици Николић уважена оставка 28. фебруара 1946. године. Хитно је, од ОНО Ваљево тражено постављење друге бабице.⁹⁶ Шеф амбуланте је био др Драгомир Стојшић.

Хируршки и други тешки случајеви упућивани су у Београд или Ваљево. Према „последњем наређењу“ Здравственог одељења ОНО Ваљево достављеном крајем 1946. године, оболели од туберкулозе плућа су упућивани у Антитуберкулозни диспансер у Ваљеву „што је изазвало негодовање болесника и њихове околине јер су болесници из среза посавског навикли деценијама да иду у Београд у болницу, а ово нарочито што је Београд ближи него Ваљево, што су транспортне прилике повољније, што се мање губи у времену и што је за болесника јефтиније“.⁹⁷ Даље, шеф амбуланте наставља: “Да би болесник дошао у Ваљевску болницу мора његов пратилац да проведе 3 дана на путу, од тога две ноћи у Ваљеву, док болесник стигне за непуна два часа до Београда, а пратилац болесника истог дана може да се врати натраг.” Тражено је да се болесницима из Посавског среза омогући лечење и у Београду.

Веома се полагала пажња здравственој заштити „матера и младежи“, како се у то време говорило. Редовно су систематски прегледани питомци Дечјег дома у Забрежју и у зависности од откривених болести неки су амбулантски лечени, а поједини су, уколико је за то било потребно, упућивани у Београд. Дом није имао све потребне просторије и прописно купатило, али су деца обезбеђена са довољно средстава за одржавање личне хигијене. Дом је имао стално запослену болничарку Крагуљевић В. Веру. Имала је малу матуру, без стручних квалификација, а њен рад финансирао је Одсек за социјално старање СНО Обреновац.⁹⁸

Исто се односи и на ученике Интерната за мушку средњошколску децу. И они су систематски прегледани и поједини су упућивани на кућно лечење. Хигијенски услови у интернату су били лоши. Осим удобних постеља и добре постељине, другог инвентара није било.

---

⁹⁶ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, дел. бр. 524 /46, кут. инв. бр 5

⁹⁷ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај Среске народне амбуланте у Обреновцу достављен Планској комисији у Ваљеву фебруара 1947 дел. бр. 214, кут. инв. бр. 10.

⁹⁸ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, Спискови особља СНО Обреновац по одсецима, дел. бр. 1202, од 18. децембра 1945, кут. инв. бр. 3.

И код једних и код других, најчешће болести су инфлуенца, бронхитис, чиреви и шуга.

У ђачкој кухињи хранило се преко стотину деце из интерната, основне школе и стручних занатских школа, већином сиромашног стања. Исхрана је била доста једнолична, укусно припремљена, али без довољно меса, свежег поврћа и воћа.

Почетком 1947. године, заједно са Одбором Црвеног Крста у Обреновцу, Среска народна амбуланта, односно њени лекари, одржали су санитарски курс за хигијеничарке и прву помоћ. Оспособљено је 20 омладинки од којих су неке отишле на градилиште пруге Шамац–Сарајево, а остале у своја села.

Болница у Обреновцу била је војно-грађанска, која је 1. јула 1945. расформирана. Основана је, уз помоћ среског и општинског одбора, због доласка рањеника са оближњих фронта. У почетку је располагала са 75 постеља (негде пише 60), да би касније број био повећан на 140. Просечно је дневно било заузето око 40 кревета, што значи да су, за непуна три месеца 1944. године пацијенти провели 6.000 болесничких дана.⁹⁹ До јула 1945. године, пацијенти су провели 5.000 болесничких дана. У војно-народној болници, марта 1945. године, лежали су искључиво војници оболели од пегавца и нешто рањеника. Што се тиче инструментарија и намештаја у болници, како је већ раније наведено, „стање је бедно“, јер је недостајало најнеопходније. И набавка лекова је ишла доста тешко. То је један од разлога што није могло да се отвори хируршко одељење, па је ова болница претежно служила за смештај оболелих од унутрашњих и заразних болести.

---

⁹⁹ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај среског санитарског референта у Обреновцу о раду здравствених установа од ослобођења до 20. децембра 1944, кут. инв. бр. 1.

Болница у Обреновцу се налазила у згради Обреновачке основне школе

Болница (прихватилиште) на Забрежју је основана 31. децембра 1944. године на иницијативу др Дејана Орлића, као „припремна болница“. У почетку је прихватилиште имало 60, а касније је проширено на 200 постеља,¹⁰⁰ и било је под контролом и вођством цивилног санитета. Ту су прихватани рањеници, и док су чекали транспорт, вршена је депедикулација, превијање и окрепљење. Депедикулација је вршена помоћу тзв. „српског бурета“. О значају ове установе најбоље говори податак да је, само у току 4 месеца 1945. године, превијалиште примило око 15.000 рањеника. Непроцењива је помоћ десетина и стотина Забрежана, „који су се јутром и вечером“ смењивали у болници и бдели над рањеницима. О томе сведоче речи из писма Ристе Цветковића, потпоручника **ЈА** који је као тежак рањеник прошао кроз ову болницу, а послао га из Нишке војне болнице „једној другарици“: *Иако за то село никад раније нисам чуо, два дана боравка међу вама и ваше пажње и неге, створиле су у мени велику жељу да се по свршетку рата овде и настаним.*¹⁰¹ Болница на Забрежју је расформирана 1. јула 1945. године.

---

¹⁰⁰ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Годишњи извештај о раду Санитетског одељења ОНО Ваљево и здравствених установа у Округу ваљевском, дел. бр. 1890, од 21. децембра 1945, кут. инв. бр. 3.

¹⁰¹ Недељник "Све за победу" (касније "Напред") бр. 8, од 5. априла 1945. напис „Пример једног села – Дела становника села Забрежја доиста су велика“.

Болница (прихватилиште) на Забрежју била је смештена у Хотелу „Србија“

Породилиште среског АФЖ-а у Обреновцу отпочело је рад 23. јуна 1946. године.¹⁰² Лист “Напред” је августа, писао¹⁰³: “Пре месец дана отворено је у Обреновцу, на иницијативу жена из Среског одбора АФЖ-а, среско породилиште. Породилиште изгледа као неки мали санаторијум. Унутра блиста све од белине и чистоће. У самој згради поред других просторија и собе за порођаје има две собе са лепо уређених 6 кревета. У јулу је било 12 порођа и то из села: Звечке, Кртинске, Забрежја, Обреновца и села Барича које припада београдском округу. Ред, чистоћа и нега су за пример. О томе се старају све дежурне чланице АФЖ-а а мајка Паулина Петровић и Софија Радовановић дежурају увек у свако доба и без смене. Оне су неуморне када је у питању породилиште и помоћ у њему. Жене Посавине и Обреновца су поносе што су својим трудом и радом отвориле овако једну установу за заштиту мајки и одојчади...”

¹⁰² МИАВ, ОНО Ваљево, Здравствено одељење ОНО, Годишњи извештај о раду Санитетског одељења ОНО Ваљево и здравствених установа у Округу ваљевском, дел. бр. 1890, од 21. децембра 1945, кут. инв. бр. 3.

¹⁰³ Недељник “Напред”, текст Мире Нешковић под насловом: “Успешан рад породилишта у Обреновцу”, бр. 81, од 10. августа 1946, стр. 6.

*Зграда у којој је било смештено Породилиште среског АФЖ-а у Обреновцу
(данас: улица Милоша Обреновића бр. 210)*

Породилиште је било је смештено недалеко од Среске народне амбуланте у приватној згради која је одговарала потребама и имала је 6 постеља. Није било довољно инвентара и медицинског инструментарија, нарочито за „ненормалне порођаје“. Такође, породилиште није имало приручну апотеку. Просечно, у првој половини 1946. године, месечно је обављано око 9 порођаја, а у другој половини године рођено је 56-оро деце. Скоро две трећине порођаја су обављени бесплатно, што се односило и на бригу и исхрану породиља. Поред неге, мајке су добијале упутства о правилној нези и исхрани одојчади. Бабица је често вршила обилазак породиља и новорођенчади по становима. Сиромашне породиље су, при изласку, добијале по 4 пелене које је обезбедио Црвени Крст. Рад у Породилишту АФЖ-а је текао несметано иако је све порођаје обављала среска бабица Ружа Цвијовић. Лекар Среске народне амбуланте је долазио само по потреби. Осим њих, „једна другарица нестручна врши дужност болничарке коју плаћа срески АФЖ; благајник и секретар чланица АФЖ (Марија Поповић) ради бесплатно; дужност служитеља која ради повремено по

потреби плаћа управа Породилишта АФЖ. Ноћно дежурство у Породилишту врше наизменично чланице АФЖ.”¹⁰⁴

***

Дечја амбуланта и поликлиника као и обданиште, тих година нису постојали у Обреновцу.

У Дечјем дому на Забрежју је радила болничарка Јованка Стаменић, која је крајем 1946. године поднела оставку на службу из здравствених разлога. Убрзо је на њено место дошла Јелена (Цветка) Марковић, свршена ученица Средње занатске школе и вишег санитетског курса, рођ. 1921. године у Ваљеву.¹⁰⁵

На територији Посавског среза није било ни једне зубне народне амбуланта. У Обреновцу је радила приватна зубна ординација без помоћног особља, дентисте Јована Марковића. Он је код питомаца у Дечјем дому у Забрежју бесплатно вршио вађење зуба, као и поправку кварних зуба. Материјал је набављала управа дома колико је и кад било потребно. Из свега наведеног произилази да је било неопходно отворити зубну станицу при Среској народној амбуланти у Обреновцу.¹⁰⁶

У Обреновцу су постојале две приватне апотеке: Душана Драјића и Марка Стојановића. Обојица су били магистри фармације. По завршетку рата, нове власти су секвестрирале апотеку Марка Стојановића, коју је „у име државе“ водио Ђорђе Д. Јовановић. Снабдевање приватних апотека је у 1945. години било недовољно, тако да многих важних лекова уопште није било. Постојеће залихе су биле исцрпљене. Недостајало је „кардиотомика и кардијака, калцијум препарата, алкалоида, антипиретика, сулфамида и завојног материјала“.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ МИАВ, ОНО Ваљево, Здравствено одељење ОНО, Извештај о Породилишту среског АФЖ у Обреновцу, дел. бр. 3194, од 23. јануара 1947, кут. инв. бр. 10.

¹⁰⁵ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, дел. бр. 2589/46 и попуњени упитник за Јелену Марковић, кут. инв. бр. 7.

¹⁰⁶ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о постојању зубне амбуланта у Обреновцу, дел. бр. 1726, од 24. јануара 1947, кут. инв. бр. 10.

¹⁰⁷ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о раду Здравственог одељења ОНО у Ваљеву, дел. бр. 432, од 24. априла 1945, кут. инв. бр. 3.

Апотека Марка Стојановића

***

Преко здравствених задруга, основаних још пре рата, био је организован рад здравствене службе у селима и мањим местима Ваљевског округа.¹⁰⁸ Постојале су у: Словцу, Горњој Топлици, Славковици, Бањанима, Кадиној Луци, Стублинама и Скели.

Све задруге су имале по неколико стотина чланова из више села. Задругари који су редовно уплаћивали чланарину имали су бесплатне прегледе, док су остала лица плаћала таксу коју би одредиле општине на чијој су се територији задруге налазиле. Располагале су са најнужнијим лековима и основним инструментима. Посебну улогу у раду здравствених задруга имали су сеоски хигијеничари који су завршили санитетске курсеве за хигијеничаре у Ваљеву, а касније и појединим среским местима. Њихов приоритетан задатак је био да воде бригу о чистоћи на селу: да се куће крече, да се што више копају бунари за пијаћу во-

---

¹⁰⁸ Исто, исто, Председништво ОНО Ваљево, Извештај о хигијенско-здравственим приликама у Ваљевском округу, од 17. септембра 1945, кут. инв. бр. 3.

ду, подижу клозети и друго. Сви курсисти су провели по једну недељу на пракси у амбулантама. Поједини свршени курсисти добијали су по килограм сумпора да сами направе Флемингов раствор против шуге и да са њим лече ђаке основних школа и сељане.

На територији Посавског среза постојала је **Среска здравствена задруга С.О.Ј. у Стублинама**, основана пре рата. У Здравственој задрузи села Стублине радио је избеглица Словенац, др Адо Лошникар, који је најавио повратак у Словенију током јула 1945. године. На његово место је дошао др Александар Константиновић. Ова задруга је имала 900 задругара, а делокруг рада простирао се на села: Стублине, Велико Поље, Трстеницу, Бровић, Јошеву, Љубинић и Грабовац. Сва ова места имала су око 16.000 становника. Задруга је била опремљена најнужнијим инструмента, имала је гинеколошки сто и апотеку.¹⁰⁹

*Зграда у којој је било смештена Среска здравствена задруга С.О.Ј.
у Стублинама*

Спискови запослених у здравственим установама у Обреновцу

Списак запослених у здравственим установама у Обреновцу 1944. године:¹¹⁰

Ред. бр.	Презиме и име	Занимање	Година ста-	Где је био запослен за вре-	Примедба
----------	---------------	----------	-------------	-----------------------------	----------

¹⁰⁹ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о организацији здравствене службе при здравственим задругама, Извештај Среске здравствене задруге С.О.Ј. у Стублинама, дел. бр. 580, од 11. јуна 1945, кут. инв. бр. 3.

¹¹⁰ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Списак санитетског особља среза посавског, децембар 1944, кут. инв. бр. 1.

			рости	ме окупације	
1.	Орлић (Петра) Дејан	епидемиолог – срески ле- кар Команде места, болни- це и амбулан- те	46	лекар Анти- маларичне станице у Обреновцу	-
2.	Николић (Ива- на) Душан	интерниста – лекар болни- це и амбулан- те	45	уредски лекар	моби- сан и от- путовао за Ваље- во
3.	Марковић (Пе- тра) Милица	“	46	приватни ле- кар	-
4.	Пурић Риста	лекар	-	“	моби- сан
5.	Кандић (Свето- лика) Тадија	стручни болничар	35	-	-
6.	Марковић Јован	зубар у амбуланти	-	приватна рад- ња	-
7.	Радовановић Миодраг	стручни болничар	25	-	-
8.	Каначки (Васе) Даринка	болничарка	22	домаћица	-
9.	Пурић (Светоза- ра) Васа	болничар	17	-	добро- вољно дошао на рад
10.	Ћирић (Милути- на) Миливој	“	17	-	“
11.	Лазић (Драгој- ла) Богољуб	“	17	-	“
12.	Грубешкић (Сто- јана) Стеван	дезинфектор	48	-	-

Радовановић С. Миодраг у својој молби за запослење изнео је занимљиву животну причу. Рођен је у Ваљеву 2. августа 1919. године; завршио је 4 разреда гимназије са малом матуром и санитарску школу у периоду 1938–1940, па је након тога радио у више болница. Када је отпочео Други светски рат, одмах је ступио у Колубарски партизански одред, где је остао до 14. јануара 1942. године, када су га ухватили љотићевци и предали специјалној полицији у Београду, а ови Војном суду у Ваљеву који га је протерао у Немачку. Из заробљеништва је пуштен 1943. године (у упитнику је написао „бегство“) и ради као физички радник у фирми „Уљарица“ на Забрежју. По ослобођењу Обреновца, 14. октобра 1944. године, добровољно се јавио на дужност у болници 12. корпуса, као лекарски помоћник. Ту је радио све до јула месеца 1945. године, односно до расформирања Команде места у Обреновцу и војне болнице. Без икакве накнаде, прихватио је посао у Среској народној амбуланти, а како „нема имовине, како покретне, тако и непокретне“, јануара 1945. моли за посао. Његов захтев је решен тек јануара 1946. године, од када ради као дезинфектор.¹¹¹

Миодраг Радовановић

Списак особља Здравственог одсека СНО Обреновац из 1945. године:¹¹²

Ред. бр.	Презиме и име	Школска и стручна спрема	Функција
1.	Мићић Р. Олга	Филозофски факултет	шеф одсека
2.	Пурић др	Медицински	в. д. среског сани-

¹¹¹ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, Попуњен упитник од 15. јануара 1946, кут. инв. бр. 4, веза група: Карактеристике – 1946, дел. бр. 1761, кут. инв. бр. 5.

¹¹² Исто, исто, Персонално одељење ОНО, дел. бр. 1202, од 24. децембра 1945, кут. инв. бр. 3.

	Риста	факултет	тетског референ- та
3.	Стојшић др Драгољуб	”	лекар Народне амбуланте
4.	Марковић др Милица	”	”
5.	Радовановић Миодраг	мала матура и санитетска школа	лекарски помоћ- ник у Народној амбуланти
6.	Кандић Тадија	4 разреда основне и са- нитетски курс	стручни болни- чар Народне ам- буланте
7.	Јејина Антица	мала матура и лаборантски течај	лаборанткиња у Народној амбу- ланти
8.	Алексић Б. Мирослава	4 разреда основне	болничарка На- родне амбуланте
9.	Сундић Ката	4 разреда основне	послужитељица у Народној амбу- ланти
10.	Николић Ружица	основна школа и бол- ничка школа	бабица
11.	Грубешкић Стеван	основна школа и дезинфекторски курс	дезинфектор Народне амбуланте
12.	Радовановић Ружица	мала матура и санитетска школа	на раду у санит. екипи Народне амбуланте

Лекари и апотекари у Посавском срезу

У периоду 1944–1947, убрајајући и 6 војних лекара, у Ваљевском округу је стално или повремено, радио 41 лекар. Тако,

почетком 1947. године, у извештају повереника Здравственог одељења се наводи да у „целом округу има 21 лекар“.¹¹³ Стално је исказивана потреба за већим бројем лекара. Довољно је напоменути да су у Ваљевском округу тада радили само један лекар епидемиолог, један дечји лекар, и један физиолог. Ако се има у виду број оболелих од заразних болести, број деце и пораст оболелих од туберкулозе, онда је то више него недовољно. Зато су поред редовних послова у ординацији или одељењу скоро сви лекари излазили на терен у села, вршили систематске прегледе деце у школама, држали предавања, уопште водили бригу о здрављу народа и ширили здравствену културу.

Већина тадашњих лекара су студије медицине завршили у иностранству или су тамо специјализирали, зато што је у Србији Медицински факултет основан тек 1919. године.¹¹⁴ Студирали су у Паризу, Монпељеу, Тулузу, Лијежу, Лиону, Нансију, Бону, Цириху, Женеви, Прагу, Загребу... Највише их је специјализирало „целокупно лекарство“, али је било и хирурга, интерниста, дечјих лекара, епидемиолога и др. Говорили су по два и више страних језика. Претежно су били пореклом из ваљевског краја, мада је било и оних који су, као избеглице, током окупације дошли или су од стране ресорног министарства распоређени на „службовање“ у Ваљевски округ.

Постављења и премештаје лекара у здравствене установе вршило је Министарство народног здравља НР Србије. За пријем у државну службу, да би, како се тада говорило, били „у служби народа“, лекари су лично попуњавали образац са основним биографским и професионалним подацима. Посебно је на крају обрасца била откуцана „карактеристика“, написана од стране стручне службе при ОНО Ваљево или среских народних одбора, односно оцена „понашања“ датог лица и чланова његове уже породице у периоду од капитулације до ослобођења. У многим професијама, управо су карактеристике утицале на пријем у службу, док код лекара то није био случај зато што их је било мало.

Подаци о лекарима и апотекарима у Посавском срезу урађени су на основу попуњених образаца (Упитни арак “Б”).¹¹⁵

---

¹¹³ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о стању хигијенско-епидемиолошке службе у Ваљевском округу, дел. бр. 1677, од 15. јануара 1947, кут. инв. бр. 10.

¹¹⁴ <http://www.med.bg.ac.yu> – Медицински факултет Београд (27. октобар 2008).

¹¹⁵ МИАВ, ОНО Ваљево, Здравствено одељење ОНО, Попуњени обрасци запослених и спискова из 1944–1946, кут. инв. бр. 1, 3 и 8.

Попуњени обрасци имали су 22 тачке – питања, од којих су на првих 10 питања тражени уобичајени одговори (име и презиме, датум рођења, школска спрема, народност, вероисповест, професионални пут, породично стање, прележане заразне болести), потом следе одговори – „опис живота и рада за време окупације“ и „преко кога, када и чиме је помагао Н.О.В. Југославије“. Одговоре на дата питања уносио је запослени.

Осим др Душана Николића и Јове Марковића, зубног лекара, сви остали лекари који су радили на територији Посавског среза, односно Обреновца, завршили су студије медицине у иностранству, што се може видети из њихових кратких биографија урађених на основу попуњених образаца.

Лекари СНО Обреновац

Константиновић (Јаноћка) др Александар, рођ. 22. новембра 1898. године у Крагујевцу, завршио Медицински факултет у Бордоу (Француска) 1924. године, ожењен, једно дете, говори француски, рат провео на Убу, радио као војни лекар 1941. и 1944/45, средином 1945. године распоређен за лекара Здравствене задруге у Стублинама.

Лошникар др Адо, Словенац, специјалиста целокупног лекарства, ожењен, двоје деце, лекар Среске здравствене задруге С.О.Ј у Стублинама од ослобођења „и у току јула месеца“ 1945. одлази за Словенију.¹¹⁶

Марковић А. Јово, рођ. 1. маја 1903, зубни лекар (дентиста), медицинске науке завршио „код др Кодраке у Тузли (од 1. маја 1918. до 1. фебруара 1924.); Војна болница (зубно одељење) Сарајево (од 1. маја до 31. октобра 1924.); код др Кишеа Тузла (од 1. новембра 1924. до 1. новембра 1925.)“, ожењен, једно дете. Концесију – одобрење за рад добио је од Министарства народног здравља, августа 1925. године.¹¹⁷ Имао је приватну зубну ординацију у Обреновцу (нема података када је почела са радом – прим. аутора).

¹¹⁶ Исто, исто, Здравствено одељење ОНО, Извештај о организацији здравствене службе при здравственим задругама, Извештај Среске здравствене задруге С.О.Ј. у Стублинама, дел. бр. 580, од 11. јуна 1945, кут. инв. бр. 3.

¹¹⁷ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, Лични подаци о лекарима на територији Посавског среза, дел. бр. 449, од 22. фебруара 1946, кут. инв. бр. 4.

Јово Марковић

Марковић (Петра) др Милица, рођ. 18. марта 1899, Голубац – Смедеревска Паланка (Срез јасенички), завршила Медицински факултет у Паризу 1923. године, удата, троје деце, говори француски, за време рата обављала приватну праксу у Обреновцу, а од 14. октобра радила у Војној болници у Обреновцу, односно Народној болници, па као лекар у Народној амбуланти у Обреновцу.

У попуњеном упитнику др Милице Марковић, упућеном Министарству народног здравља од стране Председништва ОНО, 23. фебруара 1946,¹¹⁸ у тачки 13. на питање „Да ли је припадао издајничким редовима (недићевцима, љотићевцима, четницима) и какве је функције имао“, др Марковић је одговорила: „Нисам припадала издајничким редовима, нити имала какву функцију.“ На следеће, 14 питање – „Има ли у окупаторској војсци или издајничким редовима кога од уже породице“, одговорила је: „У окупаторској војсци нисам имала никога. Муж др Витомир Марковић интерниран је у Немачку и до данас се није вратио.“ Такође, у тачки 16 написала је да је 17-годишњи син Иван, гимназијалац у ЈА. Треба додати да има две старије ћерке, Љиљану, 22 године, студента медицине и Гордану, 19 година, матуранта.

У карактеристици или општој оцени рада, председник Посавског среза Станоје Бабић је написао:

„Именована је стручне способности врло добре.

На раду је вредна, заузимљива и уредна. Самоиницијативе у раду има. Владања и понашања је врло доброг. Са службеницима и болесницима има врло лепо опхођење.

---

¹¹⁸ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, Попуњен упитник од 16. јануара 1946, кут. инв. бр. 4.

За време окупације није сарађивала са окупатором и њиховим помагачима. Од ослобођења, ступила је у Војно-народну болницу и радила предано и савесно, а од расформирања Војне болнице у Обреновцу, ради у среској Народној амбуланти.

Истичемо, да је муж Миличин у заробљеништву у Немачкој проглашен за народног злочинца, који се није хтео вратити својој кући.

Мишљена смо да би је требало преузети у државну службу, с обзиром да нема довољно лекара.“

То је потврђено и од ОНО Ваљево, где се констатује да именована више од годину дана ради добровољно у Народној амбуланти и предлажу да се “постави за лекара Народне амбуланте у Обреновцу, као добар радник”.

Мијатовић Р. др Миодраг, рођ. 26. октобра 1904. (нема место рођ.), завршио Медицински факултет у Монпељеу (Француска) 1933. године, почетком 1946. радио је као лекар Социјалног осигурања радника и намештеника, ожењен, двоје деце.¹¹⁹

др Миодраг Мијатовић

Орлић (Петра) др Дејан, рођ. 1. јануара 1899, Кореница – Лика (Хрватска), завршио је Медицински факултет у Прагу 1926, специјалиста – бактериолог, ожењен, једно дете, говори немачки и чешки; радио је у домовима народног здравља у Ливну, Травнику, Вуковару, одакле за време рата долази за лекара у Централни хигијенски завод у Београду и у Антималаричну станицу у Обреновцу, а од ослобођења ради као лекар Команде места Обре-

¹¹⁹ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, Лични подаци о лекарима на територији Посавског среза, дел. бр. 449, од 22. фебруара 1946, кут. инв. бр. 4.

новац, срески санитетски референт и управник болнице у Обреновцу, да би од 1. новембра 1946. обављао дужност начелника Здравственог одељења ОНО Ваљево; пре рата био је члан Демократске странке.

Пурић (Васе) др Риста, рођ. 27. [28.] септембра 1896, Ваљево, завршио Медицински факултет у Женеви (Швајцарска) 1922. године, специјалиста опште праксе (звање: „саобраћајни лекар“), нежењен, говори француски, време окупације провео у Обреновцу, а по ослобођењу (14. октобар – 4. децембар) управник Војне болнице у Обреновцу, затим кратко у Команди места Ваљево, а од маја 1945. лекар у војно-цивилној болници у Обреновцу, срески референт и управник среске Народне амбуланте у Обреновцу.

др Риста Пурић

Стојшић И. др Драгомир [Стошић Драгољуб], рођ. 17. децембра 1895. у Петки (Срез колубарски), завршио Медицински факултет у Лиону (Француска) 1922. године, лекар опште праксе, ожењен, троје деце, говори француски, руски и служи се немачким; током рата био је: „два месеца у заробљеништву у Нишу, два месеца у Стублинама, 15 месеци у Обреновцу, 32 месеца у заробљеништву у Немачкој (у Дортмунду и околини)“; стигао је у Обреновац транспортом из Немачке 1. септембра 1945; ради као приватни лекар и лекар Среске народне амбуланте.

др Драгомир Стојшић

Апотекари СНО Обреновац

Драјић М. Душан, апотекар – магистар фармације, рођ. 3. маја 1899, Шабац (Срез поцерски), завршио фармацију у Прагу 1922, ожењен, двоје деце, говори чешки, власник апотеке, пре и за време окупације у Обреновцу, шеф грађанске апотеке у Обреновцу.

Душан Драјић

*Душан Драјић са сином Миланом
у својој апотеци*

Јовановић (Душана) Ђорђе, апотекар – магистар фармације, рођ. 3. новембра 1909, Неготин (Срез крајински), завршио „Филозофски факултет (Фармацеутски одсек) у Загребу, на свој рођендан, 1933. године”, води секвестрирану апотеку Марка Стојановића у Обреновцу „који је одсутан“.

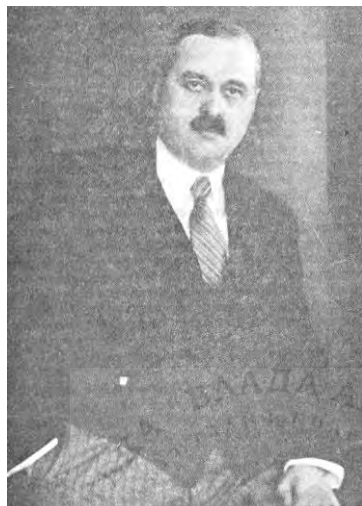
Радојковић Роксанда, апотекар – магистар фармације, рођ. 14. августа 1908, Ђуприја (Срез параћински), завршила фармацију на Универзитету у Загребу 1931, неодата, радила по разним апотекама од 1931. године, а по рату ради као апотекарски сарадник у апотеци мр Душана Драјића. Почетком 1946, решењем Министарства народног здравља „грађански је мобилисана“ за апотекара апотеке Окружне болнице у Шапцу.¹²⁰

Стојановић Марко, апотекар – магистар фармације, власник апотеке у Обреновцу (марта 1946. вршен је попис апотеке, ради секвестрације).

---

¹²⁰ Исто, исто, Персонално одељење ОНО, дел. бр. 971/46, кут. инв. бр. 4.

Марко Стојановић

Адамовић Роксанда, студент фармације, рођ. 1. марта 1922, Осипаоница (Ниш), удата.

Закључак

На територији Ваљевског округа после Другог светског рата, који је обухватао пет срезова (Ваљевски, Подгорски, Колубарски, Тамнавски и Посавски), од Подгорине до Саве, површине око 2.350km² и са око 205.000 становника, постојало је 6 здравствених установа окружног значаја и 16 средњих или општинских здравствених установа (народне амбуланте, здравствене задруге, амбуланте социјалних осигураника – уреде, болницу и породилиште у Обреновцу). Бригу о здрављу становника и војника у Ваљевском округу, у периоду 1944–1947, водило је око 100 здравствених радника, од којих је, без 8 војних и 3 зубна лекара, у Ваљевском округу радило око 40 лекара, стално или повремено, затим око 40 болничарки и болничара и око 20 другог особља. Почетком 1947, у целом округу је радио 21 лекар. Већина тадашњих лекара студије медицине завршили су у иностранству или су тамо специјализирали, као на пример у Монпељеу, Тулузу, Лијежу, Лиону, Нансију, Паризу, Прагу, Бону, Цириху, Женеви... Говорили су по два-три, па чак и четири страна језика, као др Јелисавета Драшкоци.

Највише лекара, и у 1944. и 1945. години, радило је у Народној амбуланти у Ваљеву – 6, док је у Народној болници у Ваљеву, касније Окружној болници 1944. године радило 3 лекара и 1 апотекар, да би се, 1946. године, број лекара повећао на 7.

У послератном периоду у четири здравствене установе на територији Посавског среза и Дечјем дому на Забрежју радило је укупно 8 лекара и 11 болничарки и болничара, од којих су само 3 лекара радила у Среској народној амбуланти у Обреновцу. Колико је било мало здравственог особља најбоље може да се види из паралеле броја лекара и здравственог особља, тада Среске народне амбуланте у Обреновцу и данас, Дома здравља у Обреновцу. Имајући у виду приближно исти број становника и приближно исту величину територије, само у том сегменту паралела је могућа, док би поређење са организацијом и сложеношћу рада здравствене службе било незахвално. Данас, 2010. године,¹²¹ о здравственој заштити становника са територије општине Обреновац води бригу 97 лекара, 187 сестара и 8 стручних сарадника запослених у Дому здравља у Обреновцу.

Број здравствених установа, број запослених здравствених радника и свеукупна ситуација (збрињавање рањеника, број оболелих од заразних болести, број деце и пораст оболелих од туберкулозе), јасно говоре да је, у периоду 1944–1947. године, број лекара на територији тадашњег Посавског среза био више него недовољан, а њихов учинак више него максималан.

НАПОМЕНА: Фотографије у тексту су из завичајног одељења Библиотеке „Влада Аксентијевић“ Обреновац и из приватних колекција потомака здравственог особља, којима се и овом приликом захваљујемо на помоћи.

---

¹²¹ <http://www.domzdravljaobrenovac.com> – Дом здравља у Обреновцу (14. април 2010).

Милорад Радојчић

ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАДРУГЕ У ПОСАВИНИ

Здравствене прилике у ваљевском крају, па и у Посавини, у међуратном периоду биле су веома тешке. Стамбене прилике у великој већини биле су неповољне, хигијена на ниском нивоу, оскудевало се у храни, одећи, обући и другим потрештинама, а многе болести, а нарочито заразне, веома распрострањене. Здравствена служба се борила са великим тешкоћама настојећи да што више ублажи последице шестогодишњег рата. Рад здравствене службе одвијао се у отежаним условима и са малобројним здравственим кадром. Нарочито је било мало лекара у државној служби, јер су многи радије обављали приватну праксу. Због тога се мало радило на превентиви, а постојеће здравствене установе нису могле да задовоље све потребе.

У Ваљеву, као окружном центру, у том периоду су радиле Бановинска болница са четири одељења и 120 постеља, две амбуланте и Дом здравља. Болница је оскудевала у простору, а примала је пацијенте из некадашње области ваљевске и из срезова црногорског (Косјерић), рађевског (Крупань), азбуковачког (Љубовија) и колубарског (Лазаревац)¹²². Тридесетих година прошлог века, у Ваљеву је радило 20 лекара. У граду су постојале три апотеке.¹²³ Ситуација по среским местима, а нарочито селима, била је још тежа. Тек уочи Другог светског рата почеле су се побољшавати прилике у здравству.

Пред Други светски рат здравствену заштиту на подручју садашње општине Обреновац или бившег Посавског среза пружала су четири лекара опште праксе и две приватне апотеке.¹²⁴ Један од четири лекара био је срески лекар, а остали су радили по својим приватним ординацијама. Наравно, то није било довољно. Међутим, има и другачијих мишљења, па се истиче како је Обреновац, још 1876. године, добио прву апотеку и рано имао свог среског лекара, и тако је испредњачио у Србији.¹²⁵ Мада су тачни подаци о оснивању прве апотеке и установљењу среског лекара, морамо подсетити да је он неко време био заједнички за срез тамнавски (УБ) и посавски (Обреновац) да не сматрамо да је то било довољно за организовање ефикасне здравствене заштите.

Један од часних изузетака, била је Здравствена задруга у Стублинама, која је радила и током Другог светског рата и десетак

---

¹²² У то време постојала су два колубарска среза. Онај са седиштем у Мионици припадао је Ваљевском округу, а овај са седиштем у Лазаревцу Београдском округу.

¹²³ Милан Трипковић: ВАЉЕВО 1900 –1941, Ваљево, 1980, 203.

¹²⁴ ОБРЕНОВАЦ И ОКОЛИНА, Београд, 1963, 241.

¹²⁵ Др мр. фар. Војислав Марјановић: ФАРМАЦИЈА У ВАЉЕВУ У XIX ВЕКУ, Ваљево, 1970, 170.

година после њега. Иначе, према казивању Радомира (Раде) Миловановића из Стублина, и неким записима, први лекар у овом месту био је др Драгољуб Стојшић. Он је дошао 1922. године и најпре радио у кући Миловановића преко пута Пољопривредног комбината „Драган Марковић“. Тај лекар је премештао своју приватну амбуланту у неколико кућа у Стублинама, а напослетку се сместио у згради преко пута данашњег главног сеоског дома. Та зграда је после рата била станица милиције, а и данас постоји, као стамбена зграда. Тако је др Стојшић у Стублинама радио од 1922. до 1928. године.¹²⁶ Према овом извору у периоду између два светска рата, већина житеља у источној Тамнави и јужној Посавини користила је лекарске услуге у Стублинама, пре свега због могућности коришћења железничког превоза.

Да би се колико толико поправиле здравствене прилике долази до формирања првих здравствених задруга на територији бивше Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије. Настале су као последица слабо развијеног система здравствене службе и настојања грађана да своју судбину више узму у своје руке. Добрим делом захваљујући и њима доста је унапређена здравствена заштита грађана и појачана њихова активност на подизању хигијене, здравствене културе и квалитета живљења.

Средином прве половине XX века, здравствене задруге представљале су нешто најоригиналније и најзанимљивије у области земљорадничког задругарства не само код нас, већ и у целом свету. Због постављања здравствене заштите на најшире основе, оне су привлачиле велико интересовање и иностране јавности, а по угледу на њих образоване су сличне задружне организације у десетак европских и азијских земаља.

Ни Посавина није била изузетак у овом погледу. Претрпљена су силна разарања и страдања, посебно у Колубарској бици. Оскудевало се у много чему, па и у здравственим радницима, а и апотеке су биле реткост, те се до лекова тешко долазило. Све то негативно је деловало на укупно здравствено стање и требало је много напора да се постојеће стање превазиђе а здравље становништва битно унапреди. У свеукупној кризи решење се назирало и самоорганизовањем грађана, па и овде долази до образовања првих здравствених станица.

---

¹²⁶ Миодраг Станимировић у књизи ИСТОЧНА ТАМНАВА – БРГУЛЕ И ОКОЛИНА, (Обреновац, 2010, стр. 361 и 362.

Прва здравствена задруга у Србији основана је у Пожеги 1921. године. Потом следи њихово оснивање у преко тридесетак места, као и у Посавини. Њихова активност, углавном, одвијала се преко задружних (амбуланти), приручних апотека, одељака задружне омладине, одељака жена задругарки, а понегде и ветеринарских одељака. Доста се радило на здравственом просвећивању, побољшању здравствено-хигијенских прилика, сузбијању заразних и других болести, па и унапређењу пољопривреде и села. Међутим, о њима се и код нас још увек недовољно зна. Да би их отргаво од заборава и показао да сопственим чињењем можемо променити неповољне здравствене прилике и ефикасније заштити своје здравље и својих најдражих већ скоро три деценије бавим се настанком, организацијом, развојем и функционисањем здравствених задруга у западној Србији. Захваљујући томе већ сам објавио сличне чланке: **ЗДРАВСТВЕНО ЗАДРУГАРСТВО У ВАЉЕВСКОМ КРАЈУ** (ГЛАСНИК Међуопштинског историјског архива у Ваљеву бр. 20–21, 1986, стр. 239–287); **ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАДРУГЕ У ПОДРИЊУ** (MUSEUM, часопис Народног музеја Шабац, бр 5, 2004, 231–301); **ЗДРАВСТВЕНА ЗАДРУГА У ПОЖЕГИ** (ПОЖЕШКИ ГОДИШЊАК, који издаје Народна библиотека Пожега, бр. 4, 2004, стр. 169–199) и **ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАДРУГЕ У РУДНИЧКО - ТАКОВСКОМ КРАЈУ** (ЗБОРНИК МУЗЕЈА РУДНИЧКО-ТАКОВСКОГ КРАЈА, као што му сам назив каже издаје га Музеј рудничко-таковског краја из Горњег Милановца, бр. 5, 2009, стр. 185–206.), а још неки су у припреми.

У овом раду на бази доступне архивске грађе и других писаних извора покушали смо да реконструишемо рад здравствених задруга на подручју Посавине и да их на тај начин отргнемо од заборава, али и покажемо како је некад здравствена заштита била организована на задружним основама. Познато је да се у у Посавини постојале здравствене задруге у Стублинама и Дрену, мада се на једном месту помиње и Скела. О Здравственој задрузи у Стублинама нашли смо мало више података, док за ону у Дрену¹²⁷, нема довољно писаних сазнања, чак је ни Живојин Ђокић¹²⁸ и не помиње постојање ове установе. О Здравственој задрузи у Скели нисмо успели наћи ни било какав писани докуменат, ни податак, па верујемо да се ради о некој грешци. Она

---

127 По негде се помиње и Здравствена задруга у Скели али о њој нема архивске грађе ни детаљнијих података.

128 Живојин Живојин Ђокић, аутор МОНОГРАФИЈЕ СЕЛА ДРЕНА 1606–2006, Обреновац 2008.

се чак не помиње ни у списку здравствених задруга објављеном на крају књиге **„ЗДРАВСТВЕНО ЗАДРУГАРСТВО – Историјат развоја и рада на здравственој заштити и унапређењу здравља земљорадника“**, коју су сачинили проф. др Радомир Герић, др Велимир Јеремић, Милоје Ракић и др Александар Николић, а објавило Издавачко предузеће „Задруга“ из Београда, 1982. године.

Ипак, надамо се да ћемо овим прилогом о здравственим задругама у Посавини дочарати вам основне представе о њима, а оним радозналијим препоручујемо да се детаљније позабаве истраживањем настанка, развоја, рада и активности сваке од њих. Верујем да им у томе могу помоћи сећања још по неког њиховог савременика.

Историјат земљорадничког задругарства у Србији

Као што је познато земљорадничко задругарство у Србији настало је крајем XX века. Прва земљорадничка задруга основана је у Вранову код Смедерева 29. новембра 1894. године. Нешто касније, долази до оснивања сличних задруга у Азањи, Михајловцу, Малом Орашју и још неким селима. Већ 1895. формиран је и Савез српских земљорадничких задруга, са задатком да подстиче оснивање нових, усмерава и унапређује рад постојећих задружних организација. Постепено, задружна идеја се ширила и толико је ојачала да је прерасла у снажан покрет, који се непрестано развијао, али и све више специјализовао. Тако поред задруга општег типа, долази до образовања доста штедно-кредитних и набавно-продајних задруга, а појављују се и бројне специјализоване задруге као што су: житарске, сточарске, воћарске, здравствене, млекарске и многе друге.

Здравствене задруге настале су из истих побуда као и све друге земљорадничке задруге и биле засноване на истим принципима као и оне: да се путем удруживања створе бољи услови за лечење и здравствену заштиту становништва. Није случајно ни време њиховог настанка, ни што су се оне прво појавиле у Србији. У тим ратним сукобима од 1912. до 1918. године претрпели смо велике људске и материјалне жртве, потрошене су све резерве лекова и санитетског материјала, а на измаку је била и одећа, обућа и храна. Народ је оголио и обосоио. Здравствених радника било је јако мало, па је здравствена служба била неразвијена и слабо организована. Током окупације у Првом светском рату још више се повећао број оболелих од туберкулозе, тетануса и других болести.

Полазећи од великог броја жртава и почињених разарања које смо поднели у балканским и Првом светском рату, савезници су почели да нам шаљу хуманитарну и санитетску помоћ. С тим циљем, у нашу земљу упућиване су разне медицинске мисије, као и помоћ у лековима и санитетском материјалу. Нарочито је била драгоцену помоћ Америчке (Американске) мисије на челу са др Ридером, чија је активност била усмерена на стварање услова за здравствену заштиту становништва, сузбијање заразних болести, побољшање хигијенских прилика, организовање здравствених акција и рада здравствених институција, обезбеђивање неопходних лекова и санитетског материјала. У свим тим активностима поменута мисија присно је сарађивала са нашим надлежним државним органима и појединим социјално-хуманитарним организацијама.

Млади српски лекар др Гаврило Којић (1889–1927), као шеф српске кооперативе при Америчкој мисији, обављајући разне организационе, пропагандне и административне послове за њих, дошао је на идеју да би се задовољење здравствених потреба становништва могло поставити на задружну основу. Ту своју замисао саопштио је на седници Главног задружног савеза СХС 2. јула 1921. године, а потом и Америчкој мисији у Београду и Друштву за чување народног здравља. Пошто је на ишао на општу подршку, већ на Конгресу уједињених савеза земљорадничких задруга Србије, Војводине и Хрватске, одржаном 15. септембра 1921. године у Великом Бечкереку,¹²⁹ др Којић је детаљно образложио своју замисао, после чега је уследило усвајање Резолуције са следећим закључцима: А) *Конгрес прима у целости предлог др Којића о оснивању здравствених задруга; Б) Решење свих питања око уређења задруга повериће се Главном управном одбору Савеза; В) Организација здравствених задруга се спроводи на ограниченом простору и у споразуму са Главним управним одбором Савеза; и Г) Организација и цео рад око здравствених задруга повериће се предлагачу др Којићу.*¹³⁰

Скоро истовремено, сачињен је и Предлог са препоруком за оснивање првих здравствених задруга, у коме се, између осталог, каже: *“Одобрава се и препоручује подручним (земљорадничким) задругама стварање здравствених задруга у Србији. Постојећи*

---

¹²⁹ Сада Зрењанину.

¹³⁰ Проф. др Радомир Герић, др Велимир Јеремић, Милоје Ракић и др Александар Николић: ЗДРАВСТВЕНО ЗАДРУГАРСТВО – Историјат развоја и рада на здравственој заштити и унапређењу здравља земљорадника, Београд, 1982, стр. 44.

фондови (при земљорадничким задругама) за помоћ у болести и смрти поверавају се здравственим задругама тамо где се оснују. Препоручује се Министарству пољопривреде стављање здравствених задруга под контролу Министарства народног здравља, које је потпуно усвојило план ове здравствене организације и сарађивало на стварању Програма здравствених задруга и за нови законски предлог о задругама препоручиће се и законске одредбе и за здравствене задруге“.¹³¹

Већ крајем 1921. године, уз свестрану помоћ Америчке мисије, приступило се оснивању првих здравствених задруга, које су у почетку функционисале као здравствене станице. Зна се да су прве здравствене задруге формиране у ужичком крају. У нашој јавности дуго је било дилема где је образована прва здравствена задруга, али су наша истраживања показала да је она основана у Ужичкој Пожеги 1921. године.¹³² Током следеће, 1922. године, настављено је оснивање ових задруга и у другим местима Србије, и то у Великом Шиљеговцу (Срез расински), Блацу, Крупњу, Лазаревцу, Прњавору Мачванском итд.¹³³ Нешто касније долази и до оснивања првих здравствених задруга у ваљевском крају: Бањанима (24. априла 1925), Стублинама Белановици (9. маја 1926), Лајковцу (6. октобра 1927), Јабучју (17. новембра 1927) и Дрену (27. новембра 1927), а затим и у Љигу, Словцу, Горњој Топлици, Пецкој, Рајковићу, Брежђу, Радљеву, Осечини и Мионици.

Потом су предузете потребне мере да се, у складу с поменутиим Предлогом, законски регулише статус и делатност здравствених задруга. Подршку том настојањем дала је и Америчка мисија, која је тек основној Централној канцеларији здравствених задруга у Београду дала овлашћење, да у споразуму са Министарством народног здравља и Друштвом за чување народног здравља, припреме све што је потребно, ради преузимања здравствених станица у Пожеги, Бајиној Башти и Косјерићу, којима сада рукују месне дружине Друштва за чување народног здравља и Америчка мисија и ставе их под њену управу. Мисија је била решена да се та предаје обави 28. фебруара 1922.

---

¹³¹ АРХИВ СРБИЈЕ, Београд –Фонд Савеза здравствених задруга, Извештај др-а Којића са Конгреса.

¹³² Милорад Радојчић: ЗДРАВСТВЕНА ЗАДРУГА У ПОЖЕГИ, Пожешки зборник, Пожега, стр. 169–199.

¹³³ Проф. др Радомир Герић, др Велимир Јеремић, Милоје Ракић и др Александар Николић: ЗДРАВСТВЕНО ЗАДРУГАРСТВО – Историјат развоја и рада на здравственој заштити и унапређењу здравља земљорадника, Београд, 1982.

године, како би здравствене задруге могле почети да послују у здравственим станицама још 1. марта 1922. године. Овоме треба додати да је 25. маја у Београду основан и Савез здравствених задруга.¹³⁴

Велики снажан подстицај даљем развоју здравственог задругарства представљало је доношење Закона о здравственим задругама. Био је то кратак закон од 14 чланова, а представљао је велику добит за подизање здравственог благостања, јер се првим чланом омогућава образовање здравствених задруга ради унапређења народног здравља. Други члан садржи овлашћења по којима здравствене задруге могу оснивати и уређивати све врсте здравствених установа: домове, болнице, апотеке, опоравилишта, лечилишта, разне заводе, зубне станице, лабораторије, кабинете за физикалну медицину, итд. Оне могу постављати све стручно особље: лекаре, сестре, бабице, лаборанте итд. Поред тога могу предузимати све асанационе и социјално-медицинске послове на свом подручју итд.

Све здравствене задруге организоване су по истом организационом моделу. На челу њих били су управни и надзорни одбори и један број стручно-административних радника (лекара, сестара, секретара-благајника). При тим задругама, у складу са потребама и интересовањем образовани су одељци задругарске (задружне) омладине и жена задругарки. Цео њихов рад најпре се заснивао се на одредбама Закона о земљорадничким задругама, а потом Закона о здравственим задругама који је донет тек 1930. године. Лечење болесника обављано је по здравственим станицама (амбулантама) које су радиле у окриљу задруга. Те станице имале су прегледаонице (ординације) са приручним апотекама. У складу са сопственим потребама и могућностима, здравствене задруге могле су имати и стационар са једном или више соба, али и друге пратеће просторије.

Преко појединих здравствених задруга основаних још пре Другог светског рата, био је организован рад здравствене службе у селима и мањим местима Ваљевског округа¹³⁵. Постојале су у: Словцу, Горњој Топлици, Славковици, Бањанима, Кадиној Луци и Стублинама. За време рата у Словцу и Осечини су потпуно уништене. Све задруге су имале по неколико стотина чланова из

---

¹³⁴ Михаило Аврамовић: ТРИДЕСЕТ ГОДИНА ЗАДРУЖНОГ РАДА 189–41924, Београд, 1924.

¹³⁵ МИАВ, ОНО Ваљево – Председништво ОНО Ваљево, Извештај о хигијенско-здравственим приликама у Ваљевском округу од 17. септембра 1945. године, кут. инв. бр. 3.

више села. Задругари који су редовно уплаћивали чланарину уживали су право на бесплатне прегледе, а остала лица плаћала су таксу коју би одредиле општине на чијој су се територији задруге налазиле. Располагале су и са најнужнијим лековима и основним инструментима. Посебну улогу у раду здравствених задруга имали су сеоски хигијеничари који су завршили санитарске курсеве за хигијеничаре у Ваљеву. Њихов основни задатак је био да воде бригу о чистоћи на селу; да се куће крече, да се што више копају бунари за пијаћу воду, подижу клозети и друго. Сви курсисти су провели по једну недељу на пракси у сеоским амбулантама. Поједини свршени курсисти добијали су по килограм сумпора да сами направе Флемингов раствор против шуге и лече ђаке основних школа и сељане.

Здравствена задруга у Стублинама

Оснивачкој скупштини Здравствене задруге у Стублинама, одржаној 15. фебруара 1926. године, председавао је Војислав Лазих,¹³⁶ познати задругар и народни посланик. За секретара скупштине изабран је Радомир М. Милосављевић, учитељ из Стублина. Оверачи записника су били Ђорђе Марковић, Михаило Калинчевић и Драгослав Станаревић. О значају и потреби оснивања ове задруге говорио је Ђура Одавић, надзорник здравствених задруга из Београда. У свом излагању указао је на развој првих здравствених задруга код нас, њихове потешкоће око оснивања. Затим је говорио о користи које пружају ове задруге задругарима и околини. Изнео је билансе појединих задруга и нагласио да неке од њих остварују суфиците. Објаснио се из којих се средстава издржава задружно особље.

---

¹³⁶ ВОЈИСЛАВ ЛАЗИЋ – Воја Креза, рођен 1879. године у Стублинама, земљорадник и политичар. Угледни домаћин, осведочени ратник, истакнути члан Савеза земљорадника и Земљорадничке странке, вишегодишњи председник општине, срески, окружни и народни посланик. Четири пута је после Првог светског рата биран за народног посланика. После шестојануарске диктатуре није се више кандидовао на парламентарним изборима. Ухапшен је од стране Гестапоа и стрељан у логору на Бањици 2. априла 1943. године.

Здравствена задруга Стублине

На оснивачкој скупштини усвојена су правила ове задруге, која је први потписао учитељ Радомир М. Милосављевић. Из тог документа види се да су највише удела имали: Милисав Тешић (10) и по 5: Војислав Лазић, Милош Јовановић, Никола Пеладијевић и Милорад Перић. Сви преостали задругари имала су само по један удео, а тек неколицина њих по два или три удела.

Правила ове задруге, Среско начелство у Обреновцу 20. фебруара 1926. године оверило је под бројем 3365. За поглавара начелства, правила ове задруге потписао је писар М. Којић. Ваљевски првостепени суд на основу члана 9, а у вези тачке 95. и 98. Закона о земљорадничким и занатским задругама увело је ову задругу у судски регистар 1. марта 1926, под бр. 15 852. Учинио је то судија Светислав Милосављевић.

Уз пријаву суду је достављено:

- 1) један примерак задружних правила с потписом задругара и овером полицијске и потврдом надлежног Првостепеног суда;
- 2) препис Скупштинског записника о оснивању задруге и
- 3) списак задругара.

Убрзо потом затражен је пријем ове задруге у Савез здравствених задруга и договорена претплата на лист „Здравствени покрет“.

Потом је скупштина донела одлуку да се задруга оснује, прихватила предложена задружна правила и изабрала задружне органе, тражила лекара и кредит од Савеза за набавку опреме. За

делегата, за конгрес изабран је Душан Мишић. У први Управни одбор су изабрани: председник Милош Јовановић, свештеник, Милан Петровић, Чедомир Јеротић, Михаило Р. Стаменић из Великог Поља и Михаило Калинчевић из Трстенице. У први Надзорни одбор су ушли: председник Војислав Лазић, Драгомир Грчић, Живан Бранковић, Милоје Кованџић и Марко Кесеровић из Пиромана. За благајника и књиговођу изабран је Радомир Милосављевић, учитељ у Стублинама.

Тако је прва здравствена задруга у Посавини основана 15. фебруара 1926. године у Стублинама, под називом Среска здравствена задруга у Стублинама са 165 задругара. У задрушку област ушла су села: Стублине, Велико Поље, Пироман, Бровић, Трстеница, Лончаник и Јошева. А за њене чланове пријављивали су се житељи Милораца, Љубинића и Лисог Поља. С обзиром на показано интересовање, очекивало се да ће им се придружити и становници Грабовца и Дрена.

Сви заинтересовани потписивали су следеће приступне изјаве, које се и сада чувају у Архиву Србије – Одељење у Железнику, у фонду Савеза здравствених задруга. Ево примера те приступне изјаве:

Текући број списка задругара.....

ПРИСТУПНА ИЗЈАВА

Потписани.....
.....занимање.....место
станована.....

..... овим изјављујем:

- 1) да ступам као задругар здравствене задруге (удружења са ограниченим јемством) у .....
- 2) да уписујем..... удео;
- 3) да одговарам..... пута онолико колико износи збир сума свих ових удела, и то тако за будуће обавезе задругине, тако и за обавезе што их је Задруга на себе примила;
- 4) да су ми познате одредбе правила задругиних, нарочито одредбе о врсти и обиму одговорности;
- 5) да пристајем на све остале прописе правила задругиних, и да ћу се свим силама трудити да у свему одговорим својим задругарским обавезама према задрузи.

У.....ог...19.... године.

Потпис

Примљен на седници Управног одбора
.....19.. године
са..... пословних удела.

Сачуване је списак од 485 задругара који су учествовали у оснивању Здравствене задруге у Стублинама. На њему је први Воја Лазих са пет удела. Поред житеља Стублина, међу уписанима, било је и становника: Трстенице, Лончаника, Пиромана, Великог Поља, Бровића, Јошеве, Забрежја, Совљака (Марковић Илија), Конатица, Грабовца, Лисог Поља, Београда (Милутин Јеремих), Милораца, Љубинића, Црвене Јабуке, Трлићс (Јовановић Љубомир), Радјева, Бргула (Филиповић Богосав).

Током 1927. године, Здравствена задруга у Стублинама имала је 208 задругара. Као добро организована и доста ангажована, задруга у Стублинама била је укључена у међународну сарадњу. Тако је, 29. маја 1928. године, у пратњи др Славка Грујића, Пол Монро, професор њујоршког универзитета Колумбија, члан Америчког друштва за спасавање српске деце и члан Управног одбора Америчко-југословенског друштва у Њујорку посетио ову задругу. Њега је, пре свега, интересовала организација задружног здравственог покрета на терену, социјално-комуналне акције на селу и нарочито рад на здравственој заштити деце.¹³⁷

На скупштини Здравствене задруге у Стублинама, одржаној 3. фебруара 1939. године, утврђено је да се употпуни и свим школама на задружном подручју спроведе заштита здравља школске деце. Договорено је да се одреди дан када ће се вршити преглед и саветовање мајки за правилан одгој одојчади. Такође, закључено је да се предузме енергична акција на сузбијању туберкулозе, од које нарочито много пати народ у Посавини.

Тих година, у Управни одбор ове задруге изабран је Душан Мишић, дотадашњи председник Надзорног одбора, а у Надзорни

¹³⁷ ЗДРАВСТВЕНИ ПОКРЕТ – ЗДРАВЉЕ, Београд, бр. 9/10 из септембра/октобра 1928. године, стр. 1668.

¹³⁷ АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

одбор Војислав Лазић, дотадашњи председник Управног одбора. За делегата у скупштини Савеза здравствених задруга изабран је Ковачевић, учитељ из Пиромана.¹³⁸

Нажалост, нема довољно писаних докумената који се односе на рад ове задруге, а познато је да се њена основна активност односила на здравствену превентиву и лечење оболелих. Како су то биле свакодневне активности лекара и медицинске сестре то оне нису посебно бележене, па ни писмено исказиване. Међутим, поуздано се зна да је ова задруга нарочиту пажњу поклањала здравственом збрињавању задругара, међу којима су у центру пажње била школска деца, труднице и одојчад. Поред њих, њене здравствене услуге неретко су користили житељи јужног дела Посавине, и десетак села Тамнаве.

Задружни дом здравља

Из Билтена Савеза здравствених задруга Србије за 1932/33. види се да је још тада била у току активност на изради плана и пројекта за изградњу Задружног дома здравља у Стублинама. План и предрачун радили су стручњаци Централног хигијенског завода из Београда, а и данас се чувају плански цртежи дома, премери и предрачуни изградње дома у Архиву Србије у Београду.¹³⁹ Упоредо са планирањем и пројектовањем, вршене су и организационе, материјалне и све друге припреме за изградњу здравственог дома у Стублинама. Као главни иницијатори изградње, помињани су народни посланик Војислав Лазић из Стублина, Душан Мишић из Бровића и Драгутин Којић из Бргула, који је претходних година био председник радљевске општине.

После доста ангажовања, па и одређених перипетија, задругари Здравствене задруге у Стублинама су 1937. године саградили задружни дом здравља. О томе је писао и познати дневни лист „Политика.“¹⁴⁰ У објављеном чланку он наглашава да је дом саграђен да се у њему „лече и опорављају сви сељаци задругари“. Потом додаје да, скоро сваке недеље, лекари Здравствене задруге држе предавања о хигијени, о обољењима и њиховим узроцима.

У недељу, 3. фебруара 1939. године, одржана је нова редовна скупштина задругара Здравствене задруге у Стублинама.

¹³⁸ ЗДРАВСТВЕНИ ПОКРЕТ – ЗДРАВЉЕ, Београд, бр. 3 за 1939, годину, стр. 4.

¹³⁹ АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

¹⁴⁰ ЗДРАВСТВЕНА ЗАДРУГА У СТУБЛИНАМА, „Политика“, Београд, од 24. јула 1937. године стр. 10.

Преко 150 задругара испунило је велику дворану тек подигнутог Задружног дома здравља. Поред задругара, поменутој скупштини присуствовао је др Штајдер, управник Централног хигијенског завода из Београда. Скупштину је отворио и водио председник Управног одбора Војислав Лазић. У дужем излагању изнео је деловање задруге у претходној години, која је после дужег прекида имала да обнови редован рад и да подигне Задружни дом здравља. Нарочиту захвалност упутио је Краљевској банској управи, односно бившем бану Дринске бановине из Сарајева на бескаматној позајмици од 150.000 динара, која је омогућила да се подигне поменути дом. Такође, изразио је и захвалност Централном хигијенском заводу из Београда, који је дао помоћ за столарију дома и подизање пумпе за воду у дворишту задруге. Посебно се захвалио на стручном и техничком надзору који је водио инжењер Петрик из Централног хигијенског завода, а који је изгледа и пројектовао зграду дома. Признање и захвалност задругара, добио је и Савез здравствених задруга из Београда за моралну и материјалну помоћ.

Нису изостале ни речи хвале и захвалности Велимиру Томићу,¹⁴¹ земљораднику из Стублина, који је поклонио 20 ари земљишта да се на њему гради дом. Одато је признање и председнику Одбора за подизање дома, а нарочито заслужним задругарима за успешно изведени рад: Душану Мишићу, Љуби Пољарцу и Матеји Стаменићу, као и свим задругарима који су својим прилозима у материјалу и радној снази помогли изградњу.

За време Другог светског рата, Задружни дом здравља у Стублинама био је доста оштећен. Наводно, њега су неодговорно користиле општинске власти и четници.¹⁴² Задружни органи су зато након завршетка рата учинили све да се постојеће стање што брже санира, а он што пре приведе својој намени.

Нема довољно писаних података о раду ове задруге да би се могао потпуно и свестрано реконструисати њен рад. Сачувани су само поједини документи који дају фрагментарну слику о њеној активности. Из тога се да закључити да је имала живу и разноврсну активност и да је та активност имала успона и падова. Нарочито је појачана са изградњом задружног дома здравља и након тога.

---

¹⁴¹ Миодраг Станимировић у књизи ИСТОЧНА ТАМНАВА—БРГУЛЕ И ОКОЛИНА, (Обреновац 2010, стр. 361 и 362.) пише да је плац за дом поклонио др Велимир (Вес) Томић, лекар из Стублина.

¹⁴² АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

Њена активност се финансирала углавном уделима и чланарином, донацијама појединих организација и институција и понеком помоћи. Удели су се кретали од 50 до 100 динара, а у неком периоду били су и 25 динара. Временом, задруга је материјално ојачала и имала је сав потребан инвентар и богато снабдевену и лепо сортирану апотеку. У то време, задругари у Стублинама и околним селима уплаћивали су месечну чланарину од 10 динара. За то су имали бесплатне лекарске прегледе за себе и чланове своје породице, а преписане лекове плаћали су 30% јефтиније.

Треба истаћи да је Здравствена задруга Стублине већ 1936. године добила први рентген апарат. То је у то доба била реткост и у градовима Србије. Овај рентген је 1945. пренет у Антитуберкулозни диспансер у Обреновцу.¹⁴³

Задруга је саобразила своја правила са одредбама новог Закона о привредним задругама и преименована је у Стублинска здравствена задруга СОЈ у Великом Пољу, а на основу члана 37 уведена у задружни регистар Округног суда у Ваљеву Фи -145/35, од 21. јуна 1938. године. Занимљиво је да је баш ова задруга уведена у регистар Савеза здравствених задруга у Београду под редним бројем 100.

Пошто су се око задруге окупљали појединци који су били чланови КПЈ-а и СКОЈ-а или предратног револуционарног покрета и покушавали да политички делују међу задругарима, биле су неизбежне неке политичке манифестације, па и зађевице. Зато су појединци, 22. септембра 1940 године, од Савеза здравствених задруга у Београду тражили да се у Стублинама образује нова задруга. У образложењу тог захтева, истицали су да овде има пуно воље, полета и искрености, али да није имао ко да успешно води њихову задругу. Истовремено, од њих је тражен гинеколошки сто, вагица, више шприцева, игала и другог санитетског материјала за потребе задруге: како би она могла да оствари програм рада.

Сачуван је Годишњи рачун задруге за 1940. годину. Из њега се види да је она у имовини имала 233.850,28 динара и то: у готову (благајна) 7.446,15; лековима и санитетском материјалу 26.221, 24; остатак потраживања по штедном рачуну од Савеза 19.486,56, отпис 10% на употребу 9.829,60; вредност Здравственог дома износила је 155.462,57; мањак Сретена (Михаила) Стаменића

---

¹⁴³ Миодраг Станимировић: ИСТОЧНА ТАМНАВА – БРГУЛЕ И ОКОИНА, Обреновац, 2010, стр. 361 и 362.

био је 15.034,66 и позајмица Уреду за осигурање радника 369, 50 динара.

Приход ове задруге тада је износио 96.984,99 и то: од разних прихода и помоћи Савеза здравствених задруга 38.168,07, од уштеда на продате лекове и санитетски материјал 44.643,92 и месечних уплата 14.173 динара. И расходи су износили 96.984,99 и то: награде особљу 49.505; интерес на зајмове 5.232; 10% отписа на употребу намештаја и прибора, 3% отписа на употребу непокретности; трошкови огрева и осветљења 9.960; 20% учешћа у болесничком фонду 16.830,55 и сви остали расходи (реновирање дома и остало) 9.483,14 динара. У резервном фонду је било 2.333.850,28 динара.

На почетку те године било је 585 задругара са 640 улога. Током године приступило је још 67 чланова са исто толико улога. У овој календарској години нико није иступио из задруге. Дакле те године ова задруга имала је 652 задругара и 7.707 удела. Председник Управног одбора те године био је Милисав С. Крстић, а чланови: Борисав Добросављевић, Михаило Стаменић и Милутин Перић. Председник Надзорног одбора је и даље био Војислав Лазич, а књиговођа и благајник Драго Пољарац. Није сувишно подсетити да се те године у Стублинама и околини појавио и ендемијски менингитис.

Задружни одељци

Према писању Зорана Јоксимовића¹⁴⁴, од 1938. године, сеоска омладина организује се у одељке Задружне омладине Југославије, чији су задаци били да се живот у селу унапреди у сваком погледу. Чланови организације били су дужни да земљу обрађују на савремени начин, гаје нове културе, кућу и окућницу држе чисто, да имају уредне помоћне зграде, изграде хигијенске нужнике, да посећују курсеве – пољопривредне, домаћичке и здравствене – полажу испите после курсева, да оснивају књижнице са читаоницама и да читају, да издају зидне новине, итд. Кроз ове организације које су се одржале до почетка Другог светског рата, комунисти су одлучујуће деловали на васпитање и политизацију младих људи. У одељцима Задружне омладине окупљала се и мушка, и женска омладина.

---

¹⁴⁴ Зоран Јоксимовића: РЕВОЛУЦИОНАРНИ РАДНИЧКИ ПОКРЕТ У ВАЉЕВСКОМ КРАЈУ 1919–1941. Ваљево, 1981, стр. 318.

Први одељак Задружне омладине у посавском срезу основан је у Стублинама. Према писању Жарка Јовановића¹⁴⁵ у његовом оснивању главну улогу одиграла је партијска ћелија у Стублинама, основана још новембра 1938. године. Та ћелија развила је живу активност не само међу старијим сељацима, већ и међу сеоском омладином. Носиоци те активности били су комунисти из Стублина др Стеван Полицер, лекар; Србољуб Срба Јосиповић, земљорадник и омладинац Буда Давидовић, а доброг сарадника имали су у медицинској сестри Благој Цидровој – „Македонки“.¹⁴⁶

Међутим, Одељак задружне омладине Стублине основан је, 29. новембра 1936. године, у присуству: председника Душана Нешића, члана Управног одбора Милана Перића, задружног лекара др Стевана Полицера, медицинске сестре Никице Благојевић, а скуп је сазвао Сретен Ј. Стаменић, књиговођа-благајник задруге. Дакле, он је основан скоро две године пре формирања партијске ћелије у Стублинама, али то не значи да наведени комунисти нису имали утицаја на њено оснивање или каснији њен рад.

Присутствовало је 28 омладинаца. Том приликом, присутнима је говорио др Стеван Полицер о важности задружног задругарства; сестра Благојевић казивала је о дужностима задругара, а у расправи која је том приликом вођена, учествовали су Душан Јевтић и Сретен Стаменић. Прочитан је предлог задружних правила. После тога, одлучено је да се образује Одељак задружне омладине. У Управни одбор Одељка су изабрани: председник Живорад Јовановић, Сретен Ј. Стаменић, Живорад Лазаревић, Србољуб Јосиповић и Станимир Симеуновић, а у Надзорни одбор: Љубомир Николић, Драгољуб Ранковић, Слободан Обрадовић, Тихомир Вуковић и Србољуб Томић. За секретара - благајника изабран је Златомир Станковац, а за економа Радослав Стаменић. Касније, председник овог одељка био је Радоје Пантелић, а књиговођа Буда Давидовић. Непосредно пред Други светски рат, Србољуб Јосиповић је био члан Управног одбора, а Будимир Давидовић секретар - благајник. Овај одељак водио је акцију за оснивање књижнице и читаонице.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Мр Жарко Јовановић: НАРОДНИ ХЕРОЈ ВЛАДА АКСЕНТИЈЕВИЋ, Обреновац, 1974, 80.

¹⁴⁶ Поред ових одељака при Здравственој задрузи у Стублинама према писању Зорана Јоксимовића у књизи „Револуционарни раднички покрет у ваљевском крају 1919–1941.“ (Ваљево, 1981, стр. 318) постојали су и одељци у Звечкој, Кртинској, Уровцима и изгледа Грабовцу.

¹⁴⁷ АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

И поред тога што се знало да овим одељком Задружне омладине руководе комунисти, омладинци су радо ступали у њега, па је окупио велики број сеоских младића и девојака не само из Стублина, него и из оближњих села: Грабовца, Пиромана и Трстенице. За веома кратко време, овај одељак је нарастао на преко 40 чланова. Са овом организацијом доста је радио студент и предратни комуниста Влада Аксентијевић, па је она развила веома живу и разноврсну активност. Организовани су разни курсеви, читалачке групе, драмска секција, као и растурање партијске штампе, летака, брошура и другог партијског материјала. Таква делатност омладине није се свидела тадашњим властима, па су предузимале разне мере да се активност организације осујети. Омладинци су позивани од стране општинских власти и жандармеријске станице на саслушавање, саветовано им је да напусте организацију, а често им је прећено и хапшењем. Позивани су и њихови родитељи на саслушања и под претњом затвора тражено је од њих да забране својој деци да буду чланови те организације.¹⁴⁸

Током зимских месеци одржавани су пољопривредни, домаћички и здравствени курсеви¹⁴⁹. Оформљене су и читалачке групе (посебно за мушку а посебно за женску омладину), а једна културно-просветна група припремала је и давала приредбе по селима. Задатак чланова Задружне омладине био је да на сеоским скуповима и прелима наглас читају књиге и разне брошуре. Поред књига о пољопривреди међу члановима Задружне омладине ширена је и политичка литература. Из њених редова касније ће се регрутовати чланови скојевских актива и Комунистичке партије Југославије. Издаване су и зидне новине, а поједини чланци су објављивани у часопису „Задружна реч“.

Наравно, ово није био и једини одељак задружне омладине при Здравственој задрузи у Стублинама. Временом дошло је до издвајања појединаца из стублинског огранка па је *Одељак задругарске омладине у Трстеници* основан 19. априла 1936. године, а на почетку је имао само 11 чланова. У његовом првом Управном одбору су били: председник Божидар Ч. Јевтић, потпредседник Живорад Мијаиловић и чланови Душан В. Јевтић, Бранислав Калинчевић, Велимир Ђурашиновић. Секретар и благајник одељка био је Веселин Карић, а економ Срдољуб Ашковић. Остало је записано да су у првом Надзорном одбору

---

¹⁴⁸ Мр Жарко Јовановић: НАРОДНИ ХЕРОЈ ВЛАДА АКСЕНТИЈЕВИЋ, Обреновац, 1974, 80.

¹⁴⁹ ОБРЕНОВАЦ И ОКОЛИНА, Београд, 1963, 125 и 126.

били: председник Предраг Крстић, потпредседник Славка В. Ашковић и пословођа Живадин Илић. Уписнина у одељак износила је два динара, а месечна чланарина један динар. Било је договорено да се сви чланови претплате на лист „Здравствени покрет“ и да се састанци одељка одржавају у просторијама Кредитне задруге.¹⁵⁰

На предлог многих задругара, на годишњој скупштини одржаној, 3. фебруара 1939. године, основан је и *Задружни ветеринарски одељак у Стублинама*.¹⁵¹ Наведени лист овако је коментарисао оснивање овог одељка: *Вредни задругари у Стублинама желе да што скорије укључе у послове своје задруге и рад на очувању сточног здравља. Напори који су они су до сада пребродили и воља са којом рад, јемство су нам да ће и задружни ветеринарски рад преко ветеринарског одељка моћи код њих да се развије и пружи задругарима јевтину заштиту и лечење стоке.*

За првог председника одељка изабран је Ранисав Стаменић, а дужност књиговође и благајника поверена је Сретену Ј. Стаменићу. Први задружни ветеринар био је Ћирило Миљовски, а неко време као ветеринари овде су радили и Винко Петрин, и А. Кравченко. Још на оснивачкој скупштини закључено је да се одмах прикупе подаци и да се одмах приступи цепљењу домаћих животиња, нарочито свиња, од чијег је помора овај срез у претходној години претрпео огромне штете.

Што је договорено одељак је одмах по оснивању почео да реализује. Интензивно се радило на лечењу и цепљењу задругарске стоке, што је такође доприносило напретку Здравствене задруге. Од почетка рада одељак се ангажовао на увођењу лекова за ветеринарску употребу, а посебно против метиља за овце и говеда. Годишње се продаје више од хиљаду лекова и тражи се да тај посао задруга уступи одељку. Штампано је 2.000 комада летака за пропагирање задружног ветеринарског рада. За ту услугу и утрошени материјал плаћено је 340 динара. Из извештаја о раду Ветеринарског одељка види се да је недељно вакцинисано 140 свиња, а закључено је да је требало и могло више, али је затајила организација рада.¹⁵²

Здравствени кадрови у Стублинама

¹⁵⁰ АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

¹⁵¹ ЗДРАВСТВЕНИ ПОКРЕТ – ЗДРАВЉЕ, Београд, бр. 3, за 1939. годину, стр. 4.

¹⁵² АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

Према доступним подацима, први задружни лекар у Стублинама био је др Драгољуб Стојшић.¹⁵³ Њега је на раду у задрузи 1928. године заменио др Бела Фолгер,¹⁵⁴ наводно Рус по народности. Поред њега, од 1928. до 1941. године, у Здравственој станици у Стублинама као лекари радили су: др Бора Божовић, др Стјепан (Стева) Полицер, поново др Драгољуб Стојшић и др Василије Алферов.

Међу њима посебно занимљив је био др Стјепан - Стева Полицер¹⁵⁵.

Лекар Полицер 1940. године имао је плату од 2.700 динара и надокнаду за трошкове закупа стана, трошкове огрева и осветљења. Пред рат је избио неки спор између задруге и др Полицера, наводно око наплате неких његових ранијих дуговања. Наиме, адвокати Геза и Саша Франко из Загреба тражили су обуставу дела плате др Полицеру за наводно неке раније неизмирене обавезе и његову уплату на њихов рачун. Задруга није уважила њихов захтев, па ни обустављала део његових личних примања, те су се они жалили Савезу здравствених задруга у Београду. Због тога је Савез од ове задруге тражио објашњење шта се то догодило и захтевали су да се то уради. Др Полицер је био војни обвезник – лекар 41 пешадијског пука, па је почетком 1940. године био позван на војну вежбу. Тај одлазак и жалба искоришћени су као повод да се с њим обрачуна, па му је као комунисти отказана служба од 30. марта 1940. године. Након тога, он је одбио да се врати на посао у Стублине, па је 200 задругара писало петицију да се врати. Ипак, Савез здравствених задруга му је 24. јуна 1940. отказао рад.¹⁵⁶

---

¹⁵³ СТОЈШИЋ И. др ДРАГОМИР (Стошић Драгољуб), рођен 17. фебруара 1895. у Петки (Срез колубарски), завршио Медицински факултет у Лиону (Француска) 1922. године, лекар опште праксе, ожењен, отац троје деце, говори француски, руски и служи се немачким; током рата био је „два месеца у заробљеништву у Нишу, два месеца у Стублинама, 15 месеци у Обреновцу, 32 месеца у заробљеништву у Немачкој (у Дортмунду и околини)“; стигао је у Обреновац транспортом из Немачке 1. септембра 1945; приватни лекар и лекар Среске народне амбуланте. (Снежана Радић: ЛЕКАРИ И ЗДРАВСТВЕНО ОСОБЉЕ У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ У ПЕРИОДУ 1944–1947. – Гласник Историјског архива Ваљево, Ваљево, 2009, бр. 43, стр. 143.)

¹⁵⁴ Здравствени покрет – Здравље, Београд, бр. 1 за 1928, стр. 14.

¹⁵⁵ Др Полицер, Словенац, службовао је неколико година уочи рата. У Стублинама је 1938. године основао партијску организацију КПЈ. Био је носилац „Партизанске споменице 1941. године“, а после рата генерал-мајор у служби милиције.

¹⁵⁶ АРХИВ СРБИЈЕ – Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 105.

Уместо њега, за лекара, постављен је др Жика Јанковић, познати здравствени радник, велики задругар и предратни комуниста, али је и он убрзо отишао за Београд. Тако задруга поново није имала лекара, па је послата др Тамара Гавриловна да га замени. Међутим, и она је 14. априла 1940. године отишла у Мачвански Причиновић, па је 21. маја 1940. дошао др Василије Алферов, који је и раније радио у Стублинама. Он је имао плату од 2.500 динара, стан, огрев, осветљење и послугу заједно са здравственом станицом. И др Алферов је оптуживао др Полицера за неки мањак у задрузи.

Др Алферов је априла 1941. године мобилисан на војној вежби и није се вратио. Тако је априла 1941. ова задруга била отворена, војска ноћивала у њој, однела и уништила део расположивих лекова. Уместо др Алферова, на кратко, за задружног лекара дошао је др Петар Димић, а уместо њега др Стеван Стојановић. Како се ни он није дуже задржао ратне 1941. године, онда је и др Драгољуб М. Настић, био привремени хонорарни лекар. Од 14. новембра 1941. у Здравственој задрузи у Стублинама радио је Др Адолф Адо Лошникар, који је остао до завршетка Другог светског рата, да би се јула 1945. године вратио у Словенију.

Као медицинска сестра, у Стублинама била је дуже време Благородна Џидрова звана „Македонка“. Била је изузетно вредна, спретна и предузимљива. Удаје се за др Жику Јанковића који је у Стублинама кратко радио као задружни лекар. Средином 1940. године напушта Стублине и одлази у Мачвански Прњавор на рад у тамошњу задругу, где је иначе и др Жика Јанковић радио.

Рад у поратном периоду

Непосредно по ослобођењу Обреновца (14. октобра 1944.), поред Здравствене задруге у Стублинама, основана је прва Народна (секторска) амбуланта у Обреновцу, са одељењима: интерно, одељење мале хирургије, дечје, маларично и кожно-венерично. Амбуланта је најпре била смештена у неподесним просторијама, да би касније била премештена у зграду болнице, која је у то време била доста рунирана и имала само 6 просторија.

Тих дана, због прихвата рањеника са оближњих фронта основана је Болница у Обреновцу са 60 кревета. Радила је и болница (прихватилиште) на Забрежју, основано 31. децембра 1944. године. Породилиште Среског АФЖ-а у Обреновцу почело је

са радом 23. јуна 1946. године у приватној згради¹⁵⁷ са само 5 кревета. У овим установама радила су само три лекара и два нижа медицинска радника.

На територији Посавског среза није било ни једне зубне народне амбуланте. У Обреновцу је радила приватна зубна ординација без помоћног особља, дентисте Јована Марковића. Постојале су и две приватне апотеке Душана Драјића и Марка Стојановића. По завршетку рата нове власти су секвестрирале апотеку Марка Стојановића, коју је „у име државе“ водио Ђорђе Д. Јовановић. Већ у 1946. години, због прилично великог броја оболелих од туберкулозе, почело се са изградњом зграде Антитуберкулозног диспанзера са стационаром у Обреновцу.

Све до 1952. године, преко наведених установа и приватне лекарске праксе обезбеђивана је здравствена заштита на подручју општине Обреновац. У 1952. години почиње изградња Дома народног здравља у Обреновцу, отворене су две амбуланте при предузећима, и то у „Бори Марковићу“ и „Првој искри“ у Баричу, постојећа секторска амбуланта у Обреновцу прерасла је у Дом народног здравља, који се проширује зубном амбулантом, одељењем за интервенције, уводи се хонорарна специјалистичка служба, а капацитет породилишта повећава се на 12 кревета.

Већ у то време почиње се са систематским радом на здравственој заштити становништва: сузбијању заразних болести, асанацији пијаћих вода, искорењавању маларије, широкој акцији на откривању и лечењу наследног сифилиса, борби против сталне гушавости итд.¹⁵⁸

После Другог светског рата, наставила је са радом и Здравствена задруга у Стублинама, али је уместо Словенца др Адолфа Ада Лошникара, дошао др Александар Константиновић,¹⁵⁹ који је у њој остао десетак година и за кога се тврди да је имао велике заслуге за развој задруге. Тада је Здравствена задруга у Стублинама имала 900 задругара, а

---

¹⁵⁷ Снежана Радић: ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ ВАЉЕВСКОГ ОКРУГА У ПЕРИОДУ 1944–1947. – Гласник Историјског архива Ваљево, Ваљево, 2008, бр. 42, стр. 77 и 78.

¹⁵⁸ ОБРЕНОВАЦ И ОКОЛИНА, Београд, 1963, 241 и 242.

¹⁵⁹ КОНСТАНТИНОВИЋ (Јаноћка) др АЛЕКСАНДАР, рођен 22. новембра 1898. Крагујевац, завршио је Медицински факултет у Бордоу (Француска) 1924. године, ожењен, једно дете, говори француски, рат провео на Убу, радио као војни лекар 1941. и 1944/45. распоређен за лекара Здравствене задруге у Стублинама. (Снежана Радић: ЛЕКАРИ И ЗДРАВСТВЕНО ОСОБЉЕ У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ У ПЕРИОДУ 1944–1947. – Гласник Историјског архива Ваљево, Ваљево, 2009, бр. 43, стр. 141.)

делокруг њеног рада обухватао је села: Стублине, Велико Поље, Трстеницу, Бровић, Јошеву, Љубинић и Грабовац. Сва ова места имала су око 16.000 становника. Задруга је била опремљена најнужнијим инструментима, имала је гинеколошки сто и апотеку.¹⁶⁰ Остало је записано да је 1945. године председник Управног одбора задруге био Борисав Грчић, а Надзорног одбора Милорад Ранковић.

Здравствена задруга у Стублинама радила је и 1946. године и имала 792 задругара са 840 удела. Те године приступило јој је 11 нових чланова са исто толико акција. На крају године било 803 члана са 851 акцијом. Вредност њене имовине износила је 379.140,18, а резервни фонд исто толико. Приход је износио 117.568,35 динара, а расходи исто толико. Председник Управног одбора задруге био је тада Милорад Рафиловић, а чланови: Милан Т. Томић, Милорад Гајић и Видосава Гајић. Књиговођа и благајник, и после Другог светског рата био је Драго Пољарац.

Иако је ова задруга после Другог светског рата наставила нормалан рад и значајно доприносила побољшању ионако тешког стања у здравству Посавине уследиле су тешкоће у њеном раду. Срез посавски је донео решење бр. 19 241 од 26. новембра 1949. године о преузимању амбуланте и апотеке од Здравствене задруге Стублине. Примопредаја је извршена комисијски, по записнику од 2. октобра 1949. године, што је мало нелогично јер испада да је извршена примопредаја, а онда донета одлука. Констатовано је да је вредност преузетих инвентарских ствари износи 55.674 динара, с тим да је висина месечне закупнине за зграду 300 и за инвентар 200 динара. По преузимању, срез је уместо здравствене задруге у Обреновцу формирао Здравствену станицу у Стублинама. Решењем бр. 1967 од 31. јануара 1953. апотека је припојена Среској апотеци „Анђа Ранковић“ у Обреновцу, с тим да убудуће послује као њен огранак.

Сву покретну и непокретну имовину преузео је Главни савез земљорадничких задруга НРС, на основу решења Савета за народно здравље и социјалну политику бр. 22 800/52, од 19. јануара 1953. године и по основу расписа Главног савеза земљорадничких задруга, бр. 1720/49 и Упутства Министарства народног здравља НРС бр. 37 293/49 о начину реорганизације здравствене службе.

---

¹⁶⁰ Снежана Радић: ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ ВАЉЕВСКОГ ОКРУГА У ПЕРИОДУ 1944—1947. – Гласник Историјског архива Ваљево, Ваљево, 2008, бр. 42, стр. 79.

Органи управљања Здравствене задруге у Стублинама, никако се нису могли помирити са преузимањем апотеке и амбуланте, па су предузимали све што је било у њиховој моћи, да то онемогуће. Најпре су на седници Управног одбора, од 8. јануара 1954. године, после свестране дискусије, одлучили да се без повраћаја апотеке, не може примити извођења здравствене службе на својој територији. Истовремено, Управни одбор је затражио и повраћај амбуланте и изједначење радног времена апотеке и лекара.

У спору вођеном пред Вишим привредним судом у Београду, 14. фебруара 1954. године, донето је решење којим је Срез посавски обавезан да Здравственој задрузи Стублине плати 394.571 динара на име противредности преузетих лекова. Истовремено, одбијен је тужбени захтев против Среске апотеке и Здравствена задруга се обавезује да јој плати 1.360 динара на име трошкова. Такође, одлучено је да тужилац и тужени снесе судске трошкове, а они су ослобођени плаћања судских такса.

Дана 21. фебруара 1954. године одржана је и ванредна скупштина Здравствене задруге Стублине (председник Милорад Ранковић). Том приликом посебно је подвучено да је ова задруга током Другог светског рата пружала помоћ НОБ-у и да није заслужила овакав однос. Истовремено, тражено је да се задрузи врате амбуланта и апотека. Тада су говорили: Милорад Ранковић, Милан Томић (Велико Поље), Драго Пољарац (Велико Поље), Љубисав Рафаиловић, Цане Јовановић, председник Среског савеза земљорадничких задруга, Сока Кречуновић, Бранко Симеуновић, Влада Радовић, др Риста Пурић, управник Дома народног здравља у Обреновцу итд. Највише се говорило о здравственом просвећивању овог села и улози задруге у томе. Наглашено је да је ова задруга предузимала и превентивне мере: исушивање мочварних места, пелцовање и вакцинацију деце, све у интересу задруге. После свестране дискусије Скупштина је донела одлуку да се сва имовина ове задруге, подразумевајући амбуланту и апотеку врати управи задруге на самостално руковање. Чак је именована Комисија за повраћај апотеке у коју су именовани: Слободан Јосиповић из Стублина. Милорад И. Стаменић из Великог Поља, Арсеније Милосављевић из Трстенице, Бранислав Митић из Пиромана и Владимир Арсенијевић из Дражевца.

Сачуван је записник о примопредаји ствари између Среске апотеке „Анђа Ранковић“ из Обреновца, коју је заступао управник

Душан Драјић¹⁶¹ и Стублинске здравствене задруге, коју је заступао Миладин Ђорђевић, правни референт Главног савеза здравствених задруга Србије 19. јануара 1955. године. У циљу спора који је вођен у Вишем привредном суду у Београду по тужби задруге С-99/54 споразумели су се о примопредаји тражених ствари: десет разних боца, две дводелне сталаже, две дрвене обичне сталаже, један креденац, две хоклице, два стола, једна рецептурална тезга, још један креденац, једна пећ за угаљ, четири разне ваге једна кутија са теговима итд.

На жалост нема писаних података о даљој судбини ове здравствене установе, али сви су изгледи да је овим правда задовољена, али изгледа да Здравствена задруга у Стублинама није још дуго радила. Вероватно је у мноштву реорганизација у здравству и она припојена Дому народног здравља и наставила да ради као његова здравствена станица – амбуланта у овом месту.

Здравствена задруга у Дрену

За Здравствену задругу у Дрену, још мање се зна да она није била једина здравствена станица у Посавини. По угледу на њу, али пре свега на Здравствену станицу у Бањанима код Уба, приступило се и припремама за оснивање Здравствене задруге у Дрену. Најпре је, 24. октобра 1927. године, одржана припремни скуп за њено оснивање. Око припреме тог скупа нарочито се доста ангажовао учитељ Божидар Д. Бенч. Том приликом разговарало се о значају и потреби оснивања здравствене задруге, нацрту оснивачких аката а изабран је и привремени одбор, који је имао задатак да припреми оснивачку скупштину. Договорено је да један удео износи 100 динара и да се уз то уплати по десет динара за сваког уписаног члана.¹⁶²

Дана 27. новембра 1927. године одржана је одлично посећена оснивачка скупштина Здравствене задруге у Дрену. Испред Савеза здравствених задруга присуствовали су управник др Шнајдер и надзорник Одовић. Испред Здравствене задруге у Бањанима код Уба, која им је помагала у припремама за

---

¹⁶¹ ДРАЈИЋ М. ДУШАН, апотекар – магистар фармације, рођ. 3. маја 1899 Шабац (Срез поцерски), завршио је фармацију у Прагу 1922, ожењен, двоје деце, говори чешки, власник апотеке, време пре и за окупацију провео у Обреновцу, шеф грађанске апотеке у Обреновцу. У другом документу пише да „ради од 24. фебруара 1916.“ (Снежана Радић: ЛЕКАРИ И ЗДРАВСТВЕНО ОСОБЉЕ У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ У ПЕРИОДУ 1944-1947. – Гласник Историјског архива Ваљево, Ваљево, 2009, бр. 43, стр. 146).

¹⁶² Архив Србије, Београд - Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 58.

оснивање, али и била узор у раду, присуствовали су задружни лекар др Вид Гаковић и неуморни активиста на пољу здравственог задругарства Александар Паунковић¹⁶³, учитељ и председник Здравствене задруге у Бањанима.

До оснивања Друге среске здравствене задруге у Дрену, Срез посавски, дошло је скоро спонтано јер им је плодноним радом и помоћи околних здравствених задруга већ био припремљен терен. Томе је значајно допринела и чињеница да је у том селу већ постојао напредан задружни покрет кога су водили стари проверени задругари. Они заједно са учитељем прихватили су одушевљено и здравствени задружни покрет и припремили све што је потребно за оснивање здравствене задруге.

Друга среска здравствена задруга у Дрену, у Срезу посавском, основана је 2. децембра 1927. године. У судски регистар Округног суда у Ваљеву уписана је те исте године са 206 задругара. Поред задругара из Дрена у њу је било учлањено више мештана из Ушћа, три житеља Орашца, два из Бељина и један из Врела.¹⁶⁴ У фонду Округног суда у Ваљеву, који се чува у Међуопштинском историјском архиву у Ваљеву, постоји списак задругара Здравствене задруге у Дрену. Захваљујући добрим припремама очекивало се чим буде регистрована код надлежних органа да ће почети са радом њена здравствена станица, за којом се осећала нарочита потреба с обзиром на предстојећу зиму и пролеће у Дрену и околини.¹⁶⁵

Нажалост мало је других докумената, па и сачуваних података, о раду ове задруге. Остало је забележено да је Хомер Фокс, један од најпознатијих социјалних радника и један од највећих ауторитета у Сједињеним Америчким Државама 1928. године обишао је четири здравствене задруге у Србији. Међу њима била је и Здравствена задруга у Дрену.¹⁶⁶ Међутим, нема других писаних података ни о току посете ни о његовим запажањима.

---

¹⁶³ АЛЕКСАНДАР АЦА ПАУНКОВИЋ, рођен 1894. године у Убу, у познатој трговачкој кући. Учесник је Првог светског рата а као учитељ радио је у више места, а најдуже се задржао у Бањанима. Поред рада у школи доста је радио на народном просвећивању и унапређењу пољопривредне производње. Био је иницијатор, организатор и функционер више земљорадничких задруга у Тамнави различитог типа. За свој рад добио је више одликовања и других признања.

¹⁶⁴ Архив Србије, Београд - Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 58.

¹⁶⁵ Здравствени покрет – Здравље, Београд, бр. 1 за 1928, стр. 12 и 13.

¹⁶⁶ Здравствени покрет – Здравље, Београд, бр. 9/10, за септембар и октобар 1928. године, стр. 169.

Остало је забележено да је 1931. године председник Управног одбора ове задруге био Љубомир Јовић, а чланови Живко Спасић и Радомир Гавриловић. Дужност њеног секретара и благајника обављао је Љубомир Тривић¹⁶⁷.

Зна се да је неко време лекар у њој био др Василије Всеволошки. Остало је забележено да је њему начелник Среза посавског 31. марта 1929. године забранио рад јер није имао доказа о стручним квалификацијама. Уместо њега од 1. октобра 1930 године за лекара ове задруге постављен је др Михаило Романемо са платом од две хиљаде динара, станом, плаћеним трошковима огрева, осветљења и послугом, која је била заједничка за њега и здравствену станицу.¹⁶⁸

У архивским списима др Всеволошки се помиње и по томе јер није био регулисао некакав свој дуг према овој задрузи износу од 12.804 динара. Међутим, издао је Савезу здравствених задруга меницу као покриће за тај дуг. Како др Всеволошки ни након протека одређеног времена није био регулисао тај дуг то су му меницу протестовали и тражили да се стави забрана на плату коју је примао као лекар Окружног уреда за осигурање радника у Обреновцу. Суд је то прихватио и досудио да плати још и трошкове протеста у износу од 500 динара, као и таксу од 698, што заједно износи 14.002 динара. После тога Др Всеволошком је обустављен део његове плате до дана његовог отпуштања из службе Уреда.¹⁶⁹

Ова задруга изгледа није успела да развије живљу и разноврснију активност. Поред тога имала је и извесних тешкоћа у свом пословању. Тако на пример Савез здравствених задруга (Београд, Скерлићева 24), актом бр. 323, од 20. јануара 1933. године обавештава ову задругу да су „при прегледу Ваших рачуна за лекове, у рачуну од 12. децембра 1929, године, број 1087 установили да сте мање задужили 1. 965,17 динара“ и то погрешно касираних 500 грама натријум јодида, па сте и мање били задужени 408 и погрешно је сабран рачун за 1.557 што показује да сте укупно мање задужени за 1. 965, 77 динара. Зато је Савез горњим износом задужио рачун Здравствене задруге у Дрену.

Савез здравствених задруга својим актом број 233, од 14. јануара 1933. године извештава ову задругу да су им умањили рачун за 23.257,53 динара колика је вредност враћених лекова и

¹⁶⁷ Архив Србије, Београд - Фонд Савеза здравствених задруга, кутија 58.

¹⁶⁸ Исто, кутија 58

¹⁶⁹ Исто, кутија 75.

санитетског материјала. Изгледа да је ова задруга престала са радом 1933. године, а да је њен инвентар продат Здравственој задрузи у Лазаревцу. На то упућује акт бр. 183, од 12. јануара 1933. године упућен председнику општине Дрен у коме се тражи информација пошто је већ помињани Александар Паунковић, члан Управног одбора Савеза здравствених задруга погодио намештај ваше здравствене задруге. Према извештају самог Паунковића писмени споразум о купопродаји тог инвентара се налази код Савеза, а колико се он сећао погодио га је за 4.500 динара.

Да то није без основа види се из акта бр. 664, од 16. фебруара 1933. године у којем се каже да је Савез здравствених задруга одобрио је овој задрузи 4.500 динара, колико је износио намештај Здравствене задруге Дрен, који је послат Здравственој задрузи Лазаревац. О овоме су обавештени ради регулисања књиговодствених питања. Из овог произилази да је ова задруга радила шест година, али да је још неко време животарила. На то указују акти из којих се види да су њена акта усаглашена са новим законским прописима, те су она поново оверена 2. јануара 1937. године.

Из допис упућеног Марку Јовичићу бр. 4554, од 17. јуна 1937. године, види се да дуг ове задруге за јуни месец 1937. године износио је 13.911, 66 динара. Тај дуг био је разрезан на број удела и тражено је да буде уплаћене. У допису стоји упозорење „Они који не буду хтели да плате тражиће се наплата судским путем“. Пошто изгледа нису регулисани сви њени дугови она се помиње у неким списима и 1940. године.

***

Из овог да се закључити да су да је и ваљевска Посавина била захваћена здравственим задругарством, као оригиналном и веома корисном друштвеном активношћу. Мада здравствене задруге у Посавини нису биле нарочито бројне оне су ипак окупиле велики број задругара и показале да се сопственом иницијативом и активношћу може доста учинити и на плану унапређења здравља месног становништва. То се посебно односи на Здравствену задругу у Стублинама, која је основана међу првима у ваљевском крају и солидно радила скоро три деценије. Тако су ове здравствене задруге избориле себи место у Здравственој историји Обреновца и Посавине у XX веку.

Марија Ракић

ИЗБОРИ У ОПШТИНИ ОБРЕНОВАЦ У ПЕРИОДУ 1990–2008.

Апстракт: Предмет овог рада¹⁷⁰ су локални избори у општини Обреновац у периоду од 1990. до 2004. године. Циљ рада је да покаже на који је начин дошло до промене власти у Обреновцу и како је власт формирана. Рад представља дескрипцију, статистички опис резултата у четири изборна циклуса: 1990, 1996, 2000. и 2004.

---

¹⁷⁰ Дипломски рад „Избори у општини Обреновац у периоду 1990–2004“, ауторке Марије Павловић, који је одбрањен на Факултету политичких наука у Београду 2007. године, за потребе ове књиге делимично је скраћен у првом делу рада, који се односи на теоријску обраду категорија као што су „локална самоуправа“, „слободни избори“ и сл. Осим тога, приређивач је раду додао одељак који се односи на изборе одржане 2008. године, као и неколико фуснога. (приређивач Александар М. Поповић, у даљем тексту А.М.П)

године, на територији општине, где се може видети промена односа политичких снага на локалном плану.

ИЗБОРИ ЗА ОДБОРНИКЕ 1992. ГОДИНЕ

Избори 1992. године, први избори у вишестраначким условима, су први избори на којима су грађани непосредно бирали одборнике у локалној самоуправи, што је било веома важно за развој локалне демократије.

1. Предизборна кампања

Након што је председник Народне Скупштине донео одлуку о расписивању ванредних, превремених избора на савезном, као и на локалном нивоу, партије су почеле ужурбано да припремају предизборну кампању. Многе околности ишле су у прилог опозицији. Наиме, од средине 1992. године у земљи је почела незапамћена инфлација. Цене су се еномрно повећавале, а плате су постајале, из дана у дан све мање и грађани су практично били доведени на ивицу егзистенције. Самопослуге су постајале све празније, а људи више нису умели ни да прочитају цене, несналазећи се у мору безвредних новчаница са невероватно великим бројем нула. Кризу је пратио и велики број избеглица, које су масовно пристизале у све делове Србије, укључујући и општину Обреновац. Развој самог града био је онемогућен ембаргом и хиперинфлацијом.

Социјалистичка партија Србије је одржала неколико предизборних трибина на којима је грађанима Обреновца нудила бољи квалитет живота. Истицали су да ће настојати да превазиђу све проблеме живота и рада у општини. Стагнацију саме општине правдали су „околностима у којима се живи, нарочито економским ембаргом и многим политичким околностима”. Један од највећих проблема је био број избеглица. По евиденцији обреновачке организације Црвеног крста, у Обреновцу је уточиште нашло 4088 избеглих лица из ратом угрожених подручја, а сваким даном се тај број повећавао. Они су обећали колективни смештај прогнаним лицима у хотелу „Обреновац“, као и материјалну помоћ у храни и лековима. Такође су у ту сврху обећали и реконструкцију хотела „Централ“ у чије би се собе

сместио један број избеглица.¹⁷¹ За бољи просперитет града обећали су изградњу фабрике воде, уређење локације Новог градског гробља, као и ревизију Генералног урбанистичког плана из 1974. године, који је већ одавно био застарео и превазиђен. Социјалисти су такође обећавали да ће, уколико поново добију власт, наставити започете радове на топловоду, канализацији и водоводној мрежи. Такође су истицали и неопходност изградње нове зграде Поште и нове Телефонске централе. Обећали су грађанима Обреновца и боље снабдевање горивом, а посебно су обећали пољоприведницима сигурну количину горива за предстојеће пољопривредне послове, као и довољну количину ђубрива.

Представници ДЕПОС-а¹⁷² су такође изнели свој програм развоја самог града. Излазак из „економске беде“, како су говорили на својим промотивним трибинама, могућ је победом демократског блока. Они су посебно наглашавали да ће се залагати за престанак хиперинфлације, уколико дођу на власт, као и укидање санкција. Посебно обећање су дали радницима који су били на принудним одморима, а који су радили у некада чувеним фирмама, попут Термоелектране „Никола Тесла“, „Прве искре – Барич“ и фабрике картона А.Д. „Умка“.

Представници опозиције обећали су свим грађанима телефонске прикључке, што је грађанима било изузетно примамљиво, јер у то време, Обреновац је био једна од малобројних општина у Србији, а једина београдска општина, која није имала развијену телефонску мрежу, већ застарелу опрему са малим прикључним капацитетима. Обећали су проширење мреже и лакше добијање прикључака, који су се тада могли добити само на црном тржишту по изузетно високим ценама, (реда) неколико хиљада немачких марака. Дали су обећање и да ће међуградски превоз учинити бољим и квалитетнијим, да ће повећати број полазака према Београду, и да ће увести линије према околним селима, које готово да нису ни постојале.

Изборна кампања заснивала се на порукама политичких ривала, да ће наћи решења за акутне проблеме у Обреновцу, иако је јасно да многи од проблема нису у надлежности локалне самоуправе, већ централне власти. У домену послова локалне самоуправе, страначке кампање су биле веома сличне у истицању приоритета.

---

¹⁷¹ У: ТЕНТ. – Год. XIV, бр. 233 (од 17.12.1992.), стр. 7.

¹⁷² У: ТЕНТ. – Год. XIV, бр. 233 (17.12.1992.), стр. 10.

2. Резултати избора

Избори за одборнике Скупштине општине Обреновац, расписани одлуком председника Народне Скупштине Републике Србије о расписивању превремених избора за одборнике скупштина општина и одборнике Скупштине града Београда, одржани су према листама кандидата у 55 изборних јединица на територији општине Обреновац, 20. децембра 1992. године. Грађани су се такође одлучивали и за странке чији ће их представници представљати у савезном и републичком парламенту, као и за председника Републике Србије. Међутим, избори за одборнике Скупштине општине морали су бити поновљени 3. јануара 1993. године, када је одржан други круг гласања у 54 изборне јединице, да би потом и 10. јануара био одржан и трећи круг у две изборне јединице.

Избори су одржани на основу утврђених листа кандидата у изборним јединицама, које су биле образоване „Одлуком о изборним јединицама за избор одборника Скупштине општине Обреновац“.

На вишестраначким парламентарним изборима у обреновачкој општини, учествовало је осам странака и група грађана са укупно 250 кандидата. У првом изборном кругу, потврђене су кандидатуре за свих 250 кандидата за одборнике Скупштине општине Обреновац. ДЕПОС је имао по једног кандидата у свих 55 изборних јединица, Социјалистичка партија Србије у 53, Српска радикална странка у 52, Демократска странка у 32, Савез комуниста – покрет за Југославију у 28, Српска опозиција народне странке у 13 изборних јединица исто као и Група грађана, Народна радикална странка и Српска народна обнова (СНО) у једној изборној јединици, док су потврђене две заједничке кандидатуре Социјалистичке партије Србије и Групе грађана. Од овог броја кандидата бирало се 55 одборника, по један из сваке изборне јединице.

Општинска изборна комисија је на одржаној седници 21. децембра, утврдила резултате гласања. Том приликом Комисија је утврдила следеће резултате гласања: да је у свих 55 изборних јединица било уписано у бирачке спискове 53.811 бирача, а да је гласало 39.278 бирача, односно 72,99% грађана Обреновца. На овом гласању изабран је само један одборник, који је био кандидат ДЕПОС-а, и то у изборној јединици број „52 – Ушће“, са 50, 84% гласова.

За преостале 54 изборне јединице, Општинска комисија је одлучила да се гласање понови, јер ни један од предложених

кандидата није добио потребну већину гласова. Због тога је 3. јануара 1993. одржан други круг гласања.

На поновљеном гласању у 54 изборне јединице изабрани су кандидати који су сходно одредби члана 39. Закона о територијалној организацији Републике Србије и локалној самоуправи, добили највећи број гласова. У другом кругу избора за општинске одборнике, изашло је свега 34% бирача, а према подацима општинске изборне комисије, Социјалистичка партија Србије освојила је највећи број одборничких места и то 34, два места је освојила Српска радикална странка, тринаест ДЕПОС, два Група грађана, а два места заједно Социјалистичка партија Србије и Група грађана.

Општинска изборна комисија, на седници одржаној 3. јануара 1993. године, разматрала је изборна акта са избора одржаних тог дана и утврдила је резултате гласања. Гласање је у 53 изборне јединице обављено у складу са Законом, с тим што је у 52 изборне јединице изабрано 52 одборника, који су добили већи број гласова, а у једној изборној јединици „Обреновац – 1“ оба кандидата су добила исти број гласова и то Социјалисти и ДЕПОС, тако да се из тог разлога у овој изборној јединици гласање морало поновити по сили закона. Такође, у још једној изборној јединици „Барич – 31“, Општинска изборна комисија је по приговору Српске радикалне странке, да је бирачки одбор без сазнања Општинске изборне комисије променио седиште бирачког места, поништила резултате гласања и одлучила да се и на овом месту, због утврђене неправилности, гласање понови 10. јануара 1993. године.

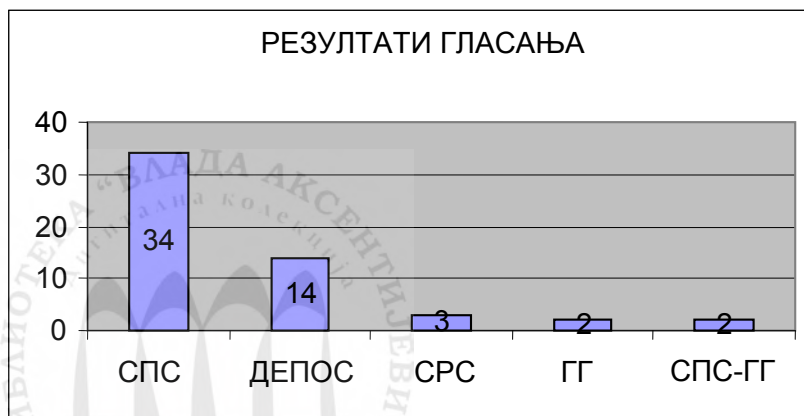
Према томе, поновно гласање, односно трећи круг, одржано је у две изборне јединице: „Обреновац – 1“ и „Барич – 31“. Општинска изборна комисија на седници одржаној 10. јануара разматрала је изборна акта са одржаних избора тог дана и утврдила да је гласање у обе изборне јединице спроведено у складу са Законом и да је у обе изборне јединице дошло до избора одборника.

Према укупним резултатима гласања са одржаних избора у сва три круга за одборнике Скупштине општине Обреновац, највећи број места освојила је Социјалистичка партија Србије¹⁷³. Изабрани су кандидати следећих предлагача:

---

¹⁷³ На овакав успех СПС-а, сматрало се, веома је утицала чињеница да су се са локалним изборима истовремено одржавали и председнички избори на којима су главни кандидати били Слободан Милошевић (СПС) и Милан Панић (ДЕПОС). Убедљива победа кандидата СПС-а на председничким изборима

- 34 одборника СПС
- 14 одборника ДЕПОС
- 3 одборника СРС
- 2 одборника ГГ
- 2 одборника СПС и ГГ

Прва конститутивна седница Скупштине општине Обреновац одржана је 29. јануара 1993. године. На седници је најпре био поднет извештај о одржаним децембарским изборима, на којој је констатовано да је по процени бирачких одбора и општинске Изборне комисије око 1000 бирача остало ван бирачких спискова. Донет је закључак да се о томе извести

свакако је утицала и на боље резултате одборничких кандидата ове странке на локалним изборима. Међутим, мали куриозитет, који релативизује ову претпоставку десио се у селу Дрен, где је на председничким изборима Слободан Милошевић најубедљивије победио Милана Панића, док је на локалним изборима победио Негослав Батић (ДЕПОС). То говори да је за локалне изборе ипак пресудна личност и популарност одборничког кандидата. (А.М.П.)

Републичка изборна комисија и да се спискови обавезно ажурирају. У даљем раду седнице је верификовано 55 одборничких мандата, који су били изабрани у својим изборним јединицама. Одборници су на одржаној седници положили заклетву, након чега је било приступљено избору председника и потпредседника скупштине општине. Једини кандидати су били дотадашњи функционери на тим местима Слободан Јовичић и Будимир Давидовић, па су већином гласова опет изабрани на те функције. На истој седници приступило се и именовању секретара општине, као и радних тела, пре свега Извршног одбора и Кадровске комисије, док је избор осталих радних тела био одложен за наредну седницу. Извршни одбор је имао девет чланова, а председник Скупштине је по дужности био и председник Извршног одбора.

ИЗБОРИ ЗА ОДБОРНИКЕ 1996. ГОДИНЕ

Избори 1996. године представљају изборе у којима на „изборну сцену“ ступају нове политичке странке, као и коалиције, и на тај начин све више долази до изражаја вишестраначки изборни систем, који је био уведен на претходним изборима 1992. године.

1. Предизборна кампања

У јесен 1996. године, странке у општини почеле су са селекцијом и евидентирањем кандидата. Предизборна кампања била је веома динамична.

Социјалистичка партија Србије је већ била добила поверење бирача низом успешно спроведених акција које су биле од виталног значаја за град. Социјалисти су као главни адут користили то да они не дају празна обећања, говорећи да се то већ видело у њиховим акцијама, међу којима су као најважније истицали телефонизацију МЗ Барич, као и почетак акције увођења телефона у Обреновцу. Такође, истицали су да је водоснабдевање у општини у току 1995. и 1996. године знатно побољшано, а да су капиталне инвестиције на постројењима доведене до краја. Социјалисти су издвојили и значајна средства за санацију путева, а обећали су да ће до краја 1996. године све месне заједнице, које су изразиле потребу за туцаником, добити потребне количине. Као велики свој допринос у развоју

Обреновца, навели су изградњу нове зграде Управе јавних прихода, као и модернизацију техничке школе „Буда Давидовић“. Најавили су и изградњу нове зграде поште. Један од најважнијих адута Социјалиста био је тај што је Социјалистичка партија Србије ојачала своје редове у току 1996. године за око 1700 нових чланова.

Демократска странка Србије је сматрала да нема више локалне политике и да је све постало глобална политика, били су за коалицију, а као коалиционе партнере видели су: Српски покрет обнове, Грађански савез и Демократска странка, али до договора није дошло и на изборе су хтели да изађу самостално. Имали су веома позитиван однос према свим партијама демократске оријентације али су сматрали да сама техничка организација избора зависи од одлуке са врха. У последњем тренутку,¹⁷⁴ пред саму предају изборних листа, дошло је до договора са коалицијом ЗАЈЕДНО, и само у овој општини кандидати ДСС су се нашли на заједничкој листи са СПО, ГС и ДС.

Радикали су од ових избора очекивали победу. Кампања им се заснивала на чињеници да су од почетка програмски доследни и јединствени. У њиховој странци одступања никада није било, па је стога увек имала поверење бирача, а такође и прилив нових чланова. Истицали су да је последњих месеци 1996. године у странку приступило око 600 нових чланова.¹⁷⁵ У предизборној кампањи одржали су 17 трибина, а 21. септембра 1996. године, на платоу испред Дома културе, одржан је и последњи предизборни митинг, на којем је почасни гост био потпредседник странке Томислав Николић.

Српски покрет обнове је и пре доношења одлуке о коалицији са Демократском странком и Грађанским савезом, технички, кадровски и програмски био спреман да изађе на изборе. У сарадњи са Демократском странком, са којом је одмах постигнут договор, није било ничег спорног. Међутим, било је отворено питање коалиције са Демократском странком Србије, са којом није постигнут договор, јер је на крају одлучила да самостално изађе на изборе.

Тројна коалиција ЗАЈЕДНО, коју су сачињавали Демократска странка (ДС), Српски покрет обнове (СПО) и

---

¹⁷⁴ Овај изненадни обрт је мање познат у јавности и није био нарочито медијски пропраћен, поготову у локалној штампи. ДСС је имала и неколико својих одборника у саставу новоизабране општинске скупштине после ових избора (А.М.П)

¹⁷⁵ У: Обреновачке новине. – Год. XIX, бр. 75(232) (20. октобар 1996.), стр. 10.

Грађански савез Србије (ГСС), очекивала је победу, не само због власти, већ и због системских промена, које су по њима била више егзистенцијална него политичка ствар. Кампања им се заснивала више на указивању на грешке, које је у претходном периоду починила странка на власти, него што су сами имали конкретан програм. Одржали су многобројне трибине у Обреновцу, укључујући и сеоске средине, на којима су предствљали своје кандидате за општинске одборнике. Да би их што боље приказали, одштампали су информатор у великом тиражу, у којем су представљени сви кандидати по изборним јединицама, уз презентацију ставова и основних политичких порука коалиције “Заједно”.

На овим изборима, појавила се још једна партија, “Југословенска левица” (ЈУЛ). Као најмлађа политичка организација која је настала 18. јуна те године, такође је очекивала победу. Била је отворена за сарадњу са свим партијама леве оријентације. За врло кратко време, Југословенској левици је приступило неколико стотина чланова који су били активни у својим срединама. ЈУЛ је посебно истицао то што је млада странка и што први пут учествује на изборима, да су његови чланови некомпромитовани људи, радни, вредни, и као такви поштовани у својим срединама. Основни постулати су им били: „Рад, ред и мир у општини“.¹⁷⁶ Идеја им је била да дају свој допринос бољем организовању живота и општем добру. Навели су да ће се, уколико добију поверење грађана, залагати за просперитет у свим секторима, а посебно за развој села и пољопривреде. По њиховим наводима, пољопривреда Обреновца имала је услова да буде најразвијенија у Србији. ЈУЛ је обећавао, уколико освоји власт у општини, да ће након развоја производње на селу, уследити његова урбанизација и да ће животни стандард бити подигнут на градски ниво.

2. Резултати избора

Избори за одборнике Скупштине општине Обреновац расписани су одлуком председника Народне скупштине Републике Србије и били су спроведени у 55 изборних јединица на територији Општине 3. новембра 1996. године. Две недеље касније, 17. новембра, одржан је и други круг избора у 52 изборне јединице. Избори су одржани на основу утврђених и оглашених листа кандидата у изборним јединицама.

---

¹⁷⁶ У: Обреновачке новине. – Год. XIX, бр. 75(232) (11.септембар 1996.), стр. 12.

На изборним листама за одборнике Скупштине општине Обреновац, у првом кругу гласања, потврђене су кандидатуре за 215 кандидата. И то: 55 кандидата Социјалистичке партије Србије, 55 кандидата Југословенске левике, 55 кандидата Политичке организације “Заједно”, 38 кандидата Српске радикалне странке, 3 кандидата Савеза комуниста Југославије, 2 кандидата Сељачке странке Србије, 1 кандидат Радничке партије Србије и 6 кандидата Група грађана. Од овог броја кандидата требало је изабрати 55 одборника, по једног из сваке изборне јединице.

По одржаном првом кругу гласања за избор одборника Скупштине општине Обреновац, које је спроведено 3. новембра 1996. године, Општинска изборна комисија је на седници одржаној 5. новембра, увидом у изборни материјал, утврдила да је у свих 55 изборних јединица – бирачких места, гласање спроведено у складу са Законом и да није било неправилности у току спровођења гласања и приликом утврђивања резултата. Такође Комисија је констатовала да је укупан број бирача уписаних у бирачке спискове у свих 55 изборних јединица у општини Обреновац 53.368, а да је на дан избора 3. новембра 1996. године, на гласање изашло у свим изборним јединицама укупно 33.953 бирача, односно 63,62%.

Комисија је такође утврдила да је у изборној јединици број „28 – Барич“, на биралиште изашло 48,74% бирача, а у преостале 54 изборне јединице на гласање је изашло преко 50 % бирача.

У три изборне јединице и то: „МЗ Обреновац – 2“, „МЗ Јасенак – 40“ и „МЗ Вукићевица – 44“, у првом кругу гласања извршен је избор одборника потребном већином гласова бирача и то два одборника из Социјалистичке партије Србије и један одборник из Политичке организације ”Заједно”.

У преостале 52 изборне јединице ниједан од кандидата није добио потребну већину гласова у првом кругу гласања, па се у тим изборним јединицама гласање морало поновити у року од 15 дана. Гласање је било заказано за 17. новембар 1996. године.

На поновљеном гласању Социјалистичка партија Србије је имала кандидате у 42 изборне јединице, Политичка организација Заједно у 44, Југословенска левика у 15 и Српска радикална странка у 5 изборних јединица. У 51 изборној јединици гласало се о два кандидата који су у првом кругу гласања добили једнак и истовремено највећи број гласова, а требало је да буде изабран онај кандидат који на поновљеном гласању добије највећи број гласова. Гласање је морало бити поновљено и у изборној јединици „28 - МЗ Барич“, зато што у првом кругу није изашао потребан број бирача, а на поновљеном гласању учествовали су сви

кандидати за одборнике са листе кандидата из првог круга гласања, а за одборника је требало да буде изабран кандидат који је добио највећи број гласова, без обзира колико је бирача изашло на гласање.

Други круг гласања за одборнике Скупштине општине Обреновац спроведен је 17. новембра 1996. године у 52 изборне јединице.

Бирачки одбори из сва 52 бирачка места, по завршетку гласања су доставили Општинској изборној комисији изборни материјал са записницима о току гласања и резултатима гласања, на основу којих се могло закључити да су избори у свим изборним јединицама протекли у реду и без примедба на ток гласања и утврђивање резултата гласања.

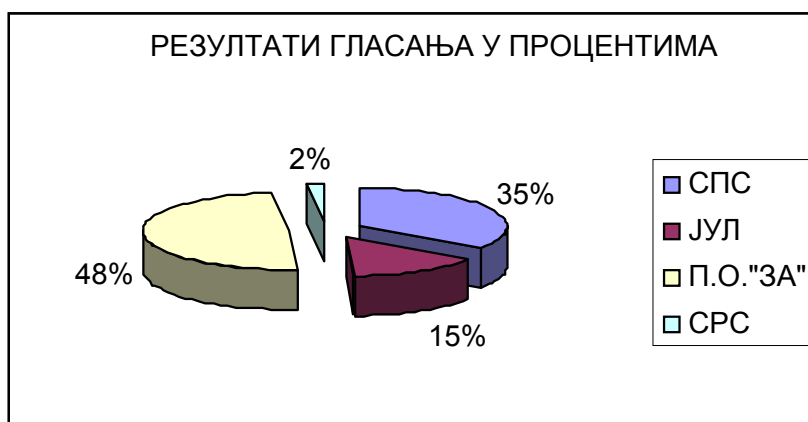
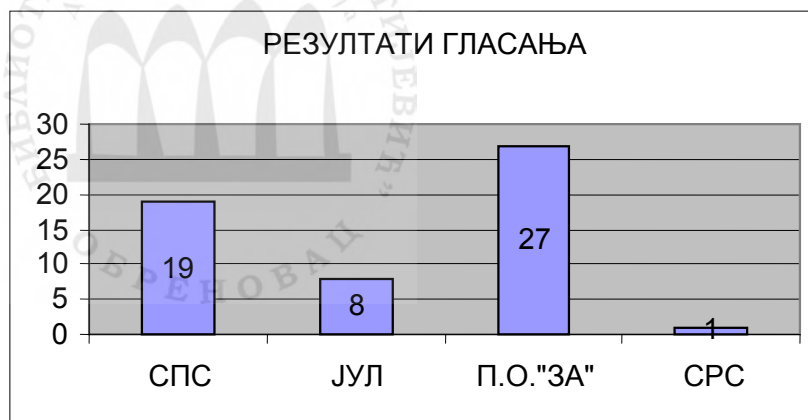
После пријема изборног материјала и записника о току гласања и резултатима гласања, Изборној комисији су пристигли приговори из Општинског одбора Социјалистичке партије Србије и од чланова Бирачког одбора у Извршној јединици „25 – МЗ Звечка“, који су указивали на одређене неправилности у току спровођења гласања на појединим бирачким местима и то: у Извршној јединици „16- МЗ Рвати“, „22 МЗ Забрежје“, „25 МЗ Звечка“, „28, 29, 30 и 31 МЗ Барич“, „34 МЗ Грабовац“, „35 МЗ Дражевац“ и „39 МЗ Мислођин“. Поднете приговоре Општинска изборна комисија је разматрала на седници одржаној 19. новембра и појединачним решењима за свако бирачко место одлучила да све приговоре одбије као неосноване. И Врховни суд Србије је такође одбацио уложене жалбе на регуларност избора на појединим бирачким местима у другом изборном кругу. То је значило да су потврђени освојени мандати на свих 55 бирачких места.

На основу другог круга гласања, Општинска изборна комисија је утврдила да је у 52 изборне јединице у којима је спроведен други круг гласања, у бирачке спискове било уписано 51.446 бирача, да је на дан избора 17. новембра 1996. године у свим изборним јединицама у којима је гласање поновљено изашло 21.518 бирача, односно 41,82%. Такође је утврђено да је у свих 52 изборне јединице у другом кругу гласања било 106 кандидата. У другом кругу гласања је извршен избор одборника за Скупштину општине Обреновац у све 52 изборне јединице и то: у 17 изборних јединица одборници из Социјалистичке партије Србије, у 8 изборних јединица из Југословенске левнице, у 26 изборних јединица из Политичке организације „Заједно“ и у једној изборној јединици одборник је из Српске радикалне странке.

У првом кругу гласања изабрано је 3 одборника, а у другом кругу гласања 52 одборника, с тим што се за 9 поменутих изборних јединица одлука очекивала од Врховног суда Србије.

Према укупним резултатима са одржаних избора у оба круга за одборнике Скупштине општине Обреновац, изабрани су кандидати следећих предлагача:

- 19 одборника СПС
- 8 одборника ЈУЛ
- 27 одборника П.О. „Заједно“
- 1 одборник СРС

3. Неуспешни покушаји конституисања општинских власти

Конститутивна седница Скупштине била је отворена 3. јануара 1997. године. Након верификације свих 55 одборничких мандата, приступило се формирању радних тела. Проблеми настају већ код избора председника Скупштине. Ни један од предложених кандидата у четири поступка избора, колико их је било на укупно осам наставака седнице до 23. јануара, није добио потребну већину гласова (28), па због тога избор потпредседника Скупштине, секретара Скупштине, председника Извршног савета, као и његових чланова, није ни дошао на ред. Исход свих гласања, био је одређен уједначеним бројчаним односом снага два одборничка блока и то 27 одборника коалиције „Заједно“ на једној страни и коалиције од 19 одборника Социјалистичке партије Србије и 8 Југословенске левнице, на другој страни, као и чврстим ставом једног одборника Српске радикалне странке да својим гласом неће пресуђивати у корист било које стране.

Такође, стране нису успеле ни да се договоре о могућности да власт поделе, иако је таква спремност на неки начин и била изражена. Социјалисти су предлагали да се то учини на састанку представника одборничких група и странака, а одборници коалиције „Заједно“ да се такав разговор може остварити само јавно са скупштинске говорнице. Наиме, они су предлагали да друга страна гласа за опозиционе кандидате за све најважније функције, а да заузврат добије учешће у власти, у Извршном савету и управним одборима општинских јавних предузећа. На томе се и остало, а седница је повремено текла у напетом атмосфери и од стране одборника, као и незадовољних грађана. Највише напетости било је због начина гласања. Социјалисти су инсистирали да гласање буде у име одборничке групе, док је опозиција захтевала да гласање буде појединачно, иза паравана. Након првог гласања, предлог опозиције је усвојен већином гласова, али је размимоилажење пратило читав гласачки ток, због чега је поништен трећи поступак гласања. Одборнички клубови Социјалистичке партије Србије и Југословенске левнице су своје незадовољство изразили напуштањем заседања Скупштине, тако да компромис није био постигнут. Како договора није било, а и рок за конституисање органа општинске управе је истекао, према одредбама Закона о локалној самоуправи, Влада Републике Србије је именовала орган који је имао задатак да обавља њихове функције до ванредних избора до којих никада није дошло и

такво привремено решење је функционисало до наредних избора, чиме је суспендована скупштина.¹⁷⁷

ИЗБОРИ ЗА ОДБОРНИКЕ 2000. ГОДИНЕ

Општина Обреновац је пуне четири године, од претходних локалних избора 1996. године, била без конституисане локалне власти. Одлуком Владе Републике Србије, средином августа 2000. године, у општини Обреновац формирано је Општинско веће. Овај орган је имао задатак да обави послове из надлежности Скупштине општине и Извршног одбора Скупштине општине. За председника Општинског већа био је именован Милан Петковић, а за потпредседника Славко Нешковић. Осим председника и потпредседника, Веће је имало још девет чланова. Општинско веће је одржало неколико седница, а већ на првој седници је формирана и Општинска изборна комисија за спровођење септембарских избора.

Веће је одржало укупно четири седнице. Имало је исте функције као Скупштина и Извршни одбор. Како је истакао председник, Веће је имало задатак да обави све послове који су били од значаја за функционисање Општине. Од посебног значаја је било решавање проблема који су били занемарени, као и свих других питања која су била у интересу грађана. Чланови Већа су били из Социјалистичке партије Србије и Југословенске левице, а сматрали су да ће на изборима победити њихова коалиција.¹⁷⁸

1. Предизборна кампања

Избори за локалне и савезне органе власти, били су заказани за септембар 2000. године. Социјалистичка партија Србије и Југословенска левица, заједно су кренуле у предизборну кампању. Циљ им је био придобијање што већег броја присталица.

---

¹⁷⁷ Овакав исход у коме није конституисана Скупштина највише је погодио саме грађане с обзиром на то да је пуне четири године буџет општине Обреновац био минималан, односно примењивао се принцип привременог финансирања. Чак ни прелазак једног одборника из редова коалиције ЗАЈЕДНО (био је то одборник ДСС-а) у ЈУЛ, није помогао да дође до конституисања општинске скупштине, пошто локални одбори СПС-а и ЈУЛ-а нису могли да се договоре о подели власти. (А.М.П.)

¹⁷⁸ У: Обреновачке новине. – Год. XXII, бр. 101(256) (20. септембар 2000.), стр. 2.

Доказујући на делу да им је интерес грађана на првом месту, социјалисти су 17. јула, на дан оснивања партије, започели изградњу, реконструкцију и адаптацију неколико домова културе у неколико сеоских месних заједница. Наводили су да желе да побољшају услове за друштвени живот и активности житеља тих месних заједница. Били су сигурни у своју победу. Југословенска левица је истицала да је једна од њихових најзначајнијих акција борба за младе и да су акције које су дугорочно водили биле управо због њих. Значајнија акција је била „Спортом против дроге“. Дали су обећање да ће инсистирати да се све спортске хале, игралишта и спортски терени ставе на располагање младима, а најавили су изградњу нових игралишта за децу и младе. У прилог томе да се залажу за просперитет младих, навели су чињеницу да је у Југословенску левицу у току 2000. године, приступило 800 нових чланова, од којих је било највише младих.

СПС и ЈУЛ су били сигурни у победу своје коалиције и на савезном и на локалном нивоу. Говорили су грађанима да не понове исту грешку, као на претходним изборима 1996. године, када су 27 места у локалној скупштини дали онима који нису били способни да формирају власт, мислећи на коалицију „Заједно“. Тадашња коалиција „Заједно“, имала је 27 одборничких места. По њима, они су тада могли да формирају власт, али нису успели да се договоре око кадровских решења.¹⁷⁹ Сматрали су да ће Обреновац на предстојећим изборима добити квалитетне људе, који ће се ангажовати за његов развој. Да би показали своју наклоњеност младима и старима, ЈУЛ је у Парку хероја у центру града организовао маскенбал за најмлађе суграђане, на којем су деци поделили слаткише, а корисницима Дома за смештај и негу старих лица поклонили су телевизор и средства за личну хигијену.

У позоришној Сали Дома културе у Обреновцу, 10. септембра 2000. године, Социјалистичка партија Србије и Југословенска левица, одржали су промоцију својих кандидата за одборнике општине Обреновац. Свечани скуп је отворио Драган С. Јовановић, председник ОО СПС, а који је био кандидат Социјалистичке партије Србије за савезног посланика и одборника у градској и локалној скупштини. Како су социјалисти истакли на свечаном скупу, 24. септембар је одлучујући дан за Југославију, као и за све општине, па и Обреновац. По њима, то је дан када грађани Обреновца не смеју да имају никаквих дилема, а

---

¹⁷⁹ У: Обреновачке новине. – Год.. XXVII, бр. 100 (255) (јул–август 2000), стр. 3.

посебно су подсетили на време НАТО агресије, када је на територију општине пало 106 разорних пројектила који су имали за циљ да униште најзначајније привредне објекте. Навели су да је сада на социјалистима да те објекте поново оживе.¹⁸⁰

Странке Демократске опозиције Србије, кренуле су у заједничку кампању. За њих су избори 24. септембра имали историјски и судбоносни значај, јер се гласало за кандидате који ће водити свој град и преко партијских граница, са циљем да град и село буду лепа, модерни, са развијеном културом и задовољним грађанима. Критиковали су власт, која је по њима била веома неодговорна, јер се уопште није бавила привредом града. Они су понудили програм који је предвиђао нова радна места грађанима Обреновца, посебно у некада добро послујућом фабрикама попут Прве Искре – Барич, која је некада била један од лидера домаће индустрије, а временом је постала „губиташ“ са великим бројем незапослених радника, као и фабрике „Зеленгоре“ у Умци, такође са великим бројем незапослених. Незапосленост је представљала велики проблем на територији општине. Општина која је бројала око 80.000 становника, запослен је био тек сваки десети грађанин, а само половини запослених су редовно били исплаћивани лични дохотци, као и здравствено-социјално и пензијско осигурање.¹⁸¹

Опозиција је посебно била разочарана ситуацијом у здравству, у које је у задњим годинама недовољно улагано. Обећали су реновирање и санацију Дома здравља Обреновац, општећеног у НАТО бомбардовању. Обилазећи најстарију здравствену установу на територији општине, лекарима су дали чврсто обећање да ће им се услови за рад побољшати, а да ће бити обезбеђене и довољне количине лекова. Обилазећи градску општину, критиковали су веома немаран однос и занемарљива улагања у спортске објекте. Таква небрига се најбоље видела у обрушавању кровне конструкције обреновачких базена, тако да су обећали његово реновирање и нову кровну конструкцију.

На последњем одржаном митингу на платоу испред Општине града, завршили су своју кампању обећањем да ће од Обреновца створити место у које ће се радо долазити, а тешко одлазити.¹⁸²

---

¹⁸⁰ У: Обреновачке новине. – Год. XXIII, бр. 101 (256) (20. септембар 2000), стр. 5.

¹⁸¹ У: ТЕНТ. – Год. XXII, бр. 361 (20. октобар 2000), стр. 10.

¹⁸² У: Обреновачке новине. – Год. XXII, бр. 101(256) (20. септембар 2000), стр. 12.

2. Резултати избора

Одлуком председника Народне скупштине Републике Србије, број 33 од 27. јула 2000. године, били су расписани избори за одборнике скупштина општина, скупштина градова и града Београда за 24. септембар 2000. године. За спровођење избора одборника за Скупштину општине Обреновац, 26. августа те године је именована Општинска изборна комисија сталног састава. Имала је председника и четири члана са заменицима, а 4. септембра је утврдила и проширени састав од четири члана и 4 заменика.

У складу са чланом 133, став 7, Закона о локалној самоуправи, Изборна комисија Изборне јединице 4 Чукарица, именовала је 25. августа и бирачке одборе за свих 55 бирачких места у општини Обреновац у сталном саставу (председник, четири члана и њихови заменици), са задатком да спроведу изборе за председника Републике, савезне посланике оба већа, градске одборнике и одборнике СО Обреновац, због истовременог одржавања свих ових избора. Иста комисија именовала је 17. септембра и проширене саставе бирачких одбора са четири члана и њиховим заменицима.

Општинска изборна комисија сталног састава, започела је своје активности почетком септембра 2000. године. Сагласно одлуци о броју изборних места, за избор одборника СО Обреновац утврђено је 55 изборних јединица. Из сваке од њих биран је по један одборник, тако да је СО Обреновац, у најновијем сазиву имала исти толики број одборника, односно 55 одборника. Општинска изборна комисија одредила је 55 бирачких места и њихова територија и седишта су се поклопила са 55 утврђених изборних јединица.

Комисија је у складу са Законом о локалној самоуправи, спровела поступак кандидовања за општинске одборнике и у законском року је утврдила и огласила листе кандидата за свих 55 изборних јединица. У поступку кандидовања биле су потврђене кандидатуре за укупно 249 кандидата за одборнике у СО Обреновац у свим изборним јединицама и то: 55 кандидата СПС - ЈУЛ - Слободан Милошевић, 55 кандидата Српске радикалне странке, 54 кандидата ДОС - др. Војислав Коштуница, 54 кандидата Српског покрета обнове, 15 кандидата Странке српског јединства, 11 кандидата Групе грађана, 3 кандидата Нове комунистичке партије Југославије и 2 кандидата Југословенских комуниста.

На основу утврђених листа кандидата на које није било приговора, Комисија сталног и проширеног састава благовремено је припремила гласачке листиће и остали изборни материјал за гласање 24. септембра 2000. године. Сходно броју грађана уписаних у бирачки списак, укупно бирачко тело бројало је 56.727 бирача, од којих је своје грађанско право да гласа реализовало 42.209, што је износило у процентима 74,40% бирачког тела. На назначеним бирачким местима гласало је 41.919 грађана, док је путем писама своју политичку вољу изразило 290 бирача. Број примљених гласачких листића из свих изборних јединица био је 57.856, број употребљених 42.185, а неупотребљених 15.671 гласачких листића, док је важећих гласачких листића било 40.567, а неважећих 1.618.

Бирачки одбори су спровели изборе на свих 55 бирачких места. По завршеном гласању бирачки одбори су утврдили резултате и у законском року их доставили Општинској изборној комисији. У самим записницима констатоване су примедбе у Изборној јединици 30 Месне заједнице Барич и у Изборној јединици 35 Месне заједнице Дражевац, а односиле су се на понашање одређених кандидата за одборнике у овим изборним јединицама. У преостале 53 изборне јединице, према записницима бирачких одбора, избори су протекли у најбољем реду и без примедби на ток гласања и утврђивање резултата гласања.

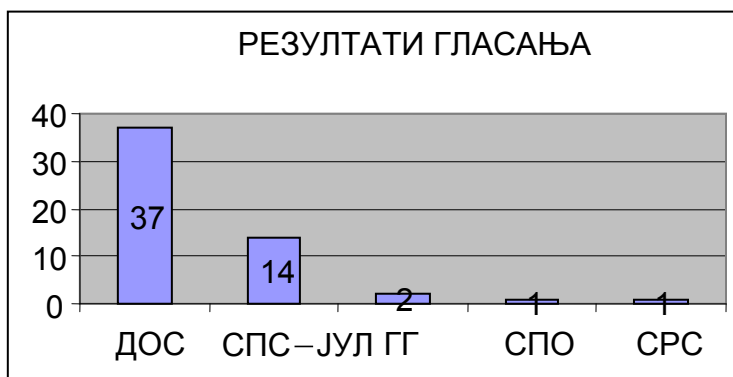
По пријему изборног материјала и записника о раду бирачких одбора, у законском року су поднети приговори од предлагача кандидата СПС – ЈУЛ – Слободан Милошевић. Они су имали примедбе на рад бирачких одбора за бирачко место 30 у МЗ Барич и бирачко место 35 у МЗ Дражевац, а због неправилности у поступку спровођења избора. За одлучивање о овим приговорима, надлежна је била Изборна комисија Изборне јединице 4, Чукарица, која је усвојила приговор за Изборну јединицу 30, МЗ Барич и донела решење о поништавању гласања од 24. септембра за избор одборника на овом бирачком месту, распуштању бирачког одбора и заказивању поновних избора са истим кандидатима за избор одборника у Изборној јединици 30, МЗ Барич. Поновни избори били су заказани за 8. октобар 2000. године, а њих су спровели нови бирачки одбори који су накнадно именовани. Иста комисија Изборне јединице 4, Чукарица одбила је поднети приговор на регуларност избора у Изборној јединици 35, МЗ Дражевац као неоснован.

Због захтева Демократске опозиције Србије, за издавање уверења изабраним одборницима, Комисија је на седницама 2. и

4. октобра утврдила коначне резултате избора у 54 изборне јединице. У Изборној јединици 30, МЗ Барич очекивало се понављање избора. После обављања свих изборних радњи и припремања изборног материјала, избори су одржани 8. октобра. Већ 9. октобра Комисија је констатовала да су избори обављени у складу са законом и да је на основу утврђених резултата кандидат Српске радикалне странке добио највећи број гласова и изабран за одборника Скупштине општине. Истог дана кандидат Демократске опозиције Србије уложио је жалбу, оспоравајући регуларност избора у овој Изборној јединици. Комисија је жалбу одбила као неосновану и подносиоца жалбе упутила да даљу заштиту свог изборног права затражи код Општинског суда у Обреновцу. Међутим, 11. октобра, Комисија је од подносиоца жалбе обавештена да одустаје од жалбе, тако да је констатовала да је резултат поновних избора у Изборној јединици 30 у МЗ Барич коначан и да се изабраном кандидату Српске радикалне странке мора издати уверење да је изабран за одборника. Комисија је констатовала и да су избори за свих 55 одборника окончани. На основу тога Комисија је Скупштини општине поднела и коначне резултате избора за одборнике у Скупштини општине Обреновац, од 24. септембра и 8. октобра 2000. године.

Резултати су били следећи:

- ДОС – др. Војислав Коштуница – 37 одборника
- СПС – ЈУЛ – Слободан Милошевић – 14 одборника
- ГГ – 2 одборника
- СПО – 1 одборник
- СРС – 1 одборник

Подаци из извештаја Општинске изборне комисије, непосредно по окончању избора, били су саопштени путем средстава јавног информисања, а Одлука о потврђивању (верификацији) одборничких мандата у Скупштини општине Обреновац, објављена је у Службеном гласнику Града Београда.

Конститутивна седница Скупштине општине Обреновац, одржана је 13. октобра 2000. године, тако да је после пуне четири године без званичних органа локалне власти, у Обреновцу је коначно формирана власт. Након што је верификациона комисија потврдила свих 55 одборничких мандата, изабрани одборници су дали свечану изјаву, те се приступило избору председника Скупштине општине Обреновац. Једини кандидат за ту функцију био је дипломирани машински инжењер Петар Кнежевић, запослен у Термоелектрани „Никола Тесла“, који је био члан Демократске странке и кандидат Демократске опозиције Србије за одборника. Поверење Петру Кнежевићу указало је 49 одборника, чиме је Обреновац коначно добио и председника Општине. За потпредседника Скупштине општине такође је предложен само један кандидат, дипломирани историчар Драган Обрадовић, наставник историје у основној школи „Посавски Партизани“, за кога је гласало 45 одборника, као кандидат Демократске стране Србије.

ИЗБОРИ ЗА ОДБОРНИКЕ 2004. ГОДИНЕ

На изборима 2004. године, приметна је разлика у односу на претходно посматране изборе. Ови избори су се први пут спровели по пропорционалном изборном систему, за разлику од претходна три посматрана изборна циклуса, који су били

спроведени по већинском изборном систему. Такође, може се видети и да су некадашње коалиције престале да постоје, као и то да су формиране неке нове.

1. Предизборна кампања

Избори за одборнике Скупштина општина, Скупштина града и градоначелника Београда, били су заказани за 19. септембар 2004. године. За избор градоначелника Београда, било је 9 кандидата. Већина кандидата за градоначелника Београда посетила је и Обреновац, гостујући на митинзима својих странака, у оквиру предизборне кампање за избор одборника Скупштине општине.

Са предизборном кампањом прва је почела Српска радикална странка. Као почасни гост, већ на првом митингу испред Скупштине града, био је Александар Вучић, кога је Српска радикална странка истакла као свог кандидата за градоначелника Београда. Радикали су истицали да морају пре свега на подручју општине Обреновац да реше проблем легализације, као и то да се приградске општине морају изједначити са центром Београда, како не би било привилегованих, да се мора видети где народ живи тешко, где живи сиротиња и да се то мора променити.¹⁸³ За Радикале је посебан проблем представљала канализациона мрежа, јер је била нерешена у педесет одсто Београда и делом у Обреновцу, а такође је проблем представљало и питање водовода. Решење проблема канализационе мреже одвијало би се постепено, док би водовод био приоритетан и био би решен релативно брзо. Александар Вучић, кандидат Српске радикалне странке за градоначелника Београда, као посебну важност за Обреновац, истакао је изградњу обилазнице у Остружници, где би била ангажована и предузећа из Обреновца.

Представници Покрета „Снага Србије“ у више наврата су обишли неколико сеоских домаћинстава на територији Општине. Приликом посете једном домаћинству у обреновачком селу Јасенак, кандидат Покрета „Снага Србије“ Јасмина Митровић-Марић, истакла је да богатство Србије лежи у пољопривреди и да грађани Обреновца, као и околних села, треба да се осећају као Београђани, јер они то и јесу. Проблем многих села у Општини је несташица воде. Госпођа Марић је навела да су људи с правом незадовољни и очајни, јер не могу да реше основни проблем, а то

---

¹⁸³ У: Обреновачке новине. – Год. XXVII, бр. 130(266), (8. септембар 2004), стр. 4.

је вода, а притом плаћају и Републици и Граду.¹⁸⁴ Њена порука за бираче у Јасенку, као и целом Обреновцу је била та да њена странка не дели Београд на Београђане Обреновца и на Београђане Теразија, јер су у истој престоници.

Обреновац је такође посетио и кандидат Демократске алтернативе и Социјалдемократске партије за градоначелника Београда Небојша Човић. Као један од основних приоритета и великих пројеката, који би били од великог значаја за Обреновац, а такође и за Београд, био би завршетак моста на Сави код Термоелектране „Никола Тесла - А“, што би био изузетно важан пројекат, не само у смислу топлификације, него и због тога што би повезивао Београд и Обреновац са Ваљевом, Шапцем и Лозницом. На тај начин, осим што би ово било од изузетног значаја у саобраћајном смислу, ова зона би постала и привредно много атрактивнија.¹⁸⁵

На Малом тргу у Обреновцу, свој програм и своје кандидате за одборнике Скупштине општине Обреновац, представила је и странка Г17 плус. Представници Г17 плус, приликом своје посете Обреновцу 31. августа у оквиру своје предизборне кампање, чији је почасни гост била Бранка Бошњак, кандидат за градоначелника Београда, навели су да приградске општине, међу којима је и Обреновац, заслужују третман као и сам центар Београда. Сматрали су да приградске општине, посебно општина Обреновац, заслужују и више пажње због проблема у вези са загађењем животне средине, проблема у саобраћају, водоснабдевању, здравству и канализационе мреже. За Г17 плус је решење за проблем загађења било увођење филтера на Термоелектранама и система за пречишћавање угља, чиме би загађеност била знатно смањена. Бранка Бошњак је истакла да су сви њени покушаји да у Обреновац доведе стране инвеститоре који би развили бањски туризам, због обреновачке бање која има изузетно лековиту воду, пропали, јер је близина Термоелектрана увек разлог за одбијање. По њеним речима за питање саобраћаја је постојало решење, изградњом заобилазнице око Обреновца. Такође је обећала да ће јој бити част, с обзиром да је архитекта и да је некада радила на изградњи главне улице у Обреновцу, да

---

¹⁸⁴ У: Обреновачке новине. – Год. XXVII, бр. 130(266), (8. септембар 2004), стр. 6.

¹⁸⁵ У: Обреновачке новине. – Год. XXVII, бр. 130(266), (8. септембар 2004), стр. 8.

уради пројекат за цркву у Забрежју уколико добије благослов и дозволу надлежних црквених органа.¹⁸⁶

Демократска странка је са својим представницима за одборнике Скупштине општине, одржала неколико предизборних скупова. На једном од њих, почасни гост је био кандидат Демократске странке за градоначелника Београда Ненад Богдановић. Демократска странка је истакла веома важну чињеницу да је у протекле четири године од претходних избора, решавала проблеме у Општини. Навели су и то да ни једна општина у Београду није „профитирала“ као општина Обреновац, јер су изграђене школе у МЗ Дражевац, Техничка школа и школа у насељу Ројковац. На тај начин школство у Обреновцу је подигнуто на европски ниво. Циљ Демократа је био и унапређење градског превоза, а најавили су и увођење јединственог тарифног система. Питање воде у Обреновцу, као и у свим приградским општинама града Београда, је такође представљало проблем. Ненад Богдановић је на одржаном митингу истакао да у наредне четири године, обреновачки водовод мора да постане део Београдског водовода, тако што би се интегрисао у градски, а биле би обезбеђене довољне количине воде, због изградње фабрике воде Макиш II, која би обезбедила довољно воде за више београдских општина.¹⁸⁷

Као и већина представника других странака и за Демократску странку је од изузетног значаја била изградња остружничког моста као прве фазе, који би омогућио грађанима Обреновца да лакше пређу у Срем, а такође је по њима од изузетне важности представљао и пројекат који би се радио заједнички са републичком Дирекцијом за путеве, а то је мост код Термоелектране, који је по њиховом обећању требало да буде завршен у наредне четири године од избора.

Посебна карактеристика изборних кампања¹⁸⁸, од овог изборног циклуса, јесу иновације промоцији странака. За разлику од претходног периода у коме су пре свега доминирали електронски медији (Радио Обреновац, РТВ Маг) и плакати, сада се појављује штампани изборни материјал који је достављан грађанима на кућне адресе. Осим тога, у Обреновцу су се појавили билборди, велики панои, на којима су странке истицале своје

¹⁸⁶ У: Обреновачке новине. – Год. XXVII, бр. 130(266), (8. септембар 2004), стр. 2.

¹⁸⁷ У: Обреновачке новине. – Год. XXVII, бр. 130(266), (8. септембар 2004), стр. 6.

¹⁸⁸ Овај пасус написао је А.М.П.

главне кандидате. Ипак, најзначајнији обреновачки медиј, ТВ Маг, имао је своју изборну хронику у којој су представљене све листе и сви кандидати, што је умногоме допринело бољем и потпунијем информисању бирача.

2. Резултати избора

Одлуком председника Народне скупштине Републике Србије, расписани су били избори за 19. септембар 2004. године, за одборнике Скупштина општина, Скупштина градова и по први пут непосредним изјашњавањем и Градоначелника Београда.

Право на расподелу одборничких мандата имале су само оне изборне листе које су прешле цензус од 3 одсто освојених гласова од броја изашлих бирача, а расподела мандата се вршила пропорционално у складу са освојеним бројем гласова.

Ови избори су били најмасовнији који су до тада одржани у Општини Обреновац, јер је учествовало чак осамнаест листа политичких странака, коалиција, покрета, удружења и групе грађана, којих је било скоро три пута више него на претходним локалним изборима. На овим листама налазило се и 687 кандидата за одборнике локалног парламента, што је значило да је за једно од 55 одборничких места, конкурисало више од десет кандидата.

Право учешћа на изборима добиле су следеће листе:

- Демократска Странка – Борис Тадић
- Политичка странка Г17 плус – Мирољуб Лабус
- Социјалистичка партија Србије – мр Зоран Костић
- Група грађана „Сви за бољи и праведнији Обреновац – и то одмах” – Горан Веселиновић
- Српски покрет обнове – Нова Србија
- Српска радикална странка – Томислав Николић
- Демократска странка Србије – Војислав Коштуница
- Народна демократска странка – Др Слободан Вуксановић
- Нова комунистичка партија Југославије
- Удружење грађана „Обреновац наш град”
- Политички покрет „Снага Србије” – Богољуб Карић
- Група грађана „Дудови”
- Демократска странка Рома
- Група грађана „До победе” – Миладин Тошић

- Демохришћанска странка Србије – Либерали Србије – Др. Владан Батић
- Демократски препород Србије – Социјалдемократија Вук Обрадовић
- Нова демократска странка Рома Србије – Јовановић Златомир Пипи
- Странка српског јединства – професор Обрад Вуковић

Општинска изборна комисија је на седници одржаној 20. септембра, утврдила Извештај о раду Општинске изборне комисије на утврђивању резултата избора за Одборнике за Скупштину општине Обреновац. Седници Комисије су присуствовали Заменик председника, сви чланови и заменици чланова сталног и проширеног састава, као и секретар и заменик секретара Комисије. Комисија је утврдила да је од укупно 55 бирачких одбора у општини Обреновац, примила изборни материјал. Комисија је такође утврдила да ни на једном од 55 бирачких места није било приговора на рад бирачких одбора и да нема разлога и основа за поништај гласања ни на једном бирачком месту. Комисија је утврдила да је према изводима из бирачких спискова било уписано 60.116 бирача, а да је на изборима гласало 21.662, као и да су поједине изборне листе добиле следећи број гласова и мандата:

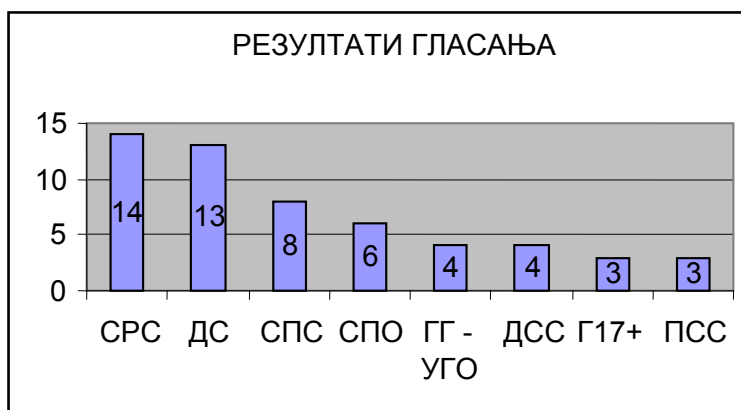
Редни број	Назив странке	Број гласова	Број мандата
1.	Демократска странка – Борис Тадић	4412	13
2.	Политичка странка Г17 плус – Мирољуб Лабус	956	3
3.	Социјалистичка партија Србије – Мр. Зоран Крстић	2584	8
4.	ГГ сви за бољи и праведнији Обреновац- и то одмах	268	0
5.	Српски покрет обнове – Нова Србија	2186	6
6.	Српска радикална странка – Томислав Николић	4816	14
7.	Демократска странка Србије – Војислав Коштуница	1250	4
8.	Народна демократска странка - Др. С. Вуксановић	528	0
9.	Нова комунистичка партија	168	0

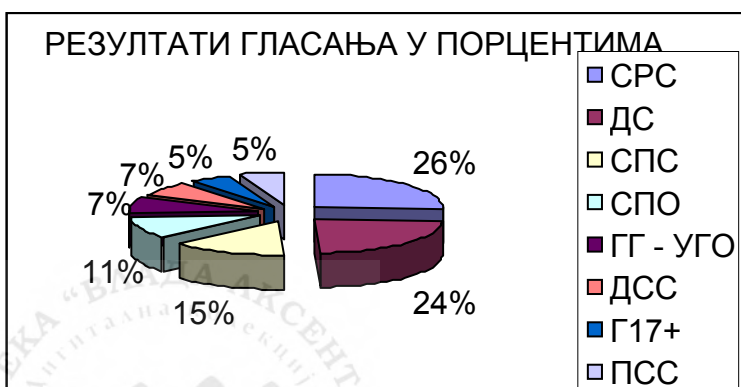
	Југославије		
10.	Удружење грађана Обреновац – Наш град	1397	4
11.	Политички покрет снага Србије – Богољуб Карић	936	3
12.	Група грађана Дудови	56	0
13.	Демократска странка Рома	51	0
14.	ГГ до победе – Миладин Тошић	441	0
15.	ДХС – Либерали Србије – Др. Владан Батић	532	0
16.	ДПС Социјалдемократија – Др. Вук Обрадовић	259	0
17.	Нова демократска странка Рома Србије ЗЈ – Пипи	48	0
18.	Странка српског јединства	129	0

Утврђено је да је за доделу мандата, као законски цензус од 3 посто изашлих бирача, потребно 650 гласова.

На основу броја добијених гласова, следећи предлагачи листа добили су законски цензус и сразмерно броју гласова следећи број мандата:

- СРС – 14
- ДС – 13
- СПС – 8
- СПО – 6
- Удружење грађана Обреновац (ГГ – УГО) – 4
- ДСС – 4
- Г17 плус – 3
- ПСС – 3

На седници Изборне комисије одржаној 20. септембра, једна трећина мандата била је распоређена кандидатима по редоследу са предложених листа. Седница Изборне комисије одржана је и 6. октобра због расподеле две трећине преосталих одборничких мандата по достављеним предлозима. За преосталих 37 одборничких мандата, односно две трећине добијених мандата, од предлагача листа је затражено да у законском року доставе имена кандидата који ће добити мандат, односно бити носиоци одборничких мандата. У законском року су сви предлагачи изборних листа доставили своје предлоге, тако да је било распоређено и преосталих две трећине мандата.

Ови избори донели су и нова престројавања и нове коалиције. Осим странака које су и раније учествовале на изборима, први пут су се појавиле нове странке. Странке бивше Демократске опозиције Србије, наступиле су самостално. Социјалистичка партија Србије је самостално наступила на изборима без бившег коалиционог партнера Југословенске левнице, док је Српски покрет обнове на изборе изашао у коалицији са Новом Србијом. Од некадашње Демократске опозиције Србије, самостално су наступиле Демократска странка, Демократска странка Србије, Народна демократска странка, а Демокришћанска странка Србије и Либерали Србије у коалицији. Коалицију су такође формирале и Социјалдемократија са новоформираним Демократским препородом Србије. Први пут на изборима самостално су иступиле и две новоформиране партије, Г17 плус и Покрет Снага Србије. Од осамнаест изборних листа, право да располажу одборничким мандатима изборило се осам листа. Већина од осталих десет учесника је била далеко од

изборног цензуса, или 650 гласова колико је било потребно да се стигне до општинског парламента. Најближи преласку цензуса били су Демохришћанска странка Србије – Либерали Србије и Народна Демократска странка којима је недостајало нешто више од сто гласова.

Радикали и Демократе су на овим изборима само потврдили фаворитске позиције. То се може видети и по броју освојених мандата, односно по броју освојених гласова: Српска радикална странка је освојила 4.816, Демократска странка 4.412. Од 55 бирачких места, Српска радикална странка је по броју освојених мандата била водећа на 28 бирачких места, а Демократска странка на 16. На преосталих једанаест бирачких места, Социјалистичка партија Србије је била водећа на 5 бирачких места, коалиција Српски покрет обнове – Нова Србија на 2 бирачка места, а Г17 плус, Народна демократска странка и Удружење грађана Обреновац, наш град, на по једном бирачком месту. На једном бирачком месту је чак забележена и пат позиција, јер су исти број гласова добили Радикали и коалиција Српски покрет обнове – Нова Србија. Једине странке које ни на једном бирачком месту нису имале највише освојених гласова биле су Демократска странка Србије и Политички покрет Снага Србије.

И ови избори били су без правог и апсолутног победника. Наиме, право да сама формира власт, није добила ниједна политичка опција, тако да су биле неминовне постизборне коалиције. Иако је ово била најбогатија понуда странака за локални парламент, од увођења вишестраначког система, може се рећи да је излазност бирача на изборе била мања него на свим досадашњим изборима за локалне органе власти. Према званичном извештају, на подручју општине Обреновац за локалне изборе, евидентирано је 60.116 бирача, а на биралишта је 19. септембра изашло нешто више од трећине њих, односно 21.662 бирача, што је било 36,03% од укупно уписаних бирача. Оваква ниска излазност била је супротна претходним прогнозама да ће на гласање изаћи више од 47% бирача. На овакву малу излазност нису рачунали ни политички актери, а ни политички аналитичари. Претпоставља се да је једини разлог био слаба едукација бирачког тела о новом изборном процесу, као и презасићеност изборним циклусима.

Прва конститутивна седница Скупштине општине Обреновац, била је одржана 5. новембра, а председавајућа је била Јелена Пејчић из Демократске странке Србије, најмлађи одборник новог сазива.

После отварања дискусије, одборник Социјалистичке партије Србије Душан Петровић, сугерисао је да се у дневни ред уврсти предлог за избор председника Скупштине општине, што је одбијено директним изјашњавањем одборника, уз образложење да је овакав потез у датом моменту неизводљив, будући да по Закону и Статуту града, ова, као и функција потпредседника Скупштине, председника и чланова Извршног одбора више не постоје. Истицали су да је најпре потребно да се донесу општа правна акта, чијим би се објављивањем у Службеном листу града Београда створио одговарајући правни основ за избор органа носилаца функција, онако како је предвиђено Законом о локалној самоуправи, односно Статутом града Београда.

У свечаном делу заседања поднет је извештај Општинске изборне комисије о резултатима спроведених избора 19. септембра и образована је Комисија за верификацију одборничких мандата, после чега су чланови локалног парламента дали свечану изјаву. На почетку радног дела седнице, незадовољни њеним током и неажурношћу претходне скупштине, одборници Српске радикалне странке и Социјалистичке партије Србије напустили су састанак, али је у скупштинској сали ипак остала потребна одборничка већина да би се достављени предлози предочили у одлуке. Преосталих 32 одборника, једногласно су усвојили и одлуку о организацији и раду органа Општине, као и Пословник ГО Обреновац.

Два месеца по одржавању републичких избора, 19. новембра била је заказана редовна седница Скупштине општине Обреновац, на којој се према предложеном дневном реду очекивало именовање председника Градске општине и осталих органа локалне власти, али је број присутних за обезбеђивање кворума био недовољан, па је наредно скупштинско заседање заказано за 24. новембар.

Треће редовно заседање обреновачке скупштине, одржано је 24. новембра, на чијем је дневном реду био избор председника Градске општине. Када је председавајући Скупштине из Српске радикалне странке обавестио одборнике да је предата само кандидатура Небојше Ђерана из Демократске странке, одборници Српске радикалне странке и Социјалистичке партије Србије, реаговали су тврдњом да су кандидатуру др Живанке Лазаревић из Српске радикалне странке, доставили још на првом састанку локалног парламента. Међутим, представници стручне службе објаснили су да је овај поступак било неопходно обновити, будући да је реч о новој седници, те да према новоусвојеним општинским актима, функција председника Скупштине општине више не

постоји, већ се сада бира председник Градске општине. Како би отклонили овај неспоразум и омогућили учешће др Живанке Лазаревић, одборник Демократске странке Петар Кнежевић је предложио да се њена кандидатура поднесе на лицу места. Међутим, група од 21 одборника Српске радикалне странке и Социјалистичке партије Србије одбила је овај предлог и напустила општинску салу. Седница је била прекинута, с обзиром на то да је њом председавао одборник из Српске радикалне странке. Према тумачењу стручне службе, доношењу одлуке да се седница прекине, требало је да претходи одборничко изјашњавање, па је већина од 33 присутна одборника изгласала наставак седнице, а улогу председавајућег преузели су најмлађи одборници. Тајним гласањем, са 31 гласом и 2 уздржана, за председника Градске општине Обреновац, био је изабран Небојша Ђеран, дипломирани инжењер технологије, члан Демократске странке. За заменика председника био је изабран Љубиша Здравковић из Демократске странке Србије, а по први пут је уведена и нова функција општинског менаџера која је поверена Томиславу Јеремићу, професору историје, члану Српског покрета обнове.

ИЗБОРИ ЗА ОДБОРНИКЕ 2008. ГОДИНЕ¹⁸⁹

Нови избори за одборнике одржани су на време, 2008. године. Иначе, занимљиво је да је од поновног увођења вишестраначког система 1990 године, било много различитих ванредних избора, и парламентарних и председничких, али се ниједном није десило да се распишу ванредни локални избори. Премда се дешавало да су многи локални парламенти били распуштани од стране Министарства за локалну самоуправу, из различитих разлога, некада политичких (кад владајућим странкама није одговарао састав локалне скупштине), некада и парактичних разлога (када није могла да се успостави локална коалиција или када се локална коалиција распадала после неког времена, а није било могућности да се формира нова), али ванредних локалних избора никада није било. 2008 године, после „образложеног предлога Владе Србије председнику Републике

---

¹⁸⁹ Одељак *Избори за одборнике 2008. године*, уважавајући концепт аутора рада, написао Александар М. Поповић.

Србије“, распуштена је Народна скупштина и расписани су, поред локалних, и ванредни парламентарни избори за 11. мај 2008. године.

1. Предизборна кампања

Разлог распада коалиције на републичком нивоу, је пре свега било размимоилажење политичких ставова главних странака те коалиције, ДС и ДСС, а то је однос који Србија треба да има према Европској унији, односно начин на који ће се наша држава реаговати на проглашење независности Косова и Метохије и признавање декларације о проглашењу независности ове српске покрајине, било је главна тема предизборне кампање, чак и на локалном нивоу.

Тако су странке окупљене око ДС формирале предизборну коалицију За европски Обреновац¹⁹⁰, којој су приступиле Г 17+ и СПО. Била је то логична рефлексција онога што се дешавало на нивоу Београда и Србије, где су формиране коалиције сличног састава (За европски Београд и За европску Србију). Коалиција За европски Обреновац истицала је у предизборној кампањи своје успехе из претходног периода (од 2000. године па на даље ДС је била главни носилац локалне власти), те позивала грађане да јој укажу поверење на изборима, што би, по њиховим речима, требало да резултира завршавањем започетих пројеката (мост на Сави, бања...), али и започињање обиља нових акција. Истовремено, свако ново обећање коалиције За европски Обреновац било је поткрепљивано обећањем о убрзаном интегрисању Србије у Европску унију, што би требало да значи и убрзани економски просперитет Србије и Обреновца. (Ове аргументе коалиције За европски Обреновац веома је оснажило парафирање Споразума о стабилизацији и придруживању које је обављено крајем априла, пред саме изборе). Званично име ове коалиције је било За европску Србију.

С друге стране, иако је на републичком нивоу постојала твз. народњачка коалиција, коју су чиниле пре свега Демократска странка Србије и Нова Србија, у Обреновцу ове две странке нису виделе заједнички интерес у формирању предизборне коалиције, тако да су ДСС и НС изашле са самосталним листама.

ДСС¹⁹¹ је у својој предизборној кампањи, позивајући се на државотворни страначки програм истицала приврженост

---

¹⁹⁰ У: Обреновачка хроника. – Год. II, бр. 26, стр. 2.

¹⁹¹ У: Палеж. – Год I, бр. 3, стр. 2.

даљој изградњи демократских институција путем доношења стратегијских докумената као што су стратегија развоја инфраструктуре Обреновца, проширење топловодне и гасификационе мреже, као и снажнији привредни раст стварањем повољне инвестиционе климе у индустријској зони.

Нова Србија¹⁹² је свој предизборни програм заснивала на успостављању јаче еколошке заштите грађана, пре свега путем јачања притиска на ТЕНТ као најозбиљнијег загађивача. Развојну шансу Обреновца видели су у најављеном проласку аутопута према Јадрану кроз Обреновац, чиме би град добио на важности и био боље повезан како са главним градом, тако и са великим градовима у унутрашњости, који су се налазили на планираној траси аутопута.

Либерално демократска партија (ЛДП) је за ову прилику направио локалну коалицију са Демохришћанском странком Србије (ДХСС) и имали су синхронизовану заједничку кампању за локалне изборе. У предизборној кампањи ова коалиција залагала се пре свега за урбанистички ред у Обреновцу, обећавала завршетак пројеката бање и стадиона, укидање накнаде за паркинге, мању општинску администрацију и ревитализацију обреновачке привреде.

Српска радикална странка¹⁹³ наступила је самостално и у својој предизборној кампањи најављивала победу, обећавајући борбу против корупције, заштиту националних интереса, уређену општинску администрацију и појачану еколошку заштиту.

Социјалистичка партија Србије се појавила у оквиру коалиције са Јединственом Србијом (ЈС) и Партијом уједињених пензионера (ПУПС). Како чланице ове коалиције нису имале одборе у Обреновцу, СПС је кампању радила самостално. Критикујући постојећу власт указивали су на правце којима је требало да се креће Обреновац, обећавајући више посла и бољи стандард грађана.

Потпуно нова странка на овим изборима била је странка Зелени Србије. Сасвим је очекивано да у граду какав је Обреновац, чија индустрија битно утиче на квалитет живота и животну средину, постоји и странка чији се програм пре свега заснива на решавању еколошких проблема. Зелени Србије су у фокус проблема које намеравају да реше стављали питање екологије и бољих услова за живот младих

---

¹⁹² У: Палеж. – Год 1, бр. 2, стр. 6.

¹⁹³ У: Палеж. – Год 1, бр. 1, стр. 5.

Две групе грађана, Снага Обреновца и Обреновац наш град, такође су предале своје изборне листа за изборе за одборнике ГО Обреновац.

Група грађана Снага Обреновца¹⁹⁴, настала је, пре свега, из општинског одбора странке Покрет Снага Србије. У предизборну кампању ушли су са позиције власти, пошто су у претходне четири године били саставни део владајуће општинске коалиције. У свом предизборном програму најављивали су реконструкцију општинке управе, решавање комуналних проблема, као и снажније залагање за интересе Обреновца у оквиру Града Београда, коме Обреновац припада као једна од градских општина.

Удружење грађана Обреновац наш град, настојало је да пре избора обиђе што више месних заједница и у разговорима са грађанима дође до своје изборне платформе. Више посла за младе, бољи путеви и развијенија индустрија, биле су основне црте њиховог наступа у предизборној кампањи.

Занимљиво је да је за ове изборе, који су се такође одржавали по пропорционалном изборном принципу, предато девет изборних листа, док је за претходне локалне изборе предату укупно осамнаест изборних листа. Очигледно је да је дошло до извесног укрупњавања политичке сцене Обреновца.

Осим ЛДП-а, који је предао листу са 38 кандидата за одборнике, све остале изборне листе садржале су максимални број кандидата (55).

Изборну кампању обележиле су велике политичке разлике доскорашњих коалиционих партнера (ДС и ДСС) у схватању будуће државне политике. Локалне теме којима су се странке бавиле, биле су углавном сличне (решавање комуналних проблема, незапослености, наркоманије...)

У овој изборној кампањи настављен је тренд иновација у представљању странака. Поред мноштва штампаног материјала који су грађани налазили у својим поштанским сандучићима и који су страначки активисти делили по улицама, на изборе се позивало и путем СМС порука као и електронском поштом. Телевизија МАГ је у свом програму поново имала изборну хронику, а странке су могле и да закупају термине и емитују своје предизборне спотове, ради што потпунијег представљања свог изборног програма.

2. Резултати избора

---

¹⁹⁴ У: Палеж. – Год 1, бр. 3, стр. 5.

Одлуком председника Народне скупштине Републике Србије расписани су избори за 11. мај 2008. године. Избори су на територији општине Обреновац спроведени у 55 изборних јединица, по пропорционалном изборном систему, што је значило да бирачи гласају за страначке листе, док странке на основу броја добијених мандата одрађују одборнике са пријављених листа. Право на расподелу одборничких мандата имале су само оне изборне листе које су прешле цензус од 5% освојених гласова од броја изашлих бирача, а расподела мандата се вршила пропорционално у складу са освојеним бројем гласова.

Општинска изборна комисија је потврдила 9 изборних листа, са укупно 478 кандидата. Пз завршетку избора, 6. јуна 2008. године, општинска изборна комисија, у складу са законом, на основу Записника од 12.05.2008. године о утврђивању привремених резултата гласања на изборима, Записника од 16.05.2008. године по коме су по завршетку поступака за заштиту изборног права, по приговорима Либерално демократске партије и странке Зелени Србије привремени резултати постали коначни и Записника од 21.05.2008. године којим су по завршетку поступка за заштиту изборног права, Решењима Комисије и пресудама Окружног суда у Београду, утврдила коначне резултате избора за одборнике, који су са 21.05.2008. године постали правоснажни и као такви 22.05.2008. године објављени у Службеном листу града Београда (број 18/08).

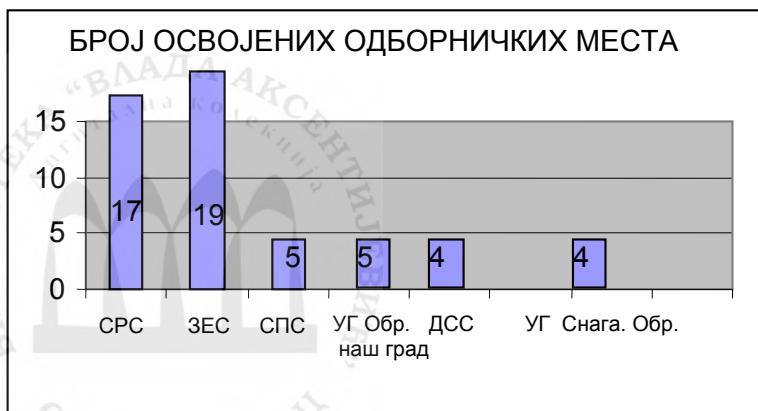
Комисија је утврдила да је према изводима из бирачких спискова било уписано 62 786 бирача, а да је на изборима гласало 38 727 као и да су поједине изборне листе добиле следећи број гласова и мандата:

1. За европску Србију – Борис Тадић (34.55%) и 19 мандата	11 744 гласова
2. Снага Обреновца – Милорад Грчић 4 мандата	2370 гласова (7.27%) и
3. СПС– ПУПС–ЈС – Мр Зоран Костић (9.09 %) и 5 мандата	2 941 гласова
4. Обреновац наш град – Светозар Добрашиновић (10.91%) и 6 мандата	3869 гласова
5. СРС – Томислав Николић (30.91%) и 17 мандата	10 007 гласова
6. ДСС – Војислав Коштуница 4 мандата	2 427 гласова (7.27%) и

Изборни цензус нису прешле и остале су без мандата следеће странке:

7. Нова Србија – др Живорад Костић (2.51%) без мандата	955 гласова
8. Зелени Обреновац – Иван Карић (4.85%) без мандата	1 793 гласова
9. ЛДП и ДХСС – Чедомир Јовановић без мандата	1 771 гласова (4.81%)

На првој седници после избора¹⁹⁵, почетко јуна месеца одборници Скупштине Градске општине Обреновац формирали су скупштинску већину од 29 одборника које су чиниле коалиција За европску Србију, Удружење грађана Обреновац наш град и Удружење грађана Снага Обреновца. За председника општине изабран је Жељко Јоветић, професор физичке културе, из коалиције ЗЕС, за заменика председника Милорад Грчић, приватни предузетник, из Удружења грађана Снага Обреновца, док је за председавајућег скупштине изабран инжењер Милан Неговановић из Удружења грађана Обреновац наш град.

После формирања власти на нивоу Града Београда у коју су ушли СПС, ПУПС и ЈС, обреновачкој владајућој коалицији приступили су и социјалисти.¹⁹⁶ Тако је Драгослав Мршевић, аналитичар, постао помоћник председника општине, а два представника социјалиста постали су чланови општинског већа.

ЗАКЉУЧАК

¹⁹⁵ У: Обреновачка хроника. – Год. III, бр. 27, стр. 4.

¹⁹⁶ У: Обреновачка хроника. – Год. III, бр. 28, стр. 4.

У Обреновцу, као и у многим другим општинама у Србији, у посматраном периоду, видљиве су велике разлике у промени структуре власти, као и у промени свести грађана у њиховом приступу појму локалне самоуправе.

На изборима 1992. године, Социјалистичка партија Србије однела је убедљиву победу. Имала је од 55 одборничких мандата 34, док су преостале мандате поделили коалиција “ДЕПОС”, која се први пут појављује на изборима, Српска радикална странка и Група грађана. На овим, изборима била је највећа излазност грађана, више од 72 % је изашло на изборе.

Већ на следећим изборима 1996. године, приметна је разлика. Социјалистичка партија Србије, освојила је 19 одборничких мандата, тако да је морала да уђе у коалицију са новоформираном политичком партијом Југословенском левицом. Међутим, и поред заједничке коалиције, нису успели да формирају власт, јер им је 27 одборничких мандата било недовољно. Такође и коалиција “Заједно” је имала 27 одборничких мандата. Власт није била формирана.

Наступа време без општинских органа, пуне четири године, све до избора 2000. године. Обзиром да нису постојали органи власти, одлуком Владе Републике Србије је формирано Општинско веће, које је имало за задатак да обави послове из надлежности Скупштине општине и Извршног одбора Скупштине општине.

Након четири године безвлашћа у Обреновцу, власт је формирана на изборима 2000. године. На овим изборима, изашао је велики број бирача, више од 74 % бирачког тела. Избори су донели велики преокрет у политичкој структури. Први пут на изборима се појавила једна потпуно нова коалиција, Демократска опозиција Србије (ДОС), састављена од 18 партија демократске оријентације, која је однела убедљиву победу у Општини, са освојених 37 одборничких мандата, тако да је сама формирала власт.

Септембра 2004. године одржани су први општи локални избори у Србији, према новом Закону о локалним изборима, који је усвојен 2002. године. Овим законом је уведен пропорционални изборни систем, у којем је више дошла до изражаја воља бирача. На овим изборима била је најмања излазност грађана, нешто више од 36 %.

Странке некадашњег ДОС-а, наступиле су самостално. Приметна су била још нека померања. Социјалистичка партија

Србије је изашла на изборе без бившег коалиционог партнера Југословенске левице, док је Српски покрет обнове изашао у коалицији са Новом Србијом. Од некада водећих странака ДОС-а, самостално су наступиле и Демократска Странка и Демократска странка Србије.

Највише одборничких мандата,¹⁴ је освојила Српска радикална странка, а одмах иза ње била је Демократска странка са 13 освојених мандата. Ни једна од странака није имала довољан број мандата да би формирала власт, тако да су постизборне коалиције биле неминовност. Власт је формирана без Српске радикалне странке, која је остала опозиција, а председник Општине је поново изабран из Демократске странке, као и на претходним изборима 2000. године.

У посматраном периоду од 1992 - 2008. године, може се видети да је дошло до радикалне промене власти. Социјалисти и њихове коалиције, биле су осам година на власти. Након избора 2000. године, они губе власт и формирају се коалиције које су врло нестабилне и које се доста чешће мењају. Поставља се питање да ли су такве коалиције и биле добре за грађане? Они су у предизборним кампањама нудили пројекте, које нису били у стању да реализују након победе на изборима, што је веома брзо код грађана доводило до разочарења, тако да им већ на следећим изборима нису указивали поверење. То указује на две чињенице, или нису били способни да остваре обећавани програм, или је тај програм био нереалан.

Избори¹⁹⁷ који су одржани 2008. године доносе квалитативно нову ситуацију на политичкој сцени и повратак СПС-а на власт. Премда то није тако изгледало током предизборне кампање, некадашњи „љути“ противници, ДС и СПС, постали су партнери у власти. Истина, то се догодило пре свега захваљујући чињеници да је СПС постао партнер ДС-у у републичкој и градској власти, што је резултирало уласком социјалиста и у локалне органе власти и тамо где то, као у Обреновцу, није било неопходно са становишта броја освојених мандата на изборима.

Такође, не треба занемарити чињеницу да је позиција општине Обреновац везана за локалну самоуправу, као градска општина града Београда, као и да многи пројекти, у ствари, зависе од Скупштине града Београда.

---

¹⁹⁷ Овај пасус Закључка написао је Александар М. Поповић.

Литература и извори

1. Проф. др. Милан Н. Јовановић, *Изборни системи посткомунистичких држава*, Службени лист СЦГ, Факултет политичких наука: Институт за политичке студије, Београд, 2004.
2. Проф. др. Снежана Ђорђевић, *Ренесанса локалне власти: упоредни модели*, Чигоја, Београд, 2003.
3. Извештај о укупним резултатима избора за одборнике Скупштине општине Обреновац у изборним јединицама на територији општине Обреновац, одржаним 20.12.1992. и 3.1.1993. године.
4. Извештај о укупним резултатима Избора за одборнике Скупштине општине Обреновац у изборним јединицама на територији општине Обреновац, одржаним 3.11.1996. и 17.11.1996. године.
5. Извештај о укупним резултатима избора одборника Скупштине општине Обреновац у свих 55 изборних јединица у којима су резултати коначни, на изборима одржаним 24.9 и 8.10.2000. године.
6. Извештај о раду Општинске изборне комисије на утврђивању резултата избора за одборнике у Скупштину општине Обреновац дана 20. септембра 2004. године.
7. Извештај о раду Општинске изборне комисије на утврђивању резултата избора за одборнике у Скупштину општине Обреновац дана 06.06.2008. године.
8. ТЕНТ, година XIV, (1992.).
9. Обреновачке новине, год. XIX (1996).
10. Обреновачке новине, год. XXVII, (2000).
11. ТЕНТ, год. XXII, (2000).
12. Обреновачке новине, год. XXVIII, (2004).
13. Закон о локалним изборима, "Службени гласник РС", бр. 33/2002, 37/2002 и 42/2002.
14. Обреновачка хроника, год. II, (2008).
15. Обреновачка хроника, год. III, (2008).
16. Палеж, лист за екологију и друштвена питања, год I, (2008).
17. Предизборни штампани материјал.

Ивана Јаношевић

ПОЈАВА И РАЗВОЈ ПЕРИОДИЧНИХ ПУБЛИКАЦИЈА У ОБРЕНОВЦУ

Периодичне (серијске) публикације су публикације које излазе у одређеним временским размацама. Њихово издавање није унапред временски ограничено, већ излазе у свескама или књигама које имају нумеричке или хронолошке ознаке. Периодичне публикације обухватају: часописе, ревије, новине (дневне, службене), годишњаке (алманахе, адресаре и сл.), билтене, зборнике (друштава, универзитета, академија и сл.), летописе, статистичке годишњаке, календаре, извештаје о раду,

планове и програме рада, информације, школске листове, и сл. Пошто су огледало културног нивоа неког друштва и степена његове развијености, из њих се много може сазнати о политичком и културном животу српског народа.

Пратећи историјат периодичних публикација у Обреновцу, издвојили смо четири доминантне групе: публикације које прате дешавања у обреновачкој општини, листове радних колектива, школске листове и страначка гласила. Преглед ових издања, презентован је према овој подели и хронологији њиховог појављивања, без критичког осврта. Урађен је према расположивим издањима која су нам била доступна, а описивање је вршено „de visu“ за публикације које се налазе у завичајном фонду Библиотеке „Влада Аксентијевић“ у Обреновцу, фонду периодичних публикација Народне библиотеке Србије. Велику помоћ у прикупљању грађе, пружили су издавачи, уредници, новинари и сарадници, на чему им аутор овом приликом захваљује.

Појава првих периодичних публикација у Обреновцу везује се за 1946. годину и почетак излажења листа **"Посавски канал"**, листа омладинских радних бригада у Посавини које су радиле на прокопавању канала и исушивању плодног и мочварног земљишта на сектору Обреновац – Скела. Овај лист је издавао Штаб омладинских радних јединица са седиштем у Обреновцу. Излазио је редовно, једанпут недељно у формату од 24cm. Штампан је ћирилицом. Укупно је изашло 15 бројева. Главни и одговорни уредник је био Михаило Симић. Штампан је у београдској штампарији "Млади борац". Доносио је вести о активностима, најбољим резултатима, културно-просветном раду и спортским активностима бригадира. Повремено су се могли прочитати и поетски радови бригадира. Текстове су потписивали: командант Срета Ковачевић, Лазар В. Овуча, Зора Драшковић, В. Лазаревић, Величковић, Драгољуб Живковић, А. Радовић, Д. Максимовић, Живан Ташић, Нада Кнежевић...

Јуна месеца 1962. године изашао је први број **Информативног билтена општинског одбора ССРН (Обреновац)**¹⁹⁸, гласила општинских органа. Ова публикација је штампана у штампарији и књиговезници „Напредак“ у Обреновцу. Штампан је ћирилицом у формату од 29cm. Учесталост излажења није назначена. Уређивао га је редакциони одбор. На првој страни првог броја у тексту „Уз први број“ наводи се да потреба за покретањем оваквог информативног гласила постоји већ дуже време. Било је предлога да општински органи и организације издају интерне информације, да се покрене локални лист, да се почне са билтеном намењеном ширем кругу читалаца који би касније прерастао у лист. У тексту даље стоји:

"При одлучивању да се покрене информативни билтен намењен активистима имало се у виду да је комуна недељива целина, да се све више развија друштвено самоуправљање у свим областима, да су проблеми комуне заједнички и да је потребно дати јединствена обавештења о свим актуелним питањима у комуни а да активисти треба да су у току свих кретања у њој. Како Социјалистички савез није затворена организација, то ни овај билтен није намењен само активистима који раде у њему, тј. активистима ССРН у ужем смислу, већ свима који раде у друштвеним, политичким и масовним организацијама и органима управљања. Он треба да омогући да закључци свих органа и форума у комуни буду доступни свим активистима и дати у форми да се практично користе.

Оваква намена Билтена одређује и карактер материјала који ће се објављивати у њему. То ће бити у првом реду ставови и закључци о свим актуелним питањима о којима је одлучивано у комуни а који имају трајнији карактер, за чије спровођење у живот треба развијати ширу друштвену активност. Поред тога објављиваће се и они материјали о којима ће се тек одлучивати а потребна је претходна шира дискусија и консултовање. Билтен ће исто тако објављивати и нарочито интересантне материјале из живота и рада месних организација ССРН и органа управљања који могу корисно послужити ради размене искустава.

Његова форма има само практичан значај, тј. не даје му карактер листа, због чега се и неће објављивати слободни чланци, већ само прикази и коментари о заузетим ставовима и донетим одлукама одговорних и надлежних органа у комуни.

---

¹⁹⁸ ССРН – Социјалистички савез радног народа.

Општински одбор ССРН покреће овај билтен у жељи да допринесе још већој и садржајнијој друштвено-политичкој активности у комуни. У којој мери ће то успети зависи и од предлога и сугестија активиста којима је намењен."

Није нам познато до када је овај билтен излазио.

Информативни билтен о раду скупштине и њених органа Обреновац почео је да излази 1964. године. На основу броја 3–4 из новембра/децембра се може утврдити да га је издавала Скупштина општине Обреновац. Овај број је садржао одлуке, решења, анализе, наредбе и препоруке које је Скупштина донела у току децембра 1964. године, као и записник о раду Савета скупштине општине у току новембра и децембра 1964. године. На 64 стране доноси записник о раду Скупштине и Савета Скупштине. Билтен је умножен писаћом машином, ћириличним писмом у формату од 29cm. Периодичност излажења није наведена.

Новине "**Посавина**", лист ССРНО¹⁹⁹ Обреновац излазиле су редовно, једанпут месечно од јуна 1964. године. Штампане су у Шапцу у Графичком предузећу „Драган Срњић“ на ћирилици и у формату од 42cm. Главни и одговорни уредник новина Милан Вуковић потписао је укупно 15 бројева, тако да је већ у септембру 1965. године ова публикација престала да излази. Сталне рубрике су биле: Наш друштвено-политички преглед, Култура – просвета – уметност, Из бележнице наших репортера, Спортски преглед. Новине је уређивао редакциони одбор, а текстове су потписивали Брана Ашковић, Мића Голоскоковић, Миша С. Вукотић, Богољуб Стефановић, Драгољуб Туфегџић, С. Срећковић, Д. Бугарски, Ж.С.

У тексту „Уз први број“ стоји:

"Већ дуже времена, а нарочито последње две године, осећа се веома наглашена потреба да се у нашој општини издаје лист као орган Општинског одбора ССРН. Наше материјалне могућности сада то дозвољавају.

Лист ће излазити једанпут месечно и не може се очекивати да он буде искључиво информативног карактера. Због тога ће се догађаји и проблеми више третирати коментаторски, иако то не значи да лист неће једним делом бити и информативни, нарочито због тога што недостају довољно развијена друга средства информисања.

Осим информисања о раду представничких органа и друштвено-политичких организација, лист ће третирати и проблематику привреде, просвете, здравства и осталих друштвених делатности. Настојаћемо да пратимо све друштвена појаве и проблеме, и на тај начин обезбедимо шире учешће грађана у решавању свих питања од општег интереса. Самим тим преко листа желимо да проширимо самоуправну улогу грађана.

Лист ће једном мером – зависно од догађаја – писати и о успесима и о неуспесима, било да се ради о радним и друштвеним организацијама или појединцима.

Очекујемо да ће наш лист утицати да јача организаторска и мобилизаторска делатност: да ће културно и васпитно утицати на наше грађане, омладину, децу. Једном речју, он треба да постане трибина на којој ће сваки наш грађанин моћи да изнесе своје мишљење, предлоге и примедбе, и да на тај начин да свој допринос развоју овога краја."

Повремено су се у новинама могли прочитати и књижевни текстови обреновачких књижевних стваралаца, а у септембру 1964. године (Год. I, бр.4) и рубрика Дечји кутак.

---

¹⁹⁹ Социјалистички савез радног народа

О реакцијама и утисцима читалаца на појаву новина "Посавина" сведочи рубрика Писма читалаца:

*„Појава "Посавине" значајан догађај у културном животу
Обреновца*

Друже уреднице,

Датумом изласка листа "Посавина", бележи се још један значајан културни догађај Обреновца. Ценим напор редакције и ССРН за његово рођење. Тиме сте доказали да је друштвена свест изнад економског стања. То вас чини још значајнијим.

Сарджај листа је вредан и за друге, ван граница ваше општине. На путу сте да постанете трибина која ће прогресом укљањати последице историсјког кашњења људи, села, привреде...

Хтео бих предлозима да вам помогнем, уколико су за вас вредни пажње. Размотрите их. Кад дајете портрете људи, дајте и портрете радника из привреде. Тиме градите мост између радних организација и села. Превазиђите став редакција листова радних организација. Култ рада претварајте у највећу вредност људи. Попуните дечју стану. Налазим да драгоценог материјала имају млади (литерарни, графички и др. Радови).

Могућности су вам велике. Желим вам, пуно успеха.“

Павле Блажић²⁰⁰

„Посавина“ добила прве оцене

Захтев је да лист третира више актуелности из привреде, да буде информативан. Вести из радних колектива биле би веома пожељне. Од значаја је да се пише о одлукама органа управљања, о спровођењу истих у живот. Производња, расподела и односи међу људима треба да буду у центру пажње... Бележити и пратити кретања успеха на свим пољима живота и рада у нашој комуни.

---

²⁰⁰ У: Посавина. – Год. 1, бр.9 (март 1965), стр.7.

Коментарисати дискусије у вези са припремама за седмогодишњи план. Сагледати стање у школама и здравству...²⁰¹

Информације Скупштине општине Обреновац је издавао и уређивао Секретаријат за општу управу и друштвене службе Скупштине општине Обреновац. Главни и одговорни уредник је био Предраг Јефтовић. На корицама није наведена нумерација годишта. Први број је изашао у децембру 1975. године. Корице су штампане ћиричним писмом док је остали садржај публикације куцан машином на латиници. Овај број садржи одлуке са седнице скупштинских већа. Наредни број је из јануара 1976. године и на корици је наведено да је реч о ванредном издању које садржи искључиво материјале намењене јавној расправи. Овај број доноси нацрте програма рада скупштине општине и скупштина самоуправних и основних интересних заједница општине Обреновац за 1976. годину. У следећим бројевима покренуте су рубрике: Из радних организација, Са заједничких седница свих већа, Из рада друштвено-политичких организација. У другој години излажења промењен је формат публикације – 30cm, наведено је годиште, број и месец. Публикација је штампана ћирилицом у шабачкој штампарији „Драган Срњић“. Покренуте су и нове рубрике: Из дневног реда за наредну седницу СО и њених већа, Са седнице скупштинских већа, Из радних организација, Из рада одбора, Друштвено-политичка хроника, Из рада месних заједница, Из области културе. Број 25 из јануара 1978. у ванредном издању доноси Друштвено-економски развој општине Обреновац у периоду 1974–1977. године са елементима плана за 1978. годину.

За ове новине писали су првих година: Милутин Нешковић, Богољуб Стефановић, Павле Б. Николић, Гордана Стојановић, Радован Лазаревић, Милена Машић, Милана Карић.

Уз 10-годишњицу излажења Информација објављен је чланак који доноси значајне податке о овој публикацији:

„Од првог броја извученог на гештетнеру до овог пред вама „преломљеног“ и уређеног у штампарији „Напредак“, наше „Информације“ су настојале да буду веран сведок свега онога што се дешавало у Посавини.

„Информације“ су мењале свој изглед и квалитет у складу са могућностима и потребама. Постоји, наравно, неколико преломних догађаја у десетогодишњој историји овог гласила. Први је, свакако, почетак излажења у гештетнер техници, други је прелазак на штампање у виду билтена, трећи је везан за нову

---

²⁰¹ У: Посавина. – Год. I, бр. 2 (јул 1964), стр. 2.

концепцију и садржај у формату који имате пред собом, четврти, можда најзваничнији је потписивање самоуправног споразума о финансирању са друштвено-политичким организацијама, Скупштином општине и самоуправним интересним заједницама, а пети је излазак из машина штампарије "Напредак" у Обреновцу.

Вредност новина мери се пре свега и изнад свега снагом покренутих тема, величином визија у којима је ваљало учествовати, квалитетом информисања делегата и радних људи општине, брзином реаговања. „Информације“ су, гледано из данашње перспективе, уз све слабости, од којих нису имуни ни дневни листови, и уз све колике биле и остале на висини задатка коректно остварујући своју улогу.

Увек, наравно, остаје питање да ли се могло више и боље, зашто „Информације“ нису прерасле у „праве новине“, како убрзати периодичност излажења и повећати број сарадника, шта то недостаје овом гласилу па да буде онакво какво сви прижељкујемо. Добро је, свакако, што сви не мислимо исто, јер управо из тога и произилази напредак било у концепцији, било у квалитету текстова. Уосталом, на таквим предлозима и израстају квалитетна гласила.

„Информације“ су и пре свега биле и остале незаменљиво средство информисања житеља Посавине, тако да данас, уз прославу јубилеја можемо слободно рећи да су поштено извршиле своју мисију бивајући верна слика преображаја наше општине."²⁰²

У истом броју цела једна страна је посвећена јубилеју. У тексту под насловом „Извршиле су своју мисију бивајући верна слика преображаја“ Каћуша Николић пише:

„Од иницијативе о оснивању информативног гласила при органу управе, убрзо се дошло до првог информативног гласила које је првенствено пратило функционисање делегатског система који је тек заживео и рад делегата као и друга збивања на подручју општине. Овај задатак је био поверен Зорану Мисаиловићу, професору књижевности на радном месту референта за друштвене делатности, образовање, науку, културу и физичку културу у Органу управе. Требало је прочитати материјале припремљене за седнице Скупштине, већа и других радних тела, па то једноставним речником уз коментар презентирати читаоцу. Низали су се текстови, преношени из матрице а потом гештетенером штампани да би се склопили у билтен. Тако су настале прве „Информације“ са светлоплавим омотом, са првим текстовима и насловима као што су: Припреме

---

²⁰² У: Информације. – Год 1, бр.100, од 12.7.1985.

делегата за предстојеће седнице већа. Реализација генералног урбанистичког плана општине Обреновац, Извештаји о раду скупштине и друге теме из друштвено-политичког живота у општини.

Оцене су биле позитивне тако да се при Секретаријату за скупштинске послове оснива Служба за информисање и отвара радно место стручног сарадника за информисање. За првог стручног сарадника примљена је Милена Машић, која је радећи на издавању и уређивању Информација 1975. године нечујно упловила у новинарске воде. Постојали су нови захтеви у издавању гласила. Те прве Информације су биле првенствено намењене делегатима. Милена Машић је прва увела и фотографије у Информације, које је сама правила. Она је припремљене текстове и фотографије носила у штампарију и радила на „прелому слога“, што је посао техничког уредника. Касније су ангажовани технички уредник и сарадници, чиме су Информације добиле на квалитету. Тако оне постају и гласило радних људи са све већим бројем животних тема и постају све читаније. Дакле, Милена Машић је као новинар веома допринела унапређењу информисаности у општини као и на унапређењу листа јер је у том периоду он прешао са билтена на право гласило.

Новембра 1979. године у Службу за информисање на место новинара долази Павле Николић. Њему рад у новинама није био стран: трогодишње искуство новинара му је доста значило јер је у Информацијама дошао за новинара уредника. То је била велика обавеза а и новинарски изазов. Захваљујући Бранку Милошевићу, тадашњем секретару Секретаријата за скупштинске послове у чијем саставу је била и Служба за информисање тј. лист, иначе дугогодишњем новинару, било му је лакше. Захваљујући новинарском искуству Павла Николића лист је добио нову физиономију. Измењен је формат листа тако да је почео да личи на новине. Утврђена је и концепција, која је задржана и касније. То је лист учинило садржајнијим и занимљивијим.

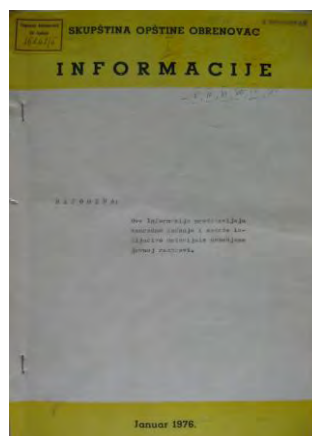
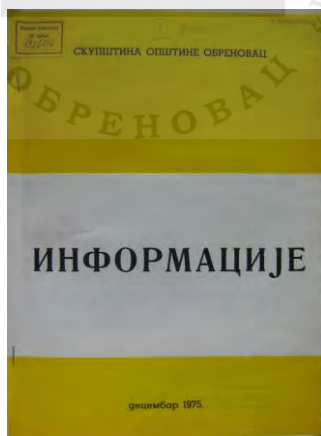
Органи Скупштине општине и друштвено-политичких организација су давали подршку у раду листа, тако да се постиже договор о званичном доношењу Одлуке о издавању и уређивању општинског гласила Информације која је прихваћена 1980. године. Створен је и Самоуправни споразум о финансирању гласила чији су потписници делегирани своје представнике у први Издавачки савет.

Сарадња са спољним сарадницима била је све боља. Неки од њих су постали стални спољни сарадници.

Почетком 1981. године у редакцију листа долазе још два новинара: Милан Савић (који је радио до пред крај 1984. године) и Каћуша Николић. Отпочело се са тимским радом у листу, те су садржаји били богатији. Сарадници су увек са зебњом ишчекивали излазак новог броја, а потом пратили оцене читалаца.

Фотографије за лист су радили Бранко Белић, новинар и фоторепортер „Борбе“ и Зоран Томанић, а техничко уређење је обављао Никола Мрвић, новинар и технички уредник „Пољоиндустрије“.

Миладин Тошић је често давао многа поетска решења културне стране, као и Миладин Симић, Драга Дацковић, Момчило Пешић, Богољуб Стефановић и други. Спортска страна Информација је често зависила од Милана Ашковића и Предрага Динића. Незаобилазна је и сарадња са ученицима Образовног центра новинарског смера. Поводом Титове смрти штампан је ванредни број.“

Новине **Озбиљно**, гласило Савеза социјалистичке омладине Обреновца почеле су да излазе 1. јануара 1984. године. Њихов оснивач је била Општинска конференција Савеза социјалистичке омладине Обреновца, а издавач Друштво за

информисање чије је седиште било у Дому културе и спортова у Обреновцу. Резултат су жеље за постојањем омладинске новине која би писала о збивањима у нашој општини, а коју би читали млади. Главни и одговорни уредник је био Марјан Стојановић. За четири године постојања укупно је изашло 7 бројева. Иако је „Озбиљно“ био месечник, није баш редовно излазио. Штампан је у обреновачкој штампарији „Напредак“ у формату од 30cm, ћирилицом. Већ од броја 2 (који је изашао у фебруару 1985. године) главни и одговорни уредник је Душко Ћеран, а од броја 3 (из маја 1985. године) Радоје Радосављевић. Сталне рубрике су биле: Наше активности, Коментари, Осврти, Културни живот, Хумор – забава – са свих страна. Наредни, 4. број, изашао је тек у априлу 1987. године на повећаном броју страна, са више простора за спортске вести и поезију и вести. Задњи број је изашао септембра 1987. године.

ОЗБИЉНО

Обреновачке новине: лист за друштвена и политичка питања општине Обреновац представљају наставак публикације Информације Скупштине општине Обреновац, што показује и наставак нумерације годишта и бројева. Први број је изашао 14. октобра 1988. године. Оснивач им је Скупштина општине Обреновац. Издавачки савет су чинили: Миле Поповић (председник), Милка Ничић, Славица Ђорђевић, Милан Илић, Коста Лозанић, Даница Радуловић, Миљко Димитријевић, Бранко Остојић и Божидар Лукић. Излазе петнаестодневно, иако оваква периодичност излажења није доследно спровођена. Од броја 103(258)/2001. излази месечно. Први в.д. главног и одговорног уредника је Петар Лалић, а редакцију су чинили новинари: Новка Павличевић, Мирјана Митровић, Каћуша Николић и фотограф Миленко Правдић. Од броја 103(258)/1994. в.д. главног и одговорног уредника је Павле Николић; од броја 72(229)/1996. в.д. главног и одговорног уредника је Бранко Милошевић; од броја 76(233)/1998. главни и одговорни уредник је Новка Павличевић; од броја 97/2000. в.д. Мирјана Митровић; од броја 103(258)/2001. в.д. главног и одговорног уредника је Ненад Радојичић; од броја 136/2005. в.д. главног и одговорног уредника Жељко Јоветић. Издавао их је од почетка Дом културе и спортова,

да би од броја 103(258)/2001. као издавач било наведено Јавно предузеће за информисање „Обреновац“, после промене назива предузећа. Било је промена и штампарије: од почетка се штампају у обреновачком „Напретку“, а од броја 33/1990. у београдској штампарији „Глас“; од броја 92/2000. их штампа „Грмач“ – Београд; а од броја 103(258)/2001. поново „Напредак“ – Обреновац. Мењан је и формат публикације: од почетка 43cm, а од броја 103(258)/2001. године 30cm. Задњи број 149(284) је изашао априла 2006. године.

„Обреновачке новине“ су дуго година биле основни носилац функције информисања на територији Обреновца и околине, кроз, углавном, сталне рубрике: Репортажа, Из рада локалног парламента, Интервју броја, Страначка хроника. Повремено су као додаци штампани распореди утакмица општинске фудбалске лиге, календар, слободна места у обреновачким средњим школама.

За пуних 29 година излажења у редакцији су били активни новинари: Виолета Ђокић, Мирјана Манић, Бранка Доцић, Драган Белић, Петар Лалић, Новка Павличевић, Каћуша Николић, Мирјана Митровић, Верица Николић, Гордана Обрадовић, Гордана Урошевић, Валентина Пешовић, Миодраг Вуковић, Драган Лазаревић, Весна Ђурувија, Данијела Маринковић, Душица Манојловић, Душан Колашинац, Милан Ашковић, Предраг Динић, Драган Бабић, Јелена Луетић, Дејан Цветковић.

Глава Обреновачких новина је више пута промењена

Обреновачке новости: обреновачки информативни курир је публикација коју је издавало предузеће „Того“ – Обреновац – спонзор „Сорос фонд“. Директор и главни и одговорни уредник је Горан М. Веселиновић, а новинари

сарадници: за спорт Момчило Ђукановић, Александар Бабин и касније Милош Торбица, за вести Вукосава Јанковић и Милан Станишијевић. Технички уредник је Синиша Крстић. Штампана је у штампарији „Грмеч АД – Привредни преглед“ – Београд. Излазио је сваког другог четвртка. Први број је изашао 1. септембра 1994. године. Сталне рубрике су: Градске вести, Вести из рада политичких странака, страна коју самостално уређује обреновачка црква, Из друге штампе, Огласи, Укрштеница, Спорт, Рекламе, Историјски запис, Обреновачки временплов.

Обреновачке Новоси

Редакција је у првом броју обавестила читаоце о уређивачкој политици:

„После много градова и Обреновчани су најзад добили своје праве градске новине

На нама је да стварамо што бољи лист, који ће бити свима од користи. Ту смо да помогнемо, као што су нама помогли. А на вама је да нас похвалите ако вам се лист допада. А ако не, онда нам пишите. Прихватамо сваки добар савет, на обострано задовољство.

Посебно се захваљујемо нашем једином спонзору "СПОС ФОНДУ" и господину Џорџу Соросу, јер без његове помоћи Обреновац највероватније никад не би имао своје народне новине.

Драги Обреновчани, ово су наше заједничке новине које се раде у интересу свих нас и сигурно ћете имати разлога да нас читате.

С поштовањем редакција“

Обреновачка хроника је почела да излази 12. априла 2006. године као месечник у тиражу од 2000 примерака. Оснивач и издавач је Агенција за информисање, издаваштво и маркетинг „Ful press“, Обреновац. Од јануара 2007. издавач је Агенција „Обреновачка хроника“. Главни и одговорни уредник новина је Драган Лазаревић. Редакцију су тада чинили: Данијела Маринковић и Софија Живановић. Штампана их „Блиц принт“ из

Београда на рото-папиру у формату од 35cm. Прва два броја су штампана на 16 страна, наредна два на 17 са подлистком, а касније на 24 стране. Повремено су излазиле и на 32 стране. Редовно се четири стране (прва, последња и средње стране) штампају у колору, а остале у црно-белој техници. Повремено је у колору штампано 6–8 страна. Штампарија од 2007. године мења назив у „АПМ принт“. Подлистак је прве године излажења подразумевао штампање фотографија обреновачких матураната у колору и на офсет папиру. Текстове потписују: Дејан Цветковић, Драган Лазаревић, Н.Р, Данијела Маринковић, Бранка Ћировић, Софија Живановић, Милан Ашковић, Немања Викторовић. Сталне рубрике су: Три питања за, Страначка хроника, Спорт, Афоризми, Укрштеница...

У првом броју, лист доноси Реч уредника, где је објашњена концепција листа:

„Обреновачка хроника“ је конципирана као месечно информативно гласило. Намењена је читаоцима на подручју Обреновца. Опредељење уредништва је да буде независна. Уређивачка политика је утемељена на начелима новинарске професије. Посебна пажња ће бити усмерена ка правди и правичности, истинитости информација и актуелности тема. Амбиције су да „Обреновачка хроника“ буде хроничар свих важнијих догађаја на овом простору. С обзиром на тржишно усмерење лист обезбеђује значајан простор за рекламирање и оглашавање. Поред уобичајених информација лист ће пратити и политичка дешавања, на нивоу информатичности, ослобођених од политичке пропаганде сем у случају када се ради о закупљеном простору што ће јасно бити назначено. Указивање на друштвене проблеме. Едукација у различитим областима. Подршка пројектима од општег интереса. Подстицај дечјег и културног стваралаштва, посебно аматеризма, биће међу основним темама. Лист ће неговати репортерски облик изражавања али ће имати и забавне садржаје намењене млађим читаоцима. Пратиће и подржавати спорт и спортски аматеризам.

Ова редакција неће неговати "сплеткарско" новинарство и биће уздржана од ангажованих критика, сензационализма. Новинарски текстови као и други материјал који се објављује под сталним надзором новинара и уредника са вишегодишњим искуством, лингвиста и графичких дизајнера.

Жеља нам је да оставимо и простор за ваша писма у којима ћете указивати на одређене проблеме, сугерисати активности или једноставно некога хвалити..."

Редакција је од 2007. године увела више програмских акција: избор за нај секретарицу, конкурс за најбољу кратку причу ученика основних школа (од јесени 2007.), фото-конкурс „Деца су украс света“ (од 2008.), „Фестивал ракије“ (од 2009.), школа новинарства у сарадњи са Канцеларијом за мледе општине Обреновац (2008/09.).

Од 2007. године у редакцију долазе: Драган Бабић, Александар Максим Поповић, Влада Батинић, а касније и Миодраг Томић, Ана Драгојловић и Ана Ковачевић.

Унутрашњост новина је делимично редизајнирана од 2009. године у циљу боље прегледности презентованих текстова.

Првих двадесетак бројева лекторисање и редактуру текстова радила је Јулијана Симић. Технички уредник првих десетак бројева био је Слободан Перовић, наредних двадесетак бројева Татјана Тодоровић, а онда Милош Обрадовић.

Забрешке новине: забрешко месечно информативно гласило издаје Удружење мештана села Забрешја "Завичајно коло Забрешана". Главни и одговорни уредник новина је Момчило Срећковић – Моци. Редакцију чине: Милош Пурнат, Петар Миловић, Јелена Ајдарић, Валентина Пешовић, Милан Ашковић, Раде Васиљевић и фото-репортер Драган Остојић. Први број је изашао 1. маја 2006. године у тиражу од 1000 примерака. Штампана се у обреновачкој штампарији „Напредак“ на 12 страна, у црно-белој техници, осим корица. У првом броју новина М. Пурнат потписује текст под насловом „Забрешке новине да или не“ из кога наводимо део који говори о разлозима за покретање новина:

„... сматрамо да Забрешје треба да има своје новине, које би излазиле једном месечно, а које би нас подстицале да размишљамо што је добро што имамо те да не дозволимо да то пропадне већ и да га и даље негујемо, односно шта нам недостаје, а шта би могли сами или уз помоћ других да надоместимо.“

Месечна периодичност излажења промењена је од броја 21 (јун–мај 2008.) у шестомесечни период. Наслов новина је од броја 7 (од 1. новембра 2006.) промењен је „Забрешке вести“, да би се од

броја 22 (јун–август 2008.) поново вратиле првобирном наслову. И поднаслов новина промењен је од броја 21 и гласи: забрешко информативно гласило.

Од првог броја новине имају сталне рубрике: Пољопривреда, Медицина, Ђачки разговори, Забрешке шале, а касније и Забрешки пензионери, Спортске активности, Забрешки времешлов.

Обреновац: информативни билтен Градске општине Обреновац је илустровани месечни часопис који издаје Градска општина Обреновац. Први број је изашао у новембру 2006. године. Главни и одговорни уредник је Мирослав Блажић. Штампана се на ћирилици у штампарији „Борба“ у Београду у формату од 30cm. Изашло је укупно два броја. Уређује га информативна редакција Радио Обреновца: Мирјана Митровић, Верица Николић, Новка Павличевић, Гордана Обрадовић, Гордана Урошевић, Валентина Пешовић и Душица Манојловић, али се текстови се не потписују. Билтен доноси информације о животу у Обреновцу, инфраструктури, о функционисању јавних и комуналних предузећа, о раду општинских органа управе, здравству, школству, култури, спорту.

Палеж: лист за екологију и друштвена питања почео је да излази 7. априла 2008. године. Од почетка излажења планирано је да овај лист излази два пута месечно, али од броја 4 (9. јун 2008.) излази као месечник. Издавач је удружење „Битка за Колубару“ које има седиште у Обреновцу у улици Посавског партизанског одреда 15. Штампан је латиницом у формату од 39cm штампарији „Папирграф“ у Сремчици на 24 стране у црно-белој техници осим прве две и последње две стране. Од броја 23 (7. априла 2010. године) штампају се у новобеоградској штампарији „АПМ принт“ на 12 црно-белих и 12 страна у колору. Главни и одговорни уредник листа је Момо Јоксимовић. Од самог почетка излажења, представља новину у поређењу са свим дотадашњим периодичним публикацијама које су излазиле у

Обреновцу, у погледу избора и начина обраде тема. У тексту „Уз први број“, главни и одговорни уредник наводи:

„Знамо да је потпуно другачији од свих осталих обреновачких медија с којима сте се до сада сретали. Стога се надамо дужој сарадњи, друговању, заједничком расринкавању свега лошег, али и нотирању оног лепог, здравог и корисног“.

Од почетка излажења лист има редовне рубрике: Ту поред нас, Србија, Интервју, Прстом у око, Хроника Обреновца, Тема, Патрола Палежа, Хроника, Екологија, Спорт, Писма читалаца...

Листови радних колектива

Прва искра: лист колектива Предузећа "Прва искра" Барич је почео да излази новембра 1961. године, када је Раднички савет предузећа донео Правилник о организацији и раду листа. Овај правилник је објављен у првом броју листа у додатку. Првих година излажења редовно је штампан прилог који је садржао службена саопштења. Први број листа садржао је четрдесетак текстова на 10 страна. Писало их је 23 радника предузећа.

Поднаслов листа је више пута мењан:

- од броја 114 (1.10.1971.): лист индустрије Прва искра
- од броја 184 (22.11.1977.): лист радне организације Прва искра
- од броја 207(27.1.1979.): лист радника СОУР Прва искра - Барич - Београд
- од броја 432 (8.1.1990.): лист радника Прва искра
- од броја 462(11.6.1991.): уместо поднаскова наведени су називи свих предузећа Холдинг Прва искра, као и предузећа: Прва искра - Наменска и Угоститељско предузеће Прва искра
- од броја 470 (8.10.1991.): Прва искра холдинг АД

- од броја 575 (1.3.2000.): Холдинг предузеће Прва искта АД Барич - Београд.

Од броја 137 (1974) промењена је глава новина.

ФОТО

Лист је штампан на ћирилици и у формату од 40см.

Од почетка излажења лист је штампан у Војно штампарском предузећу у Београду, а од 1981. године се штампа у београдском „Гласу“. Почетком деведесетих година ова штампарија мења назив у АБЦ-графика, Београд.

Периодичност излажења је месечна, а од броја 84 (1969) петнаестодневна.

Уредници листа су били: до 1963. године Василије Радаковић (уредник) и Мирослав Ђорђевић (главни и одговорни уредник), Витомир Мићић (од бр.13/1963), Димитрије Комарек (од бр. 83/1969), Снежана Милисављевић (од бр. 207/1979), Томислав Милојевић (од бр. 296/1983), Станица Здравковић (од бр.362/1986), Снежана Бараћ (од бр. 461/1991), Ангелина Костић (од бр. 528/1995).

За лист „Прва искра“ су писали: Десанка Бркић, Снежана Милисављевић - Бараћ, Станица Здравковић, Павле Николић, Ангелина Костић, Томислав Милојевић, Јован Сабљић, Милутин Нешковић, Сима Петровић, Зоран Дебељаковић, Драган Сретеновић. Текстови су били праћени фотографијама Данке Милосављевић, Илије Станишића и Маринка Бабића.

Лист је од почетка излажења имао редовне рубрике: Наша репортажа, Портрет, Наш коментар, Питања за дискусију, Вести, Спортски живот, Комуна и ми, 3 питања - 3 одговора, За часове одмора. Касније су уведене рубрике: Седнице - састанци, Интервју броја, Ваш став, Култура, У посети код, Наука, Искрице.

Задњи број листа је изашао 30. новембра 2001. године (41 година излажења) са нумерацијом 591.

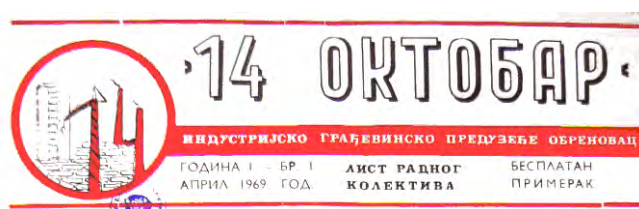
Прва искра – Билтен је као помоћна форма у објављивању почео да излази између два броја листа, када је постојала потреба да се нешто хитно објави. Половином седамдесетих година је редовно излазио једном недељно. Током бомбардовања 1999. године излазио је као једино средство информисања и то најчешће свакодневно. Служио је као средство информисања радника о одлукама скупштине предузећа, актуелним дешавањима и социјалном програму (радници су у том периоду били распоређени ван седништа предузећа). Обично је штампан на једном листу, двострано штампаном. Имао је своју

редовну нумерацију нумерацију, али од 11.9.2001. године нумерација креће поново од броја 1. Тада излази углавном једанпут недељно. Од 2006. године (када је почела приватизација предузећа) излази све ређе, да би задњи број изашао 25.7.2008. године.

Лист „Прав искра“ је у првој половини осамдесетих година добио признање Мајски цвет, а поводом Дана ослобођења Обреновца 1988. године добио плакету за постигнуте резултате. У години када је обележаван јубилеј –35. годишњица постојања листа, 1996. године, Удружење новинара Србије доделило је Велику повељу редакцији.

14. октобар: први број је изашао 1.4.1969. године у формату од 30см. Излазио је редовно на 8 страна. Ову месечну публикацију уређивао је Боровоје Бегенишић. Лист уређује Редакциони одбор: Боровоје Бегенишић, инж. архит. Миланка Брајовић, Милован Зоговић, Борислав Ђурић и инж. Миломир Лукић. Штампан је у београдској штампарији „Глас“. Дељен је бесплатно. За две године постојања листа укупно је изашао 21 број.

Доносио је рубрике: Актуелности, Правни савет, Кадровске промене, Из других листова, Савети лекара, Реч-две са члановима колектива, За забаву и разоноду, Карикатуре. У другом години постојања листа, сталне рубрике су биле: Писма читалаца, Саветујемо – прочитајте, Хумореска, Ликови радника, Из рада органа управљања, За албум: мој завичај, Актуелне привредне теме. Повремено су штампани и додаци са програмом рада радничког савета или нпр. "Шта радник треба да зна из области

техничке заштите". Од броја 15, формат је 42cm, а од броја 16, мења се и глава листа. Уз број од 1.9.1970. изашао је и билтен.

О разлозима покретања и о уређивачкој политици листа, податке доноси чланак Уз први број:

„Већ одавно у нашем колективу осећала се потреба за потпунијим и модернијим информисањем радних људи о свим збивањима у предузећу. Чланови колектива досад су се информисали о најважнијим одлукама, предлозима, решењима, закључцима органа управљања и другим материјалом углавном на зборовима радника или преко огласних табли. Наравно, то је било недовољно.

Зато је Управни одбор одлучио да се покрене издавање листа радног колектива, који ће за сада да излази једанпут месечно, почетком сваког месеца. Према потреби, излазиће и ванредни бројеви.

Редакциони одбор ће настојати, колико за то буду постојале објективне могућности, да се у листу колектива не доносе само већ изгласане одлуке и нормативна акта, него и предлози значајних одлука и решења, који се тек стављају на јавну дискусију.

Редакциони одбор позива све чланове колектива на сарадњу, отварајући своје ступце свима онима који желе добронамерно да укажу на слабости у раду предузећа, али и на успехе.

Боривоје Бегенишић: „Посебну улогу у што потпунијем информисању свих радних јединица и целог предузећа има и лист радног колектива „14. октобар“, који је покренут. Примерак овог листа добија сваки члан колектива. Поред информација и вести о раду органа управљања, радних јединица, активности Савеза комуниста и Синдиката, лист објављује и предлоге, мишљења и критичке примедбе чланова колектива из разних области производње и делатности предузећа.

Наш фабрички лист треба да постане огледало рада целог колектива.“

У истом броју објављен је и текст:

Информисање и самоуправљање

„Већ у другој години излажења „14. октобра“, после четрнаест бројева, појавила се потреба да опширније, а самим тим и потпуније, информисемо наше раднике о свим важнијим догађајима у предузећу и грани у току једномесечног периода. Међутим, прилично дуг временски раумак између два броја унеколико умањује могућност брзог и правременог информисања о збивањима у колективу. Многи догађаји застаре до изласка наредног броја, па је редакцији утолико теже да се прилагоди овој околности и да задовољи захтев за потпуним обавештавањем [...] Добар информатор треба да прати развој догађаја од самог зачетка, од идеје па све до завршетка акције [...] Оваквом стилу рада допринеће и нове рубрике у листу које траже активно учешће људи, радника, читалаца. Преко Писама читалаца, Мишљења и предлога, Трибине самоуправљача могуће је утицати не само на отклањање многих пропуста, већ и на налажења најцелисходнијих решења у друштвеним односима, организацији рада, расподели дохотка, планирању и многим другим областима, која су од виталног интереса за просперитет предузећа [...] Зато лист „14. октобар“ очекује помоћ својих читалаца и сарадника нудећи им простор и нове рубрике за све врсте написа који ће омогућити освајање циљева о којима смо напред говорили. Свесни смо да првим бројем новог формата и физиономије нисмо значајно скратили пут до тих циљева, па ће нам стога бити добродошле све примедбе на начин писања, уређивање и изглед листа.“

Информативни билтен: Здружено електропривредно предузеће Термоелектране "Никола Тесла" Обреновац први пут је изашао 15. августа 1978. године. Имао је карактер информативног гласила радника овог предузећа. Резултат је настојања да се радницима пружи благовремено, потпуно и објективно информисање. Од броја 5 (1979. године) билтен има нови поднаслов: **Здružена електропривреда – Београд – Термоелектране "Никола Тесла"**. Излазио је месечно. Главни и одговорни уредник била је Драга Дацковић, а редакциони одбор су чинили: Милован Вукадиновић, Милан Јанковић, Божа Мићовић, Томислав Петровић, Владимир Григорјев, Радослав Михајловић, Радован Теофиловић и Драга Дацковић. Ишло је 10 редовних бројева и један ванредни број. Штампане су у црно-белој техници, ћирилицом у обреновачкој штампарији „Напредак“, на 34 стране у формату од 30cm.

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

ЗДРУЖЕНО ЕЛЕКТРОПРИВРЕДНО ПРЕДУЗЕЋЕ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ „НИКОЛА ТЕСЛА“
ОБРЕНОВАЦ

ТЕНТ: Први број листа је изашао средином октобра 1979. године у формату од 21cm на 8 страна штампаних ћирилицом. Главни и одговорни уредник је Драга Дацковић (в.д.), од броја 8/1980. (јуни) Србољуб Станковић, а од броја 169/1990. Ђорђина Поповић. Одликује га редовност излажења. На предлог извршног органа Синдиката, Раднички савет Термоелектрана у октобру 1980. године је изабрао Издавачки савет листа. Излази месечно, осим током 1981. године када нису излазиле. Издавач су Термоелектране „Никола Тесла“, Обреновац. Штампана их од првог проја штампарија „Глас“ у Београду, а од броја 67/1985. обреновачки „Напредак“. Од броја 409/2005. штампа се у београдској штампарију МСТ „Гајић“. Формат листа је 41–45cm. У марту 1986. године, лист прелази са двадесетодневне на петнаестодневну периодичност излажења. После једногодишњег излажења, промењена је глава листа, па је скраћеница ТЕНТ замењена пуним именом фирме (Термоелектране Никола Тесла) уз факсимил потписа Николе Тесле. Ово оригинално и интересантно решење представљало је новину, а уведено је на предлог тадашњег генералног директора Владислава Мочника.

Поводом излажења 300. броја листа Н. Радојичић у тексту „Хроничар, пратилац и гласник“ пише (*Год. XVIII, бр. 300, од 19. јануара 1996.*):

„ТЕНТ је, иако један од млађих листова у привреди, до ове бројке стигао за неуобичајено кратко време, а један је од ретких који су очували континуитет излажења и у кризном раздобљу последњих неколико година, када су многи слични листови привремено или заувек престали да излазе. То показује да су ове новине настале не као пуки резултат (некадашњег) стандарда, већ као израз потребе радника нашег предузећа (али и других читалаца) да буду информисани, не само о ситуацији и догађајима у ТЕНТ-у. Служећи тој потреби, оне су ушле у круг гласила у привреди која су стекла дугу традицију и која имају озбиљну намеру да је сачувају и одрже...

Радници су у својим новинама имали Предузеће „на длану“, а пословодство један од најважнијих канала за проток информација... Своје место у њему нашао је и Синдикат...

ТЕНТ је пружио и много других садржаја – образовних, културних, спортских, забавних...

Тираж од 3000 примерака, уз дистрибуцију на многе адресе у Електропривреди и ван ње, омогућава да „ТЕНТ“ буде читан на широком простору.“

Обреновац: билтен Дома културе и спорта: први број је изашао 1.4.1983. године. Штампан је у Шапцу у штампарији „Драган Срњић“ у формату од 42cm. Билтен је покренут са жељом да потпуније информише о програмима које Дом културе организује. Најважнији разлог за његово покретање је садржан у потреби да се Обреновчани благовремено и потпуно обавесте о свим реализованим и планираним садржајима у Дому: биоскопски и позоришни репертоар, изложбе, концерти. Дотадашњи месечни програм, штампан у 2000 примерака, несумњиво је одиграо своји улогу. Билтен поред информативних текстова садржи и критички оријентисане написе, разговоре са гледаоцима и учесницима програма, кратке коментаре и осврте. Истовремено, ово гласило је замишљено као својеврсна трибина на којој се сучељавају мишљења о програму, да би они одговарали потребама и могућностима и били остварени. Читаоци су позвани да предлажу, дају примедбе и сугестије. Главни и одговорни уредник билтена је Бранко Милошевић, а редакциони одбор су чинили: Павле Николић (уредник), Драган Комленски, Петар Јаковљевић, Витомир Драгић, Слободан Матић, Миодраг Арсовић и Томислав Вићентић. Од броја 7 (од 1.10.1983. године) билтен се штампа у штампарији „Напредак“ – Обреновац. Од другог броја се штампа у формату од 24cm. Од броја 20 (од 1.2.1985. године) уведена је рубрика Са старих фотографија коју пише Миодраг Ђорђевић. Укупно је изашло 26 бројева за три године. Задњи, 26. број билтена, изашао је 1.12.1985. године.

Гласник: информативни билтен Синдиката ТЕ „Никола Тесла“ издаје Комисија за информисање овог предузећа. Главни и одговорни уредник билтена је Гордана Црновршанин. Први број је изашао 14. августа 2003. године и штампан је на 4 стране у колору. Већ од броја 2 (14. септембар 2003.) излази на 8 страна, од којих су прва и последња у колору. Понекад, заједно са посебним додатком „Гласников информатор“, лист је имао 12 страна. Штампа се у тиражу од 2500 примерака у обреновачкој штампарији „Напредак“. Од броја 28 (новембар 2005.) штампа се у обреновачкој штампарији „Графика Перенчевић“. Овај месечник одликује редовност излажења. У тексту „Поводом првог броја“ наведено је да је реч о листу „који ће унапредити не само информисање него и позитивно утицати на рад Синдиката уопште, у остваривању његове основне функције: заштите друштвено-економског и социјалног положаја радник“. Текстове пише новинар сарадник Гордана Обрадовић, а фоторепортер је Љубивоје Маричић. Новогодишњи број (децембар 2003.) је штампан на повећаном броју страна и у колору у потпуности, а читаоцима је као поклон припремљен и стони календар. Од броја 6 (25. јануар 2004.) као новинар-сарадник текстове пише и Милан Ашковић. Поводом 50. броја (септембар 2007.) објављен је специјални додатак.

Информатор: синдикалне организације „ПРО ТЕНТ“ покренут је августа 2006. године. Издаје га Главни одбор синдикалне организације Привредног друштва ПРО ТЕНТ. Персоналне промене на месту председника доводиле су и до промена главног и одговорног уредника: Милица Недић, Милош Марјановић и Биљана Трифуновић. Текстове припрема и пише новинар Гордана Обрадовић. Овај месечник углавном редовно излази и дели се као бесплатан примерак. Штампа се у обреновачкој штампарији „Графика Перенчевић“, али је број. 27

(децембар 2008.) штампан у штампарији „Easy Design” у Обреновцу. Формат листа је 30cm, док је тираж од почетних 550, од 2010. године повећан на 1300 примерака. Сталне рубрике су: Уместо увода, Питања и одговори, У пости радницима, Актуелна питања.

Школски листови

Салдо ешо: лист ученика Економске школе – Обреновац: први број је изашао у марту 1975. године. Није наведена нумерација о годишту. Формат листа је 30cm. Излазио је на 12 страна. Штампан је у Графичком школском центру у Новом Београду. Главни и одговорни уредник је била Даница Павловић, професор. Редакциони колегијум су чинили ученици: Стоисава Минић, Јелена Уршулски, Милана Карић, Миливоје Минић, Славица Чучуковић, Бисерка Радуловић и Светлана Танасић. Технички уредник је био Јован Зеџ, академски сликар. Лист је доносио песничке радове ученика, резултате у настави, спортске резултате, укрштеницу. Објављивање листа је покренуто захваљујући залагању професора Миодрага Радовановића, који је учествовао и у настанку летописа школе. Сачуван је само први број. Даља судбина листа је непозната.

Змај: лист Основне школе „Јован Јовановић Змај“ Обреновац излазио је једанпут годишње за Дан школе 24. новембра. Излазио је на 8 страна и штампан је ћирилицом. Први број је изашао 1979. године. Одговорни уредник листа је Мирјана

Антонић. Лист су уредили Милева Војводић, Драгица Роксић, Десанка Калоперовић, Мирјана Антонић и Веселин – Коро Бољевић, а технички припремили Веселин – Коро Бољевић и Витомир Лукић. Фотографије је урадио Ђорђо Ивић. Лист је штампан у Шапцу у штампарији „Драган Срњић“. Текстове о активностима у школи и постигнутим резултатима су писали: Милован и Миодраг Вуковић, Сава Николић, Душица Перић, Јелена Костић, Татјана Обрадовић, Славица Вићентић. Лист доноси и литерарне радове ученика. Од 1982. године одговорни уредници листа су Милева Војводић и Мирјана Беганишић. Овај број су уредили Десанка Калоперовић, Љубица Бороња, Батрић Барјактаревевић, Зорица Лазић, Оливера Радовић, а технички га је приредио Јован Јовановић. Фотографије су урадили Алекса Мијатовић и Ђорђо Ивић. Следећи број из 1983. године је штампан у обреновачкој штампарији „Напредак“. Наредне године сарадници листа су Љубица Бороња, Даринка Бјелица, Десанка Калоперовић, Вера Вићентијевић, Анастасија Ивковић, Славица Васић, Слободан Лазаревић, Маријана Филимоновић. Технички уредник је била Лепа Јовановић. **Није нам познато до када је овај лист излазио.**

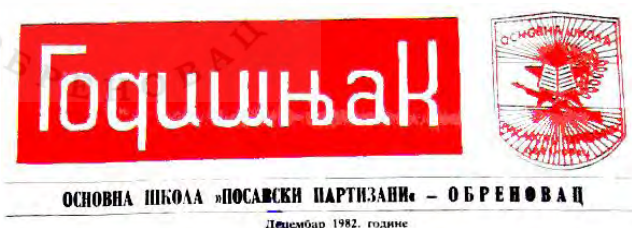

Токови: лист Образовног центра у Обреновцу је изашао први пут 15.5.1980. године, у трећој години постојања Образовног центра у Обреновцу. Лист је покренут на иницијативу ученика новинарског смера. Кроз новинарске напise и литарарне радове доносио је и део осталих активности које успешно спроводе ученици у сарадњи са својим професорима. Припремао га је редакциони одбор: Миладин Симић, Миодраг Стојановић, Душан Вуковић, Савка Умањец, Јован Симић, Јован Зец, Мира Лаиновић и Душица Перић. Главни и одговорни уредник листа је Диана Стојановић, а од броја 6/1983. Миодраг Стојановић. Штампан је у штампарији „Драган Срњић“ у Шапцу, ћирилицом у формату од 34цм. За „Токове“ су писали: Мирјана Лаиновић, Душица Перић, Славица Павличић, Зорица Николић, Данијела Минић, Миодраг Вуковић, Драган Лазаревић, Тања Обрадовић, М. Соиљковић, Слободанка Васић. Објављују се козерије Владимира Ђокића. За шест година постојања листа (до 1985.) изашло је укупно девет бројева.

Годишњак: Основна школа „Посавски партизани“ – Обреновац: први број је изашао децембра 1982. године. Издавач је школа, а штампа се у штампарији „Драган Срњић“ у Шапцу на 4 стране. Од децембра 1983. године лист штампа обреновачки „Напредак“. Технички уредник од 1983. године је Милан Савић. Одговорни уредник листа од 1988. је Гордана Драгачевац. Све чланке пишу ученици. Лист доноси информације из живота школе, о успесима ученика. У рубрици Представљамо вам доноси текстове о пензионисаним радницима школе. Има и литерарних радова ученика. Нема назначене нумерација годишта и броја свеске.

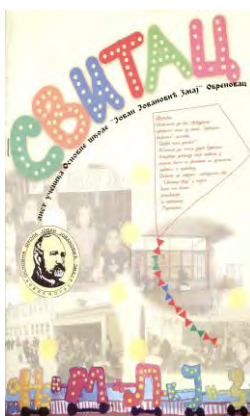
Школски лист Техничке школе „Буда Давидовић“ – Обреновац: **ЕМЕ** излазио је од 1996. године. Главни и одговорни уредник је Драган Арсеновић (2003. године), а уреднице: Дивна Павловић и Љиљана Капор. Технички уредници: Јелисавета Блажић и Слободан Јанковић. Сарадници листа су 2003. године били: Јован Кнежевић, Ружица Перић, Кристина Матић, Милица Саџаковић, Лидија Станчић. Излази на 12 страна. Неке од рубрика су: Интервју, Кратке вести... **КАД ЈЕ ПРЕСТАО ДА ИЗЛАЗИ**

Несташици Посавци је школски лист ученика Основне школе „Посавски партизани“. Први број је изашао у фебруару 2005. године. Штампан је у пуном колору на 4 стране. Уређују га и пишу ученици школе уз помоћ наставника. Поред литерарних радова ученика, лист доноси и занимљиве текстове на различите теме. Током 2005. године штампан је и специјални број посвећен обележавању прославе Савиндана.

Свитац: лист ученика Основне школе „Јован Јовановић Змај“ Обреновац почео је да излази у новембру 2006. године. Штампан је на 12 страна, од којих су корице у пуном колору, а остале стране у црно-белој техници. Редакцију листа чине ученици школе, уз помоћ професора- сарадника Љиљане Ружић и Даринке Бјелице. Лист има рубрике: Сећамо се, Обавести се – поштуј себе, Јубилеји, Човек је стил, Репортери на ролшуама, Одрађу те као врапца, Змајева галерија, Спортске вести, литерарни радови.

Часопис добре воље су покренули чланови новинарске секције Основне школе „14. октобар“ – Барич уз помоћ наставника. Уможава се на штампачу, у боји, а стране су повезане спиралом у фасциклама. Први број је изашао _____. Излази

редовно ..... на 25 страна у формату од 30cm. Сталне рубрике листа су: Актуелно, Мозгалице, Анкета, Зелена страна, Свет око нас, Занимљивости, Распевана страна, Интервју, Литерарна радионица, Лексикон, Школски бисери, Спортска страна.

ФОТО

Ластар: лист ученика и наставника Гимназије у Обреновцу је покренут 1995. године. Уређивала га је Љиљана Остојић, а редакцију су чинили: Весна Сисел, Драгивоје Срећковић и Славко Стаменић. Ученици који су припремали текстове за овај лист потписани су у инпресуму као ластари. Осим њих текстове су писали и наставници. Лист је штампан ћирилицом у београдској штампарији „МСТ Гајић“ у формату од 30cm. Корице су штампане у колору. Излазио је једанпут годишње. **Није познато до када је излазио.** Сталне рубрике листа су: Анкета, Verba volant, scripta manent, Тема броја, Школски дневник, Тест, Стрип, Преводачка радионица, Гост Ластара. Поводом 75. годишњице Гимназије у броју 4 (јун 1998.) штампан је и Талас: књижевни подлистак Ластара.

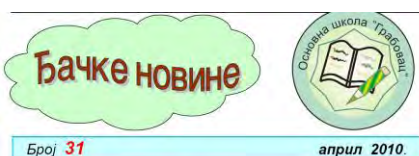
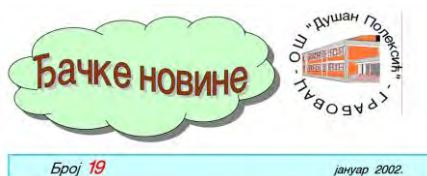
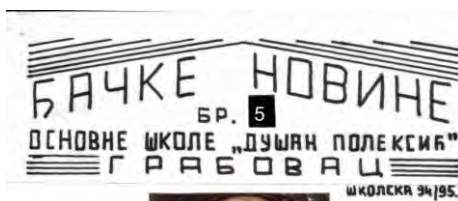

Ђачке новине: ОШ „Душан Полексић“ Грабовац: први број је изашао поводом Савиндана 1992. године. Покренуо их и уређивао је Славко Стаменић. Доноси углавном текстове о постигнутим резултатима ученика школе од броја до броја, литерарне и ликовне радове. Уређују га и пишу ученици и наставници школе. Сталне рубрике су: Вести из школе, Деца пишу и илуструју, Упознајмо нашу околину, Спорт који волим, Забава и разонода. Текстови су куцани машином, а илустрације и слике

накнадно додаване. Умножене су фотокопирањем у формату од 30cm и имале су 8 страна. Излазе два пута годишње за Савиндан и Дан школе.

Током година постојања ових новина, више пута је мењана глава новина, као и број страна (од 8 до 18) и периодичност излажења. Други број је изашао поводом Дана школе, маја 1992. године. Следеће две школске године лист излази само за Дан школе. Од броја 5 (школска 1994/95.) излази на 12 страна. Од броја 6 (1995/96.) поново излазе два пута годишње. Иако се на рачунару припрема у боји, штампа се у црно-белој техници. Мајски број је издат на 16 страна, а следећа два на 12, односно 18 страна. Школске 1997/98. године издата су три броја. Први, октобарски број је ванредан и био је посвећен стогодишњици основне школе у Дрену. Број 13 (септембар 1998) је био посвећен стогодишњици школе у Орашцу. Од броја 19 (2001/2002.) се штампају у боји. Како је током 2004. године школа променила име у Основна школа „Грабовац“ то је наведено и у амблему школе и поднаслову „Бачких новина“. Лист се умножава на штампачу у школи, осим 2009. године, када је штампан у штампарији Завода за уџбенике, Београд. Формат листа је 30cm.

Странацка гласила

Општински одбори политичких партија и странака у Обреновцу покретали су гласила са жељом да у њима представе свој рад. Готово искључиво су била намењена чланству појединих општинских одбора. Није их одликовала дугорочност и доследност наведене периодичности излажења. Ипак, ова гласила имају посебан значај због бележења својих активности, која ће остати забележена..

Информатор: информативни билтен Општинског комитета организације Савеза комуниста у општини Обреновац излази од априла 1984. године као месечник. Умножаван је на гештетнеру у формату од 30см. Био је намењен чланству. Садржао је програме и извештаје о раду и активностима, записнике са седница 28 месних партијских организација. Стога је билтен служио као извештај који је анализиран на седницама председништва општинског Комитета. Уједно је служио за обавештавање чланства. Овај билтен је био посебно актуелан пред изборе у партијским организацијама општинског Комитета. Престао је да излази крајем 1986. године.

Информатор: Српски покрет обнове за Обреновац почео је да излази 1991. године. Излазио је повремено и за интерну употребу чланова. Штампан је на 12 страна у обреновачкој штампарији „Напредак“, у црно-белој техници. Доноси извештаје о странацким активностима.

Гласник: Демократска странка Општински одбор Обреновац је изашао први пут 1. јуна 1997. године. Штампан је на 4 стране, у обреновачкој штампарији „Напредак“, у формату од 30см. Текстови нису потписани. Доноси вести о раду општинског одбора. Сачуван је само први број.

Соко: лист клуба младих СПО Обреновац је почео да излази у фебруару 2000. године. Назначено је да је месечник, али се други број појавио у марту, а трећи у мају 2000. године. Септембра 2000. године штампан је предизборни број. Укупно су изашла три броја. Дељен је као бесплатни примерак. Штампа се на 4 стране у формату од 30cm у црно-белој техници.

Лист клуба младих СПО Обреновац • Број 2
бесплатан примерак • март 2000 • излази једном
месечно • уређује клуб младих СПО Обреновац

Идемо даље је билтен општинског одбора Социјалистичке партије Србије у Обреновцу. Први број је изашао маја 2000. године. Штампа се на 16 страна у колору, у формату од 30cm. Редовне рубрике су: У сусрет изборима, Интервју броја, Наше акције, Значајни датуми: да се не заборави, Да се упознамо: ово смо ми. Изашло је укупно 4 броја током 2000. године.

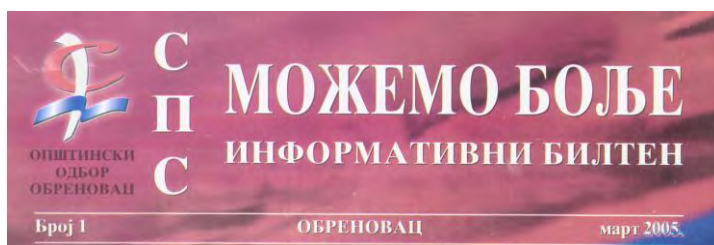

Обреновачки демократа: информативни билтен општинског одбора Демократске странке Обреновца издаје Општински одбор Демократске странке у Обреновцу. Од првог броја, који је изашао у септембру 2001. године, излази као месечник у тиражу од хиљаду примерака. Написе о људима и догађајима у месним одборима странке, као и о раду свих органа

власти у којима учествују чланови странке пишу новинари Драган Белић и Радоје Радосављевић. Билтен је штампан на четири стране у колору, у београдској штампарији „МСТ Гајић“. Укупно је изашло 10 бројева, од којих су неки двоброји. Лист је престао да излази у августу 2002. године.

Можемо боље: информативни билтен Општинског одбора СПС Обреновац је почео да излази марта 2005. године, са жељом да на овај начин буде у сталном контакту са грађанством и њима на услузи. Штампана се на 12 страна у формату од 30cm. У уводном тексту првог броја наведено је: „излазиће онолико често, колико финансијске могућности дозвољавају, а најмање једном у два месеца.“ Доноси текстове о раду Скупштине Србије, о раду одборничке групе у општинском парламенту, активностима општинског одбора у месним заједницама. Стална рубрика је преглед чланака из друге штампе. Укупно је изашло 4 броја.

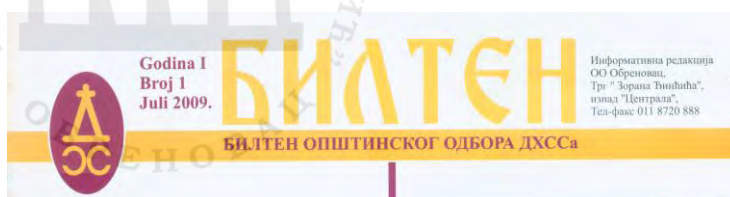

Демо press: новине Општинског одбора Демократске стране у Обреновцу: први број је изашао 1. октобра 2007. године. Издаје га ресор за информисање. Штампан је у тиражу од 1500 примерака у обреновачкој штампарији „Графика Перенчевић“ на 8 страна, од којих су прва и осма у колору и у формату од 30cm. Намењен је члановима странке, а доноси текстове о активностима општинског одбора, дешавањима у месним заједницама. У глави новина наведено је да излази четири пута годишње. Укупно је изашло три броја, али наведена периодичност излажења није доследно поштована. Текстови су

тематски распоређени: Разговарамо са, Акције, Демо-тас, У посети, Форум жена и Мозаик.

Билтен: општинског одбора ДХСС-а је покренут јула 2009. године. Припрема га информативна редакција општинског одбора Демохрошћанске странке Србије у Обреновцу. Штампан је на 4 стране у колору у формату од 30cm. Доноси текстове о страначким активностима (акције, петиције и сл.). Током прве године излажења изашла су укупно 3 броја, од којих је један двоброј. Наставио је да излази и у 2010. години.

Књижевни часописи

Палеж: часопис за књижевност, културу и друштвена питања је први обреновачки књижевни часопис. Објављен је само један двоброј, за 1987/88. годину, иако је планирано да излази два пута годишње. Припремао га је Књижевни клуб „Обреновац, који је почео са радом још 1973. године. Доносио је необјављене прилоге обреновачких књижевних стваралаца. Издавач овог часописа је Дом културе и спорта „Обреновац“. Главни и одговорни уредник је Миладин Тошић, а редакцију су чинили Драга Дацковић, Славко Стаменић, Коста Лозанић и Зоран Вујчић. Идејно решење насловне стране урадио је Бранислав Вујчић. Штампан је ћирилицом у формату од 27cm у обреновачкој штампарији „Напредак“ на 99 страна. Овај двоброј има рубрике: Документи, 200 година Вука, Наш избор, Преводи, Поезија, Проза, Читања, Нови гласови, Екологија, Сведочења, Легенде из наше околине. У тексту „Уз први број“

уредништво наводи да „часопис Палеж треба да заокружи обреновачку књижевну продукцију и да је и даље усмерава“.

Палеж: књижевни алманах Књижевног клуба „Обреновац“ излази од 2001. године. Рад клуба обновљен је 2000. године, када се и почело са објављивањем књижевног алманаха. Године 2001. и 2003. објављен је као монографска публикација, а 2002. године су обављена два издања (Палеж и Дrame). Као периодична публикација је регистрован тек број за 2004. годину, која представља наставак часописа „Палеж“ из 1988. године. Иако истог наслова, ова публикација од 2001. године носи поднаслов: алманах Књижевног клуба „Обреновац“, што указује на издавача и периодичност њеног излагања. Главни и одговорни уредник је 2001. и 2002. године био Влада Батинић, а од 2003. године Коста Лозанић. Редакцију су током година чинили: Влада Батинић, Славко Стаменић, Ана Бујић, Драгана Томић, Ивана Јаношевић, Зорица Бабић, Ивана Ђурић и Александар Поповић. Алманах је концепцијски био подељен на више целина: Проза, Поезија, Из заоставштине, Есеј, Хумор и сатира, Превод, Књижевност за децу. Током година додаване се нове рубрике: Гост „Палежа“, Драма, Путопис, Из романа, Књижевна критика, Награда „Библиос“. Од броја за 2003. годину уведено је правило да се на корицама алманаха представи једна од слика обреновачких ликовних уметника, што је пропраћено и увођењем посебне рубрике Слика на корицама са ликовном критиком презентованог уметника и његовог дела. У алманаху за 2005. годину посебна пажња је посвећена млађим ствараоцима и то кроз рубрике: Пегаз – гимназијалци и Бајка. Рубрика Приказ уведена је у броју за 2007. године и она доноси приказе књига са завичајном тематиком некњижевног садржаја, објављених

протекле године. Од броја за 2007. годину уведена је и рубрика У спомен, уместо увода, у којој се представљају књижевни прилози обреновачких писаца који широј читалачкој јавности нису довољно познати, као и необјављени рукописи преминулих завичајних књижевних стваралаца. У алманаху за 2001. и 2007. годину дате су белешке о ауторима. Ова публикација штампана је у формату од 17cm као годишњак, осим као двоброј за 2008/2009. годину у више штампарија: „Мидим принт“ – Београд (2001-2004), „Текст дизајн Вићић“ – Обреновац (2005.), „Чигоја штампа“ – Београд (2006-2007), „Каргановић“ – Београд (2008/2009).

Остало

Билтен: одбојкашког клуба ТЕНТ покренут је 28.3.1988. године. Излазио је уторком. Покретач и главни и одговорни уредник је Александар Ђеран – Саша. Билтен је штампан у тиражу од 200 примерака. Бесплатно је дељен члановима клуба, њиховим родитељима, директорима и наставницама у школама, друштвеним и приватним предузећима и пријатељима клуба. Лист је информисао о оствареним резултатима свих узрасних категоријама ОК ТЕНТ. Садржи информације о тренинзима, одиграним утакмицама, табелама, саставима селекција клуба, наредним активностима, плановима и обавезама. Од 1993. године уређије га Ненад Радојчић, који је једно време обављао и послове техничког уредника. Од тада билтен мења наслов и поднаслов у: **Одбојка Обреновца: лист ОК ТЕНТ**. Тада је штампан у обреновачком „Напретку“ у формату од 30cm у црно-белој техници. Уведене су, као новина, и вести о спортских дешавањима у Обреновцу, које је писао Душан Колашинац. Током 1996. године лист је умножаван копирањем, 1997. године је штампан у офсет техници у штампарији у обреновачком гарнизону, а од 1999. године био је штампан у штампарији „МСТ Гајић“ у Београду у 4000 примерака на 8 страна. После 13 година излажења билтен је престао да излази закључно са бројем од 15. фебруара 2000. године. Лист је у више

наврата имао паузе у излагању. Спортско друштво ТЕНТ је покушало да обнови билтен 3.03.2004. године, али није имало довољно снаге за наставак.

Обреновачки пчелар: информативни билтен Друштва пчелара Обреновац. Излази повремено као бесплатан примерак на осам страна у формату од 21cm. Први број је изашао у марту 1999. године. Главни и одговори уредник билтена је Слободан Ж. Јанковић, а чланови редакције су: Милан Рашковић, Јово Кантар, Драган Бељинац и Нада Бељинац. Компјутерску графичку обраду припрема Слободан Ж. Јанковић. Билтен се штампа у обреновачкој штампарији „Графика Перенчевић“. Према Речи уредника из првог броја покретање билтена имало је за циљ да чланове Друштва, али и грађане, информише о свом раду, „са скривеном жељом да овај информативни билтен, једног дана можда прерасте у прави пчеларски лист. За сада, намера нам је да, поред информисања чланова нашег друштва о свим битним питањима из рада друштва, исте информисемо и о другим питањима и збивањима у нашој општини, али пре свега оним која се од битног значаја за пчеларе. Намера нам је такође, да и грађане Обреновца, не само информишемо о раду нашег друштва, већ и да их на одговарајући начин едукујемо. Овде пре свега мислим на то да одређени број грађана заинтригирамо да и сами постану пчелари, у чему ће од стране искусних пчелара нашег друштва имати пре свега стручну, а можда и конкретну материјалну подршку за почетак рада (нпр. поклон роја пчела). Такође нам је намера, да грађане континуирано упознајемо са свим особинама пчелињих производа (мед, полен, прополис, пчелињи отров, ...) који немају премца у исхрани, а у многим случајевима и лечељну разних болести. Желимо и да их упознамо са свим благодетима које са собом носи свакодневна употреба меда и других производа од пчела. Намера нам је и да свим оним члановима и грађанима, који имају дара и интересовања за иноваторски рад, отворимо странице информатора за њихове иновације, али и да им помогнемо у реализацији истих. Разуме се да овде мислимо на иновације свих облика, али од интереса за

развој пчеларства, пчеларске опреме и прибора. Отворени смо и за све оне чланове и грађане који нађу свој интерес да у овом информатору дају своје огласе из било које области, уз ограду да ће бити објављени само они који нису у супротности са позитивним законским прописима и моралом."

Билтен: општег удружења самосталних предузетника општине Обреновац. Први број овог гласила изашао је у јуну 2001. године. Служио је само за интерну употребу, а дељен је као бесплатан примерак. Главни и одговорни уредник је Милан Матић. Уређивао га је уређивачки одбор: Зоран Марјановић, Љубомир Алексић и Раде Милошевић. Обреновачки предузетници и занатлије су овим гласилом желели да се представе другима и да упознају оне са којима ће сарађивати. Новинар уредник листа је Гордана Обрадовић. Штампан је у обреновачкој штампарији „Графика Перенчевић“ на 20 страна. Први број је штампан у црно-белој техници осим корица, а од броја 2 (јули 2001) комплетан лист се штампа у боји. Од првобитне концепције листа презентоване у броју 1 (јуни 2001) кроз рубрике: Представљамо, Актуелне теме, Разговор с поводом, У слици и речи, Питања и одговори, Жене предузетници, Спорт, Традиција и култура одустало се већ у наредном броју, те је све већи број страна посвећен рекламама појединих фирми, предузећа и занатских радионица. Број 5 (мај 2004) штампан је упоредо на српском и немачком језику. Није нам познато колоко је бројева укупно изашло.

ГРАД излази једном месечно од новембра 2002. године на 12 страна, штампано у црно-белој техници. Издаје га Предузеће за емитовање радијског и ТВ програма, издаваштво и промет

„ФАМА“ Д.О.О. Седиште редакције је у улици Војводе Мишића 205 у Обреновцу. Е-mail: gradfama@yahoo.com. Редакцију чине: Јелена Луетић, Ана Бујић, Јасна Продановић, Жељко Мариловић, Бојан Радојичић, Стефан Горановић, Ивана Табачки, Никола Милосављевић, Дарко Иванковић. У дописништву листа су: Иван Петровић и Катарина Ристић. Сталне рубрике су: Трагом вести, Мислим... Доноси текстове о културним дешавањима у Београду и Обреновцу. Повремено се појављују и књижевне критике.

gradfama@yahoo.com

Информатор о стању животне средине у Обреновцу почео је да излази јуна 2010. године као бесплатан примерак у тиражу од 500 примерака. Назначена периодичност излагања је двомесечна. Издаје га и уређује Јавно предузеће за заштиту животне средине Обреновац. Штампана се ћирилицом у обреновачкој штампарији „Текст дизајн Вићић“ на 8 страна (корице у боји, а остало у црно-белој техници) у формату од 30см. Овај гласник доноси извештаје и резултате праћења различитих параметара квалитета животне средине у Обреновцу и околини (квалитет бунарских вода, квалитет воћа, поврћа и житарица, бука, утицај саобраћаја и др.). Сваки број је тематски одређен. Последња страна је посвећена едукацији и занимљивостима.

Обавештајац: први прави информатор за младе Обреновца почео је да излази у октобру 2010. године као издање Канцеларије за младе Градске општине Обреновац, уз подршку Центра за права детета, Немачке организације за техничку сарадњу ГТЗ и Министарства омладине и спорта Републике Србије. Наведена периодичност излагања је 4 пута годишње, са циљем побољшања информисаности младих људи у Обреновцу и жеље да активно учествују у креирању инфо-сервиса. Бесплатни примерци информатора се могу наћи у Канцеларији за младе, средњим школама, аутобуској станици Ласта, обреновачким

кафићима или преузети са сајта издавача (www.mladi.obrenovac.rs). Редакцију „Обавештајц“ чине: главна и одговорна уредница Маја Иванковић, уредница Драгана Белановић, асистент уреднице Срђан Ранковић, арт директор Бојан Грујић и лекторка Тања Богићевић. За чланове редакције је у мају 2010. године организован семинар „Учешће младих у креирању информатора за младе“, на коме су најпре научили основне ствари о прикупљању и пласирању информација, новинарским жанровима, писању вести и стилу писања. Други део семинара је био посвећен прелому текста, стилистици и хронолошком утврђивању израде информатора.

Овај преглед периодичних публикација које су излазиле у Обреновцу потврђује свест оних који су је покретали да бележећи актуелне догађаје оставе писаног трага за будућа времена. Ипак, треба скренути пажњу на чињеницу да многа издања нису регистрована на прави начин. Наиме, на њима нису наведени сви подаци који карактеришу једну периодичну публикацију: годиште, број свеске, главни и одговорни уредник, периодичност излажења и сл. Без навођења ових података не може се тачно утврдити све оно што је потребно да би се свака од њих приказала на прави начин и у потпуности. Да ли је у питању неупућеност људи који су одговорни за поједине листове, избегавање додатне обавезе или нешто треће, није било предмет овог истраживања. Ипак, сви ови проблеми би се избегли доследном применом два законска прописа. Наиме, Народна библиотека Србије је дужна да, у складу са Законом о библиотечкој делатности ("Службени гасник РС" бр.34/94), израђује каталошки запис у публикацији (ЦИП). Запис који добијају публикације (монографске, серијске и некњижна грађа) у штампаној и електронској форми, представља сажету и у међународним размерама унифицирану информацију о библиографским и садржинским карактеристикама публикације. Поред Закона о библиотечкој делатности, Закон о издавању публикација ("Службени гласник РС" бр. 37/91)

обавезује издавача да на свакој новој публикацији одштампа каталожки запис на начин прописан Упутством о каталогизацији у публикацији - ЦИП. ЦИП садржи и ISSN (International Standard Serial Number) – Међународни стандардни број за серијске публикације, који се додељује свим серијским публикацијама, било да су у штампаном или електронском облику. Овај број омогућује идентификацију и контролу свих серијских публикација објављених било где у свету. Захваљујући овом универзалном ISSN броју свака серијска публикација поседује свој идентификациони број; чланци из сваке публикације могу да се везују за сам наслов публикације, и обрнуто; локалне базе података и каталози серијских публикација добијају могућност укључења у светску базу података серијских публикација. Домаћи издавачи преузимањем ISSN броја у Народној библиотеци Србије добијају могућност да подаци и њима, као и о њиховој серијској публикацији буду унети у електронски каталог Народне библиотеке Србије, у текућу Библиографију Србије за серијске публикације, као и у светску базу серијских публикација ISSN Online (доступна за претраживање са једног броја рачунара у Народној библиотеци Србије преко адресе: <http://online.issn.org> или преко Интернета, али искључиво претплатницима или националним центрима). Од јула 2003. године у Одељењу за обраду серијских публикација се израђује ЦИП за серијске публикације, а од јануара 2004. Народна библиотека Србије је постала Национални ISSN центар за Србију и Црну Гору.

Исто тако, обавеза достављања обавезног примерка у Народну библиотеку Србије није спроведена у потпуности. Тако се у фондовима ове централне националне библиотеке не налазе сви бројеви обреновачке периодике, а самим тим нема комплетних података ни у централном каталогу. Неких наслова уопште нема похрањених у истој библиотеци.

Ни редакције често немају комплетирана издања свих бројева својих листова у својим архивама. Библиотека „Влада Аксентијевић“ у свом завичајном одељењу треба да има збирку периодичних публикација. Последњих година се учинио помак на боље у том смислу, па један значајан део периодике већ заузима своје место међу осталом завичајном грађом.

Ипак, остаје жаљење због немогућности да се фонд завичајне периодике комплетира. Зато би редакције требало да све објављене примерке достављају и завичајном одељењу обреновачке библиотеке. Тиме би се стекли услови да се на стручан начин инвентаришу, каталогизују, чувају и користе. Осим

тога, њихово дигитализовање учинило би их шире доступним, а оригинални примерци би се чували као музејски примерци.

Садржај

<i>Адам Н. Црнобрња</i> Значај позновинчанског насеља на Црквинама у Стублинама за проучавање финалног периода винчанске културе	5
<i>Лепосава Цвијетић</i> Обреновац на преласку из XIX у XX век: становништво и привреда	27
<i>Милан Ђурђевић</i> Забрешка шпиртуља	79
<i>Снежана Радић</i> Здравствене установе, лекари и апотекари Посавског среза у периоду 1944–1947.	91
<i>Милорад Радојчић</i> Здравствене задруге у Посавини.	127
<i>Марија Ракић</i> Избори у општини Обреновац у периоду 1990–2008.	161
<i>Ивана Јаношевић</i> Појава и развој периодичних публикација у Обреновцу	207

